

ویژه نامه

دولت الکترونیک به مثابه ابزاری علیه فساد

مقالات علمی

مکمرانی الکترونیک؛ ابزاری برای مبارزه با فساد
آیت باقری

دولت الکترونیک به عنوان ابزاری ضدفساد در یمن؛ دیدگاه شهروندی
دکتر طیبه جعفری

اثر توسعه دولت الکترونیک بر سطح فساد؛ سنجش تأثیر شفافیت‌های مربوط به زمان و ابعاد
دکتر محمدجهاد مق شناس

دولت الکترونیک به عنوان یک ابزار مبارزه با فساد برای دولت در بنگلادش
مرضیه طاهری

دولت الکترونیک به مثابه ابزاری علیه فساد؛ ادراک شهروندان اردنی
دکتر رضا عارف

دولت الکترونیک به عنوان استراتژی ضدفساد در قزاقستان
آمنه کاشانی مومد

مروری بر ادبیات استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در مبارزه با فساد
محمود مهدوی فر

بازرسی

فصلنامه دانش ارزیابی

سال دهم؛ شماره ۳۸؛ زمستان ۱۳۹۷

صاحب امتیاز: سازمان بازرسی کل کشور

مدیر مسئول: ناصر سراج

سر دبیر: ابراهیم شاهرخیان

هیأت تحریریه:

دکتر مقصود امیری، دکتر محمد باقری کمار علیا، دکتر علیرضا دیهیم، دکتر مهدی سبحانی نژاد،

دکتر سید محمدرضا سید نورانی، دکتر محمد غفاری فرد، دکتر حسین غلامی، دکتر حسین قلجی،

دکتر سیدحسن قوامی، دکتر حمیدرضا ملک محمدی، دکتر نوروز هاشم‌زهی

تلفن: ۶۱۳۶۲۱۳۵-۶۱۳۶۲۳۰۷

bazrasi.research@136.ir

www.bazresi.ir

مدیر اجرایی: آمنه کاشانی موحد

ویراستار و صفحه آرا: هدی غنیمی

ویراستار انگلیسی: محمود مهدوی فر

انتشارات: نشر علوم اجتماعی

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۵۰۰۰۰ ریال

نشانی: تهران: خیابان آیت الله طالقانی، تقاطع سپهبد قرنی، سازمان بازرسی کل کشور،

طبقه ششم، دفتر فصلنامه دانش ارزیابی

فصلنامه دانش ارزیابی به استناد مجوز شماره ۹۰/۲۵۳۹۵ وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

منتشر می‌شود.

مطالب مطرح شده در مقالات موضع سازمان بازرسی نبوده و نظر نویسندگان آن‌ها می‌باشد و صحت مطالب به عهده نویسندگان خواهد بود.

فهرست

۷..... حکمرانی الکترونیک؛ ابزاری برای مبارزه با فساد

آیت باقری

۲۹..... دولت الکترونیک به عنوان ابزاری ضدفساد در یمن؛ دیدگاه شهروندی

دکتر طیبه جعفری

۴۵..... اثر توسعه دولت الکترونیک بر سطح فساد؛ سنجش تأثیر شاخص های مربوط به زمان و ابعاد...

دکتر محمدجواد حق شناس

۶۷..... دولت الکترونیک به عنوان یک ابزار مبارزه با فساد برای دولت در بنگلادش

مرضیه طاهری

۸۹..... دولت الکترونیک به مثابه ابزاری علیه فساد؛ ادراک شهروندان اردنی

دکتر رضا عارف

۱۱۳..... دولت الکترونیک به عنوان استراتژی ضدفساد در قزاقستان

آمنه کاشانی موحد

۱۳۳..... مروری بر ادبیات استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در مبارزه با فساد

محمود مهدوی فر

به نام آن که جان را فکرت آموخت

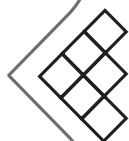
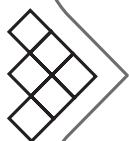
نظر به اهمیت موضوعات حساس و کلیدی در عصر حاضر در ارتباط با حکومت و حکمرانی که می‌تواند تأثیرات غیرقابل انکاری بر حوزه‌های مختلف از جمله فعالیت‌های ضدفساد داشته باشد، بر آن شدیم تا با انتشار ویژه‌نامه‌ای با عنوان «دولت الکترونیک به مثابه ابزاری علیه فساد»، این موضوع را یک بار دیگر در سطح نظری و درمقابل دیدگان افراد علاقه‌مند به این قبیل بحث‌ها، به تصویر بکشیم.

اگرچه دولت‌ها و دستگاه‌های نظارتی، تجربه‌های خویش را برای استفاده دیگران در معرض تجربه‌خوانی‌های علمی و عملی قرار می‌دهند و حجم گسترده‌ای از این تجربه‌ها، هر روزه در نوشته‌ها و مکتوبات سازمانی و دانشگاهی، نظر محققان و دیوان‌سالاران را به خود جلب می‌کند، اما هر از چندی لازم است تا این دست نوشته‌ها به صورت دست‌چین‌هایی از تجربه دیگران، در مجموعه‌ای واحد و به‌فراخور مخاطبان، گردآوری شود تا گوشه‌ای از این تجربه‌گستری‌های وسیع را به نمایش گذارد.

ویژه‌نامه حاضر با این هدف، چند بحث منتخب از چند کشور را به‌عنوان نمونه‌هایی عملی از فعالیت‌های ضدفسادی مترتب بر تقویت دولت الکترونیک، تقدیم خوانندگان می‌نماید.

به مننه و کرمه
ناصر سراج

مقالات علميا



حکمرانی الکترونیک؛ ابزاری برای مبارزه با فساد (مطالعه موردی کره جنوبی)

نویسندگان: سهل اقبال، جین-وان سئو
مترجم: آیت باقری^۱

چکیده

فساد مانعی برای توسعه و حکمرانی خوب است. این مسئله به ویژه در کشورهای کمتر توسعه یافته و اقتصادهای در حال ظهور و توسعه ای نمود بیشتری دارد. محافل دانشگاهی از چند دهه گذشته توجه فراوانی به آن نشان داده اند. در این عصر اطلاعات مدرن، فناوری اطلاعات و ارتباطات در زندگی روزمره تقریباً به امری اجتناب ناپذیر تبدیل شده است. حکمرانی الکترونیک از محصولات فرعی فناوری اطلاعات و ارتباطات است. مقاله حاضر بر آن است که حکمرانی الکترونیک را به عنوان ابزاری برای مبارزه با فساد در نظر گیرد. مواردی از کره جنوبی یعنی سامانه بهبود رویه های برخط و سیستم تدارکات الکترونیک دولتی آن مورد تحلیل قرار خواهد گرفت. در این مقاله، بازیگران و عوامل موفقیت کره جنوبی شناسایی خواهند شد و توضیح می دهیم که چگونه حکمرانی الکترونیک موجبات مهار فساد را ممکن می سازد.

واژگان کلیدی: حکمرانی الکترونیک، فساد، سامانه بهبود رویه های برخط و سیستم تدارکات الکترونیک دولتی

۱- مقدمه

فساد به‌ویژه در کشورهای کمتر توسعه‌یافته و اقتصادهای در حال ظهور و توسعه‌ای مسئله‌ای بسیار خطرناک، سرسام‌آور، فراگیر، یک بیماری اجتماعی، بحران بزرگ، در مرحله هشدار و بی‌نهایت خطیر است. حکمرانی الکترونیک می‌تواند یکی از شیوه‌های محدودکننده فساد باشد، این در حالی است بیشتر کشورهای در حال توسعه و اقتصادهای در حال ظهور و توسعه‌ای هنوز وارد جریان حکمرانی الکترونیک نشده‌اند. برخی از آن‌ها پیاده‌سازی حکمرانی الکترونیک را آغاز کرده و برخی دیگر دست به اقدامات مشابه برای کاهش فساد زده‌اند. نمونه‌های بسیار خوبی از این دست کشورها در آسیا یعنی در جایی وجود دارد که حکمرانی الکترونیک، نتایج خوبی در راستای کاهش فساد به دنبال داشته است. کره جنوبی، سنگاپور و هنگ‌کنگ مثال‌های بارزی از این دست کشورها هستند.

بانک جهانی، فساد را یکی از بزرگ‌ترین موانع توسعه اجتماعی و اقتصادی ذکر کرده که توسعه را از طریق انحراف از حاکمیت قانون و تضعیف بنیان‌های نهادی (که رشد اقتصادی منوط به وجود آن‌هاست) متزلزل می‌سازد. اثرات زیان‌بار فساد مخصوصاً برای فقرا سخت‌تر است زیرا شدیدترین آسیب‌ها را از فروپاشی اقتصادی متحمل می‌شوند و از کمترین توانایی در تحمیل هزینه‌های فوق‌العاده ناشی از رشوه‌خواری، تقلب و سوءاستفاده از امتیازهای اقتصادی برخوردارند. فساد، گسترش عدالت در بسیاری از بخش‌های جهان را تضعیف می‌کند و با انکار قربانیان و حقوق بشر بنیادین امکان برگزاری دادگاه‌های عادلانه و بی‌طرف را از بین می‌برد. موارد فوق نتیجه‌گیری انتقادی گزارش جهانی فساد است که در سال ۲۰۰۷ توسط سازمان شفافیت منتشر گردید.

فساد همچنین با تضعیف نهادها و ارزش‌های دموکراسی، عدالت و ارزش‌های اخلاقی و با به خطر انداختن توسعه پایدار و حاکمیت قانون، تهدیدی برای ثبات و امنیت قلمداد می‌شود. در بیانیه پایانی «گردهمایی جهانی مبارزه با فساد و پاسداری از سلامت اداری» که در سال ۲۰۰۱ در لاهه برگزار شد، از فساد به‌عنوان ویروسی توانمند برای زمین‌گیر کردن دولت، بی‌اعتبارکننده نهادها و عمومی و شرکت‌های خصوصی یاد شده است که تأثیر ویرانگر بر حقوق بشر دارد و از این‌رو جامعه و توسعه را تضعیف می‌کند و به‌ویژه افراد فقیر را تحت تأثیر قرار می‌دهد. این بیانیه خاطر نشان می‌سازد که تلاش‌های مبارزه با فساد باید همواره بخش جدایی‌ناپذیری از ارتقای حکمرانی خوب از جمله نظام مالی سالم باشد.

برای یک جامعه دارای فساد کمتر، حکمرانی شفاف، مطلوبیت بالایی دارد. همچنین افزایش اطلاعات برای حکمرانی بااهمیت است. حکمرانی الکترونیک می‌تواند شفافیت بیشتری را تضمین نموده و راه دسترسی به اطلاعات را آسان نماید. شفافیت بیشتر به معنای فساد کمتر است. در عصر کنونی اطلاعات، جهان توسعه‌یافته مترادف با جهان الکترونیک است. ارتقای سلامت اداری، پاسخگویی، مدیریت

صحیح امور عمومی و اموال عمومی یکی از اهداف کنوانسیون مبارزه با فساد سازمان ملل متحد است که از رهگذر حکمرانی الکترونیک قابل تحقق می‌باشد. از آنجاکه هدف این مقاله، نگاه به حکمرانی الکترونیک از زاویه ابزار مبارزه با فساد است، مواردی از کره جنوبی مانند سامانه بهبود روش‌های برخط (اوپن) برای درخواست‌های شهری دولت کلان‌شهر سئول^۱ و سیستم تدارکات الکترونیک دولتی^۲ تحلیل خواهد شد و الزامات سیاست‌گذاری^۳ برای کاهش فساد به‌دست خواهد آمد.

سامانه اوپن به‌منظور دستیابی به شفافیت در مدیریت شهری از راه کاهش تعلل‌های غیرضروری یا جلوگیری از مدیریت ناروای امور شهری توسعه یافت. سامانه اوپن شبکه‌محور به شهروندان اجازه می‌دهد بر چگونگی رسیدگی به درخواست مجوزها به‌ویژه در حوزه‌هایی که در آنها احتمال رخ دادن بی‌نظمی‌ها وجود دارد، نظارت داشته باشند. اوپن یک سامانه برخط برای بهبود شفافیت در فرایند خدمات اداری است. حصول اطمینان از شفافیت و قابلیت اعتماد در مدیریت شهری از مشخصه‌های این سامانه می‌باشد.

از طرف دیگر، سیستم تدارکات الکترونیک دولتی، سیستمی است که روش‌های تدارکاتی را از کاغذی به دیجیتال تبدیل نمود. بر روی آن در گاهی برای اطلاع‌رسانی درباره تدارکات عمومی و یک بازار الکترونیک عمومی وجود دارد که در آن خریداران و فروشندگان متعدد به‌صورت الکترونیکی همدیگر را ملاقات کرده و از طریق پنجره واحد یکپارچه که نهادهای عمومی و فروشندگان را به هم مرتبط می‌سازد، درباره انواع کسب‌وکارها باهم دادوستد کنند.

سیستم تدارکات الکترونیک دولتی چهار کارکرد اصلی دارد:

۱- ارائه اطلاعات یکپارچه: طبق قانون حدود ۲۷ هزار سازمان عمومی ملزم هستند اطلاعات درباره مزایده و مناقصه‌ها از جمله حجم پروژه، مشخصات، معیارهای اعطای قرارداد را روی وبگاه این سیستم قرار دهند. همچنین اطلاعاتی درباره ۳۹۰ هزار محصول روی این سیستم فهرست شده است.

۲- ثبت نام برای یک‌بار: تأمین‌کنندگان می‌توانند در همه مزایده‌ها و مناقصات سازمان‌های عمومی با یک‌بار ثبت نام در سیستم تدارکات الکترونیکی دولت مشارکت نمایند و نیازی به ثبت نام دیگری ندارند. مشارکت آن‌ها در مزایده‌ها و مناقصات افزایش چشمگیری داشته است.

۳- تضمین شفافیت بیشتر: سیستم تدارکات الکترونیکی دولت، تدارکات الکترونیک شفاف را میسر می‌سازد. تمام فرایند تدارکات از جمله درخواست خرید، دعوت به مزایده و مناقصه، بازرسی قرارداد و پرداخت‌ها دیجیتالی شده است و اطلاعات به‌صورت به‌روز در معرض دید همگان قرار می‌گیرد. اخیراً ۹۲ درصد از مزایده‌ها و مناقصات داخلی به‌صورت الکترونیکی اجرا شده‌اند. هر ماه

1 - Online Procedure Enhancement (OPEN) system for civil applications of Seoul Metropolitan Government (SMG)

2 - Government e-Procurement System (GePS)

3 -policy implications

نزدیک به ۱/۲ میلیون نفر در مزایده‌ها و مناقصات الکترونیکی مشارکت دارند. با کنار گذاشتن بخشی از کارکنان عمومی و انجام کارها به وسیله اینترنت، راه برای کشف و پی بردن به رفتارهای آلوده به فساد از طریق ره‌گیری اطلاعات و ثبت هرگونه حرکات افراد باز است. شفافیت شامل ویژگی‌هایی همچون دسترس‌پذیری، کیفیت، قابلیت اعتماد و تناسب اطلاعات می‌باشد از این رو جایی که اطلاعات نامتناسب، گمراه‌کننده، بی‌موقع یا ناصحیح وجود دارد، شفافیتی وجود نخواهد داشت. دولت الکترونیک ممکن است با کاهش زمان ارائه خدمات، صحت اطلاعات را افزایش دهد و فرصت‌های اندکی را برای کارمندان عمومی به منظور اقدام به فساد بر جای بگذارد. دلیل اینکه چرا شفافیت به عنوان یکی از عوامل اصلی کاهش فساد در نظر گرفته می‌شود این است که مقامات دولتی باید هر تصمیم خود را توجیه کنند و از این رو فضای کمی برای رازداری/واقعیت پوشی باقی می‌گذارد، بنابراین راه برای پاسخگویی کارمندان عمومی هموار می‌شود.

۴- بازارچه خرید الکترونیک سیستم تدارکات الکترونیکی دولت: نزدیک به ۲۳ هزار کالا از جمله لوازم اداری در این بازارچه موجود است. سازمان‌های عمومی می‌توانند فرایند خرید کالاهای موردتقاضا را تنها با چند کلیک از ثبت سفارش تا پرداخت تکمیل کنند. این سازمان‌ها ۹۷ درصد از محصولات اداری موردنیاز خود را از این بازارچه الکترونیک تهیه می‌کنند.

با اینکه مقاله حاضر با شرح مختصری از حکمرانی الکترونیک و فساد آغاز می‌شود و شرح موجزی درباره مفهوم سامانه اوپن و تدارکات الکترونیک دولتی ارائه می‌دهد، در عین حال به بیان برخی دلایل در ارتباط با این پرسش می‌پردازد که چگونه حکمرانی الکترونیک می‌تواند در به حداقل رساندن فساد کمک کند. مقاله سپس سعی خواهد کرد برخی سازوکارهای حکمرانی الکترونیک که قابلیت کاربرد به‌ویژه در کشورهای کمتر توسعه‌یافته به‌منظور به حداقل رساندن فساد را دارد، مورد شناسایی قرار دهد. در نهایت، نمونه‌ای موفقیت‌آمیز از جمهوری کره به‌منظور راهنمایی‌های سیاست‌گذاری ارائه گردیده است.

تعریف حکمرانی الکترونیک و فساد

حکمرانی و دولت‌مداری^۱ دو واژه مترادف نیستند. دانشمندان اظهار می‌دارند، دولت‌مداری زمانی اتفاق می‌افتد که افرادی با داشتن اقتدار قانونی و رسمی و قدرت پلیسی به پیاده‌سازی و اجرای فعالیت‌ها می‌پردازند؛ حکمرانی به ابداع، اجرا و پیاده‌سازی فعالیت‌هایی اشاره دارد که توسط اهداف مشترک شهروندان و سازمان‌هایی که ممکن است اقتدار رسمی و قدرت پلیسی داشته باشند یا نه، مورد حمایت قرار می‌گیرد. به همین ترتیب دولت الکترونیک و حکمرانی الکترونیک معنای مشابهی ندارند. دولت الکترونیک اولین مرحله از حکمرانی الکترونیک است. حصول اطمینان از دولت الکترونیک، اطمینان

از حکمرانی الکترونیک را ممکن می‌سازد. دولت الکترونیک به‌عنوان استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در حال ظهور مانند اینترنت، وب جهان گستر (WWW) و تلفن‌های همراه برای ارائه اطلاعات و خدمات به شهروندان و کسب و کار مورد فهم قرار می‌گیرد. به‌عنوان اولین مرحله، اطلاعات درباره خدمات بر روی سایت اینترنتی منتشر می‌شود و شهروندان می‌توانند بر گه‌های درخواست برای انواع گوناگون خدمات را از روی سایت پیاده نمایند. مرحله بعدی مستلزم استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در ارائه واقعی خدمات مانند پر کردن اظهارنامه مالیاتی، تجدید مجوز و سایر موارد است. ابتکارات دولت الکترونیک را می‌توان در دو مقوله داخلی شامل دولت با دولت و دولت با کارکنان یا مقوله خارجی شامل دولت با بازار و دولت با شهروندان دسته‌بندی کرد. مقوله دولت با دولت دربرگیرنده تعامل بین مقامات دولتی چه در درون اداره و یا در درون ادارات دولتی است. مثال‌هایی از این دست شامل استفاده از ایمیل برای ارتباطات داخلی دولتی یا نرم‌افزارهای سفارشی^۱ برای پیگیری فرایند پروژه‌های دولتی می‌باشد. خدمات رایج دولت با دولت در ایالت کارناتا کای هند، سامانه پلیس الکترونیک است که به‌صورت الکترونیکی دارای پایگاه داده‌های قابل جست‌وجو از انواع گوناگون پرونده‌های پلیس می‌باشد. دولت الکترونیک دولت با کارکنان مستلزم ارائه خدمات دولت برای کارکنان خود می‌باشد. یک مثال خوب از خدمات دولت با کارکنان سامانه مدیریت بازنشستگی است که امکان دریافت اطلاعات مربوط به بازنشستگی همه کارکنان دولت و قابلیت دریافت پرینت از همه گزارش‌ها را در مواقع لزوم فراهم می‌آورد. دولت الکترونیک دولت با بازار شامل تعامل واحدهای کسب و کار با دولت می‌باشد. مثال‌های از این دست شامل ثبت مالیات شرکت یا انجام فرایند تدارکات دولتی از طریق اینترنت است. سیستم تدارکات الکترونیک دولتی کره جنوبی مثال شناخته‌شده‌ای از مقوله دولت با بازار است. دولت الکترونیک دولت با شهروندان مربوط به تعاملات شهروندان با دولت است. تقویت رویه‌های برخط (اوپن) برای درخواست‌های شهری دولت کلان‌شهر سئول مثال خوبی از دولت الکترونیک دولت با شهروندان است.

یونسکو، حکمرانی الکترونیک را چنین تعریف کرده است: «استفاده بخش عمومی از فناوری اطلاعات و ارتباطات با هدف بهبود اطلاعات و ارائه خدمات، تشویق مشارکت شهروندان در فرایند تصمیم‌گیری و پاسخگویی، شفافیت و کارآمدی هرچه بیشتر دولت».

اما تعریف فساد محل جدل‌های طولانی بوده است. «کفش‌ها به‌خودی‌خود کثیف نیستند، کثیفی آن‌ها زمانی است که روی میز ناهارخوری قرار گیرند؛ غذا به‌خودی‌خود کثیف نیست، زمانی کثیف است که ظروف پخت‌وپز در اتاق خواب رها شود یا غذا روی لباس پاشیده شود؛ همچنین است زمانی که وسایل حمام در اتاق نشیمن و لباس‌ها روی صندلی‌ها باشند». براساس عبارت یادشده، رفتار فاسد ممکن است با توجه به بازیگران و کارگردانان آن معنای متغیری داشته باشد. فساد معانی گوناگونی در

جوامع گوناگون دارد. چیزی که در نظر یکی رشوه است از نظر فرد دیگر هدیه محسوب می‌شود. یک رهبر سیاسی یا مقام عمومی که به دوستان، اعضای خانواده و حامیانش کمک می‌کند ممکن است نزد برخی جوامع عملی تحسین برانگیز و نزد برخی دیگر عمل فاسد قلمداد گردد.

کلینگارد، فساد را با نمایش یک معادله تعریف می‌کند: فساد = انحصار + صلاح‌دید^۱ - پاسخگویی. فرهنگ پیشرفته آکسفورد، معنی فساد را به‌عنوان یک رفتار فریبکارانه یا غیرقانونی به‌ویژه افراد سهیم در قدرت عنوان می‌کند. تامپسون، سه عنصر اصلی مفهوم کلی فساد را شناسایی کرده است: منافع پنهان مقام عمومی، به‌دست آوردن امتیازی از سوی شهروند خصوصی (چیز پنهان) و ارتباط بین منافع و امتیاز، از نظر کافمن، کرای و زوییدو-لوباتون فساد، به‌کارگیری قدرت عمومی برای منافع شخصی است در حالی که زعم اشلیفر و ویشنی فساد، فروش اموال دولتی از سوی مقامات دولتی برای منفعت شخصی است. براساس تعریف سازمان شفافیت بین‌الملل فساد سوءاستفاده از قدرت و اگذار شده در راستای منافع فردی می‌باشد. در گزارش کمیته پیشگیری از فساد، از اعمال ناروا و خودخواهانه قدرت و نفوذ وابسته به منصب عمومی یا موقعیت ویژه که شخص در زندگی عمومی خود متصدی آن می‌شود، با عنوان فساد یاد شده است.

تقریباً همه تعاریف سیاسی بر تخریب خیر عمومی توسط منافع شخصی تأکید دارند. در نوشتار حاضر دیوان‌سالاران، شهروندان و صاحبان کسب و کار از ذی‌نفعان اصلی فرایند فساد محسوب شده‌اند. حکمرانی الکترونیک می‌تواند این فرایند را از طریق گسترش شفافیت و مشارکتی که ماسعی کرده‌ایم در پایان این نوشتار به‌عنوان نتیجه به آن دست یابیم، محدود سازد.

۲- حکمرانی الکترونیک و فساد: بحث نظری

فساد، توجه گسترده دانشمندان و متخصصان حوزه‌های گوناگون در سراسر جهان را به خود معطوف کرده است. بررسی سازمان شفافیت بین‌الملل نشان می‌دهد در طی ده سال گذشته، موضوع اصلی چهار هزار کتاب و مقالات مجلات منتشر شده، مربوط به مسئله فساد بوده است. در بین آن‌ها ۷۴ درصد به مسئله سیاست و موضوعات مدیریت عمومی، ۱۰ درصد مربوط به چشم‌انداز تاریخی، ۹ درصد مربوط به قانون و دستگاه قضایی، ۴ درصد اقتصادی، ۲ درصد پیرامون قوم‌نگاری و فرهنگ و ۱ درصد به اخلاق کسب و کار اختصاص داشت (گزارش جهانی فساد؛ ۲۰۰۱). در طی پانزده سال گذشته شواهد و نظریه‌های پیراسته‌شده نشان می‌دهد که در کل، فساد باعث تأخیر و تحریف توسعه سیاسی و اقتصادی می‌شود. برخلاف استدلال‌های کارکردگرایان این یافته‌ها بر فرایندهای واقعی و نتایج نظام‌مند و قابل‌اندازه‌گیری استوار است نه بر پایه کارهای خاص و فرضیه‌ای که در انزوا قرار دارند. فساد در جهان سوم یکی از موانع اصلی توسعه برای حکمرانی است. از این رو، حکمرانی الکترونیک می‌تواند به

تلاش‌های معطوف به کاهش فساد یاری رساند.

فساد از موضوعات توسعه‌ای مهمی است که بی‌تردید نباید به بوته فراموشی سپرده شود. نمونه‌های موفقیت‌آمیز بینابینی^۱ زیادی پیرامون داشتن درهای باز^۲ بسیار زیاد، ابهام‌زدایی و توضیح موضوعات، تلاش‌های مورد حمایت و توسعه ابزارهایی برای سنجش فساد وجود دارد. در شمار بسیاری از نمونه‌های موفق، فناوری اطلاعات و ارتباطات اغلب یکی از مهم‌ترین عناصری می‌باشد که به این بهسازی در کنار سایر عوامل همانند رهبری، مدیریت، انگیزه‌های مثبت و دخالت ذی‌نفعان کمک می‌کند. درباره تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات در مبارزه با فساد چندین مبحث وجود دارد. با این حال هنوز آشکار است که شیوه‌های استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات به‌عنوان یکی از توانمندسازها، شیوه جایگزینی برای به حداقل رساندن فساد در ارائه خدمات و تقویت شفافیت قلمداد می‌گردد. با فرض این واقعیت که شمار بسیاری از کشورها داری طرح‌های جاه‌طلبانه برای استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در ارائه خدمات زیرمجموعه عنوان حکمرانی الکترونیک هستند، فرصت مهمی برای تأثیرگذاری بر فساد از طریق طراحی این سیستم‌ها به شیوه‌ای وجود دارد که دلیل مبنایی رخ دادن فساد را از بین ببرد. چرا فساد مهم است؟ دبیر کل پیشین سازمان ملل بر آن بود که «فساد به شکل نامتناسبی به مردمان فقیر از رهگذر انحراف منابعی که برای توسعه در نظر گرفته شده است، آسیب می‌رساند، توانایی دولت را برای ارائه خدمات اساسی به تحلیل می‌برد، به نابرابری و بی‌عدالتی دامن می‌زند و مانع سرمایه‌گذاری و کمک خارجی می‌گردد». هاگوئیت لبل در سخنرانی خود در همایش بین‌المللی سازمان ملل خاطر نشان ساخت که فساد، میلیون‌ها نفر را در فقر و بدبختی گرفتار می‌کند؛ مردم‌سالاری و حاکمیت قانون را تضعیف می‌سازد؛ باعث انحراف تجارت ملی و بین‌المللی می‌شود؛ حکمرانی صحیح و اخلاق در بخش خصوصی را به خطر می‌اندازد؛ باعث پدیدار شدن بحران‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی می‌شود؛ و امنیت داخلی و بین‌المللی را با تهدید مواجه می‌سازد. فساد، اعتماد مردم به سیستم سیاسی، نهادها و رهبری را تضعیف می‌کند. هاستد از مؤسسه امپرسا در مطالعات خود با عنوان «ثروت، فرهنگ و فساد» نشان داده است که فساد به میزان قابل ملاحظه‌ای با سرانه تولید ناخالص داخلی، فاصله قدرت^۳، مردخویی^۴ و پرهیز از ابهام^۵ همبستگی دارد. حبیب و زوراویکی تأثیر فساد بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را تشریح کرده‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که فساد مانع جدی برای سرمایه‌گذاری محسوب

1 - intermediate

2 - openness

۳ - power distance / فاصله قدرت، میزانی که افراد وجود برابری در قدرت، اختیارات، موقعیت و ثروت جامعه را به‌عنوان حد طبیعی و یا ذاتی قلمداد می‌کنند. م

4 - masculinity

۵ - uncertainty avoidance / پرهیز از ابهام، میزانی است که اعضای یک فرهنگ در مواجهه با ابهام و موقعیت‌های ناشناخته احساس تهدید می‌کنند و باورها و روش‌هایی برای پرهیز از آن‌ها خلق کرده‌اند، در امتیاز پرهیز از ابهام (UAI) منعکس می‌گردد. م

می‌گردد. از راه تدارک جایگزینی برای کانال وزارتی^۱ به‌منظور ارائه خدمات، دولت الکترونیک رقابت را ترویج می‌کند که سطوح خدمات را بهبود بخشیده و فساد را کاهش می‌دهد.

حکمرانی الکترونیک می‌تواند دامنه رقابت را برای همه برابر کند. از دیدگاه نظری، تأثیر رقابت بر فساد مبهم است. رقابت کمتر به این معنا است که شرکت‌ها از رانت‌های بالاتری برخوردار هستند بنابراین دیوان‌سالارانی که دارای حق کنترل بر آن‌ها می‌باشند مانند بازرسان یا تنظیم‌کنندگان مالیاتی از انگیزه‌های بیشتری برای مشارکت در رفتارهای آمیخته به خلاف برخوردارند. حکمرانی الکترونیک می‌تواند تمهیدات فساد را متوقف سازد. ماکرا به فساد به‌عنوان تمهیدی می‌نگرد که مستلزم تبادل امتیاز بین دو طرف است، طرف متقاضی و طرف عرضه‌کننده که نخست بر تخصیص منابع یا به‌صورت مستقیم و یا در آینده تأثیرگذار است و دوم مستلزم استفاده و یا سوءاستفاده از مسئولیت عمومی و جمعی برای مقاصد خصوصی است. کیم و کیون جولی با ارائه برخی آمارها نشان دادند که بعد از استقرار حکمرانی الکترونیک (سامانه اوپن) سطح خدمات مقامات عمومی افزایش یافته است.

فرهنگ الکترونیک می‌تواند طرز تلقی فرهنگی از فساد را تغییر دهد. اگر کسی بخواهد مجوزی بگیرد، سفارش‌های کاری بدهد و از حقوق بازنشستگی برخوردار گردد مجبور است مبلغی پول به‌عنوان «پول تسریع‌کننده» برای دریافت آن خدمات پرداخت نماید. این امر در برخی کشورهای درحال توسعه تبدیل به‌نوعی از فرهنگ شده است. ارزش‌های فرهنگی، نقش بنیادی در ابعاد ساختاری مرتبط با فساد بازی می‌کنند. استقرار حکمرانی الکترونیک، فرهنگ جدیدی را خلق خواهد کرد که در آن شفافیت در دسترس قرار می‌گیرد. حکمرانی الکترونیک، تضمین‌کننده رفتار برابر با دیوان‌سالاران است. این، پنداری شایع است که فساد در دیوان‌سالاری وجود دارد. موقعیت فردی شهروندان برای دریافت خدمات از دیوان‌سالاران متفاوت است اما در حکمرانی الکترونیک این آزادی عمل محدود شده است. به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات (که در اینجا به‌عنوان حکمرانی الکترونیک معنا می‌کنیم) می‌تواند فساد را از طریق اجرای بهتر قواعد، کاهش رازداری مقامات و افزایش شفافیت تقلیل دهد. هیکز یادآور این احتمال می‌شود که مقامات در مقابل سیستم جدید فناوری اطلاعات و ارتباطات از بیم از دست دادن درآمد آلوده به فساد از خود مقاومت نشان دهند. درحالی که فناوری اطلاعات و ارتباطات فرصت‌های زیاد برای فساد را از بین می‌برد می‌تواند فرصت‌های جدیدی برای دست‌کاری کسانی فراهم سازد که به‌خوبی با سیستم‌های جدید آشنا هستند. به یک معنا، فناوری اطلاعات و ارتباطات مجال تغییر میان‌نسلی^۲، در فساد و رانت‌خواری را میسر می‌سازد. همچنین مشارکت برای کاهش فساد اهمیت دارد. ماده ۱۳ کنوانسیون مبارزه با فساد سازمان ملل متحد، مشارکت جامعه را با واژگان زیر تأمین می‌کند:

1 - departmental channel

2 - intergenerational

هر کشور عضو، در چارچوب امکانات خود و طبق اصول اساسی قانون داخلی خود، اقدامات مقتضی را به عمل خواهد آورد تا شرکت فعالانه افراد و گروه‌های خارج از بخش دولتی مثل جامعه مدنی، سازمان‌های غیردولتی و سازمان‌های جامعه‌محور را به منظور جلوگیری و مبارزه با فساد، ارتقا بخشد و آگاهی عمومی را در رابطه با وجود، علل و شدت و تهدید فساد افزایش دهد. مشارکت باید با انجام اقداماتی مانند موارد زیر تقویت شود:

الف - ارتقای شفافیت و مشارکت مردم در فرآیند تصمیم‌گیری؛

ب - تضمین این امر که مردم دسترسی مؤثر به اطلاعات دارند؛

ج - انجام فعالیت‌های مربوط به اطلاع‌رسانی همگانی که به عدم تحمل فساد و نیز برنامه‌های آموزشی مردمی از جمله برنامه‌های درسی مدارس و دانشگاه‌ها کمک می‌کند؛

د - ارج نهادن، ارتقا و حمایت از آزادی به منظور دریافت، نشر و توزیع اطلاعات مربوط به فساد.

حکمرانی الکترونیک یکی از بهترین راه‌های تضمین مشارکت است و واسطه‌ها را از میدان خارج می‌کند، واسطه‌هایی که بازیگران محوری در دادوستدهای آلوده به فساد می‌باشند. فساد تنها مسئله‌ای بین اعطاکننده و دریافت‌کننده نیست: واسطه‌ها نقش مهم و بعضاً حیاتی در این بین بازی می‌کنند. دولت می‌تواند شعار «فساد فراگیر شده است» را که به وسیله واسطه‌ها ترویج می‌شود، متوقف نماید. دادوستدهای آلوده به فساد باید با قدرت هر چه تمام از راه حکمرانی الکترونیک محدود شوند. هر چه افراد بیشتری از سازو کارهای دولت الکترونیک و اینترنت برای برقراری ارتباط با مقامات دولتی استفاده نمایند، نیاز آن‌ها برای تماس شخصی با واسطه از بین می‌رود.

۳- چارچوب مفهومی

فساد به خصوص در جوامع جهان سوم از توسعه و حکمرانی جلوگیری می‌کند. از نگاهی نظری، فرض بر این است که حکمرانی الکترونیک، فساد را کاهش دهد. بنابراین استقرار حکمرانی الکترونیک به عنوان ابزار ضدفساد از اولویت برخوردار است. جمهوری کره زیرساخت‌های قدرتمندی از حکمرانی الکترونیک در اختیار دارد گرچه تاریخ توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات در این کشور از قدمت طولانی برخوردار نیست. هر کشور کمتر توسعه یافته یا در حال توسعه‌ای می‌تواند درس‌هایی از کره بیاموزد و از سیاست‌هایی که مناسب با فضای داخلی خودشان می‌باشند، پیروی نماید. اکنون کره به عنوان کشور توسعه یافته قلمداد می‌شود که با استفاده از حکمرانی الکترونیک توانسته فساد را کنترل کند.

چرا کره جنوبی به عنوان مورد مطالعاتی انتخاب شد؟

براساس گزارش جهانی آمادگی الکترونیک سازمان ملل متحد در سال ۲۰۰۵ کره جنوبی با شاخص آمادگی دولت الکترونیک ۰/۸۷۲۷ در رتبه پنجم جهان و رهبر منطقه‌ای در جنوب و آسیای شرقی است. جمهوری کره ۷۲/۸ درصد کاربر اینترنت دارد و نرخ مشترکین تلفن همراه ۷۹/۷ درصد است. این کشور دارای سطح بالایی از زیرساخت‌های دولت الکترونیک می‌باشد. سیستم تدارکات الکترونیک دولت و سامانه اوپن دولت کلان‌شهر سئول به‌طور خلاصه شرح داده خواهد که گویای موفقیت دولت الکترونیک به‌عنوان ابزار مبارزه با فساد است. آن‌ها شناخته‌شده‌ترین موارد مقابله با فساد از طریق دولت الکترونیک هستند و پتانسیل‌ها و مشکلات طراحی برنامه‌های دولت الکترونیک را برجسته می‌سازند که بر اهداف دوگانه شفافیت و مبارزه با فساد متمرکز هستند. در یک بررسی انجام‌شده درباره حکمرانی دیجیتال که با حمایت سازمان ملل و جامعه مدیریت عمومی آمریکا صورت گرفت، در سال ۲۰۰۳ و ۲۰۰۵ دولت کلان‌شهر سئول رتبه نخست دولت الکترونیک را از بین ۱۰۰ شهر جهان به خود اختصاص داد. دولت الکترونیک سئول با شهرها و سازمان‌های خارجی گوناگونی مورد سنجش قرار گرفته است. در نیمه اول سال ۲۰۰۵، بیش از ۵۷۰ مقام و کارشناسان از ۵۰ کشور جهان از سئول بازدید کردند و دانش و تجربه خودشان درباره ایجاد و راه‌اندازی دولت الکترونیک را به اشتراک گذاشتند.

اداره اقتصاد عمومی و مدیریت عمومی سازمان ملل، اداره خدمات عمومی کره جنوبی به دلیل راه‌اندازی سیستم تدارک الکترونیک دولتی را برنده جایزه خدمات عمومی سازمان ملل در سال ۲۰۰۲ اعلام کرد. بانک جهانی به سیستم تدارک الکترونیک دولتی علاقه دارد زیرا از این سیستم انتظار می‌رود ضمن کاهش هزینه‌ها، شفافیت در فرایند خریدهای دولتی و انعقاد قراردادها را افزایش دهد. طبق نظر سازمان همکاری و توسعه اقتصادی سیستم تدارک الکترونیک دولتی تأثیر زیادی بر استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در بخش خصوصی داشته است. تحلیل و بررسی این موارد از کره جنوبی، تصویر روشنی از معیارهای راه‌اندازی دولت الکترونیک و کاهش فساد از طریق آن را ترسیم خواهد کرد. اکنون نگاهی به زیرساخت فناوری اطلاعات و ارتباطات کره جنوبی خواهیم داشت.

وضعیت زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات کره جنوبی

سال و ماه	نرخ (%)	تعداد/کمیت	معیارها
۲۰۰۵	۵۳/۴	۲۵/۶۸۵	نفوذ PC (رایانه شخصی)
۲۰۰۵	۷۲/۸	۳۳/۰۱۰	کاربران اینترنت
۲۰۰۵	۴۷/۶	۲۲/۹۹۰	مشترکین تلفن محلی
۲۰۰۵	۴۹/۲	۲۳/۷۴۵	خطوط تلفن ثابت اصلی
۲۰۰۵	۷۹/۷	۳۸/۳۴۲	مشترکین تلفن همراه

سال و ماه	نرخ (%)	تعداد/کمیت	معیارها
۲۰۰۶/۱۰	۲۸/۹	۱۳/۹۴۴	مشترکین خدمات اینترنت پهن باند
۲۰۰۵	-	۶۴۲/۷۷۰	دامنه kr
۲۰۰۵	-	۴۳/۱۹۶	آدرس ipv4
۲۰۰۶/۰۹	۳۵/۷	-	بانکداری اینترنتی

منطق [انتخاب] این موارد

تدارکات یکی از حوزه‌های محبوب برای فساد در بخش عمومی می‌باشد. در مورد سیستم تدارکات، فرض بانک جهانی بر این است که در بیشتر کشورهای کمتر توسعه یافته و اقتصادهای در حال ظهور و توسعه‌ای، پیاده‌سازی فرایندهای تدارکات به دلیل مشکلات زیر رضایت بخش نیست: تبلیغات ضعیف، مدت کوتاه برگزاری مزایده و مناقصه‌ها، ضعف در اعلام مشخصات، عدم افشای معیارهای منتخب، اعطای قرارداد با قرعه کشی^۱، اسناد قرارداد یک طرفه، مذاکره با همه پیشنهاددهندگان و برگزاری مجدد بدون وجود دلایل کافی. برای مثال بنگلادش به دلیل تأخیر طولانی مدت در اعطای قرارداد، شهره است. تعلل در تدارکات باعث افزایش هزینه‌ها، به تعویق افتادن مزیت‌ها، بازداری شرکت‌های خوب از مشارکت در آن‌ها و اغلب نشانگر مداخلات آلوده به فساد می‌باشد. راه‌اندازی سیستمی مانند سیستم تدارکات الکترونیک دولتی می‌تواند روند برگزاری مزایده و مناقصه‌ها را شفاف‌تر کرده و منابع فساد را کاهش دهد.

دولت‌های محلی نزدیک‌ترین دولت به کسانی هستند که می‌توانند خدمات دولتی را دریافت نمایند. در کشورهای توسعه نیافته، بخش دولت محلی نیز بسیار فاسد است. پاسخگویی، شفافیت، مشارکت، توانمندسازی، انصاف و همه ویژگی‌های دیگر حکمرانی خوب زمانی می‌تواند بخشی از کار روزانه دولت و دستگاه‌های محلی باشد که تمرکززایی و تفویض اختیار صورت گرفته باشد. بدون تمرکززایی و تفویض اختیار، دستگاه‌های دولت تنها نهادهایی بر روی کاغذ و فاقد هرگونه نقش مؤثری خواهند بود. بدون اغراق می‌توان گفت در یک سیستم دولت محلی تمرکززدا است که بسیاری از ویژگی‌های حکمرانی خوب شانس بقا و کامیابی دارند.

دولت الکترونیک می‌تواند با قدرت دولت محلی تمرکززدا را تقویت نماید. دولت الکترونیک از نوع دولت با شهروندان نیازمند توقف یا کاهش اقدامات آلوده به فساد بین شهروندان و دیوان سالاران است. همچنان شاهد موفقیت دولت الکترونیک از نوع دولت با شهروندان از طریق سامانه اوپن در دولت کلان‌شهر سئول بودیم، دولت‌ها می‌توانند با تبعیت از این نوع دولت الکترونیک به محدودسازی فساد دست کم در دولت محلی شهری (شرکت‌های شهری و شهرداری‌ها) نائل شوند.

با سامانه اوپن، اطلاعات درباره درخواست‌های شهری^۱، روش‌های تصویب، بررسی مدارک، جدول زمانی فرایندها و دیگر موارد بلافاصله قابل دسترس است طوری که شفافیت از پیش تضمین می‌شود، برخلاف رویه‌های طولانی مدت که در آن مراحل مختلف در حال جریان برای عامه مردم گشوده نبود. شهروندان مجاز هستند مراحل مختلف انجام کارها و درخواست‌های شهروندان را از طریق اینترنت هر زمان و هر جایی بدون تلفن کردن یا دیدار با مقامات عمومی نظارت کنند. از رهگذر دسترسی همه شهروندان به اطلاعات، عدالت و بی‌طرفی در مدیریت شهری تأمین می‌گردد و بی‌اعتمادی عمومی برچیده می‌شود. در رژیم‌های پیشین شایعات و رسوایی بسیاری درباره مجوزها و موافقت‌نامه‌های رسمی وجود داشت که به بی‌اعتمادی عموم مردم به دولت منجر می‌شد؛ اما دسترسی همه شهروندان به اطلاعات، عدالت و بی‌طرفی را در مدیریت شهری به ارمغان می‌آورد که به نوبه خود موجب تقویت اعتماد عمومی می‌شود.

مدرنیسم (از اواخر قرن ۱۹ تا اواسط قرن بیستم) ادعا کرد که فساد اداری در طول تاریخ در همه جا حضور داشته و آن را دارای ارزش مطالعه تلقی نکرد. فساد از چند دهه گذشته توجه جدی محافل دانشگاهی را به خود جلب نمود. اخیراً سازمان ملل، بانک جهانی، سازمان همکاری و توسعه اقتصادی در راستای نیل به حکمرانی خوب و توسعه، بر کاهش فساد و پیاده‌سازی شمار فراوانی از پروژه‌ها به‌ویژه در کشورهای کمتر توسعه‌یافته تأکید داشته‌اند. فرض نوشتار حاضر این است که دولت الکترونیک، ابزار کارآمدی برای مبارزه با فساد می‌باشد و در نظر دارد موارد موفقیت‌آمیزی از کره جنوبی را مورد تحلیل قرار دهد که قابلیت کاربرد برای کشورهای کمتر توسعه‌یافته و سایر کشورها را داشته باشد؛ زیرا کشور یادشده همه سازوکارهای مربوط به فناوری اطلاعات و ارتباطات را توسعه داده و با کاربست آن نتایج برجسته‌ای را در کاهش فساد به دست آورده است.

۴- تحلیل موارد موفقیت‌آمیز سامانه اوپن و سیستم خدمات الکترونیک دولتی کره جنوبی

رابطه دولت با بازار و دولت با شهروندان (G2B and G2C) دو عنصر مهم دولت الکترونیک است. در مبحث بعدی بر این موارد و تجارب موفق از کره جنوبی تأکید خواهد شد. سامانه اوپن و سیستم خدمات الکترونیک دولتی کره جنوبی ممکن است نمونه خوبی از دولت الکترونیک باشد که موجبات فروکاستن از سطح فساد را فراهم ساخته است.

سامانه اوپن برای نیل به شفافیت در مدیریت شهری از راه کاهش تعلل‌های غیرضروری و جلوگیری از اداره ناعادلانه امورات شهری توسعه یافت. سامانه اوپن شبکه‌محور، به شهروندان امکان می‌دهد تا نظاره‌گر نحوه رسیدگی به درخواست مجوزها باشند به‌ویژه در حوزه‌هایی که اغلب بی‌نظمی‌هایی رخ می‌دهد. کوتاه‌سخن، سامانه اوپن یک سیستم برخط برای ارتقای شفافیت در فرایند خدمات اداری

است.

سازوکارهای پیشگیری از فساد از طریق سامانه اوپن چیست؟ در این سیستم، ۱۱۱ مورد از درخواست‌های شهری در ۱۱ مقوله برای دسترسی عموم مردم باز است. شهروندان می‌توانند فرم درخواست خدمات مورد نیاز خود را پر کنند و به چگونگی رسیدگی به آن نظارت داشته باشند. وقتی شهروندی درخواست خدمات مورد نیاز را تکمیل می‌کند، مقامات عمومی موظف هستند جزئیات درخواست واصله را بر روی تارنمای سامانه اوپن قرار دهند. با استفاده از هر پایانه رایانه‌ای متصل به اینترنت، شهروندان می‌توانند زمان دریافت درخواست‌ها در زمان مقتضی، چگونگی بررسی و رسیدگی به آن، زمان اعطای مجوز و موافقت‌نامه رسمی و همچنین در صورت رد درخواست، دلایل رد آن را که باید عنوان گردد، مشاهده کنند. برای مثال به محض اینکه شهروندی درخواست مجوز ساخت و ساز را ارسال می‌کند، می‌تواند از تارنمای رسمی دولت کلان‌شهر سؤال بازدید کرده و با کلیک روی آی‌کون اوپن یا انتخاب موردی از فهرست درخواست‌های موجود، مراحل مختلف انجام کار را مشاهده نماید. در همه این فرایندها شهروندان نیازی به تماس مستقیم با هیچ‌کس را ندارند که طبیعتاً جلوی رفتارهای رانت‌خواری را می‌گیرد.

چوی و مون - سوک در مقاله‌ای درباره سامانه اوپن، با ارقام زیر نشان دادند که با به‌کارگیری سیستم یادشده فساد کاهش داشته است:

درصد پاسخ‌دهندگانی که موافق کاهش فساد هستند.

ساخت و ساز مسکن	کار ساختمانی	آتش‌نشانی	بهداشت عمومی	مالیات	حمل و نقل	پارک‌ها و فضای سبز
۵۵٪	۵۲/۱٪	۵۲/۵٪	۴۴/۴٪	۴۰/۸٪	۴۹/۲٪	۴۶/۴٪

در حال حاضر کره جنوبی، تصویری از خود به‌عنوان کشور «در حال توسعه» را پاک کرده و واژه «توسعه یافته» را جایگزین آن نموده است. آن‌ها طی چهار سال گذشته در حال تغییر دادن شرایط اقتصادی خود بوده‌اند و اکنون اقتصادشان یکی از بهترین اقتصادهای دنیاست. فوق‌العاده‌ترین مورد توسعه صورت گرفته در کره جنوبی در بخش فناوری اطلاعات است. در ارتباط با دولت الکترونیک و حکمرانی الکترونیک، رتبه آن‌ها بالاتر از بسیاری از کشورهای پیشرفته در اروپا و آمریکاست. کره جنوبی به میزان شگرفی بر فساد افسار زده که در این میان حکمرانی الکترونیک یکی از عوامل مؤثر می‌باشد.

با توجه به مثال‌های موفقیت‌آمیز سامانه اوپن دولت کلان‌شهر و سیستم تدارکات الکترونیک دولتی می‌توان برخی از عوامل دخیل در این امر را شناسایی کرد. عوامل موفقیت شامل موارد زیر است:

۱- تعیین چشم‌انداز و اهداف برای مثال طرح کره سایبری؛ ۲- رهبری قدرتمند و علاقه رئیس‌جمهور

(رهبران سیاسی)؛ ۳- نقشه راه برای دولت الکترونیک؛ ۴- هماهنگی و پشتیبانی سازمانی؛ ۵- سیستم حفاظت اطلاعات یکپارچه؛ ۶- مرکز اطلاعات قدرتمند؛ ۷- درگاه سیستم اطلاعات جغرافیایی؛ ۸- شبکه الکترونیک سئول؛ ۹- آموزش و ممارست فناوری اطلاعات؛ ۱۰- زیرساخت‌های مناسب؛ ۱۱- کارکنان ماهر فناوری اطلاعات؛ ۱۲- قدرت خرید و توانایی مردم در استفاده از فناوری اطلاعات؛ ۱۳- تلاش‌های مداوم و حمایت مالی دولت.

کره جنوبی در ۳۰ سپتامبر ۲۰۰۲ سیستم تدارکات الکترونیک دولتی را افتتاح کرد که امکان پردازش دیجیتالی کارهای تدارکاتی همه سازمان‌های عمومی از جمله آژانس‌های دولتی، شهرداری‌های محلی و نهادهای دریافت‌کننده بودجه دولتی را فراهم می‌کرد. سیستم فوق، سیستمی است که به‌طور دیجیتالی، رویه‌های تدارکاتی پیچیده‌ای را پردازش می‌کند که قبلاً با استفاده از رویه‌های کاغذی انجام می‌گرفت. از زمان افتتاح آن، همه آگهی‌های قراردادهای تدارکات داخلی از طریق آن انجام گرفته است، درحالی‌که بیش از ۸۰ درصد پیشنهاد مزایده و مناقصه به‌صورت الکترونیکی به مرحله اجرا گذاشته شده است.

چگونه سیستم تدارکات الکترونیک دولتی فساد را کاهش می‌دهد؟ در میان همه مزیت‌های این سیستم به‌جای اثرات کمی، مهم‌ترین کارکرد آن ارتقای شفافیت در تدارکات عمومی است. تعاملات بین سازمان‌ها و شرکت‌های عمومی از راه اینترنت بهبود می‌یابد نه به‌صورت تماس چهره به چهره. به‌عنوان مثال از عوامل بالقوه فساد روابط مکرر بین مقامات تدارکات و کارکنان شرکت‌های خصوصی که باعث ایجاد مشکلاتی در گذشته شده بود، جلوگیری به‌عمل می‌آید. اداره خدمات عمومی، مشتاقانه در پی ارتقای هرچه بیشتر شفافیت و کارآمدی در تدارکات الکترونیک عمومی است. عواملی که از طریق آن سیستم تدارکات الکترونیک دولتی فساد را کاهش می‌دهد عبارت‌اند از: دسترسی عموم مردم به مشخصات در بازه زمانی معقول؛ افزایش رقابت و بی‌طرفی؛ جلوگیری از مشارکت ناروای عرضه‌کنندگان در قراردادها؛ مراقبت از تخلفات مأموران تدارکاتی؛ در دسترس قرار دادن رهنمودهای سیاست‌گذاری شفاف.

از سیستم تدارکات الکترونیک دولتی انتظار می‌رود به صرفه‌جویی ۲/۷ میلیارد دلار در هزینه‌های تدارکات سالانه کمک کند. این سیستم، اطلاعات یکپارچه‌ای درباره تدارکات عمومی از منابع یکپارچه تأمین می‌کند. سیستم تدارکات الکترونیک دولتی به‌صورت برخط و در زمان معقول انجام همه مراحل از اطلاع‌رسانی تا پرداخت هر چیز را امکان‌پذیر می‌کند. عرضه‌کنندگان و پیشنهاددهندگان فقط یک‌بار نیاز به ثبت‌نام دارند، سپس می‌توانند به همه تسهیلات سیستم تدارکات الکترونیک دولتی نظیر کسب همه اطلاعات مرتبط با تدارکات، ارائه پیشنهاد و تضمین‌های عملکرد، درخواست پرداخت‌ها و سایر موارد دسترسی داشته باشند. همه موارد گفته‌شده شفافیت را ارتقا می‌بخشد و فساد

را کنترل می‌کند.

برای انجام همه فعالیت‌های تدارکاتی، سیستم تدارکات الکترونیک دولتی به ۵۳ سیستم داخلی متصل است. مثلاً به منظور میسر سازی امکان تشریح اطلاعات ارزیابی برای انتخاب پیمانکاران واجد شرایط از جمله شرایط مالی و تاریخیچه عملکرد گذشته آنها، سیستم تدارکات الکترونیک دولتی با شش انجمن مرتبط با ساخت و ساز در ارتباط است. همچنین به پانزده بانک تجاری عمده برای پرداخت الکترونیک وصل است. از طریق ارتباط خود با ده نهاد ضمانت‌کننده، سیستم تدارکات الکترونیک دولتی به صورت الکترونیکی، مدارک گوناگون مرتبط با ضمانت از جمله ضمانت‌های مناقصه و قرارداد را مورد رسیدگی قرار می‌دهد. این سیستم زمان لازم برای انجام تدارکات را به شدت کاهش می‌دهد. مثلاً پرداخت کالاها را می‌توان به جای چهارده روز در سیستم سابق، ظرف چهار ساعت انجام داد. تجاری که از عملکرد سیستم تدارکات الکترونیک دولتی و سامانه اوپن به دست آوردیم نشان می‌دهد که حکمرانی الکترونیک می‌تواند در راستای فروکاستن فساد نقش مثبتی ایفا نماید. حکمرانی الکترونیک قادر است بازیگران فساد را در تنگنا قرار دهد. همچنین بحث و گفت‌وگو با چند تن از دانشگاهیان و دیوان‌سالاران کره جنوبی حاکی از این است که حتی با وجود این سامانه‌ها، گاهی مقامات امکان رانت‌خواری دارند. آنها می‌توانند با هدف دریافت «پول تسریع‌کننده» در ارائه خدمات تعلل ورزند همچنین می‌توانند قبل از دریافت درخواست‌ها، مدارک بیشتری را طلب نمایند. برای جلوگیری از این نوع کارها، دولت با ایجاد وبگاه «تابلو اعلانات»، سیستم [کنترلی] کراس-چک^۱ را راه‌اندازی کرد. در صورتی که مقامات مدارکی بیشتری از آنچه مورد نیاز است، طلب نمایند و یا در صورت هرگونه تعلل غیر ضروری در دریافت درخواست‌ها، شهروندان می‌توانند در این وبگاه شکایت کنند. این سازوکار ضمن پاسخگوتر کردن مقامات، شیوه‌های دریافت رشوه و اقدامات ناعادلانه را محدود خواهد کرد.

نتیجه‌گیری

حکمرانی الکترونیک، به عنوان ابزار مبارزه با فساد نقش مؤثری دارد. زیرا می‌تواند شفافیت را افزایش دهد، محیط برابر ایجاد کند، مقدمات فساد را برجیند، فرهنگ و رفتار جدیدی را خلق نماید و فرصت‌های فساد برای واسطه را از بین ببرد. سیستم تدارکات الکترونیک دولتی، اطلاعات یکپارچه‌ای را برای متقاضیان ارائه می‌دهد. طبق قانون حدود ۲۷ هزار سازمان عمومی ملزم هستند اطلاعات درباره مزایده و مناقصه‌ها از جمله حجم پروژه، مشخصات، معیارهای اعطای قرارداد را در روی وبگاه این سیستم قرار دهند. همچنین اطلاعاتی درباره ۳۹۰ هزار محصول در روی سیستم فهرست شده است. تأمین‌کنندگان می‌توانند در همه مزایده‌ها و مناقصات سازمان‌های عمومی به وسیله فقط با یک بار ثبت نام

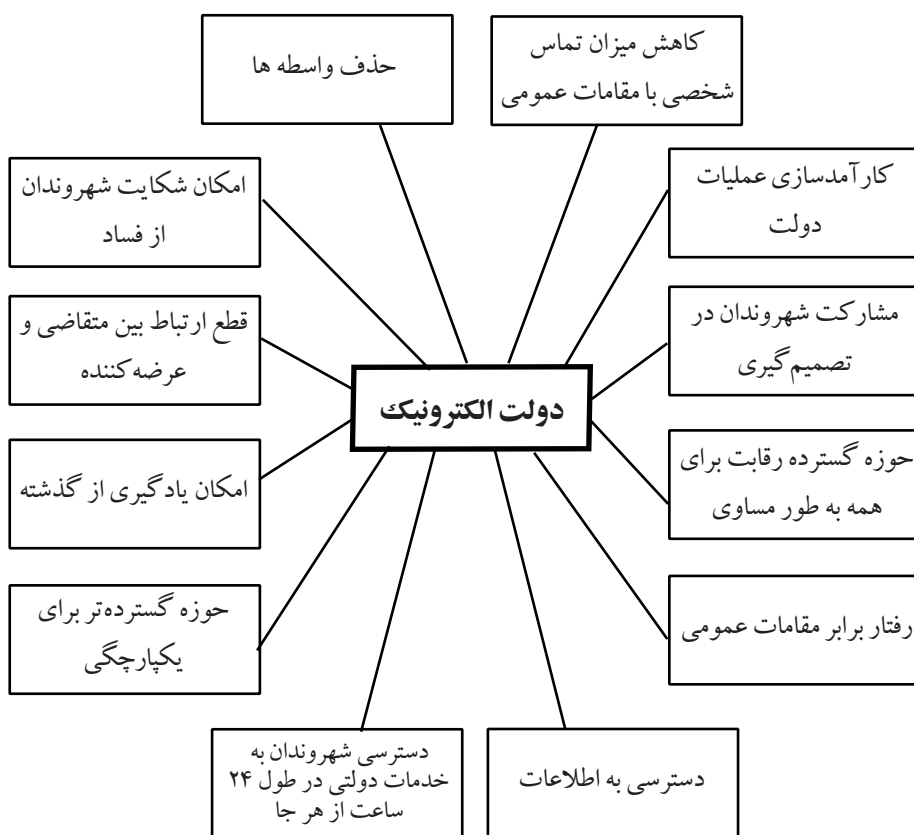
در سیستم تدارکات الکترونیکی دولت مشارکت نمایند و نیازی به ثبت نام دیگری ندارند. مشارکت آن‌ها در مزایده و مناقصه افزایش چشمگیری داشته است. سیستم تدارکات الکترونیکی دولت، تدارکات الکترونیک شفاف را میسر می‌سازد. تمام فرایندهای تدارکات از جمله درخواست خرید، دعوت به مزایده و مناقصه، بازرسی قراردادی و پرداخت‌ها دیجیتالی شده و اطلاعات به صورت به روز در معرض دید همگان قرار می‌گیرد. اخیراً ۹۲ درصد از مزایده‌ها و مناقصات داخلی به صورت الکترونیکی اجرا شده‌اند. هر ماه نزدیک به ۱/۲ میلیون از افراد در مزایده‌ها و مناقصات الکترونیکی مشارکت دارند. قریب به ۲۳ هزار کالا از جمله لوازم اداری در این بازارچه موجود است. سازمان‌های عمومی می‌توانند فرآیند خرید کالاهای مورد تقاضا را تنها با چند کلیک از ثبت سفارش تا پرداخت تکمیل کنند. سازمان‌های عمومی ۹۷ درصد از محصولات اداری مورد نیاز خود را از این بازارچه الکترونیک تهیه می‌نمایند. با سامانه اوپن، اطلاعات درباره درخواست‌های شهری، روش‌های تصویب، بررسی مدارک، جدول زمانی فرایندها و مانند اینها بلافاصله قابل دسترسی است به گونه‌ای که شفافیت از پیش تضمین می‌شود و این برخلاف رویه‌های طولانی مدت است که در آن مراحل مختلف کارها برای عامه مردم روشن نبود. شهروندان مجاز هستند مراحل مختلف انجام کارها و درخواست‌های شهری را از طریق اینترنت هر زمان و هر جایی بدون تلفن کردن یا دیدار با مقامات عمومی نظارت کنند. از رهگذر دسترسی همه شهروندان به اطلاعات، عدالت و بی طرفی در مدیریت شهری تأمین می‌گردد و بی‌اعتمادی عمومی برچیده می‌شود. در رژیم‌های پیشین شایعات و رسوایی بسیاری درباره مجوزها و موافقت‌نامه‌های رسمی وجود داشت که به بی‌اعتمادی عموم مردم به دولت منجر می‌شد؛ اما دسترسی همه شهروندان به اطلاعات، عدالت و بی طرفی در مدیریت شهری را به ارمغان می‌آورد که موجب تقویت اعتماد عمومی می‌شود. کیم و کیون جولی با ارائه برخی آمارها نشان دادند که بعد از استقرار حکمرانی الکترونیک (سامانه اوپن) سطح خدمات مقامات عمومی افزایش یافته است.

از بین ۱۹۴۷ مقام عمومی مورد هدف برای پیمایش، ۵۰ درصد آن‌ها موافق و ۲۷ درصد مخالف افزایش سرعت انجام کارها از طریق سامانه اوپن بودند. از سوی دیگر در پیمایش دیگری از میان ۵۰۰ شهروند، ۶۸ درصد اذعان داشتند که سامانه اوپن سرعت انجام کارها را سریع‌تر از گذشته کرده است. از نقطه نظر کاهش فساد، برآورد پیمایش آن‌ها نشان داد که حکمرانی الکترونیک، فساد را در بخش‌های مختلف برای مثال ساخت و ساز ساختمان ۲۹/۸ درصد، طراحی شهر ۹/۹ درصد کاهش داده است.

سامانه اوپن و سیستم تدارکات الکترونیکی دولت نشانگر نمونه‌های خوبی از انجام «بیشترین کارها با کمترین هزینه» است. دولت کره جنوبی دارای زیرساخت فناوری اطلاعات و ارتباطات قدرتمندی می‌باشد و این سیستم‌ها بدون هزینه‌های زیاد ساخته شده‌اند؛ اما کشورهای جهان سوم باید راه طولانی برای توسعه یافتگی در زمینه فناوری اطلاعات و ارتباطات را طی کنند. حکمرانی الکترونیک و سامانه‌هایی مشابه سامانه اوپن و سیستم تدارکات الکترونیکی دولت، هزینه‌های زیرساختی زیادی را می‌طلبد. این موارد غیر از هزینه‌های اولیه برای استقرار زیرساخت اینترنت، به هزینه بیشتر برای کاهش

انگیزه‌های فساد نیازی ندارد. اگر دولت محلی و مرکزی از پیش رایانه‌ای شده باشد هزینه اولیه برای استقرار حکمرانی الکترونیک خیلی بالا نخواهد بود. کره جنوبی همه این مراحل توسعه را تنها ظرف ۴۰ تا ۳۰ سال گذشته تجربه نموده است. سایر کشورهای در حال توسعه می‌توانند دنباله‌رو کره جنوبی، در استفاده از حکمرانی الکترونیک به‌عنوان ابزار مبارزه با فساد باشند. با تحلیل مواردی از کره جنوبی، نوشتار حاضر به برخی مؤلفه‌ها پی برد که براساس آن حکمرانی الکترونیک می‌تواند به تقلیل اقدامات آلوده به فساد کمک کند (به تصویر مندرج در انتهای مطالب مراجعه شود). در پایان می‌توانیم نتیجه بگیریم که حکمرانی الکترونیک ابزار مؤثری برای مبارزه با فساد است؛ گرچه عوامل دیگر مانند آموزش، فرهنگ، ثبات سیاسی، حاکمیت قانون، زیرساخت‌های اقتصادی و مانند اینها به همین منوال مهم هستند. جایی که فساد، نوعی عادت است؛ سامانه اوپن و سیستم تدارکات الکترونیکی شواهدی بر ایجاد تغییر در این عادت هم در بین مردم و هم در بین مقامات هستند که موجب فروکاستن فساد شده است.

چگونه حکمرانی الکترونیک می‌تواند فساد را محدود نماید؟



References

- 1- Ades, Alberto, and Tella, Di Rafael. 1999. Rents, Competition, and Corruption. *The American Economic Review*, 89 (4), 982_993.
- 2- Adoption of UN Convention against Corruption. 2004. *The American Journal of International Law*, 98 (1), 182_184.
- 3- Bhatnagar, Subash. 2003. Transparency and corruption: Does E-government help? Draft paper for the compilation of CHRI 2003 Report OPEN SESAME: looking for the Right to nformation in the Commonwealth. Commonwealth Human Rights Initiative.
- 4- Choi, Seungbeom, and Ahn, Moon-Suk. 2001. OPEN the Government: Online Procedures Enhancement for Civil Applications. Presented in the 62nd National Conference American Society for Public Administration. Rutgers University Newark, NJ. March 10_13.
- 5- D.Net Bangladesh. 2004. Handbook on Implementing E-government with Basic Introduction to Commerce. From <http://www.dnet-bangladesh.org/Handbook%20on%20eGovernment.pdf>
- 6- Douglas, Mary. 1966. Purity and danger. London: Routledge. Global Corruption Report. 2001. Edited by Robin Hodess. Berlin, Germany. Transparency International. <http://www.transparency.org/publications/gcr>"Global Corruption Report 2007." Transparency International. <http://www.transparency.org/publications/gcr>
- 7- Habib, Mohsin and Leon Zurawicki. 2002. Corruption and Foreign Direct Investment. *Journal of International Business Studies*, 33(2), 291_307.
- 8- Heeks, Richard (2004). e-Government for Development Transparency Definitions Page.IDPM, University of Manchester, UK. www.egov4dev.org.
- 9- Hong, Chun Soo. 2003. To Enhance Efficiency and Transparency in the Public Procurement Sector by Utilizing the Government electronic Procurement System (GePS). Paper presented in 18th Meeting of the Government Procurement Experts Group. Phuket,Thailand. 1516-August.
- 10- Husted, Bryan W. and Instituto Tecnologico y de Estudios. 1999. Wealth, Culture, and Corruption. *Journal of International Business Studies*, 30 (2), 339_359.

- 11- Hutchcroft, Paul D. 1997. The Politics of Privilege: Assessing the Impact of Rents, Corruption, and Clientelism on Third World Development. *Political Studies*, 45,639_658.
- 12- Johnston, Michael. 2005. *Syndromes of Corruption: Wealth, Power, and Democracy*. Cambridge University Press. New York.
- 13- Kaufmann, Daniel. Aart Kraay, and Pablo Zoido-Lobaton. 1999. *Governance Matters*. PolicyResearch Working Paper. The World Bank.
- 14- Kim, Kyung-Sup. 2003. Procurement Service of Korea. Paper presented in UN Public Service Awards on Innovations and Quality in Governments, Mexico City, Mexico, Nov. 5.
- 15- Kim, Yeong Pyong, and Keun Joo Lee. 2001. Effectiveness of the OPEN system in Seoul Metropolitan Government. Paper presented at the Winter Symposium of the Korean Association of Public Administration (KAPA).
- 16- Klitgaard, Robert. 1988. *Controlling Corruption*. Berkeley, CA: University of California Press.
- 17- Labelle, Huguette. 2006. Transparency International & K-PACT Models for Success. Paper presented in the K-PACT International Forum on Building a Coalition for Anti-Corruption and a Transparent Society. Seoul, Republic of Korea. April 11.
- 18- Macrae, John. 1982. Underdevelopment and the economics of corruption: A game theory approach. *World Development*, 10 (8), 677_687.
- 19- National Information Society Agency (NIA). 2006. *Yearbook of Information Society Statistics*. Republic of Korea.
- 20- Nye, Joseph. 1989. "Corruption and political development: A cost-benefit analysis." In *Political Corruption: A Handbbok*, edited by Arnold J. Heidenheimer, Michael Johnston, and Vactor T. Levine. New Brunswick, N.J.: Transaction.
- 21- Oldenburg, Phillip. 1987. Middleman in Third World Corruption: Implications of an Indian Case. *World Politics*, 39 (4), 508_535.
- 22- Organization for Economic Co-operation and Development (OECD). 2004. *ICT Diffusion to Business: Peer Review, Country Report: Korea*. Working Party on the Information Economy. DSTI/ICCP/IE(2003)9/FINAL
- 23- Panday, Pranab kumar 2005. "Local government in Bangladesh." *South Asian*

- Journal. (9) July-Sept.
- 24- Rose-Ackerman, Susan. 1999. *Corruption and Government: Causes, Consequences, and Reform*. Cambridge University Press. _____. 2002. When is Corruption Harmful? in Arnold J. Heidenheimer and Michael Johnston, eds., *Political Corruption: Concepts and contexts*. 3rd edn. New Brunswick, NJ:Transaction Publishers. 353_371.
- 25- Johnston, eds., *Political Corruption: Concepts and contexts*. 3rd edn. New Brunswick, NJ:Transaction Publishers. 353_371.
- 26- Santhanam Committee Report. 1964. Report of the Committee on Prevention of Corruption. Ministry of Home Affairs. New Delhi: Government of India.
- 27- Schleifer, Andrei & Robert W. Vishny. 1993. "Corruption." *Quarterly Journal of Economics*, 108 (3), 599_617.
- 28- Seong, Si Kyung, and Lee, Jae Young. 2004. "Developing E-Procurement Systems: A Case Study on the Government E-Procurement Systems in Korea." *Public Finance and Management*, 4(2), 138_166.
- 29- Seoul Metropolitan Government (SMG). 2006. *Seoul-Government White Paper 20022006*. Republic of Korea.
- 30- Shadrach, B. 2002. *eGovernment for Transparency*. International Conference on eGovernment for Development. Palermo, Italy. April 10_11.
- 31- Stausberg, Mathias. 2006. *Strengthening Solidarity for a Transparent Society*. Paper presented in K-PACT International Forum on Building a Coalition for Anti-Corruption and a Transparent Society. Seoul, Republic of Korea. April 11.
- 32- Thompson, Dennis F. 1993. *Mediated Corruption: The Case of the Keating Five*. *American Political Science Review*, 87 (2), 369381-.
- 33- Tsalikis, John & Osita Nwachukwu. 1991. A comparison of Nigerian to American views of bribery and extortion in international commerce. *Journal of Business Ethics*, 10, 85_98.
- 34- UNDP. 2003. *Human Development Report*. Delhi. Oxford University Press. http://hdr.undp.org/reports/global/2003/pdf/presskit/HDR03_PKE_HDI.pdf
- 35- UNDP. 2006. *Human Development Report*. <http://hdr.undp.org/hdr2006/>
- 36- UNPAN. 2005. *United Nations Global E-government Readiness Report 2005: From E-government to E-inclusion*. UNPAN/200514/. United Nations.
- 37- www.unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan019207.pdf.

Web sites

- 38- http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi
- 39- <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan016066.pdf>
- 40- http://portal.unesco.org/ci/en/ev.php-URL_ID=3038&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
- 41- <http://www1.worldbank.org/publicsector/egov>
- 42- www.egov4dev.org/etransstakemap.htm

دولت الکترونیک به عنوان ابزاری ضدفساد در یمن؛ دیدگاه شهروندی

نویسنده: اخلاص احمدی

مترجم: دکتر طیبه جعفری^۱

چکیده

فساد یکی از چالش‌های اصلی دولت در کشورهای در حال توسعه است و به‌عنوان یکی از شایع‌ترین و مقاوم‌ترین موانع در پیشرفت رشد اقتصادی و افزایش کیفیت زندگی شهروندان در سراسر جهان محسوب می‌شود. فساد نه تنها مانع از رشد اقتصادی می‌شود بلکه تهدیدی برای حکمرانی خوب هم محسوب می‌گردد. از دولت الکترونیک برای بهبود شفافیت و مبارزه با فساد استفاده می‌شود. هدف از این مقاله درک بهتر رابطه میان دولت الکترونیک و فساد از دیدگاه شهروندان در یک کشور نمونه یعنی یمن است. این مقاله با استفاده از رویکرد تحلیلی توصیفی در کنار استفاده از یک روش کمی در قالب پرسشنامه ساختاریافته به اهداف خود دست یافت. نمونه‌های تحقیق شامل ۱۲۰ شهروند هستند که در حال استفاده از خدمات نهادهای دولتی می‌باشند. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که استفاده از فناوری ارتباطات و اطلاعات در قالب دولت الکترونیک می‌تواند تأثیر زیادی در کاهش فساد داشته باشد.

واژگان کلیدی: دولت الکترونیک، ابزار ضدفساد، دیدگاه شهروندی، یمن

۱- مقدمه

دولت الکترونیک می‌تواند سلاحی در برابر فساد باشد. مطالعات اخیر در زمینه فناوری ارتباطات و اطلاعات (ICT) توسط محققان (Shim, 2008)، (Bhatnagar, 2003)، (Andersen, 2009) و (Kim, 2009) حاکی از امید به فناوری‌های جدید مانند سیستم‌های دولت الکترونیک به عنوان ابزاری برای مبارزه با فساد در بخش دولتی در بسیاری از کشورها است. فساد به عنوان یک مسئله پیچیده در نظر گرفته می‌شود. اگرچه ما موارد فساد را در هر نوع سازمانی شناسایی کرده‌ایم، اما در این تحقیق فساد اجرایی به خاطر تأثیر فراوان معکوسی که بر روی جامعه دارد، به تنهایی مورد تمرکز قرار گرفته است. احتمال وجود فساد در یمن بیشتر میان شهروندان و بخش دولتی است و معمولاً توسط مقامات رسمی انجام می‌شود که مسئولیت مستقیم در ارائه خدمات به مردم دارند. از آنجایی که تعریف واضحی از فساد وجود ندارد، لذا این مسئله باعث سخت‌تر شدن بررسی‌ها درباره علت فساد و نحوه صحیح بررسی آن می‌شود. این تحقیق از تعریف سازمان شفافیت بین‌الملل (TI) استفاده کرده است مبنی بر اینکه فساد سوءاستفاده از قدرت سپرده شده به اشخاص توسط رهبران سیاسی یا بوروکراسی به منظور منافع شخصی یا علائق گروهی عده‌ای خاص است. در کنار تمایل دولت یمن برای مبارزه با فساد و درک روزافزون نیاز به داشتن یک دولت الکترونیک به منظور کاهش آن، این تحقیق از دیدگاه شهروندان برای ارزیابی دولت الکترونیک به عنوان ابزاری برای مبارزه با فساد استفاده می‌کند.

۲- پیش‌زمینه مشکل فساد

فساد مانعی قوی در رشد و توسعه محسوب می‌گردد. سطوح بالای فساد و کاغذبازی که مانع از سرمایه‌گذاری داخلی می‌شوند، از جمله مهم‌ترین چالش‌هایی هستند که کشورهای در حال توسعه با آن مواجه‌اند. طبق گزارش سازمان ملل، فساد سبب نابودی پیشرفت‌های انسانی و دموکراسی می‌شود و با پراکنده نمودن سرمایه‌های عمومی برای منافع شخصی، باعث کاهش دسترسی به خدمات عمومی می‌گردد (United, 2006). فساد در مقیاس وسیع مانع از عملکرد دولت در ارائه خدمات ضروری، بیمه و حمایت بین‌المللی به منظور توسعه اقتصاد و کاهش وابستگی می‌شود.

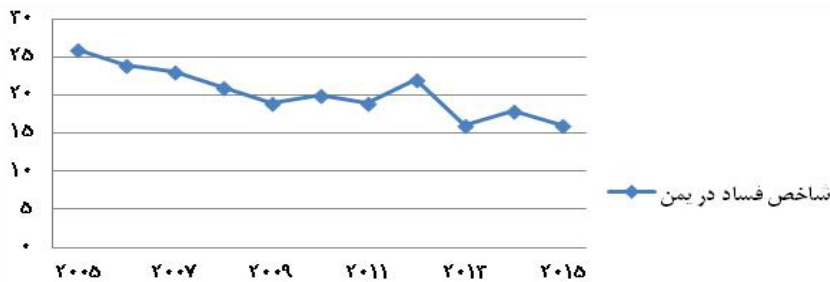
فساد اداری در یمن پدیده جدیدی نیست و شامل فسادهای مالی و سیاسی و فسادهای جزئی از جمله دادن پول به پلیس راهنمایی و رانندگی برای جریمه نکردن خودرو یا پرداخت پول به کارمندان دولتی به منظور تسریع روند کارهای اداری می‌شود. در کنار این موارد، اختلاس از صندوق‌های عمومی، طرفداری و تعصب از گروه‌ها و اشخاص از الگوهای رایج فساد در بخش‌های دولتی است (Jamil, 2013).

در سال ۲۰۰۵ یمن قانون مبارزه با فساد سازمان ملل را تصویب کرد. قوانین و مقررات مهمی مانند قوانین مالکیت مالی و قانون پیشنهادها و اوامر برای مبارزه با فساد تنظیم شده‌اند. در سال ۲۰۰۶ یک

دادگاه عالی کشوری برای مبارزه با فساد تشکیل و در همان سال یک مقام عالی مرتبه نیز برای کنترل پیشنهادها و مناقصه‌ها در نظر گرفته شد. این‌ها همگی گام نخست در مسیری صحیح بود. هر چند قوانین موجود و نهادهایی که با فساد مبارزه کنند هنوز ضعیف هستند و تمامی اشکال فساد را پوشش نمی‌دهند. با وجود این فرایند قابل توجه، همچنان چالش‌های بسیاری وجود دارد؛ و این کشور هنوز از عملکرد ضعیف نهادها به دلیل وجود کارمندان کم‌مهارت که حقوق کافی دریافت نمی‌کنند رنج می‌برد. نمودار شماره ۱، مسیر حرکت فساد در سال‌های ۲۰۱۵-۲۰۰۵ در یمن را نشان می‌دهد.

کشورهای در حال توسعه در به کارگیری موفقیت‌آمیز پروژه‌های دولت الکترونیک با مشکلاتی مواجه هستند. یمن در سال ۲۰۱۶ به‌عنوان یکی از کشورهای شناخته شده که با داشتن شاخص ۰/۲۲ رشد اندکی در بهبود دولت الکترونیک داشته است (UN, 2016).

در این حال تحقیقات نشان می‌دهد که شاخص‌های مثبتی برای آمادگی الکترونیکی برای دولت الکترونیک در یمن وجود دارد (Al-eryani, 2012).



نمودار ۱- شاخص فساد در یمن

۳- بررسی مقالات منتشر شده

۳-۱- رشد اقتصادی در کشورهای در حال توسعه

بدون شک استفاده از فناوری ارتباطات و اطلاعات می‌تواند به پیشرفت اقتصادی کمک کند و به صورت یکپارچه با توسعه پایدار مرتبط بوده و امکان رشد و پیشرفت را فراهم می‌کند. مطالعات انجام شده در زمینه پیشرفت اقتصادی، فناوری ارتباطات و اطلاعات را به‌عنوان یک ضرورت برای رشد اقتصادی و بهبود شرایط اجتماعی در نظر می‌گیرد. با در نظر گرفتن توسعه اقتصادی به‌عنوان ظرفیتی در حال رشد برای یک کشور در راستای ایجاد تجارت و کسب و کار (Miles, 2001)، استفاده از فناوری ارتباطات و اطلاعات در کنار دستگاه‌های کامپیوتری شده، باعث تقویت نسل تولید در مدت زمان کوتاه می‌شود. به علاوه فناوری ارتباطات و اطلاعات به منظور کمک به تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان برای اتخاذ تصمیمات مؤثرتر، اطلاعات مورد نیاز را در اختیار آن‌ها قرار می‌دهد، بنابراین فناوری باعث بهبود عملکرد بازارها طبق دلایل اقتصادی می‌شود (Eggleston, 2002).

در دنیای اقتصادی امروز، فناوری عاملی کلیدی است که تأثیر قدرتمند کوتاه و بلندمدتی بر توسعه اقتصادی دارد. این فناوری سبب افزایش کارایی در دنیای تجاری و تغییر روند زندگی شهروندان شده است. فناوری به روش‌های مختلف باعث تغییر زندگی مدرن مخصوصاً در محیط کاری در جایی شده که گزارش درباره جهان شبکه‌ای با این جمله آغاز می‌شود: «اینترنت و فناوری ارتباطات و اطلاعات ضرورتاً باعث تغییر روند کار جهان شده است» (Kirkman, 2002). دنیای کسب و کار با اختراع کامپیوتر، اینترنت و توسعه ارتباطات تغییر کرده بود. براساس مشاهدات، برخی از بزرگ‌ترین پیشرفت‌ها به‌خاطر توسعه فناوری بوده است؛ بنابراین درک این مسئله برای سازمان‌ها نیز حائز اهمیت است که افزایش سود باید با پیشرفت‌های سریع و بی‌رحمانه در فناوری ارتباطات و اطلاعات همراه باشد (Cette, 2004)، جایی که پیشرفت‌های فناوری به سازمان‌ها کمک می‌کند که بتوانند زمان و هزینه تولید را کاهش داده و کار را با موفقیت و به‌گونه‌ای مؤثر به انجام برسانند. درحقیقت استفاده از فناوری ارتباطات و اطلاعات سبب افزایش رشد اقتصادی و بازدهی نیروی کار می‌شود. تفاوت میان عملکرد اقتصادی کشورهای توسعه‌یافته با کشورهای در حال توسعه در میزان استفاده آن‌ها از فناوری ارتباطات و اطلاعات است. نبود فناوری ارتباطات و اطلاعات به‌عنوان عاملی مهم سبب افزایش شکاف میان این دو دسته از کشورها می‌شود.

۳-۲ - مفهوم فساد

فساد پدیده‌ای جهانی با قدمتی زیاد است که تعریف مبهم از آن، به یکی از جنبه‌های اصلی‌اش تبدیل شده است. در هر جامعه‌ای، تعاریف و دیدگاه‌ها طبق فرهنگ، قانون و سایر عوامل و ماهیت مسائلی که در آن کشور اتفاق می‌افتد، تفاوت می‌کند. سازمان شفافیت بین‌الملل (TI) که منبعی پربازدید در مباحث فساد است، فساد را به‌عنوان سوءاستفاده از قدرت اعطا شده توسط رهبران سیاسی یا بوروکراسی با هدف سود شخصی یا علائق گروهی خاص بیان می‌کند (Transparency, 2009). برخی محققان فساد را عملی می‌دانند که در آن از قدرت عمومی، اداری یا اختیارات به نفع خود استفاده شود. برخی دیگر مانند «جوزف. اس نای» (Nye, 1967) فساد را رفتاری می‌داند که فرد طی آن به‌خاطر منافع خصوصی (شخصی، خانواده و گروه خصوصی)، ثروت یا مزیت جایگاهش از وظایف اصلی یک نقش دولتی منحرف می‌شود، یا به‌خاطر موقعیتی که دارد در کارهای شخصی از قوانین سرپیچی می‌کند. رفتارهایی مانند رشوه، انتصاب آشنایان و افراد خانواده به مشاغل مهم اداری و سوءاستفاده از منابع عمومی برای استفاده شخصی در این دسته قرار می‌گیرند. به‌علاوه فساد اغلب توسط مقاماتی که در فعالیت‌های دولتی بوده و دارای حق امتیازات انحصاری هستند انجام می‌شود.

۳-۳ - فساد، مانعی بر سر راه توسعه اقتصادی

فساد و حکمرانی ضعیف می‌توانند تأثیر مخربی بر میزان رشد و ظرفیت پیشرفت یک کشور داشته

باشند. براساس گزارش سازمان شفافیت بین الملل در سال ۲۰۰۹، فساد در بخش تجاری به عنوان چالشی در حال رشد در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه شناخته شده است (Transparency, 2009). زمانی که اقتصاد در یک کشوری به خوبی عمل نمی کند، دلیل آن می تواند این باشد که فساد مانع از اجرای قوانین طبیعی برای عملکرد آزادانه اقتصاد می شود. همچنین افزایش فساد به خاطر فقدان قدرشناسی، باعث افزایش مهاجرت افراد شایسته اقتصادی و ظهور تبعیض و انتصاب نزدیکان به موقعیت های اداری و دولتی می شود. برخی محققان به تأثیر منفی فساد بر رشد اقتصادی تأکید دارند (Mauro, 1997). طبق نظر محققان اقتصادی فساد باعث افزایش سرمایه گذاری دولتی می شود، زیرا این گونه پروژه ها برای دریافت رشوه به راحتی تسلیم دستکاری های مقامات دولتی می شوند، به این ترتیب سودمندی آن ها و در نتیجه کارایی زیرساختار کشور کاهش می یابد. فساد به دلیل تلاقی علایق شخصی با توسعه پروژه های بخش عمومی باعث هدررفت منابع می شود و به خاطر اعتبار ضعیف سیستم سیاسی، قادر به جذب کمک های خارجی نخواهد بود. در یک دهه گذشته (Mauro, 1997) و (Tanzi, 1998) یافته های محققان نشان می دهد که فساد مانع از سرمایه گذاری، تغییر ترکیب هزینه های دولتی، مانع از رشد اقتصادی و بهبود کیفیت زندگی شده است. طبق گفته های «تانزی» (Tanzi, 1998)، «فساد بیشتر در کشورهای فقیر با اقتصادهای در حال تغییر اتفاق می افتد تا در کشورهای مرفه و ثروتمند». فساد با کاهش اعتماد به دولت به توسعه کشور آسیب زده و هزینه های تجاری را افزایش می دهد و باعث دلسردی سرمایه گذاری های خارجی و داخلی می گردد.

فساد مانع از توسعه پایدار و عدالت شده و نقش قانون و امنیت بین المللی را تضعیف می کند و به عنوان یکی از مقاوم ترین موانع در پیشرفت اقتصادی و ارتقای کیفیت زندگی شهروندان در سراسر جهان شناخته می شود. این چالش ها شامل عملکرد مؤسساتی ضعیف، درصد بالای بیکاری، زیرساختار ضعیف، فساد و قوانین و مقررات نامناسب می شود.

۴-۳- مفهوم دولت الکترونیک

تعریف استاندارد از دولت الکترونیک هم وجود ندارد که به وضوح بتواند نقش آن را توضیح دهد. در ادبیات کنونی تعاریف متعددی برای توصیف مفاهیم اصلی دولت الکترونیک از دیدگاه تحقیقی وجود دارد. دولت الکترونیک به ارائه خدمات دولتی از طریق اینترنت اطلاق می شود و می توان آن را استفاده دولت از فناوری ارتباطات و اطلاعات به عنوان ابزاری بر پایه وب با هدف افزایش دستیابی و ارائه اطلاعات و خدمات دولت به شهروندان، احزاب تجاری، کارمندان و سایر ارگان ها نیز تلقی نمود. «سیلکوک» (Silcock, 2001) در تأیید این مطلب، دولت الکترونیک را استفاده از فناوری برای افزایش دسترسی و ارائه خدمات دولتی به شهروندان، احزاب تجاری و کارمندان توصیف می کند. تعریف بانک جهانی (World, 2010) از دولت الکترونیک استفاده از فناوری ارتباطات و اطلاعات برای تغییر و بهبود رابطه میان دولت، مردم، کسب و کارها و سایر احزاب دولتی است.

۳-۵- رابطه میان دولت الکترونیک و مبارزه با فساد

دولت الکترونیک می‌تواند به‌عنوان سلاح مبارزه با فساد استفاده شود. مبارزه با فساد با در نظر گرفتن افزایش شفافیت، پاسخگویی و قابلیت پیش‌بینی (قوانین و روندها) باعث ایجاد اولویت‌ها می‌شود. از نظر بسیاری از محققان دلیل اصلی استفاده از دولت الکترونیک کاهش هزینه‌ها و تأخیر در فرایندها، افزایش دسترسی مردم به اطلاعات بخش دولتی، ارائه خدمات، افزایش شفافیت و پاسخ‌گویی دولت است (Haque, 2002).

مقررات سازمانی، سیستم مالیات، هزینه‌های بخش عمومی، قوانین مربوط به کالاها و خدمات، تأمین مالی احزاب سیاسی، سطح دستمزدهای بخش دولتی و سامانه‌های جریمه همگی عواملی در دولت هستند که مستقیم یا غیرمستقیم منجر به فساد می‌شوند. محققان (Andersen, 2009)، (Tanzi, 1998) و (Shim, 2008) در سال‌های اخیر شاهد افزایش گرایش‌ها به سمت استفاده از دولت الکترونیک به‌منظور دستیابی بیشتر به اطلاعات و ترویج شفافیت، پاسخ‌گویی و اهداف ضدفساد بوده‌اند. در همین راستا دولت الکترونیک می‌تواند به افزایش شفافیت دستگاه‌ها کمک نموده و موجب افزایش قابلیت دسترسی و وضوح خدمات دولتی شود (Norris, 2002). در کنار تمامی مزیت‌های مقرون‌به‌صرفه دولت الکترونیک، به‌باور بسیاری این روند می‌تواند با افزایش شفافیت و پاسخ‌گویی و تقویت حکمرانی خوب، باعث کاهش سطوح فساد شود (Von, 2004).

۳-۶- دولت الکترونیک چگونه می‌تواند با فساد مبارزه کند؟

دولت الکترونیک کارهای زیادی را در راستای کاهش فساد به شرح زیر می‌تواند انجام دهد:

- دولت الکترونیک باید تمام بخش‌ها مانند سفارش‌ها، درآمد حاصل از مالیات، درآمد حاصل از فروش و دارایی را به‌صورت برخط ارائه دهد. در تمام شهرهای کشور تمامی خدمات باید توسط دولت به‌صورت برخط به شهروندان ارائه گردد. استفاده از رایانه و معاملات برخط سبب کارایی بیشتر سامانه‌های تحویل می‌شود و سوءاستفاده از موقعیت‌های شغلی برای فساد را کاهش می‌دهد. طبق نظر «کوار» (Kaur, 2015)، در بررسی پنج پروژه اداره الکترونیکی در هند، خدمات دولتی باید برخط شوند. اگر ارائه خدمات برخط گردد، روندهای اداری ساده و از نظر زمانی کوتاه‌تر می‌شوند و دیگر نیازی به پرداخت رشوه برای سرعت بخشیدن به کار نیست.
- دولت الکترونیک با ردگیری کارها و تصمیمات می‌تواند بر فساد نظارت داشته باشد. این مسئله با بهبود قوانین و مقرراتی تکمیل می‌گردد که از افرادی که خطا کاران را افشا می‌کنند حفاظت و فاسدان را تنبیه می‌کند (United, 2006).
- دولت الکترونیک باید فرایندهای اجرایی که سبب حذف قدرت نفوذ می‌شوند را خودکار نموده و با استفاده از الگوریتم‌هایی برای ردیابی و کنترل مقامات دولتی آن‌ها را تحت نظر داشته باشد و هرگونه فرایندی که برای عموم انجام می‌شود را بررسی نماید. ابزارهای دولت الکترونیک

نه تنها قادر به ردیابی رویدادهای مختلف و کارهای غیرقانونی در حال وقوع است، بلکه می‌تواند رفتارهای مشکوک را قبل از وقوع جرم شناسایی کنند. اگر تصمیمات و معاملات مقامات به راحتی ثبت و قابل پیگیری شود، مقامات قبل از انجام هر کار غیرقانونی به درستی فکر خواهند کرد. به گفته «باهاتناگار» (Bhatnagar, 2003) با خود کارسازی فرایندها، می‌توان با حذف مقامات در قسمت‌های جمع‌آوری اطلاعات و ارائه خدمات، فرصت برای سوءاستفاده را به طرز چشم‌گیری کاهش داد. در جایی که مردم از بانکداری الکترونیک استفاده کنند، فرصتی برای رشوه دادن باقی نمی‌ماند.

- دولت الکترونیک مداخلات انسانی را تا حد زیادی کاهش خواهد داد. در حقیقت فرآیند ایجاد خدمات الکترونیک شامل انتقال اطلاعات به سیستم‌های عامل الکترونیکی و ارائه آن‌ها به مردم در قالبی صورت می‌گیرد که توسط قوانین و مقررات تعیین شده است. از آنجایی که این فرایند به صورت خودکار انجام می‌شود تا زمانی که کاربر دستیابی مستقیم به خدمات الکترونیکی گذاشته باشد، جایی برای سوءاستفاده از طریق دستکاری یا منع اطلاعات برای سودجویان باقی نمی‌ماند. «کارو» (Karv, 2015) در تأیید این مطلب اذعان داشت که دولت الکترونیک مداخلات انسانی را محدود می‌کند.

- انتشار برخط اطلاعات دولتی و امکان دستیابی مناسب شهروندان به اطلاعات دولتی و خدمات از هر مکان و زمانی با استفاده از مجاری چندگانه، شکایت مردم علیه اعمال مفسدانه را با دلیل و مدرک ثابت خواهد کرد. دسترسی به اطلاعات مربوط به اداره کشور به افراد این امکان را می‌دهد تا بتوانند حقوق سیاسی و مدنی خود را در فرایندهای رأی‌گیری محقق نموده، بر کیفیت هزینه‌های دولتی نظارت داشته و از دولت انتظار پاسخ‌گویی داشته باشند. «آکوین و دیرنزو» (Aucoin, 2000) و (Direnzio, 2007) اثبات نمودند دولت الکترونیک می‌تواند پلی میان مقامات دولتی و شهروندان باشد و منجر به افزایش اعتماد میان آن‌ها و پاسخ‌گویی بیشتر مسئولین گردد.

- قرار دادن سیستم شکایات مردمی در پورتال دولت الکترونیک که سبب افزایش کیفیت خدمات عمومی می‌شود. بهبود این بخش منجر به افزایش اعتماد مردم به دولت می‌شود و می‌تواند باعث کاهش فساد گردد. شکایات مردمی می‌تواند موقعیت ارزنده‌ای برای دریافت بازخورد از شهروندان و شناسایی بخش‌هایی گردد که نیازمند بهبود قوانین و خدمات هستند. رسیدگی به شکایات به قلب دولت الکترونیک تبدیل می‌شود، هر سازمانی باید بخشی را در سیستم خود به این امر اختصاص دهد که نیازهای مشتریان در آن گنجانده شده باشد. مجاری شکایات باید به وضوح برای مردم و کارمندان مشخص گردد. مردم با استفاده از این مجاری می‌توانند از نحوه اجرا و ارائه یک قانون یا خدمات شکایت نموده یا هرگونه رفتار فاسدانه را گزارش نمایند.

- قوانین و فرایندهای تسهیل‌کننده و طراحی مجدد سیستم‌ها و روندها، این امر باعث می‌شود تا

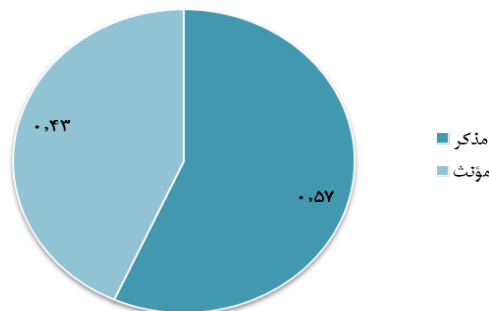
شهروندان درک بهتری از عملکرد سیستم‌های دولتی داشته باشند. به گفته «کلیگارد» (Kligaard, 1988) فریب دادن عموم مردم برای مقامات دولتی دشوار می‌شود، زیرا قوانین و فرایندهای سامانه‌ها ساده شده و به صورت برخط در معرض دید عموم است.

– کاهش قدرت سوءاستفاده در دولت الکترونیک به معنای توزیع قدرت و مسئولیت‌ها و واگذاری آن به سطوح پایین‌تر اجرایی است. نبود این شرایط، ساختارهای دولتی را در برابر انتفاع و سوءاستفاده از قدرت دولتی با هدف شخصی آسیب‌پذیر می‌سازد (Martha, 2010). همچنین کاهش قدرت انحصار به معنای ایجاد رقابت می‌شود، به گونه‌ای که تمامی قراردادهای برنامه‌های دولتی به صورت برخط عرضه شده و طرح‌ها، قیمت‌ها و برندگان برای عموم مشهود می‌گردند.

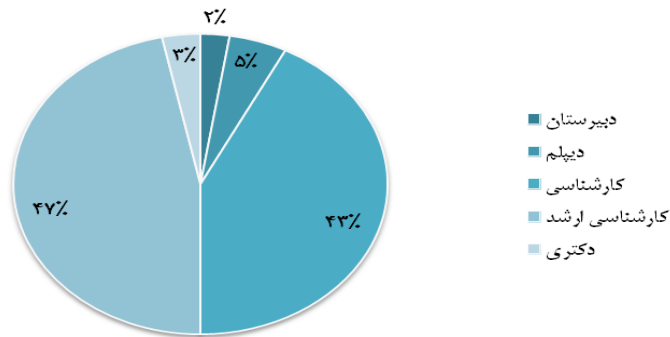
۴- روش‌شناسی

برای تعیین هدف این مقاله، محقق از پرسشنامه استفاده می‌کند. برای این منظور از یک پرسشنامه ۸ موردی استفاده شد و از پاسخ‌دهندگان خواسته شد که با استفاده از مقیاس ۵ گزینه‌ای لیکرت و گزینه‌های طبقه‌بندی شده از کاملاً مخالف تا کاملاً موافق، به این متغیرها امتیاز دهند. در ابتدا ثبات داخلی هر مورد با استفاده از آلفای کرونباخ بررسی شد. عدد آلفای کرونباخ برای هر ۸ مورد برابر با ۰/۸۹۲ بود که عدد بسیار خوبی است. پرسشنامه در میان ۱۲۰ شهروندی که از خدمات بخش دولتی استفاده می‌کردند توزیع شد. پاسخ‌دهندگان با استفاده از تکنیک نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی شده انتخاب شدند. هر ۱۲۰ شرکت‌کننده پرسشنامه را برگرداندند. ۴۳/۳ درصد شرکت‌کنندگان زن (n=52) و ۵۶/۷ درصد مرد بودند (n=68).

نتایج تحقیق درباره تحصیلات دانشگاهی نشان داد که تقریباً ۴۶/۷ درصد از پاسخ‌دهندگان (n=56) دارای مدرک کارشناسی ارشد، ۴۲/۵ درصد (n=51) دارای درجه کارشناسی، ۵ درصد (n=6) دارای مدرک دیپلم، ۳/۳ درصد (n=4) دارای درجه دکتری و تنها ۲/۵ درصد (n=3) دارای تحصیلات زیر دیپلم بودند.



شکل ۲- توزیع نمونه طبق جنسیت



شکل ۳- توزیع جمعیت براساس تحصیلات دانشگاهی

۵- بحث

۱-۵- آزمون فرضیه

فرضیه ۱: از دیدگاه شهروندان، استفاده بیشتر از دولت الکترونیک باعث کاهش چشم گیر فساد در بخش دولتی در یمن می شود.

با در نظر گرفتن آمارها و میانگین $3/6479$ و انحراف Std $0/90531$ ، بیشتر شرکت کنندگان (۷۳ درصد) معتقدند که دولت الکترونیک به طرز چشم گیری فساد را در بخش دولتی کاهش می دهد. بنابراین فرضیه ۱ قابل قبول بود.

در حقیقت کارمندان بخش دولتی در یمن رابطه منفی میان دولت الکترونیک و فساد را تأیید می کنند (Alhammedi, 2018). در همین راستا اجماع بیشتری میان دیدگاه مردم و دیدگاه کارمندان درباره کاهش فساد توسط دولت الکترونیک در بخش دولتی یمن وجود دارد.

جدول ۱- میانگین و خطای Std

میانگین و انحراف STD					
درصد	میانگین خطای STD	انحراف STD	میانگین	N	
۷۳٪	۰/۰۸۲۶۴	۰/۹۰۵۳۱	۳/۶۴۷۹	۱۲۰	مبارزه با فساد با دولت الکترونیک (دیدگاه شهروندان)

خلاصه ای از نتایج ارائه شده در جدول ۲ به شرح زیر است:

- بیشتر مردم (۶۱/۷ درصد) با این مسئله موافق بودند که دولت الکترونیک با میانگین عددی $3/75$ باعث کاهش ارائه خدمات در قبال دریافت رشوه در بخش دولتی شده است.
- ۶۱/۷ درصد از شرکت کنندگان با میانگین عددی $4/57$ نشان دادند که استفاده از دولت

الکترونیک می تواند به کاهش دریافت رشوه و هدیه از کاربران خدمات عمومی در بخش دولتی کمک کند.

● ۷۰/۸ درصد با میانگین عددی ۳/۷۵ با این مسئله موافق بودند که استفاده از دولت الکترونیک سبب کاهش رشوه دهی کاربران خدمات عمومی در بخش دولتی می شود.

● ۷۰/۸ درصد از شرکت کنندگان با میانگین عددی ۳/۸۱ اذعان داشتند که استفاده از دولت الکترونیک باعث محدود شدن استفاده از جایگاه کاری در ادارات دولتی با اهداف شخصی می شود.

● ۶۹/۲ درصد از این گروه با میانگین عددی ۳/۷۳ عنوان داشتند که با احترام گذاشتن کارکنان به قوانین و مقررات در سازمان های دولتی، توانسته اند از مزیت دولت الکترونیک استفاده کنند.

● ۶۴/۲ درصد از شهروندان در این گروه با میانگین عددی ۳/۳۶ معتقدند که دولت الکترونیک باعث کاهش هرج و مرج و تعصب گرایی فردی یا گروهی در سازمان های دولتی می شود.

● طبق توافق ۶۶/۷ درصد از شرکت کنندگان با میانگین عددی ۳/۷۴، دولت الکترونیک باعث کاهش سوء استفاده شهروندان و نابرابری در بخش دولتی شده است.

جدول ۲- توزیع و میانگین مرتبط برای تأثیر دولت الکترونیک بر کاهش فساد در بخش دولتی یمن (n=120)

میانگین ها							
مسیر	میانگین	کاملاً موافق	موافق	بدون نظر	مخالف	کاملاً مخالف	دولت الکترونیک
		تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	
		%	%	%	%	%	
مثبت		۳۶	۳۸	۱۳	۲۸	۵	۱- دولت الکترونیک به کاهش انجام کار در قبال پرداخت رشوه در سازمان ها کمک کرده است.
	۳/۶۰	%۳۰	%۳۱/۷	%۱۰	%۲۳/۳	%۴/۲	
مثبت	۳/۵۷	۳۳	۴۱	۱۲	۲۹	۵	۲- دولت الکترونیک به کاهش تقاضا برای دریافت هدیه از سمت مشتریان خدمات دولتی در سازمان ها کمک کرده است.
		%۲۷/۵	%۳۴/۲	%۱۰	%۲۴/۲	%۴/۲	
مثبت	۳/۷۵	۳۳	۵۲	۱۲	۱۸	۵	۳- دولت الکترونیک به کاهش رشوه توسط اشخاص دریافت کننده خدمات دولتی در سازمان ها کمک کرده است.
		%۲۷/۵	%۴۳/۳	%۱۰	%۱۵	%۴/۲	

میانگین‌ها							
مسیر	میانگین	کاملاً موافق	موافق	بدون نظر	مخالف	کاملاً مخالف	دولت الکترونیک
		تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	
		%	%	%	%	%	
مثبت	۳/۸۱	۳۹	۴۶	۱۲	۱۹	۴	۴- دولت الکترونیک به کاهش استفاده از جایگاه کاری برای رسیدن به اهداف شخصی در سازمان‌ها کمک کرده است.
		%۳۲/۵	%۳۸/۳	%۱۰	%۱۵/۸	%۳/۳	
مثبت	۳/۷۳	۳۲	۵۱	۱۳	۲۰	۴	۵- دولت الکترونیک به افزایش احترام به قانون و مقررات در سازمان‌ها کمک کرده است.
		%۲۶/۷	%۴۲/۵	%۱۰/۸	%۱۶/۷	%۳/۳	
مثبت		۳۲	۴۵	۱۶	۲۰	۷	۶- دولت الکترونیک به کاهش هرج و مرج و تعصب به اشخاص و گروه‌ها در سازمان‌ها کمک کرده است.
	۳/۶۳	%۲۶/۷	%۳۷/۵	%۱۳/۳	%۱۶/۷	%۵/۸	
مثبت		۳۶	۴۴	۲۰	۱۳	۷	۷- دولت الکترونیک به کاهش سوءاستفاده اشخاص و نابرابری میان آن‌ها در سازمان‌ها کمک کرده است.
	۳/۷۴	%۳۰	%۳۶/۷	%۱۶/۷	%۱۰/۸	%۵/۸	
مثبت	۳/۳۷	۲۶	۳۹	۱۹	۲۵	۱۱	۸- دولت الکترونیک به کاهش تقاضای رشوه در سازمان‌ها کمک کرده است.
		%۲۱/۷	%۳۳/۵	%۱۵/۸	%۲۰/۸	%۹/۲	

۶- نتیجه‌گیری

مبارزه با فساد در کشورهای مختلف بدون در نظر گرفتن شکل‌های متفاوت اجرایی، بسیار دشوار است. دولت الکترونیک به همه جنبه‌ها توجه داشته و در بسیاری از موارد باعث حذف یا کاهش فساد در ارائه خدمات دولتی شده است. به علاوه، تمرکز بر روی نقش دولت الکترونیک در مبارزه با فساد در حال حاضر توجه بسیاری را در کشورهای مختلف به خود جلب کرده است که این امر منجر به ترویج حکمرانی خوب کشور و مسئولیت‌های اجتماعی می‌شود. با این همه دولت الکترونیک پایان فساد را تضمین نمی‌کند. هدف از این تحقیق بررسی نقش دولت الکترونیک در مبارزه علیه فساد در بخش دولتی در یمن از دیدگاه شهروندان بوده است.

بر اساس نتایج حاصل از تحلیل در این مقاله، می‌توان نتیجه گرفت که دولت الکترونیک نقش

مهمی در مبارزه با فساد اجرایی در بخش دولتی یمن دارد. این تحقیق همچنین توجه مجریان دولتی، قانون‌گذاران و سیاست‌مداران را به سمت سودمندی خدمات دولتی برخط و تأثیر آن بروی عدم هدر رفت پول‌های هنگفتی جلب می‌کند که به خاطر فعالیت‌های مفسدانه در مؤسسات دولتی از بین می‌روند. براساس یافته‌ها مشخص گردید که فناوری ارتباطات و اطلاعات در قالب دولت الکترونیک، نشان‌دهنده نگاهی اجمالی از قدرت فناوری ارتباطات و اطلاعات در کشورهای در حال توسعه برای کاهش فساد و ایجاد شفافیت بیشتر است.

مسلماً شرایط اجرای موفقیت‌آمیز دولت الکترونیک به‌عنوان ابزاری برای مبارزه با فساد در یمن نیازمند تعهد رهبران، محیط قانونی و رشد بخش فناوری ارتباطات و اطلاعات است. بدون این عوامل ایجاد خدمات جامع دولت الکترونیک غیرممکن خواهد بود. گرچه بیشتر شرکت‌کنندگان در پرسشنامه معتقدند که سازمان‌های آن‌ها دارای شبکه‌ای مدرن از ارتباطات و فناوری اطلاعات (ICT) هستند اما هنوز بهره‌برداری مناسبی از این ابزار برای مبارزه با فساد صورت نگرفته است. همچنین قوانین و مقررات پیشرفته‌ای برای تسهیل فرایندها و فراهم نمودن نیازهای کار الکترونیک در شبکه‌های اینترنتی در بخش دولتی وجود ندارد. در واقع بخش دولتی در یمن تلاش کافی و کامل برای مبارزه با فساد از طریق دولت الکترونیک نمی‌کند.

References

- 1- Al-eryani, A. Rashed, A.: The Impact of the culture on the e-readiness for e-government in developing countries (Yemen). The 13International Arabic Conference of Information Technology ACIT <2012 Dec. 10 -13 Jordan. (2012). <http://www.acit2k.org/ACIT/2012Proceedings/2196.pdf>
- 2- Alhammadi, I. Alhadramy, A.: The Role of E-government in Combating Corruption in the Public Sector in Yemen' Saba Journal of Information Technology and Networking (SJITN), Vol. 6 no 1(2018). http://sabauni.net/ojs/index.php/SJITN/article/view/95/pdf_37.
- 3- Andersen, T.: E-government as an anti-corruption strategy", Information Economics and Policy vol. 21, no. 3, p.201_210 (2009)
- 4- Aucoin, P. and R. Heintzman.: The dialectics of accountability for performance in public management reform. International Review of Administrative Sciences, 66: 45 - 55, (2000).
- 5- Bhatnagar, S.: Transparency and Corruption: Does E-Government Help?" DRAFT Paper prepared for the compilation of CHRI 2003 Report Open Sesame: looking for the Right to Information in the Commonwealth, Commonwealth Human Rights Initiative, 2003.
- 6- Cette, Gilbert et al.: ICT Diffusion and Potential Output Growth. Banque de France. (2004).
- 7- DiRenzio et al.: Corruption and the Role of Information. Journal of International Business Studies, Vol. 38, No. 2 (Mar. 2007), pp. 320_332.
- 8- Eggleston. K. R. Jensen, and Zeckhauser, R. Information and Communication Technologies, Markets, and Economic Development. In the Global Information Technology Report: Readiness for the Networked World (2002).
- 9- Glenn E. Robinson, Oliver Wilcox, Stephen Carpenter, and Abdul Ghani Al-Iryani.: YEMEN CORRUPTION ASSESSMENT. USAID REPORT. September, 25, p 7, 8. Sana'a Yemen (2006).
- 10- Haque, M.S.: E-governance in India: its impacts on relations among citizens, politicians and public servants. International Review of Administrative Sciences vol. 68, n. 2: 231_250 (2002).
- 11- Jamil, A.: Corruption Patterns and mechanisms to combat it in government sectors in the Republic of Yemen, unpublished Ph.D dissertation, Naif Arab University, Riyadh, Saudi kingdom (2013).

- 12- Karv, J. E-Government and its ability to reduce corruption - The case of Estonia. Department of Political Science, Lund University, Sweden. (2015).
- 13- Kaur, S.:E-Governance:Combating Corruption Strategy', Vol. 6, Issue 3, IJCST. (2015).
- 14- Kim, S. Hyun, J. K. Heejin, L.: An institutional analysis of an e-government system for anti-corruption: The case of OPEN", Government Information Quarterly vol. 26, no. 1, p.42_50 (2009)
- 15- Kirkman, G. S. Cornelius P. K. Sachs I. D. Schwab K.: The Global Information Technology Report 20012002-: Readiness for the Networked World, New York: Oxford University Press, 2002.
- 16- Klitgaard, R.:Controlling Corruption» Berkeley and Los Angeles: University of California Press: USA. (1988a).
- 17- Martha, García-Murillo.:Do e-government initiatives reduce corruption? Jr. Camilo Carrillo 114, Jesús María, Lima, Perú. (2010).
- 18- Mauro, Paolo: The effects of corruption on growth, investment, and government expenditure: a cross-country analysis. In Kimberly Ann Elliott (ed.) Corruption and the Global Economy, Washington DC. (1997): Institute for International Economics: 83–108.
- 19- Miles, P.: Globalisation-Economic Growth and Development and Development Indicators. Planet Papers... (2001).
- 20- Norris, P. and Zinnbauer, D.: Giving voice to the voiceless: good governance, human development and mass communications. Human Development Report Office Occasional Paper, Background paper for Human Development Report (UNDP), (2002). pp: 1–44.
- 21- Nye, Joseph Samuel, Corruption and Political Development: A Cost-Benefit Analysis, The American Political Science Review vol. 61, no. 2, p. 417_427 (1967).
- 22- Shim, D. C. Eom, T. H.: E-government and anti-corruption: Empirical analysis of international data. International Journal of Public Administration, 31, -298_316 (2008).
- 23- Silcock, Rachel.: What is e-government? Parliamentary Affairs, 5488101-Retrieved (2001).
- 24- Tanzi, Vito: Corruption around the World: causes, consequences, scope and cures. IMF Staff Papers, 45 (4) December (1998). International Monetary Fund: 559_594,

- 25- Transparency International: Global Corruption Report 2009: Corruption and the private sector. Global Corruption Report published 14 September 2009. Available on https://www.transparency.org/whatwedo/publication/global_corruption_report_2009
- 26- UN.: E-government development index (EGDI). UN e-government Survey. (2016) Available on <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Data/Country-Information/id/190-Yemen>
- 27- United Nations Development Programme... Making New Technologies Work for Human Development, New York: UNDP, 2006
- 28- Von Haldenwang, Christian: Electronic Government (E-Government) and Development. The European Journal of Development Research vol. 16, p. 417_432 (2004)
- 29- World Bank.: Introduction to e-Government. The World Bank e-Government Practice Group. Retrieved 31 March 2010.

اثر توسعه دولت الکترونیک بر سطح فساد سنجش تأثیر شاخص‌های مربوط به زمان و ابعاد

نویسندگان: رناتا ماچووا، جولانا و لنیکووا و مارتین لینیکا

مترجم: دکتر محمد جواد حق‌شناس^۱

چکیده

دولت الکترونیک به‌عنوان ابزاری برای بهبود شفافیت در بخش عمومی و مبارزه با فساد شناخته می‌شود. درک رابطه بین توسعه دولت الکترونیک و سطح فساد، انجام مؤثرتر پروژه‌های ضدفساد را میسر می‌سازد. این مقاله به بررسی تأثیر توسعه دولت الکترونیک بر سطح فساد از دیدگاه اقتصادی می‌پردازد. برخلاف مطالعات قبلی، این رابطه تجربی براساس ابعاد در نظر گرفته شده شاخص‌های مربوط بین سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۶ اندازه‌گیری شده است. نتایج نشان می‌دهد که سطح بالاتر توسعه دولت الکترونیک با سطح پایین‌تر فساد ارتباط دارد. سه بعد یا زیرشاخص مهم در این زمینه شامل بعد محیط، بعد استفاده و بعد زیرساخت ارتباطات مخابراتی است. زیرشاخص محیط میزان حمایت شرایط بازار و چارچوب قانونی کشور از کارآفرینی، نوآوری و توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات را مورد ارزیابی قرار می‌دهد، زیرشاخص استفاده سطح انطباق فناوری اطلاعات و ارتباطات با ذی‌نفعان اصلی جامعه را ارزیابی می‌کند و زیرشاخص زیربنای ارتباطات مخابراتی ظرفیت زیرساخت‌های فناوری اطلاعات کشورها را اندازه‌گیری می‌کند. به پیروی از این یافته‌ها، راه‌های خاص تأثیرگذاری بر سطح فساد را از طریق تقویت ابعاد دقیق‌تر توسعه دولت الکترونیک می‌توان طراحی کرد. این موضوع به‌ویژه در زمان بحران مالی و پیامدهای حاصل از آن اهمیت دارد که در این مقاله نیز مورد بحث قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: تحلیل همبستگی، فساد، ابعاد، توسعه دولت الکترونیک، شاخص‌ها،

مدل‌های رگرسیون

مقدمه

فناوری به‌طور مداوم نحوه عملکرد، تعاملات و خدمات‌رسانی دولت به مردم را تغییر می‌دهد. در این راستا، کشورها در سراسر جهان از فناوری اطلاعات و ارتباطات برای ارائه مؤثر اطلاعات و خدمات به مردم استفاده می‌کنند. فناوری اطلاعات و ارتباطات به‌عنوان یک راهکار مقرون‌به‌صرفه و مناسب برای کاهش مداخلات غیر ضروری مقامات دولتی دیده می‌شود که می‌تواند به نظارت بر رفتار و اقدامات مدیران دولتی، ارتقای باز بودن و شفافیت اطلاعات و خدمات ارائه شده به مردم کمک کند. با این حال، اثربخشی استفاده از آن به‌عنوان ابزار مبارزه با فساد تحت تأثیر عوامل مختلفی است که باید مورد بررسی و تأثیرات آن‌ها مورد سنجش قرار گیرد.

فساد به‌عنوان یکی از رایج‌ترین و دائمی‌ترین چالش‌های پیش‌روی افزایش رشد اقتصادی و بهبود کیفیت زندگی شهروندان در سراسر جهان به‌شمار می‌رود و از آنجا که مفهومی پیچیده است، دارای دلالت‌های ضمنی و صریح مختلفی می‌باشد. به‌عنوان مثال، جین (۲۰۰۱) فساد را به این صورت تعریف می‌کند «اقداماتی که مقامات دولتی با هدف کسب منافع شخصی به نحوی انجام می‌دهند که قواعد را نقض می‌کند»؛ و آن را به سه دسته بزرگ، بوروکراتیک و قانونی طبقه‌بندی کرده است. اغلب پژوهش‌هایی که در دهه‌های گذشته درباره فساد انجام شده معمولاً با تحلیل علل اصلی یا عوامل فساد از شروع کرده و تأثیرات منفی فساد را بر توسعه تولید ناخالص داخلی (GDP)، نرخ بیکاری یا کاهش اعتبار کشور نزد سرمایه‌گذاران خارجی معرفی کرده‌اند.

تکامل اینترنت، زیرساخت‌های اصلی دولت الکترونیک در ارائه اطلاعات و خدمات را تقویت کرده است. دولت الکترونیک را می‌توان به‌عنوان «استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات و اعمال آن در بخش دولتی به‌منظور ساده‌سازی و ادغام گردش کار و فرایندها برای مدیریت مؤثر داده‌ها و اطلاعات، ارتقای خدمات عمومی و گسترش کانال‌های ارتباطی برای تعامل با شهروندان و توانمندسازی آن‌ها» تلقی کرد (سازمان ملل، ۲۰۱۶). سطح توسعه دولت الکترونیک نشان‌دهنده کیفیت زیرساخت فناوری و ارتباطات مخابراتی در کشور و توانایی شهروندان، بنگاه‌ها و دولت‌ها در اتخاذ، استفاده و کسب سود از فناوری‌های مدرن در دوره زمانی معین است. با توجه به اینکه دولت‌ها در سطوح مختلف و در سراسر جهان به‌طور فزاینده‌ای از اینترنت برای بهبود خدمات خود استفاده می‌کنند، تأکید بر توسعه دولت الکترونیک و عوامل مؤثر بر آن اهمیت دوچندان پیدا کرده و در نتیجه، دولت الکترونیک به‌عنوان یکی از ابزارهای مبارزه با فساد و ارتقای توسعه اقتصادی برجسته شده است.

در سال ۲۰۰۸، آجا و همکارانش در مقاله‌ای این بحث را مطرح کردند که گزارش‌های ارزیابی نشان می‌دهد حتی پس از تحقق دولت الکترونیک، فساد همچنان ادامه دارد. هرچند برخی از مطالعات جدید نشان می‌دهد دولت الکترونیک تأثیر مثبتی بر کاهش فساد در دولت دارد اما این رویکردها با کاستی‌های خاصی همراه است. به‌عنوان مثال، همان‌طور که گرونلاند و فلاپگر (۲۰۱۱) بیان کرده‌اند،

شاخص‌های متفاوتی باید مورد آزمون قرار گیرند تا درباره تأثیر دولت الکترونیک بر شاخص‌های مختلف و رتبه‌بندی آن‌ها اطمینان حاصل شود. بیشتر مطالعات تجربی این شاخص‌های مختلف را نادیده می‌گیرند، گرچه معمولاً مورد استفاده قرار می‌گیرند و در برخی مواقع مناسب نیز هستند زیرا ابعاد مختلف فناوری اطلاعات و ارتباطات را نشان می‌دهند. علاوه بر این، برای آنکه تغییرات قابل تشخیص باشد، نیاز به یک بازه زمانی طولانی برای مشاهده تغییرات در سطوح فساد در داخل کشورها وجود دارد. در واقع همان‌طور که کیم (۲۰۱۴) بیان کرده است، یک مطالعه زمانی نیز تصویر بهتری از اینکه آیا دولت الکترونیک ابزار مؤثری برای کاهش فساد در دولت هست یا نه ارائه می‌کند. سرانجام، برای تعیین تفاوت بین کشورهای توسعه یافته و کشورهای در حال توسعه، داشتن یک نمونه داده لازم است. برای غلبه بر این کاستی‌ها، مقاله حاضر از شاخص‌های طراحی شده برای اندازه‌گیری رابطه بین توسعه دولت الکترونیک و سطح فساد استفاده می‌کند. همه شاخص‌ها از سال اولی که ارائه شده‌اند مورد بررسی قرار گرفته‌اند. در نهایت، ابعاد شاخص‌ها برای نگاه عمیق‌تر به این رابطه مورد مطالعه قرار گرفته است. استفاده از زیرشاخص‌های مجزا به جای یک شاخص کل، امکان ارزیابی دقیق‌تر را فراهم می‌کند زیرا تأثیرات ابعاد مختلف دولت الکترونیک را بر سطح فساد نشان می‌دهد. با توجه به اهداف، سؤالات این پژوهش عبارت‌اند از:

- ۱- آیا بین فساد و توسعه دولت الکترونیک در سطح ملی ارتباطی وجود دارد؟
- ۲- آیا در روند رابطه بین این دو در دوره مورد بررسی پیشرفتی وجود داشته است؟
- ۳- آیا شاخص‌های توسعه دولت الکترونیک همواره میزان فساد را توضیح می‌دهند، مثلاً آیا امتیاز خوب در شاخص توسعه دولت الکترونیک منجر به امتیاز خوب در شاخص فساد در طول زمان شده است؟
- ۴- کدام سنجه‌ها یا ابعاد توسعه دولت الکترونیک قوی‌ترین ارتباط را با سطح فساد دارند، یعنی کدام سنجه‌ها مطلوب‌ترین کاهش فساد را بهتر پیش‌بینی می‌کنند؟

مرور ادبیات

فساد و توسعه اقتصادی

این سؤال که آیا فساد می‌تواند بر سطح اقتصادی یا رشد اقتصادی کشورها تأثیر بگذارد یا نه همچنان محل اختلاف نظر میان پژوهشگران است. اگر قوانین مناسبی وجود داشته باشد و به درستی اجرا شوند، بحث در مورد فساد با عناوینی همچون «روغن کاری» یا «تسریع امور» اقتصاد غیرقابل قبول است. گذر از فقر به ثروت به شدت فساد را کاهش می‌دهد در حالی که دوره‌های تورم بالا باعث افزایش آن می‌شود. به این ترتیب، کشورهای توسعه یافته کمتر از اقتصادهای فقیر در معرض سوءاستفاده از قدرت دولتی هستند. با توجه به اینکه شهروندان کشورهای ثروتمند اغلب تحصیلات بالاتری دارند، معاملات آن‌ها

سریع تر و شفاف تر از جوامع سنتی است که مرزهای بین عمومی و خصوصی در آن‌ها کمتر شفاف است.

مطالعات تجربی انجام شده در این زمینه، پیامدهای فعالیت‌های فاسد بر اقتصاد را مورد سنجش قرار داده‌اند. این مطالعات به دنبال همبستگی بین فساد و شاخص‌های عملکرد اقتصادی یا رشد و سطح اقتصادی کلی کشور مثلاً تغییرات در رشد تولید ناخالص داخلی یا سطح سرانه تولید ناخالص داخلی بوده‌اند. طبق نظر لیت (۱۹۹۹) و مائورو (۱۹۹۵ و ۱۹۹۷) یا تنزی و داوودی (۲۰۰۱)، فساد تأثیر منفی قابل توجهی بر عملکرد و رشد اقتصادی دارد به نحوی که کاهش فساد تا یک درصد در مقیاس ۱۰-۰ منجر به کاهش سرانه تولید ناخالص داخلی تا دو درصد می‌شود. مائورو (۱۹۹۵) مجموعه‌ای از داده‌ها شامل شاخص‌های ذهنی فساد را برای بخشی از کشورها تحلیل کرد. نتایج تحقیق وی نشان داد فساد رشد اقتصادی را کاهش می‌دهد. در سال ۱۹۹۷ مائورو این تحلیل را گسترش داد و شواهد جدیدی را درباره رابطه بین فساد و ترکیب هزینه‌های دولت ارائه کرد. این یافته‌ها در مطالعات برانتی (۱۹۹۸) گیما-برمپونگ (۲۰۰۲) و ناک و کیفر (۱۹۹۵) مورد تأیید قرار گرفت و توسعه یافت.

علاوه بر این، مسیرهای دیگری وجود دارد که فساد از طریق آن‌ها می‌تواند رشد اقتصادی را کاهش دهد. مو (۲۰۰۱) در مطالعه خود از برآورد حداقل مربعات معمولی (OLS) استفاده کرد و به این رسید که افزایش یک درصدی در سطح فساد، نرخ رشد را تا حدود ۷۲ صدم درصد کاهش می‌دهد. مهم‌ترین مسیر، بی‌ثباتی سیاسی است که حدود ۵۳ درصد کل اثر را تشکیل می‌دهد. میستری و جلال (۲۰۱۲) اشاره می‌کنند که عوامل فساد نظیر انحصار قدرت یا اختیارات یا عدم پاسخگویی با وجود دستگاه‌های قانونی قوی و سازمان‌های مجهز کاهش پیدا می‌کنند. تحقیقات کنونی نشان می‌دهد تلاش برای مبارزه با فساد به ویژه در کشورهای در حال توسعه بسیار مهم است. ادبیات نظری دیدگاه‌های بیشتری درباره این موضوع ارائه می‌کند. به عنوان مثال، اسکرسا و پیسی (۲۰۱۷) ابزار سنجش جدیدی برای فساد پیشنهاد کردند به نام شاخص فساد اداره امور عمومی (PACI) که منعکس کننده تمایل مقامات دولتی به پذیرش رشوه از شرکت‌های خارجی است. در نهایت اینکه مقالات تجربی که عوامل تعیین کننده فساد را بررسی می‌کنند، اغلب بر تنوع در سطوح فساد در کشورهای مختلف (تنوع بین کشوری) متکی هستند (آندرسن، ۲۰۰۹).

دولت الکترونیک و تلاش‌های ضد فساد آن

قبل از رواج استفاده از دولت الکترونیک به عنوان ابزار مبارزه با فساد، اصلاحات اداری به عنوان رویکردی برای اصلاح سازمان‌های بخش عمومی در نظر گرفته می‌شد. اصلاحات دیگر شامل برنامه‌ریزی راهبردی، کوچک‌سازی بخش دولتی، نظارت بهتر بر هزینه‌کرد دولت یا ایجاد قوانین رسمی بودند. با این حال، با ظهور زیرساخت‌ها و خدمات ICT مؤثر و در دسترس، دولت الکترونیک تبدیل به موضوع مورد علاقه متخصصان و محققان شده است.

مهم‌ترین عوامل مؤثر بر رشد دولت الکترونیک شامل سطح درآمد، وضعیت توسعه، قوت سازمان‌ها و تعهد دولت به ترویج استفاده از دولت الکترونیک است. سطح توسعه دولت الکترونیک مبتنی بر رشد اقتصادی کشور بوده و شفافیت به‌عنوان یکی از مهم‌ترین چشم‌اندازها علیه فساد مورد تشویق قرار می‌گیرد. برتوت و همکارانش (۲۰۱۰) به تأثیرات بالقوه دولت الکترونیک و رسانه‌های اجتماعی بر نگرش‌های فرهنگی پرداختند. آن‌ها در مقاله دیگری روش‌هایی را بررسی کردند که دولت‌ها براساس آن‌ها رسانه‌های اجتماعی و فناوری اطلاعات و ارتباطات را در طرح‌های شفافیت دولت الکترونیک به‌منظور تسهیل سازگاری بین دولت و دیگر ذی‌نفعان بازسازی می‌کند. به باور میستری و جلال (۲۰۱۲) دولت الکترونیک می‌تواند شفافیت فرایند بوروکراتیک را بهبود داده و از این طریق پاسخگویی را تقویت کند.

اجا و همکارانش (۲۰۰۸) برخی چارچوب‌های نظری مرتبط با مطالعات فساد را با یکدیگر ترکیب و سازوکارهایی را که دولت الکترونیک به‌وسیله آن‌ها فساد را کاهش داده یا حذف می‌کند، بررسی کردند. همان‌طور که هوپر و همکارانش (۲۰۰۹) بیان کردند ارائه خدمات به‌صورت الکترونیکی با کاهش تعاملات با مقامات، سرعت بخشیدن به تصمیمات و به‌حداقل رساندن خطاهای انسانی می‌تواند فساد را کاهش دهد؛ بنابراین، سازوکارهایی که دولت الکترونیک باید برای کاهش فساد روی آن‌ها کار کند منوط به کاهش ارتباط بین مقامات فاسد و شهروندان است (آندرسن و رند، ۲۰۰۶). راماسوامی و سلیان (۲۰۰۹) با تأکید بر کشورهای درحال‌گذار پساکمونیست، چارچوب دو مرحله‌ای را برای استفاده از دولت الکترونیک به‌منظور مبارزه با فساد دولتی با استفاده از فناوری‌های جدید در قالب سیستم‌های دولت الکترونیکی پیشنهاد کردند.

کیم و همکارانش (۲۰۰۹) برخلاف دیدگاه‌های فوق برآنند که درمورد توانایی فناوری اطلاعات و ارتباطات در کاهش فساد یا نبود هرگونه تأثیری قابل‌اندازه‌گیری، تردید وجود دارد. پراساد و شیوراجان (۲۰۱۵) نیز معتقدند هیچ درک روشنی از فرآیندهایی که از طریق آن سازوکارهای رایانه‌ای، فساد را کاهش دهد وجود ندارد. دولت الکترونیک و به‌خصوص پروژه‌های آن ممکن است فرصت‌های جدید برای فساد فراهم کند. اگرچه دولت‌ها در سراسر دنیا در تلاش برای کاهش فساد از طریق ارائه چارچوب‌ها، راهبردها و برنامه‌های مختلف هستند اجرای موفق و استقرار این سیستم‌های دولت الکترونیک، متفاوت است. به‌عنوان‌مثال، آلودانی (۲۰۱۶) نقش بالقوه فساد در شکست پروژه‌های دولت الکترونیک را مورد بحث قرار داده و چارچوبی نظری درباره تأثیرات احتمالی فساد در شکست پروژه‌های دولت الکترونیک ارائه نمود. باید توجه داشت که پروژه‌های ناموفق و پروژه‌هایی که در زمان مقرر و یا مطابق با بودجه به پایان نرسیده‌اند ممکن است بر ادراک عمومی دولت از توسعه دولت الکترونیک تأثیر بگذارند. بااین‌وجود، هیچ‌یک از شاخص‌های توسعه دولت الکترونیک به‌صراحت این تأثیر را اندازه‌گیری نمی‌کنند.

تأثیر توسعه دولت الکترونیک بر سطح فساد

رابطه بین دولت الکترونیک و فساد در سطح ملی در این مطالعات مورد بررسی قرار گرفته است؛ آندرسن و رند (۲۰۰۶) برخی کشورها را مورد بررسی قرار دادند و نتیجه گرفتند که سیاست‌های به‌خوبی طراحی‌شده فناوری اطلاعات و ارتباطات در مبارزه با فساد مؤثر هستند. آندرسن (۲۰۰۹) دریافت که اعمال دولت الکترونیک می‌تواند به‌طور مؤثری گرایش دولت به فساد را کنترل کند و کنترل انگیزه‌های فساد می‌تواند انجام نوآوری در زمینه دولت الکترونیک را بهبود بخشد. یافته‌های کیم (۲۰۱۴) نشان می‌دهد که دولت الکترونیک می‌تواند ابزار مؤثر برای جلوگیری از فساد در دولت باشد هرچند حاکمیت قانون قوی‌ترین عامل مبارزه با فساد و پیش شرط اولیه برای یک دولت پاک است.

طبق نظر باسل (۲۰۱۱)، سطح فساد قبلی در یک کشور، عاملی قوی در نتایج دولت الکترونیک است. دولت‌های فاسدتر مانع از انجام اصلاح خدمات عمومی با استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات می‌شوند. شیم و اوم (۲۰۰۸) معتقدند که هم دولت الکترونیک و هم عوامل ضدفساد سنتی تأثیر مثبتی بر کاهش فساد دارند. این دو در مقاله بعدی استدلال کردند که فناوری اطلاعات و ارتباطات امکان کاهش هرگونه دخالت غیرضروری افراد در فرایندهای کار دولتی را فراهم می‌کند. یافته‌های الباناسوی (۲۰۱۴) نشان داد که دولت الکترونیک ابزار قدرتمندی برای کاهش فساد از طریق زیرساخت‌های مخابراتی و دامنه و کیفیت خدمات برخط است. شاهکوه و همکارانش (۲۰۰۸) یک تحلیل همبستگی و خوشه‌بندی را برای نشان دادن رابطه بین فساد و سطوح توسعه دولت الکترونیک در کشورها مورد استفاده قرار دادند. مدل‌های میستری و جلال (۲۰۱۲) نشان داد افزایش یک درصدی در شاخص توسعه دولت الکترونیک (EGDI) می‌تواند باعث کاهش ۱/۱۷ درصدی فساد شود. کیم و همکارانش (۲۰۰۹) با تمرکز بر بعد عملی این موضوع یک سامانه مبارزه با فساد به نام OPEN (بهبود رویه‌های برخط درخواست‌های مدنی) طراحی کردند تا نشان دهند که چگونه می‌توان یک سیستم دولت الکترونیک در یک دولت محلی را به سیستم ملی تعمیم داد.

در مجموع، این مطالعات نشان می‌دهد که حمایت از دسترسی آسان‌تر به اطلاعات و خدمات عمومی با استفاده از سیستم‌های مختلف دولت الکترونیک ضروری است. به عبارت دقیق‌تر، سطح بالای توسعه دولت الکترونیک از طریق انتشار عمومی اطلاعات مربوط به سیاست‌های دولتی و فرایندهای ارائه خدمات منجر به جلوگیری از رفتار فاسد مقامات دولتی می‌شود.

امروزه جنبش دولت باز بخش مهمی از توسعه دولت الکترونیک است و همان‌طور که آتارد و همکارانش می‌گویند مشکل فساد منجر به راه‌اندازی طرح‌های دولت باز شده است. اهداف اصلی این تلاش‌ها افزایش همکاری، کارایی، نوآوری، مشارکت، شفافیت و مبارزه با فساد است. رایج‌ترین روش‌ها در این زمینه عبارت‌اند از پورتال‌های داده باز در سطوح مختلف به‌منظور در دسترس قرار دادن این اطلاعات برای استفاده مجدد، ارائه ابزار پیشرفته برای کشف داده‌ها، استخراج، تبدیل و انتشار و

ارتقای سرویس‌های جدیدی که از داده‌های باز استفاده می‌کنند. با این حال، در دسترس بودن و استفاده از این روش‌ها نه تنها برحسب تعداد مجموعه داده‌های منتشر شده و نحوه ارائه و سازمان‌دهی آن‌ها، بلکه برحسب ابزارهای ارائه شده برای افزایش استفاده از این داده‌ها در سراسر جهان متفاوت است. از سوی دیگر، مردم می‌توانند این اطلاعات را تحلیل کنند یا درباره مسائل مرتبط از طریق کانال‌های ارتباطی مختلف برای افزایش شفافیت اقدامات دولتی نظر دهند؛ بنابراین، این موضوع نیازمند تحقیقات بیشتر در زمینه توسعه دولت الکترونیک و نحوه تأثیرپذیری آن از این روندهای دولت باز است.

روش‌شناسی تحقیق

در راستای اهداف مقاله، شاخص‌های رسمی بین‌المللی درباره فساد و توسعه دولت الکترونیک مورد بررسی قرار گرفت. معیارهای انتخاب شامل جهانی بودن و طول عمر شاخص بوده است، زیرا نمودار شدن اثرات تلاش‌های ضدفساد و پروژه‌های دولت الکترونیک زمان‌بر است.

شاخص‌های فساد

اکثر داده‌های مفید برای تحلیل فساد از نوع داده‌های سخت نیست بلکه معمولاً براساس داده‌های نرمی است که از نظرسنجی‌های عمومی به دست می‌آید. به منظور اندازه‌گیری استاندارد فساد عموماً از روش‌های سنتی جامعه‌شناختی کیفی استفاده می‌کنند. این مقادیر کیفی، سپس کمی شده و به شاخص‌هایی تبدیل می‌شود که امکان مقایسه بین‌المللی یا بین‌سالی را فراهم می‌کنند. بیشتر آن‌ها منحصر به فرد هستند زیرا ساخت آن‌ها به منظور کسب و تحلیل یک هدف یا پدیده خاص انجام می‌شود. این داده‌ها از نظرسنجی‌های انجام شده توسط سازمان‌های مختلف دولتی به دست می‌آیند و به صورت شاخص‌های ترکیبی نشان داده می‌شوند. وی (۲۰۰۱) معتقد است چهار نوع «شاخص فساد» وجود دارد: شاخص فساد بر مبنای دیدگاه کارشناسان، نظرسنجی از شهروندان یا بنگاه‌ها، نظرسنجی از مجموع نظرسنجی‌ها (شاخص‌های ترکیبی) و سرانجام فساد براساس داده‌های عینی تر و سخت‌تر. علاوه بر این، باید یادآور شد که تمام این شاخص‌های فساد در وهله اول به جای میزان دقیق و کمی فساد، ادراک آن را اندازه‌گیری می‌کنند.

در این مطالعه از دو شاخص ترکیبی جهانی استفاده می‌شود؛ نخست شاخص کنترل فساد بانک جهانی (CCI) که یکی از شش بعد حکمرانی است که برای ۲۱۵ کشور از سال ۱۹۹۶ محاسبه می‌شود. این شاخص برداشت افراد از میزان استفاده از اختیارات دولتی در راستای منافع شخصی را هم در فساد خرد و هم در فساد کلان و نیز تسخیر دولت توسط نخبگان و بخش خصوصی را اندازه‌گیری می‌کند. این شاخص برای عملکرد حکمرانی مقادیری بین منفی ۲/۵ (ضعیف) و ۲/۵ (قوی) در نظر می‌گیرد و مبتنی بر تعداد زیادی از منابع داده‌ای اختصاصی است که در نهایت در یک شاخص تجمیع می‌شوند.

شاخص ادراک فساد (CPI) که شفافیت بین‌الملل از سال ۱۹۹۵ تاکنون منتشر کرده است. این شاخص در حال حاضر برداشت‌ها نسبت به فساد در بخش دولتی را در ۱۶۸ کشور برحسب مقیاسی از ۰ (بسیار فاسد) تا ۱۰۰ (بسیار پاک) پوشش می‌دهد. تا سال ۲۰۱۲، مقیاس این شاخص بین ۰ تا ۱۰ بود. نمره ضعیف نشانه‌ای از رشوه‌خواری، فقدان مجازات برای فساد یا سازمان‌های دولتی است که به نیازهای شهروندان پاسخ نمی‌دهند. اعتبار CPI توسط چندین محقق مورد آزمایش قرار گرفته و مروری از این مطالعات را می‌توان در تحقیق شیم و اوم (۲۰۰۸) یافت؛ بنابراین CCI و CPI در این مقاله به‌عنوان متغیرهای وابسته مورد استفاده قرار می‌گیرند.

شاخص‌های توسعه دولت الکترونیک

متغیر اصلی در این مطالعه، سنجش توسعه دولت الکترونیک است. از منظر کلی، شاخص‌های ایجاد شده عبارت‌اند از شاخص EGDI سازمان ملل متحد، شاخص آمادگی شبکه (NRI) مجمع جهانی اقتصاد و شاخص توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات (IDI) اتحادیه بین‌المللی مخابرات. طبقه‌بندی جامع این شاخص‌ها را می‌توان در تحقیق ماشوا و لیا (۲۰۱۵) یافت که شرح مختصری از ساختار و ابعاد این شاخص‌ها در جدول ۱ آمده است. از آنجا که شاخص EDGI هر دو سال یک‌بار منتشر می‌شود، تغییرات بین سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۶ براساس دوره دوساله مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول ۱- توصیف شاخص‌های منتخب توسعه دولت الکترونیک

نام	نهاد منتشرکننده	سال‌های تحت پوشش (تعداد گزارش‌ها)	کشورهای زیرپوشش (در سال اول و آخر گزارش)	ابعاد (زیرشاخص‌ها)
EGDI	سازمان ملل متحد (UN)	۲۰۰۱-۲۰۱۶ (۹)	۱۹۳-۱۹۰	خدمات برخط، سرمایه انسانی و زیرساخت ارتباطاتی
IDI	اتحادیه بین‌المللی مخابرات (ITU)	۲۰۰۲-۲۰۱۶ (۱۰)	۱۷۵-۱۵۴	دسترسی، استفاده و مهارت‌ها
NRI	مجمع جهانی اقتصاد (WEF)	۲۰۰۲-۲۰۱۶ (۱۵)	۱۳۹-۸۲	محیط، آمادگی، رویه، تأثیر

شاخص EGDI که توسعه دولت الکترونیک در سطح ملی را ارزیابی می‌کند، یک شاخص ترکیبی است که براساس میانگین وزنی سه زیرشاخص نرمال طراحی شده است: شاخص خدمات برخط (OSI)، شاخص زیربنای ارتباطات راه دور (TII) و شاخص سرمایه انسانی (HCI). این شاخص کفایت زیرساخت‌های مخابراتی، توانایی منابع انسانی برای ترویج و استفاده از فناوری اطلاعات و

ارتباطات (ICT) و دسترسی به خدمات و محتوای برخط را اندازه‌گیری می‌کند. اولین زیرشاخص IDI فراهم بودن دسترسی و زیرساخت فناوری اطلاعات و ارتباطات را اندازه‌گیری می‌کند. دومین زیرشاخص بر سطح استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات متمرکز است و آخرین زیرشاخص قابلیت استفاده مؤثر از فناوری اطلاعات و ارتباطات را که از مهارت‌های مربوطه استخراج می‌شود اندازه می‌گیرد.

شاخص آمادگی شبکه در طول زمان تکامل یافته است و در حال حاضر وضعیت آمادگی شبکه را در این ابعاد ارزیابی می‌کند: (۱) زیرشاخص محیطی که محیط کلی برای استفاده و ایجاد (سیاسی، نظارتی، تجاری و نوآوری) فناوری را اندازه‌گیری می‌کند. (۲) زیرشاخص آمادگی که آمادگی شبکه را از نظر زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات، استطاعت و مهارت‌ها اندازه‌گیری می‌کند؛ (۳) زیرشاخص رویه که انطباق فناوری و استفاده از آن توسط ذی‌نفعان شامل دولت، بخش خصوصی و افراد خصوصی را اندازه‌گیری می‌کند؛ و (۴) زیرشاخص تأثیر که اثرات اقتصادی و اجتماعی فناوری‌های جدید را در بردارد.

شاخص توسعه اقتصادی

چنان‌که قبلاً بحث شد سطح توسعه اقتصادی ارتباط معناداری با کاهش فساد دارد. در نتیجه می‌توان استدلال کرد که تغییر در فساد تنها از طریق توسعه اقتصادی کشور قابل تحقق است و فناوری اطلاعات و ارتباطات با فساد ارتباط ندارد؛ بنابراین، در این مقاله، توسعه اقتصادی با استفاده از لگاریتم طبیعی تولید ناخالص داخلی به ازای سرانه کشورها کنترل می‌شود. داده‌ها از پایگاه داده بانک جهانی به نام شاخص‌های توسعه جهانی گرفته شده‌اند.

روش‌شناسی تجربی و تحلیل داده‌ها

رابطه فوق با مدل‌های تجربی که نحوه تغییرات در توسعه دولت الکترونیک در کشورهای منتخب با تغییرات در سطح فساد آن‌ها را بررسی می‌کنند، مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. واحد تحلیل، کشور و دوره تحت پوشش سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۶ است. برای این منظور از مدل‌های رگرسیون OLS و تحلیل همبستگی استفاده شده است. همبستگی بین متغیرهای تعریف شده با ضریب همبستگی پیرسون اندازه‌گیری می‌شود. در این مطالعه، ضریب همبستگی رتبه‌بندی اسپیرمن و کندال مورد استفاده قرار گرفت. برخلاف ضریب اسپیرمن، ضریب کندال از این موضوع تأثیر نمی‌پذیرد که رتبه‌ها چقدر با یکدیگر فاصله دارند بلکه تحت تأثیر برابری رتبه بین موارد است.

برای بررسی رابطه بین فساد و توسعه دولت الکترونیک، استفاده از معادله رگرسیون OLS قبلاً توسط بسیاری از پژوهشگران مورد تأیید قرار گرفته است. در مقایسه با مطالعات قبلی، این مقاله این

رابطه را در سطح دقیق‌تری درباره شاخص‌های توسعه اقتصادی دولتی تحلیل می‌کند و این معادله در زمینه چندبعدی تغییر یافته و اعمال شده است. این تعریف در معادله زیر نشان داده شده است:

$$corruption_index = \alpha + \beta * egovernment_index + \gamma * country_development + \varepsilon$$

که متغیر وابسته یعنی شاخص فساد با CPI و CCI در سال‌های انتخاب شده نشان داده می‌شود و متغیر مستقل یعنی شاخص دولت الکترونیک مطابق با ابعاد شاخص‌های مجزای توسعه دولت الکترونیک است و توسعه کشور، لگاریتم طبیعی GDP است. پارامتر α فاصله تقاطع خط رگرسیون با محور Y را تعیین می‌کند (مقدار تابع رگرسیون برای X صفر است). پارامترهای β و γ ضرایب رگرسیون نامیده می‌شوند و تغییر مقدار متغیر وابسته را هنگامی که مقدار متغیر مستقل تغییر می‌کند نشان می‌دهند. نماد ε واریانس باقیمانده است که نمودار گرافیکی فاصله نقاط از خط رگرسیون است.

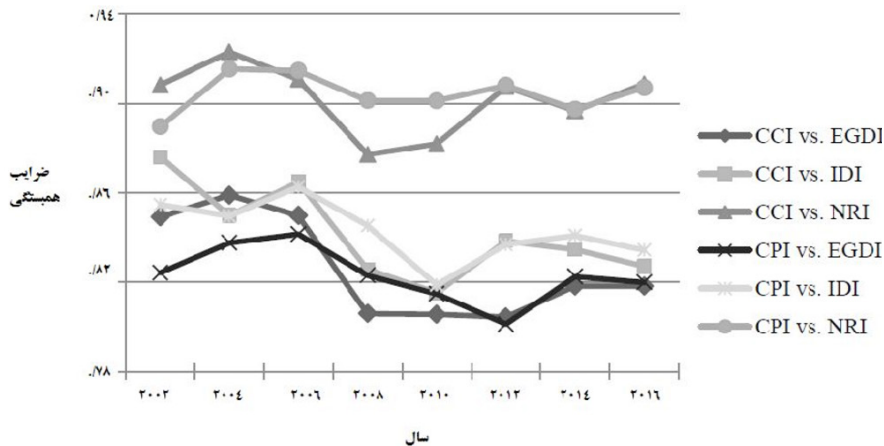
بحث و نتیجه‌گیری

سنجه‌های آماری مربوط به ضرایب در جدول ۲ ارائه شده است. در مورد مقدار میانگین محاسبه‌شده به‌عنوان یک میانگین ساده، افزایش توسعه دولت الکترونیک در طول سال‌ها را می‌توان مشاهده نمود. این به آن معنی است که تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات در زندگی روزمره شهروندان در بخش عمومی در سراسر جهان به‌طور مداوم در حال افزایش است و سطح فساد در سراسر جهان ثابت است یا کمی کاهش داشته است که گویای این مطلب است که برخی عوامل به کاهش فساد کمک می‌کنند. میانگین بالاتر نسبت به میانه نشان می‌دهد که توزیع مقادیر برای همه شاخص‌ها به سمت چپ متمایل است، یعنی کشورهای بیشتری با مقادیر پایین‌تر نسبت به مقادیر بالاتر وجود دارند. با این حال، این نتایج می‌تواند تحت تأثیر تغییرات ساخت شاخص و روش محاسبه، به‌ویژه در مورد CPI و IDI قرار گیرد. علاوه بر این، از آنجا که تعداد کشورهای زیر پوشش در هر سال افزایش می‌یابد و این پوشش اغلب شامل کشورهای در حال توسعه می‌شود، این واقعیت نیز ممکن است بر آمار تأثیر بگذارد.

رابطه بین سنجه‌های منتخب در دوره‌های زمانی مختلف مورد بررسی قرار گرفت. در اینجا فرضیه صفر این است که متغیرهای مقایسه شده در یک رابطه همبستگی قرار ندارند. تأیید این فرضیه بر مبنای مقایسه بعدی سطح معناداری با مقدار P است. همبستگی بین سنجه‌ها برای محاسبه میزان قوی بودن وابستگی خطی مورد محاسبه قرار می‌گیرد. ارزش چهارده ساله سنجه‌ها ارزیابی شده و همبستگی بین سال‌های مختلف محاسبه شده است. نتایج نشان می‌دهد که این دو شاخص فساد به‌شدت به هم وابسته هستند. این به معنای آن است که مقدار ۰/۹۸۷ به‌عنوان مقدار میانگین دارای همبستگی تقریباً کامل است که در طول سال‌ها نیز ثابت است یعنی ۲۰۰۲ (۰/۹۶۹)، ۲۰۰۴ (۰/۹۸۳)، ۲۰۰۶ (۰/۹۸۴)، ۲۰۰۸ (۰/۹۹۰)، ۲۰۱۰ (۰/۹۹۲)، ۲۰۱۲ (۰/۹۹۵)، ۲۰۱۴ (۰/۹۹۴) و ۲۰۱۶ (۰/۹۹۱).

در نمودار ۱، پیشرفت ضریب همبستگی پیرسون برای شاخص‌ها بین سال‌های مورد بررسی

را براساس سطح معناداری ۰/۰۵ می‌توان مشاهده کرد که مقدار آن بین -۱ و +۱ است که عدد ۱ نشان‌دهنده همبستگی مثبت کامل، صفر عدم وجود همبستگی و -۱ همبستگی منفی کل است. رابطه همبستگی بین متغیرهای سال‌های مورد بررسی مثبت بوده است که منجر به رد فرضیه صفر شد. همان‌طور که در بالا ذکر شد، مقادیر بالای شاخص توسعه اقتصادی دولت نشان‌دهنده کیفیت بالای زیرساخت فناوری و مخابراتی کشور و توانایی شهروندان، بنگاه‌ها و دولت‌ها برای اتخاذ، استفاده و بهره‌برداری از فناوری‌های مدرن است. مقادیر بالاتر از یک شاخص فساد نشان‌دهنده فساد کمتر در آن کشور است یعنی برداشت این است که آن کشور با عملکرد قوی حکمرانی و وضعیت سیاسی و اقتصادی پایدار بسیار پاک است. می‌توان نشان داد بین سطح فساد و توسعه دولت الکترونیک رابطه وجود دارد همان‌طور که شاخص‌ها در کشورهای مقایسه شده نشان داده‌اند. علاوه بر این شاخص آمادگی شبکه رابطه قوی‌تری با CPI و CCI نسبت به دیگر شاخص‌ها دارد. نتایج نشان می‌دهد شاخص آمادگی شبکه نسبت به شاخص‌های EGDI یا IDI پیش‌بینی کننده بهتری درباره سطح فساد است.



نمودار ۱- پیشرفت ضرایب همبستگی بین شاخص‌ها در طول سال‌های مختلف

علاوه بر این، بین سال‌های ۲۰۰۸ و ۲۰۱۰ افتی مشخص شده که در آن قدرت این رابطه کاهش یافته بود. احتمالاً این افت به خاطر بحران مالی است که در پایان سال ۲۰۰۷ آغاز و منجر به رکود جهانی شد که اقتصاد کشورهای جهان را تحت تأثیر قرارداد. طبق نظرات ایولف و هینکس (۲۰۱۵)، خانوارهای متأثر از بحران بیشتر احتمال دارد رشوه پرداخت کنند و قربانیان بحران نسبت به سایرین تمایل دارند به طیف گسترده‌تری از مقامات دولتی رشوه بدهند. قربانیان بحران نیز احتمال بیشتری دارد که رشوه پرداخت کنند نه به دلیل قدرشناسی بلکه به این دلیل که مقامات دولتی از آن‌ها می‌خواهند این کار را انجام دهند. علاوه بر این، یکی از دلایل اصلی بحران مالی یک سیاست پولی رهاشده (سیاست پولی ارزان) است که همراه با تمرکز سیاسی بر رشد اقتصادی (رشد بدهی عمومی) ممکن است میزان

ادراک فساد در اقتصاد را افزایش دهد.

ماچووا و لنيکا (۲۰۱۶) تأثیر شاخص‌های منتخب بر توسعه دولت الکترونیک را برای کشف شباهت‌ها و شناسایی حوزه‌های تأثیرپذیر از بحران و نیازمند بهبود ارزیابی کردند. آن‌ها دریافتند که متغیرهای زیربنای فناوری اطلاعات و ارتباطات و بعد کیفیت پهنای باند تحت تأثیر رکود جهانی قرار نگرفتند؛ بنابراین، IDI هیچ کاهش قابل توجهی در دوره مورد بررسی ارائه نکرد. این ادعا در نتایج جدول ۲ منعکس شده که در آن تغییر درصد مقدار میانگین IDI به‌طور مداوم در طول زمان افزایش یافته است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که در مواجهه با بحران، ادراک فساد سریع‌تر از سطح توسعه دولت الکترونیک بدتر شده است.

جدول ۳ با همبستگی نظم رتبه‌ای اسپیرمن این نتایج را تأیید می‌کند. تمام همبستگی‌ها از لحاظ آماری در سطح ۰/۰۵ معنادار هستند. شاخص‌هایی که سطح فساد را اندازه‌گیری می‌کنند، کشورها را نزدیک‌تر به یکدیگر رتبه‌بندی کرده‌اند، درحالی‌که شاخص‌های توسعه دولت الکترونیک کمی متفاوت هستند. این نتایج نیز با همبستگی‌های کندال تائو تأیید شد و نشان داد که CPI برخلاف CCI کشورها را مشابه با شاخص‌های توسعه دولت الکترونیک رتبه‌بندی می‌کند. از این رو CPI در مدل‌های رگرسیون زیر به‌عنوان تنها شاخص فساد مورد استفاده قرار گرفت.

نتایج حاصل از شاخص‌های ترکیبی، همسو با یافته‌های گرونلاند و فلایگر (۲۰۱۱) هستند. به باور آن‌ها درحالی‌که سطح فساد به‌صورت ثابت توسط CCI و CPI بین سال‌های ۲۰۰۳ و ۲۰۰۸ اندازه‌گیری شده، شاخص‌های توسعه دولت الکترونیک به‌عنوان متغیر پیش‌بینی به‌طور گسترده‌ای متفاوت است. براساس یافته‌های آن‌ها، شاخص دولت الکترونیک واحد اطلاعات اکونومیست (EIU) و IDI بهترین متغیر پیش‌بینی است. شاخص EGD نسبتاً خوب امتیازبندی می‌کند اما هیچ‌یک از شاخص‌های آزمون شده دیگر همچون شاخص واسدا نمی‌توانند به‌عنوان متغیر پیش‌بینی عمل کنند. لازم به ذکر است که EIU آخرین بار در سال ۲۰۱۰ منتشر شده است. به‌همین دلیل در این تحقیق مورد استفاده قرار نگرفته است. شاخص واسدا نیز مورد استفاده قرار نگرفت زیرا زمانی که برای اولین بار در سال ۲۰۰۵ منتشر شد تنها ۲۳ کشور را پوشش می‌داد (در سال ۲۰۱۶، ۶۵ کشور را پوشش داد) و لذا کشورهای متنوعی در سطح جهان را پوشش نمی‌دهد.

براساس این نتایج، ابعاد مهم توسعه دولت الکترونیک برای پیشگیری از فساد و هماهنگی فعالیت‌های ضدفساد عبارت‌اند از: ۱- زیرشاخص محیط که میزان تأکید شرایط بازار و چارچوب قانونی کشور در حمایت از کارآفرینی، نوآوری و توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات را ارزیابی می‌کند؛ ۲- زیرشاخص کاربرد که سطح اتخاذ ICT توسط ذی‌نفعان اصلی جامعه را ارزیابی می‌کند و ۳- زیرشاخص زیرساخت مخابرات که ظرفیت زیرساخت فناوری اطلاعات کشور را اندازه‌گیری می‌کند.

جدول نشان می‌دهد که ابعاد مربوط به سرمایه انسانی و مهارت‌ها، یعنی شاخص‌هایی نظیر نرخ سواد بزرگسالان، نسبت ثبت‌نام خالص راهنمایی و متوسطه یا میانگین سال‌های تحصیل، تنها تأثیر متوسطی بر سطح فساد دارد. علاوه بر این، در طول این سال‌ها هیچ پیشرفت قابل ملاحظه‌ای در این ابعاد وجود نداشته است. می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که هر دو عامل همبسته به‌جز در زمان بحران نرخ رشد مشابهی را نشان می‌دهد. این به آن معنی است که سطح بالاتر توسعه دولت الکترونیک با سطوح پایین‌تر فساد در کشورهای مورد بررسی مرتبط است.

چنان‌که قبلاً مطرح شد، شاخص ادراک فساد رابطه قوی‌تری با شاخص‌های توسعه دولت الکترونیک دارد. علاوه بر این، در صورتی که شاخص آمادگی شبکه بهترین متغیر پیش‌بینی سطح فساد باشد، این رابطه به‌طور کامل مورد بررسی قرار گرفته است. لگاریتم طبیعی تولید ناخالص داخلی به‌ازای سرمایه به‌عنوان متغیر کنترل استفاده شده است. برآورد رگرسیونی با استفاده از معادله ۱ در جدول ۲ ارائه شده است که شامل پارامترهای مدل‌ها در سال‌های مورد بررسی و ضریب تعیین (R²) است که نشان‌دهنده نسبت واریانس در متغیر وابسته می‌باشد که از متغیر مستقل قابل پیش‌بینی است. تعداد موارد نشان‌دهنده تعداد کشورهایی است که با شاخص‌های CPI و شاخص آمادگی شبکه مورد بررسی قرار گرفته‌اند. این جدول رگرسیون OLS را با خطاهای استاندارد قوی که در پرانتز قرار دارند، نشان می‌دهد.

نتایج ارائه شده در جدول ۲ نشان می‌دهد که برآورد ضریب شاخص آمادگی شبکه در تمام سال‌های مورد بررسی مثبت و از نظر آماری معنادار است. R² کل برای همه این مدل‌ها بسیار زیاد است. علاوه بر این، پس از بررسی بخش‌های باقی‌مانده برای اعتبارسنجی مدل، واضح است که توسعه دولت الکترونیک تأثیر قابل توجهی بر سطح فساد دارد. این مدل‌ها پیامدهای آتی را بسیار خوب تبیین و پیش‌بینی می‌کنند. در نهایت، نتایج نشان می‌دهد که تولید ناخالص داخلی می‌تواند همراه با سایر متغیرهای کنترلی مورد استفاده قرار گیرد که مدل‌های بیشتری را برای تحقیقات احتمالی ارائه می‌کند.

جدول ۲- تأثیر توسعه دولت الکترونیک بر سطح فساد

سال	تعداد مورد	مقدار ثابت α	β برای NRI	γ برای GDP	R ² مجموع مدل
۲۰۰۲	۸۰	-۸/۸۶۳ (۱/۷۳۳)	۱/۵۵۹ (۰/۲۵۰)	-۰/۷۸۱ (۰/۲۷۲)	۰/۸۱۷
۲۰۰۴	۱۰۰	-۴/۴۹۸ (۰/۹۳۱)	۲/۷۱۷ (۰/۲۳۳)	-۰/۰۷۰ (۰/۱۷۱)	۰/۸۵۱
۲۰۰۶	۱۲۰	-۴/۳۱۸ (۰/۷۴۳)	۲/۳۱۶ (۰/۱۷۰)	-۰/۰۰۷ (۰/۱۳۰)	۰/۸۴۰
۲۰۰۸	۱۲۴	-۵/۰۸۷ (۰/۷۱۹)	۲/۲۵۴ (۰/۱۷۵)	۰/۰۸۱ (۰/۱۳۴)	۰/۸۱۸
۲۰۱۰	۱۲۹	-۵/۹۹۵ (۰/۶۷۶)	۲/۳۳۱ (۰/۱۷۳)	۰/۱۵۳ (۰/۱۱۵)	۰/۸۲۱
۲۰۱۲	۱۳۸	-۲۵/۲۳۰ (۷/۱۵۵)	۲۰/۰۹۹ (۱/۶۴۱)	-۰/۸۷۱ (۱/۳۴۰)	۰/۷۷۱

سال	تعداد مورد	مقدار ثابت α	β برای NRI	γ برای GDP	R^2 مجموع مدل
۲۰۱۴	۱۴۰	$-۲۳/۳۰۷ (۷/۸۹۷)$	$۱۸/۵۷۴ (۱/۸۰۴)$	$-۰/۵۳۲ (۱/۳۹۳)$	$۰/۷۲۷$
۲۰۱۶	۱۲۹	$-۲۵/۸۳۰ (۸/۴۴۰)$	$۱۹/۴۶۸ (۱/۹۶۶)$	$-۰/۸۶۹ (۱/۵۴۹)$	$۰/۷۵۵$

به‌طور کلی، نتایج این مطالعه از طریق بررسی این موضوع براساس سطح زیرشاخص‌های تجزیه شده (ابعاد) به‌منظور اجتناب از اثرات منفی احتمالی مقدار کلی ارائه شده توسط شاخص ترکیبی به ادبیات مربوط به رابطه بین توسعه دولت الکترونیک و سطح فساد کمک می‌کند. از آنجا که این رویکرد تحقیقاتی هرگز قبلاً به‌طور خاص برای بررسی این مسئله مورد استفاده قرار نگرفته است، این مقاله داده‌های معیار و مدل‌های رگرسیون مهمی را ارائه می‌کند و بینش عمیق‌تری را درباره مزایای استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات برای مبارزه با فساد و کاهش فساد ارائه می‌کند.

براساس پیمایش دولت الکترونیک سازمان ملل متحد در سال ۲۰۱۶، کشورها در همه مناطق به‌طور فزاینده‌ای در حال استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات برای ارائه خدمات و مشارکت دادن مردم در فرایند تصمیم‌گیری هستند (سازمان ملل متحد، ۲۰۱۶). در عین حال، سیاست‌گذاران و متخصصان نیاز به اطلاعات دقیق در مورد دسترسی‌پذیری و استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات برای اتخاذ تصمیمات مناسب دارند (اتحادیه بین‌المللی مخابرات، ۲۰۱۶)؛ بنابراین، دولت الکترونیک می‌تواند ابزار مؤثری برای جلوگیری از فساد در بخش دولتی باشد یعنی در صورتی که سطح بالایی از شرایط بازار و چارچوب قانونی در آن کشور وجود داشته باشد و فناوری اطلاعات و ارتباطات توسط ذی‌نفعان جامعه مورد پذیرش قرار گیرد و ظرفیت زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات در آن کشور پیش شرط‌های بنیادین چشم‌انداز دولت باشد. مهم‌تر از همه، این مطالعه نشان می‌دهد که یک پیشرفت قابل توجه در توسعه دولت الکترونیک می‌تواند نقش مهمی در تلاش‌های ضدفساد ایفا کند و اگر دولت‌ها از این ابعاد حمایت کنند، چنین تلاش‌هایی می‌تواند به‌طور مؤثری سطح فساد را در بخش دولتی کاهش دهد. به‌همین دلیل، متخصصان و سیاست‌گذاران باید تلاش‌های خود را برای افزایش توسعه دولت الکترونیک با تمرکز بر رشد و تکامل این ابعاد هماهنگ نمایند. علاوه بر این، نتایج فوق می‌تواند به‌عنوان راهنمایی برای کشورهای محسوب شود که سعی در مدیریت فساد و توسعه دولت الکترونیک دارند و به آن‌ها کمک می‌کند تصمیم بگیرند منابع و قابلیت‌های خود را بر چه چیزی متمرکز کنند.

در صورتی که یافته‌های این مطالعه با اقدامات ضد فساد همراه شود، آن‌گاه هر سیاستی که منجر به از بین بردن فساد و شفافیت محیط بازار شود یک سیاست اقتصادی موفق و مقرون‌به‌صرفه است. ضعیف شدن پیوند میان قدرت اقتصادی و سیاسی، افزایش شفافیت فرایندها و حذف قوانین غیرضروری بار شده بر اقتصاد به افزایش اعتبار کشور، کاهش رفتارهای فاسد ناخواسته در اقتصاد و رضایت مردم کمک خواهد کرد.

محدودیت‌ها و تحقیقات آتی

اگرچه فناوری اطلاعات و ارتباطات فرصتی برای شفاف شدن سازمان‌های دولتی فراهم می‌کند اما باید اطمینان حاصل کرد که این فناوری، فرآیندهای بوروکراتیک موجود را گسترش ندهد و در نتیجه ناکارآمدی را تقویت نکند. همان‌طور که راماسوامی و سلیمان (۲۰۰۹) بیان کرده‌اند مبارزه با فساد باید «یک فرآیند تکاملی باشد که هم از سوی مقامات بالا و هم از سوی کارکنان به رسمیت شناخته شود به طوری که با حداقل مقاومت از سوی بوروکراسی پذیرفته شود.» شواهد نشان می‌دهد که بین مناطق مختلف و به‌ویژه بین کشورهای موجود در گروه‌های مختلف توسعه‌ای هنوز تفاوت‌های قابل توجهی در توسعه دولت الکترونیک وجود دارد. در این راستا، محدودیت اول در این تحقیق وجود برخی کشورهای فاقد اطلاعات در میان کشورهای ارزیابی شده بود که هنوز هم نیاز به تحقیق بیشتر درباره رابطه بین توسعه دولت الکترونیک و سطح فساد در این کشورها وجود دارد. به‌عنوان مثال، میزان موفقیت اجرای پروژه‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات و سیستم‌های دولت الکترونیک در جمهوری چک بسیار پایین است، بنابراین درک عمیق‌تر این اثرات نیاز به تحلیل مقایسه‌ای با سایر کشورهای مشابه دارد. روش دیگر برای حل این مشکل انجام یک تحلیل خوشه‌ای برای تعیین این است که آیا ارتباط بین این گروه‌ها متفاوت است.

محدودیت دوم این بود که بیشتر شاخص‌های فساد که به‌طور گسترده استفاده می‌شوند، ادراکی هستند که همبستگی ضعیفی با تجارب واقعی فساد دارند. با این حال، از آنجا که این شاخص‌های بین‌کشوری براساس نظرسنجی‌هایی هستند که تجربه‌های دست‌اول از فساد را ارزیابی می‌کنند و نتایج آن‌ها تحت تأثیر تردید پاسخ‌دهندگان در خصوص پاسخگویی به سؤالات مربوط به مشارکت آن‌ها در فعالیت‌های فاسد است، استفاده از شاخص‌هایی که قبلاً ایجاد شده‌اند مناسب‌تر است. علاوه بر این، پیشنهاد استفاده از آمار قضایی برای ارائه یک معیار بین‌کشوری از فساد ممکن است نامناسب به نظر برسد. این تفاوت‌ها حتی می‌تواند به معنای همبستگی منفی بین معاملات فاسد واقعی و مشاهده شده باشد. با این وجود در مواردی که فساد شایع است، قوه قضائیه نیز ممکن است در مقابل تهدیدات آسیب‌پذیر باشد. در این مورد، با تقسیم‌بندی کشورها براساس جمعیت، سطح درآمد، نرخ بیکاری و مانند اینها نتایج باثبات‌تری به دست می‌آید همان‌طور که به‌عنوان مثال در گزارش سازمان ملل در مورد دولت الکترونیک کشورها در گروه‌هایی برحسب مناطق جغرافیایی تقسیم شده‌اند.

محدودیت دیگر این تحقیق اطلاعات در دسترس بود. محدودیت دیگر، ترکیب شاخص‌های جمع شده و سنجه‌های آن‌ها در طول زمان است، به‌ویژه هنگامی که بسیاری از عوامل خاص کشوری تأثیرگذار بر فساد، در این نوع تحلیل کمی به آسانی قابل کسب نباشد؛ بنابراین روش‌شناسی مبنای محاسبه این شاخص‌ها می‌تواند بر پایایی نتایج تأثیر بگذارد. از آنجا که عوامل مختلف هر ساله می‌توانند تأثیرات متفاوتی داشته باشند، این تغییرات باید هنگام بررسی نتایج مورد توجه قرار گیرد. این نیز

می تواند سؤالات تحقیق را محدود کند.

با این وجود با توجه به اینکه این شاخص ها توسط سازمان های معتبر و مجرب با استفاده از چندین روش آماری مناسب تدوین شده اند استفاده از رویه های آماری مناسب برای ارزیابی روایی و قابلیت اطمینان آن ها و تکیه بر این منابع داده ای روشی مفید برای انجام این مطالعه ارائه کرده است.

نتیجه گیری

این مقاله اثرات بالقوه دولت الکترونیک بر کاهش فساد را که در زیرشاخص ها یا ابعاد توسعه دولت الکترونی منعکس شده بین سال های ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۶ مورد بررسی قرار می دهد و دیدگاه های جدید درباره رابطه بین این دو عامل را معرفی و این تأثیرات را بر سطح توسعه دولت الکترونیک که توسط این ابعاد مختلف ارائه شده نشان می دهد.

در مورد اولین سؤال تحقیق، یافته های تجربی تأیید کرد که بین توسعه دولت الکترونیک و سطح فساد در سطح ملی رابطه وجود دارد. علاوه بر این، روند این رابطه بین سال های مورد بررسی در حال پیشرفت بوده است. این نتایج نشان می دهد که در موقع بحران، ادراک از فساد سریع تر نسبت به سطح توسعه دولت الکترونیک وضعیت بدتری پیدا می کند. شاخص های توسعه دولت الکترونیک به صورت منسجمی، سطح فساد را پیش بینی می کنند. بهترین متغیر پیش بینی، شاخص آمادگی شبکه است و ابعادی که دارای قوی ترین رابطه با سطح فساد هستند شامل زیرشاخص محیط، زیرشاخص استفاده و زیرشاخص زیرساخت مخابراتی است؛ در حالی که ابعاد مربوط به سرمایه انسانی و مهارت ها تنها تأثیر متوسطی بر میزان فساد دارد.

موضوع این مطالعه تجربی، موضوعی منحصر به فرد است به این دلیل که در مطالعات قبلی یا فقط از شاخص توسعه دولت الکترونیک استفاده می شد یا صرفاً سال های انتخابی ارزیابی می شدند. این مقاله دیدگاه های مفیدی را در مورد پیشرفت رابطه میان توسعه دولت الکترونیک و سطح فساد ارائه می کند. علاوه بر این تأثیرات هر یک از ابعاد توسعه دولت الکترونیک را بر سطح فساد به طور مستقل بررسی می کند که می تواند دیدگاه های عمیق تری را درباره مزایای استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات برای مبارزه با فساد و کاهش آن ارائه کند. علاوه بر این، مقاله حاضر شکاف مهم در ادبیات مربوط به نحوه بررسی تأثیر توسعه دولت الکترونیک و سطح فساد از حیث ابعاد مختلف زمانی را پر می کند. این مقاله جریان اصلی تحقیقاتی را که از مدل های نظری برای بررسی نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات در کاهش فساد استفاده می کنند با تحلیل های تجربی در این زمینه به یکدیگر وصل می کند. در نهایت، اهمیت جنبش دولت باز در ارائه مسیرها و ابزارهای جدید برای مبارزه با فساد به عنوان موضوعی برای تحقیقات آتی پیشنهاد می شود.

References

- 1- AHMAD, N. BROOKINS, O. T. (2007). The Impact of Corruption on Efficiency in Developing Economies. *International Journal of Economic Perspectives*, 1(2), 64–73.
- 2- ALADWANI, A. M. (2016). Corruption as a source of e-Government projects failure in developing countries: A theoretical exposition. *International Journal of Information Management*, 36(1), 105–112.
- 3- ANDERSEN, T. B. (2009). E-Government as an anti-corruption strategy. *Information Economics and Policy*, 21(3), 201–210.
- 4- ANDERSEN, T. B. RAND, J. (2006). Does E-Government Reduce Corruption? Department of Economics, University of Copenhagen's Working Paper.
- 5- ARMANTIER, O. BOLY A. (2011). A controlled field Experiment on Corruption. *European Economic Review*, 55(8), 1072–1082. <http://doi.org/10.1016/j.euroecorev.2011.04.007>
- 6- ATTARD, J. ORLANDI, F. SCERRI, S. AUER, S. (2015). A systematic review of open government data initiatives. *Government Information Quarterly*, 32(4), 399–418.
- 7- BARDHAN, P. (1997). Corruption and Development: A Review of Issues. *Journal of Economic Literature*, 35(3), 1320–1346.
- 8- BERTOT, J. C. JAEGER, P. T. GRIMES, J. M. (2010). Using ICTs to create a culture of transparency: E-government and social media as openness and anti-corruption tools for societies. *Government Information Quarterly*, 27(3), 264–271.
- 9- BERTOT, J. C. JAEGER, P. T. GRIMES, J. M. (2012). Promoting transparency and accountability through ICTs, social media, and collaborative e-government. *Transforming Government: People, Process and Policy*, 6(1), 78–91.
- 10- BRUNETTI, A. KISUNKO, G. WEDER, B. (1998). Credibility of rules and economic growth: Evidence from a worldwide survey of the private sector. *The World Bank Economic Review*, 12(3), 353–384.
- 11- BUSSELL, J. (2011). Explaining Cross-National Variation in Government Adoption of New Technologies. *International Studies Quarterly*, 55(1), 267–280.
- 12- CHRISTOU, G. SIMPSON, S. (2009). New Governance, the Internet, and Country Code Top Level Domains in Europe. *Governance*, 22(4), 599–624.
- 13- ELBAHNASAWY, N. G. (2014). E-Government, Internet Adoption, and

- Corruption: An Empirical Investigation. *World Development*, 57, 114–126.
- 14- ESCRESA, L. PICCI, L. (2017). A New Cross-National Measure of Corruption. *The World Bank Economic Review*, 31(1), 196–219. <http://doi.org/10.1093/wber/lhv031>
- 15- EVANS, A. M. CAMPOS, A. (2013). Open Government Initiatives: Challenges of Citizen Participation. *Journal of Policy Analysis and Management*, 32(1), 172–185.
- 16- GRÖNLUND, Å. FLYGARE, A. M. (2011). The Effect of eGovernment on Corruption: Measuring Robustness of Indexes. In Andersen, K. N, et al. (Eds), *Electronic Government and the Information Systems Perspective* (pp. 235–248). Berlin Heidelberg: Springer.
- 17- GYIMAH-BREMpong, K. (2002). Corruption, economic growth, and income inequality in Africa. *Economics of Governance*, 3(3), 183–209.
- 18- HOPPER, T. TSAMENYI, M. UDDIN, S. WICKRAMASINGHE, D. (2009). Management accounting in less developed countries: what is known and needs knowing. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 22(3), 469–514.
- 19- INTERNATIONAL TELECOMMUNICATION UNION. (2016). *Measuring the Information Society Report 2016*. Geneva: Telecommunication Development Bureau.
- 20- IVLEVS, A. HINKS, T. (2015). Global economic crisis and corruption. *Public Choice*, 162(3445–425), (4-.
- 21- JAIN, A. K. (2001). Corruption: A Review. *Journal of Economic Surveys*, 15(1), 71– 121.
- 22- KIM, C. K. (2007). A Cross-national Analysis of Global E-government. *Public Organization Review*, 7(4), 317–329.
- 23- KIM, C. K. (2014). Anti-Corruption Initiatives and E-Government: A Cross-National Study. *Public Organization Review*, 14(3), 385–396. <http://doi.org/10.1007/s111151-0223-013->
- 24- KIM, S. KIM, H. J. LEE, H. (2009). An institutional analysis of an e-government system for anti-corruption: The case of OPEN. *Government Information Quarterly*, 26(1), 42–50.
- 25- KNACK, S. KEEFER, P. (1995). Institutions and economic performance: crosscountry tests using alternative institutional measures. *Economics & Politics*, 7(3), 207– 227.
- 26- KNĚŽÁČKOVÁ, R. LINHARTOVÁ, V. (2013). Impact of e-government

- at the level of corruption. In *The 7th International Days of Statistics and Economics* (pp. 621–630). Slaný: Melandrium.
- 27- KRISHNAN, S. TEO, T. S. H. LIM, V. K. G. (2013). Examining the relationships among e-government maturity, corruption, economic prosperity and environmental degradation: A cross-country analysis. *Information & Management*, 50(8), 638–649.
- 28- LEITE, C. A. WEIDMANN, J. (1999). Does Mother Nature Corrupt? Natural Resources, Corruption, and Economic Growth. IMF Working Paper No. 9985/.
- 29- LINDSTEDT, C. NAURIN, D. (2010). Transparency is not Enough: Making Transparency Effective in Reducing Corruption. *International Political Science Review*, 31(3), 301–322.
- 30- LINHARTOVÁ, V. (2017). The role of e-government in mitigating corruption. *Scientific Papers of the University of Pardubice - Series D, Faculty of Economics and Administration*, 31-40, 120–131.
- 32- LNĚNIČKA, M. (2014). Deployment of Big Data Analytics Approaches in the Public Administration and Comparison of IT Performance Indicators. In Špalková, D. Matějová, L. (Eds), *Proceedings of the 18th International Conference Current Trends in Public Sector Research* (pp. 162–169). Brno: Masaryk University.
- 33- LUPU, D. LAZAR, C. G. (2015). Influence of e-government on the level of corruption in some EU and non-EU States. *Procedia Economics and Finance*, 20, 365–371.
- 34- MÁCHOVÁ, R. (2017). Measuring the Effects of Open Data on the Level of Corruption. In Špalková, D. Matějová, L. (Eds), *Proceedings of the 21th International Conference Current Trends in Public Sector Research* (pp. 58–66). Brno: Masaryk University.
- 35- MÁCHOVÁ, R. LNĚNIČKA, M. (2015). Reframing E-Government Development Indices with Respect to New Trends in ICT. *Review of Economic Perspectives*, 15(4), 383–411.
- 36- MÁCHOVÁ, R. LNĚNIČKA, M. (2016a). Exploring the Emerging Impacts of Open Data in the Public Sector. In Špalková, D. Matějová, L. (Eds), *Proceedings of the 20th International Conference Current Trends in Public Sector Research* (pp. 36–44). Brno: Masaryk University.

- 37- MÁCHOVÁ, R. LNĚNIČKA, M. (2016b). Modelling E-Government Development through the Years Using Cluster Analysis. *eJournal of eDemocracy and Open Government (JeDEM)*, 8(1), 62–83.
- 38- MÁCHOVÁ, R. LNĚNIČKA, M. (2017). Evaluating the Quality of Open Data Portals on the National Level. *Journal of Theoretical and Applied Electronic Commerce Research*, 12(1)
- 39- MAURO, P. (1995). Corruption and Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 110(3)
- 40- MAURO, P. (1997). The Effects of Corruption on Growth, Investment, and Government Expenditure: A Cross-Country Analysis. In K. A. Elliot (Ed.), *Corruption and the global economy* (pp. 83–107). Washington D.C.: Institute for International Economics.
- 41- MISTRY, J. J. JALAL, A. (2012). An Empirical Analysis of the Relationship between E-government and Corruption. *The International Journal of Digital Accounting Research*
- 42- MO, P. H. (2001). Corruption and Economic Growth. *Journal of Comparative Economics*, 29(1), 66–79.
- 43- NARDO, M. et al. (2008). *Handbook on Constructing Composite Indicators: Methodology and user Guide*. Paris: OECD Publishing.
- 44- OJHA, A. PALVIA, S. GUPTA, M. P. (2008). A Model for Impact of E-Government on Corruption: Exploring Theoretical Foundations. In J. Bhattacharya (Ed.), *Critical Thinking in E-Governance* (pp. 160–170). New Delhi: Gift Publishing.
- 45- OLKEN, B. A. (2009). Corruption perceptions vs. corruption reality. *Journal of Public Economics*, 93(7964–950), (8-.
- 46- PÉREZ, C. C. HERNÁNDEZ, A. M. L. BOLÍVAR, M. P. R. (2005). Citizens' access to on-line governmental financial information: Practices in the European Union countries. *Government Information Quarterly*, 22(2), 258–276.
- 47- PRASAD, A. SHIVARAJAN, S. (2015). Understanding the role of technology in reducing corruption: a transaction cost approach. *Journal of Public Affairs*, 15(1), 22–39.
- 48- RAMASWAMY, M. SELIAN, A. N. (2009). The Role of E-Government in Combating Corruption in Transition Countries. *Issues in Information Systems*, 10(2), 66–75.

- 49- SELIGSON, M. (2006). The Measurement and Impact of Corruption Victimization: Survey Evidence from Latin America. *World Development*, 34(2), 381–404.
- 50- SIAU, K. LONG, Y. (2006). Using Social Development Lenses to Understand EGovernment Development. *Journal of Global Information Management*, 14(1), 47–62.
- 51- SHAHKOOR, K. A. FASANGHARI, M. ABDOLLAHI, A. (2008). Clustering the Countries According to Relation Between E-Government and Transparency. In 3rd International Conference on Information and Communication Technologies: From Theory to Applications (ICTTA 2008) (pp. 1–5). IEEE.
- 52- SHIM, D. C. EOM, T. H. (2008). E-government and Anti-Corruption: Empirical Analysis of International Data. *International Journal of Public Administration*, 31(3), 298–316.
- 53- SHIM, D. C. EOM, T. H. (2009). Anticorruption effects of information communication and technology (ICT) and social capital. *International Review of Administrative Sciences*, 75(1), 99–116.
- 54- SRIVASTAVA, S. C. TEO, T. S. H. DEVARAJ, S. (2016). You can't bribe a computer: dealing with the societal challenge of corruption through ICT. *MIS Quarterly*, 40(2), 511–526.
- 55- TANZI, V. DAVOODI, H. (2001). Corruption, growth, and public finances. In A. K. Jain (Ed.), *The Political Economy of Corruption* (pp. 89–110). London: Routledge.
- 56- TRANSPARENCY INTERNATIONAL. (2016). *Corruption Perceptions Index 2015*. Berlin: Transparency International.
- 57- TREISMAN, D. (2007). What Have We Learned About the Causes of Corruption From Ten Years of Cross-National Empirical Research? *Annual Review of Political Science*, 10, 211–244.
- 58- UNITED NATIONS. (2016). *United Nations e-Government Survey 2016: EGovernment in Support of Sustainable Development*. New York: UN Publishing Section.
- 59- VAN AAKEN, A. FELD, L. VOIGT, S. (2010). Do Independent Prosecutors Deter Political Corruption? An Empirical Evaluation across Seventy-Eight Countries. *American Law and Economics Review*, 12(1), 204–244. <http://doi.org/10.1093/aler/ahq002>

- 60- WEI, S. J. (2001). Corruption in Economic Transition and Development: Grease or Sand? UNECE Spring Seminar. <http://karmayog.org/anticorruption/upload/914/Wei.pdf>. Accessed 4 October 2017.
- 61- WEST, D. M. (2004). E-Government and the Transformation of Service Delivery and Citizen Attitudes. *Public Administration Review*, 64(1), 15–27.
- 62- WHITE, H. (1980). A Heteroskedasticity-Consistent Covariance Matrix Estimator and a Direct Test for Heteroskedasticity. *Econometrica*, 48(4), 817–838.
- 63- WORLD ECONOMIC FORUM. (2016). *The Global Information Technology Report 2016: Innovating in the Digital Economy*. Geneva: SRO-Kundig.

دولت الکترونیک به عنوان یک ابزار مبارزه با فساد برای دولت در بنگلادش

نویسندگان: ای‌ای‌ام نورانوبی و قاضی طارق الله^۱
مترجم: مرضیه طاهری^۲

چکیده

فساد تهدیدی برای ثبات و امنیت جوامع است و می‌تواند ارزش‌های دموکراسی، اخلاقی و عدالت را تضعیف نماید.

فساد همیشه علیه توسعه پایدار و حکومت قانون در یک کشور عمل می‌کند، بحران‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی را تحریک کرده و تجارت ملی و بین‌المللی را دچار اغتشاش می‌نماید و موجب شده میلیون‌ها نفر در فقر و بدبختی زندگی کنند. بسیاری از گزارش‌های رسانه‌های محلی و بین‌المللی از وجود سطح بالای فساد در بنگلادش حمایت می‌کنند.

دولت بنگلادش در سال ۲۰۰۳ از تشکیل یک گروه کاری در حوزه اطلاعات و ارتباطات (SICT) حمایت کرد که هدف آن ایجاد یک دولت قوی با کارایی و بهره‌وری بالا بود؛ اما این تلاش گسترده و بزرگ به نتیجه نرسید. ما بر آنیم تا در این مقاله، عوامل و بازیگرانی که فساد گسترده‌ای در بنگلادش ایجاد کرده‌اند را جست‌وجو، شناسایی و بررسی کنیم و همچنین قصد داریم مشکلات و چشم‌اندازهای ایجاد یک دولت الکترونیک در بنگلادش و اینکه چگونه این دولت، رکن اصلی موفقیت برای کاهش فساد باشد را بررسی و مطالعه نماییم.

واژگان کلیدی: فساد اداری، دولت الکترونیک، حکمرانی خوب، فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT)

۱ - دانشگاه اوتارا (Uttara) بنگلادش

۲ - پژوهشگر مرکز مطالعات و پژوهش‌های سلامت اداری و مبارزه با فساد سازمان بازرسی کل کشور

۱. مقدمه

فساد از نگاه دکتر لابل، رئیس سازمان شفافیت بین الملل «سرطان» است. سخن خانم دکتر لابل در کنفرانس مطبوعاتی در بنگلادش در سال ۲۰۰۷، کاملاً درست است، زیرا فساد پنهان و زیرزمینی، می تواند یک کشور را نابود کند. از سال ۲۰۰۲ بنگلادش به عنوان قهرمان فساد در جهان شناخته شده است. شاخص ادراک فساد سازمان شفافیت بین الملل (CPI) سخن یاد شده را تأیید می کند. اخیراً بنگلادش موفق شده خود را در رتبه هفتم پایین جدول شاخص ادراک فساد، قرار دهد. با اینکه این بهبود از سال گذشته شروع شده اما سناریو کلی آن مورد استقبال قرار نگرفته است. سازمان شفافیت بین الملل می گوید این بهبود به دلیل کاهش فساد در کشور بنگلادش نیست، بلکه بیشتر به دلیل محدودیت های محاسباتی و حسابداری است. تغییرات سیاسی در سال ۲۰۰۷، شکل جدیدی از دولت غیرسیاسی (دولت مراقبت کننده) را معرفی کرده به طوری که پس از آن، فرمول های کاهش فساد به طور گسترده ای به چشم می آیند و این ادراک جهان را نسبت به موفقیت بنگلادش توجیه می کنند. فساد به ذات پدیده ای فراگیر است، ارزش های دموکراسی را تضعیف می کند؛ ارزش های اخلاقی و عدالت اجتماعی را از بین می برد و همیشه علیه توسعه کشورها جریان دارد. فساد، بحران های اقتصادی و سیاسی به ارمغان می آورد و تجارت یک کشور را به شکل جدی به سوی نابودی سوق می دهد. همچنین تأثیرات نامطلوب و منفی آن بر مردم زیاد است. اقدامات علیه فساد همیشه با موفقیت همراه نیست اما ریشه کن کردن آن در بلندمدت می تواند موفقیت آمیز باشد.

دولت الکترونیک می تواند منابع و گلوگاه های فساد را کاهش داده و در مقابل فعالیت های غیرقانونی، مانع ایجاد نماید.

در موضوع دولت الکترونیک، تعاریف بسیاری از سوی محققان وجود دارد. معنی و محتوای «دولت الکترونیک» خیلی بیشتر از وجود یک درگاه (وبسایت) دولتی در شبکه (اینترنت) است. در واقع دولت الکترونیک به معنی کاربرد ابزارهای الکترونیکی برای گسترش و بهبود تعاملات بین دولت و شهروندان، دولت و شرکت ها و کسب و کارهای دولتی و همچنین استفاده از ابزارهای الکترونیکی در روابط و عملیات درون خود دولت برای ساده سازی، گسترش و بهبود دولت دموکراتیک و جنبه های تجاری دولت، با هدف اصلی تقویت کارایی در بخش اداری تعریف شده است (Backus, 2001).

اساساً همه بخش های دولت به اهمیت بالای ارتباط میان دولت با دولت (G2G)، دولت با کسب و کارها (G2B) و دولت با شهروندان (G2C) از نظر ارائه خدمات اشاره دارد (Sobhan et al., 2004). به طور خلاصه، «دولت الکترونیک می تواند به عنوان فرایند انطباق ابزارهای الکترونیکی با بخش ها و قسمت های مختلف دولت تا حد امکان، برای اطمینان از دسترسی مشروع مردم به اطلاعات عمومی و خدمات اداری اطلاعات گرا، با امکان ایجاد شفافیت و پاسخگویی در فعالیت های دولت و ارائه حداکثر خدمات به مردم، به وسیله تغییر و بازطراحی سیستم اداری - عملیاتی دولت، باز توزیع

خدمات و منابع را فراهم می‌کند، تعریف گردد» (Rajon and Zaman, 2008).

«دولت الکترونیک فرصت‌هایی را برای حرکت به جلو با کیفیت بالا، تأمین خدمات دولتی با هزینه‌های مؤثر و بهینه و ایجاد روابط بهتر بین دولت و مردم فراهم می‌کند. دولت الکترونیک به مردم عادی امکان می‌دهد تا با دولت خود به‌طور مداوم، به‌صورت رودررو، در موضوعات مختلف و در سطوح محلی و مرکزی ارتباط برقرار کنند» (Kanaujia and Behera, 2005). کشورهای در حال توسعه برای مبارزه با فساد در معرض چالش‌های بزرگی قرار دارند و فساد در این کشورها به‌علت شفافیت اداری نامناسب، کمبود پاسخگویی و نبود روند و فرآیند نظارت و دیده‌بانی، رو به افزایش است. همچنین حقوق اساسی شهروندان نیز به‌دلیل وجود نظام اداری مبتنی بر کاغذ و غیرالکترونیکی در این کشورها، سرکوب شده است. البته این مشکل می‌تواند با اجرای دولت الکترونیک به‌طور موفقیت‌آمیزی کاهش یابد (Rajon and Zaman, 2008).

این انتظار وجود ندارد که دولت الکترونیک همه فساد را در کشور از بین ببرد اما انتظار می‌رود که سناریوی کلی حکومت را بهبود بخشیده و تأثیر آن شرایط گسترش جریان فساد اداری را محدود نماید. سناریوی کنونی بنگلادش نشان می‌دهد که حکمرانی خوب برای بهبود وضعیت فساد گسترده، ضروری است و دولت الکترونیک می‌تواند یک ابزار مؤثر برای ایجاد حکمرانی خوب باشد. دولت بنگلادش بعد از تحقق این سناریو، روند اجرایی کردن حکومت الکترونیک را آغاز کرد، اما تمام روند روبه‌زوال و رکود بوده و انتظار می‌رود در انتهای راه، نتواند به آن دست یابد. اهداف ما این است که عوامل و بازیگرانی که در فساد گسترده بنگلادش نفوذ دارند را شناسایی کنیم و اینکه چگونه دولت الکترونیک می‌تواند به‌عنوان یک ابزار برای به حداقل رساندن سطح فساد از طریق حکمرانی خوب به‌عنوان یک ستون موفقیت کمک کند.

در این مقاله، ما رابطه فساد و حکمرانی خوب، اهداف و حوزه‌هایی از دولت الکترونیک را به‌صورت پیوسته نشان می‌دهیم و به دنبال آن، منابع داده‌ها و روش تحقیق را در بخش ۴، یافته‌ها و تحلیل را در بخش ۵ و در بخش ۶ نشان خواهیم داد که چگونه دولت الکترونیک، علیه فساد کار می‌کند. استحکام و دوام دولت، چالش‌ها و پیشنهادها قبل از نتیجه‌گیری ارائه شده است.

۲. فساد و حکمرانی خوب

«فساد» عموماً به‌عنوان «سوءاستفاده از قدرت عمومی و دولتی برای سود شخصی به‌گونه‌ای که موجب نقض و شکستن قانون و انجام رفتارهای متقلبانه و غیرقانونی در جایگاه قدرت شود» تعریف شده است (Malik and Mina, 2005). «جرائم سازمان‌یافته و فساد، به دلیل نبود سازوکارهای کنترل دولت و قدرت جامعه مدنی، شکل می‌گیرد» (Buscagila and Dijk, 2005). فساد خیلی بیشتر و بدتر از پدیده‌های مجرد است؛ فساد نوعی خشونت جمعی است که توسط مردم به شکل‌های مختلف انجام

می‌شود و در همه جوامع و کشورها و در همه زمان‌ها شایع است و تفاوت آن‌ها تنها در شدت فساد است. فساد ابتدا مؤسسات و سازمان‌ها را تباہ و فاسد می‌کند و پس از آن، گسترده و نهادینه می‌گردد. فساد، عدم راندمان و کارکرد را در نظام دولت و حکومت، ایجاد می‌کند و به تدریج آن‌ها را در سراسر جامعه به‌عنوان یک کل، گسترش می‌دهد. فساد امور و فعالیت‌های غیرقانونی، غیراخلاقی، فردگرایی، نابرابری، بی‌عدالتی، هدر دادن منابع، ناکارآمدی و عدم تناسب و تناقض در رفتار اداری را ترویج می‌کند (Malik and Mina, 2005) و به‌طور مستقیم با حکومت ارتباط دارد.

«حکمرانی» فرایند تصمیم‌گیری و اجرا است که در حوزه‌های مختلف مورد عمل و استفاده قرار می‌گیرد. حکمرانی گاه در قالب حکومت محلی، حکومت جمعی یا شرکتی، حکومت ملی و حکومت بین‌المللی فعالیت می‌کند. هنگامی که گروهی از مردم برای یک هدف گردهم می‌آیند، در این وضعیت، مؤلفه اصلی حکومت، تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری خواهد بود. این را می‌توان به‌عنوان یک راهنما برای اقدامات و تلاش گروهی توضیح داد. اگر گروه یادشده برای کنترل، بیش‌ازحد بزرگ باشد، هیئت‌مدیره یا نمایندگان برای تصمیم‌گیری انتخاب می‌شوند.

«حکمرانی را می‌توان با یک تعریف ساده شناسایی کرد: هنر مدیریت جوامع و سازمان‌ها» (Biswas et al, 2007). حکمرانی می‌تواند خوب یا بد باشد. حکومت بد، دیوان‌سالار، خودخواه و خودبزرگ‌بین، در تله قوانین باستانی افتاده، غیرحساس و غیرپاسخگو به نیازهای شهروندان، عبورکننده از خطوط قرمز جامعه، دارای تأخیرهای فاحش و فساد گسترده و رشدیابنده است. در مقابل، حکمرانی خوب را می‌توان از طریق ویژگی‌هایش، بهتر شناخت.

این ویژگی‌ها عبارت‌اند از: مشارکت‌پذیری، خواستار جلب رضایت و موافقت عمومی، پاسخگو، شفاف، مسئولیت‌پذیر، اثربخش و کارآمد، عدالت‌پیشه، فراگیر و پیرو قانون اساسی (UNDP, 1997). حکمرانی خوب، دارای شهروندان مراقب و حساس و عاری از فساد است و شهروندان در تصمیم‌گیری فعال و شریک هستند. حکمرانی خوب در هر دو بخش عمومی و غیرانتفاعی، منجر به اثربخشی سازمانی می‌شود. در سطح ملی، حکمرانی خوب تمام جنبه‌های نحوه اداره کشور را شامل می‌شود. دولت الکترونیک نقشی حیاتی در تضمین اجرای تمام خصوصیات حکمرانی خوب، به‌ویژه شفافیت و عاری از فساد بودن دولت را دارد؛ بنابراین می‌توانیم فرض کنیم که بین فساد و حکمرانی خوب رابطه مستقیم وجود دارد و دولت الکترونیک می‌تواند مطمئن باشد که حکمرانی خوب در محیط عاری از فساد به‌وجود خواهد آمد. بدون داشتن حکمرانی خوب، مزایای برنامه‌های عمومی دولت، به گروه‌های هدف و گیرنده‌های از پیش تعیین‌شده، به‌خصوص فقرا نخواهد رسید. برای کشوری مانند بنگلادش که سومین جمعیت فقیر جهان و همچنین بالاترین رتبه فساد در فهرست فاسدترین کشورها طی پنج سال متوالی را دارد، حکمرانی خوب نه‌تنها ضروری و اساسی، بلکه غیرقابل صرف‌نظر است.

محیط جهانی ثابت می‌کند که دولت الکترونیک فساد را مدیریت می‌کند. نمونه‌های زیر این

مطلب را به اثبات می‌رساند: دفتر دادستانی عالی جمهوری کره و دفتر دادستانی منطقه سئول، دولت الکترونیک را برای مقابله و رسیدگی به تخلفاتی که بیشتر فناورانه و تاکتیکی بوده‌اند و نیز برای کمک به بررسی و پیگیری فساد با فن‌های مدرن و جدید رایانه‌ای، تأسیس کرده‌اند (Peak, 2000). در پاکستان، اداره مالیات به طور کامل بازسازی و سیستم‌های ICT معرفی شده که هدف از طراحی و اجرای آن، کاهش تماس بین مالیات گیرندگان و مالیات دهندگان و در نتیجه، کاهش ایجاد فرصت‌های فساد است (Maqbool, 2000). فیلیپین مصمم است برای به دست آوردن و بازگرداندن درآمد ناشی از فرار مالیاتی، با استفاده از روش‌های رایانه‌ای تلاش نماید.

یک پایگاه داده اطلاعاتی، جزئیات مربوط به بازپرداخت‌های مالیات و پرداخت‌های شش سال گذشته شامل اقلام برنامه‌های خرید و فروش شرکت‌ها، معاملات واقعی املاک و مستغلات آن‌ها، اعتبارات تخصیص داده شده به مالیات، بازپرداخت وام‌های اعطا شده، واردات، مشوق‌های دولتی و تخفیف‌های خرید را بررسی کرده است. تاکنون، ۶۱۶ شرکت که فرار مالیاتی داشتند شناسایی و اسامی و مشخصات آن‌ها برای پرداخت اعلام شده است (Bondoc, 2002)؛ از جمله مهم‌ترین پیام‌های موفقیت دولت الکترونیک در «آندرا پرادش»، یکی از ایالت‌های هند، ثبت نام بخش‌های مختلف (CARD) توسط اداره رایانه‌ای آن، است. غیرشفاف بودن ارزیابی اموال در گذشته، باعث می‌شد تا شهروندان مجبور شوند افرادی را به عنوان واسطه استخدام و از خدمات مفسدانه ایشان استفاده نمایند. تصویر برداری، فهرست کردن و نگهداری دستی اسناد و مدارک بر روی کاغذ، بسیار زمان بر بود که در دولت الکترونیک دستگاه‌های الکترونیکی جایگزین همه آن‌ها شده است (Haque, 2002).

زامن و راجون (۲۰۰۸) نشان دادند که دولت الکترونیک فساد در فرآیند دولت مرکزی، ادارات دولتی، بخش آموزش، سیستم قضایی، اقتصاد، کشاورزی، فرآیند مناقصه و سایر بخش‌ها از جمله مدیریت زمین و اموال، مدیریت انتخابات، سازمان‌های مجری قانون و نظارتی و مانند اینها را به کمترین مقدار خود می‌رساند. ما با این نظریه موافقیم که فساد می‌تواند حتی نظام دولت الکترونیک را در صورت وجود تلاش‌های خرابکارانه، فاسد کند. چنین عملی می‌تواند به عنوان محدودیت اصلی در کارایی نظام دولت الکترونیک تلقی شود.

۲-۱ سناریوی کنونی فساد در بنگلادش

فوری‌ترین مشکلی که بنگلادش باید بر آن غلبه کند، افزایش گسترده فساد در تمامی سطوح است. در فهرست شاخص ادراک فساد (CPI) در سال ۲۰۰۷، بنگلادش ۲ امتیاز جدید گرفته و موجب شده که در رتبه هفتم پایین فهرست کشورها قرار گیرد؛ یعنی در میان ۱۸۰ کشور، رتبه ۱۶۲ را به خود اختصاص داده است (CPI 2007). شاید به یاد داشته باشید که بنگلادش قبلاً به مدت پنج سال متوالی در سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۵ در پایین جدول فهرست مذکور قرار گرفته بود. فهرست شاخص ادراک فساد کشورها، رتبه‌بندی بنگلادش را از عدد ۳ در سال ۲۰۰۶ به عدد ۷ برای سال ۲۰۰۷ بهبود بخشیده، اما رتبه این

کشور در عدد «۲» ثابت باقی ماند. این موضوع ممکن است به دلایل زیر باشد.

۱- از لحاظ نمره، شاخص مذکور میانگین چرخشی دو سال رانشان می دهد. داده های جمع آوری شده تا پایان ژوئیه ۲۰۰۷، در شاخص این سال گنجانده شده و این معنی را به ذهن متبادر می کند که شاخص در سال ۲۰۰۷، به طور نسبی بیشتر از داده های سال ۲۰۰۶، تأثیر گرفته است؛

۲- این شاخص، داده های مربوط به فساد استخراج شده را از نظر کارشناسان و نظرسنجی های کسب و کار به دست آورده، بنابراین ممکن است که یک حس ناامنی و عدم اطمینان در میان تجار و اهالی کسب و کار، به دلیل شکستن رکورد و مبارزه با فساد در سال ۲۰۱۱ در بنگلادش، به وجود آمده باشد و این موضوع مانع کسب امتیاز بالاتر یا رتبه بهتر برای بنگلادش شده است.

پس از استقلال بنگلادش در سال ۱۹۷۱، فساد در این کشور شایع شد. پس از آن اکثر صنایع موجود توسط صاحبان پاکستانی رها شدند. در میان آنها، ۸۵ درصد صنایع باید با حمایت و سرمایه دولت شروع به کار می کردند؛ اما این صنایع برای شروع عملیات، نیاز به سرمایه زیادی داشتند که دولت این حجم از سرمایه را نداشت. البته هنوز هم برخی از صنایع در بنگلادش توسط مقامات دولتی اداره می شوند. با گذشت ۸۰ سال، دولت بنگلادش متوجه شد این سیاست حمایتی، کاهنده رشد کشور است و به دلیل وجود انحصار و مصلحت های دولتی، بسیاری از ناهنجاری ها و عملیات مفسدانه در جامعه خلق شده و گسترش پیدا کرده است. در نتیجه، رشد اقتصادی بنگلادش، در مقایسه با سایر کشورهای همسایه مثل هند، بوتان و مالدیو ابداً رضایت بخش نبوده است.

دلایل وجود فساد تنها محدود به حوزه کارکنان و مسئولین دولتی نیست، بلکه سیاستمداران و همکاران آنها نیز نقش حیاتی در گسترش فساد دارند. ویروس بدخیم فساد حتی در میان مردم عادی، برجسته شده است. عموم مردم اغلب دچار سردرگمی هستند و نمی توانند تشخیص دهند چه چیزی مناسب و منصفانه و چه چیزی اشتباه و مفسدانه است آنها نمی توانند بین این دو تمایز قائل شوند، زیرا در جامعه شفافیت وجود ندارد و فساد فراوان در همه حوزه های آن فراگیر شده است. علل اصلی گسترش و افزایش فساد، جذابیت دستیابی جامعه به یک استاندارد بالاتر در زندگی در یک دوره زمانی بسیار کوتاه و/ یا حفظ کردن آینده نسل بعد و نبود امنیت اجتماعی است.

در کنار تمام دلایل، رژیم سیاسی هم به عنوان یکی از علل اصلی گسترش فساد اداری چنان که مردم تصور می کنند، مطرح شده است؛ اما این غیر منصفانه است اگر بگوییم فساد به دلیل یک یا دو رژیم سیاسی گسترش یافته است. باین حال، مقامات سیاسی جوامع مختلف، فساد را برای حدود سه دهه یا بیشتر، افزایش داده اند.

«فساد اداری در این کشور منجر به تخریب ارزش های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی، نقض حقوق بشر، از بین رفتن حاکمیت قانون و استقلال قوه قضائیه، تشویق تروریسم، گسترش بی عدالتی اجتماعی و نابرابری و درگیری جامعه دانشجویی با اجرای اهداف سیاسی ناعادلانه شده است» (Husain, 2007).

تأثیر فساد در تمام مناطق اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی بنگلادش قابل درک است. به دلیل وجود فساد، نمی‌توان بر فقر گسترده در بنگلادش غلبه کرد. متأسفانه، ابتکاراتی که تاکنون برای کاهش فساد اداری انجام شده تا قبل از سال ۲۰۱۱، ضمن اجرایی شدن گسترش احزاب سیاسی، موفقیت آمیز نبود و کشور هنوز در تاریکی به سر می‌برد. حتی کشور نمی‌توانست به وجود عدالت مطمئن باشد؛ دموکراسی در اثبات خود به مردم، کاملاً شکست خورده بود. جایگزین دیگری برای یافتن راه‌حل‌هایی برای مبارزه با فساد گسترده فعلی در بنگلادش، وجود ندارد.

۳. اهداف و حوزه‌های دولت الکترونیک

اهداف دولت الکترونیک مشابه اهداف حکمرانی خوب است و می‌تواند به دو بخش خارجی و داخلی طبقه‌بندی شود. اهداف خارجی دولت الکترونیک، بر آوردن نیازها و انتظارات مردم و کسب رضایتمندی مورد انتظار ایشان، با ساده‌سازی تعامل با سرویس‌های مختلف برخط است. استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در عملیات و فعالیت‌های دولت، برقراری تعامل و ارتباط مؤثر با مردم، شهروندان، گروه‌های کسب‌وکار و سایر سازمان‌ها را به صورت سریع، شفاف، پاسخگو و کارآمد به سرعت تسهیل می‌کند. این در ماده ۱۹ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی ذکر شده که دسترسی به اطلاعات و آزادی بیان، از جمله حقوق بنیادین افراد و پیش شرط لازم برای توانمندسازی مردم و تضمین شنیدن صدا و مشارکت آن‌ها خواهد بود، بنابراین، همچون یک سلاح کلیدی در مبارزه با فقر و فساد عمل خواهد کرد. پیام اصلی این مقاله توانایی دولت الکترونیک برای کمک به تضمین حقوق بشر و جلوگیری از فساد است.

در حوزه فعالیت‌های دولتی، اهداف داخلی دولت الکترونیک، در راستای اهداف خارجی آن است. این موضوع به برآورده کردن انتظارات بخش عمومی، به شکلی رضایت‌بخش و در مقیاس بزرگ کمک می‌کند. در فعالیت‌های دولتی در هر معامله، صرفه‌جویی قابل توجه دولت در هزینه‌ها نتیجه خوبی خواهد داشت و تعامل میان ذی‌نفعان به صورت الکترونیکی و کاهش فساد را تضمین می‌کند.

محدوده دولت الکترونیک، حمایت و ساده‌سازی حکمرانی برای ذی‌نفعان شامل: دولت، شهروندان و اهالی کسب‌وکار است. این می‌تواند هر سه طرف را به هم متصل کرده و فرآیندها و فعالیت‌ها را پشتیبانی کند و فقط در مورد دسترسی دیجیتالی به اطلاعات دولت یا پرداخت‌های الکترونیکی نیست. در واقع تغییر چگونگی ارتباط مردم با دولت‌ها به همان اندازه تغییر نحوه ارتباط شهروندان با یکدیگر خواهد بود.

دولت الکترونیک به شهروندان امکان برقراری ارتباط و مشارکت در سیاست‌گذاری و تصمیم‌سازی‌های دولت را می‌دهد. به عبارت دیگر، این امر به شهروندان اجازه می‌دهد تا در فرآیند

تصمیم‌گیری دولت شرکت کرده و با استفاده از دولت الکترونیک به‌عنوان یک ابزار، نیازهای واقعی و رفاه خود را تأمین نمایند. به گفته کوئلرز (۲۰۰۵)، «دولت دموکراتیک اثربخش، باهدف دستیابی و رسیدن به توسعه انسانی پایدار و برابر، نیاز دارد که به فساد، به‌عنوان عامل تجزیه اجتماعی و انحراف نظام اقتصادی» نگاه کند.

۳-۱- ابتکارات دولت الکترونیک در بنگلادش

زمانی که واژه دولت الکترونیک پرآوازه شد بسیاری از ابرشرکت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات بنگلادش، با سازمان‌دهی سمینارها و کارگاه‌ها به آن توجه زیادی نشان دادند. براین اساس، آن‌ها سیاست‌گذاران دولت را متقاعد کردند تا در سال ۲۰۰۱ یک گروه کاری فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) به ریاست نخست‌وزیر را برای معرفی دولت الکترونیک در بنگلادش، تشکیل دهند. در ارزیابی تبلیغاتی آن‌ها، ظاهراً فرض بر این بود که حکومت به‌صورت یک‌روزه، دولت الکترونیک را اجرا خواهد کرد. بااین حال، تا پنج سال بعد، پیشرفت قابل‌ذکری دیده نشد و تاکنون نیز چیزی مشخص نشده است. به‌غیراز «گروه برنامه‌ریزی» و «وزارت مالیه»، هیچ وزارتخانه دیگری نمی‌تواند سامانه‌های نرم‌افزاری مفید و موردنیاز خود را، حتی برای استفاده داخلی، اجرا کند. البته برخی از وزارتخانه‌ها (وزارت علوم و فناوری) برخی از وب‌سایت‌های آماری را باهدف انتشار اطلاعات به عموم مردم، ایجاد کرده‌اند. این وب‌سایت‌ها، تعاملی نیستند و هیچ جایی برای مشارکت فعال مردم علاقه‌مند در آن‌ها وجود ندارد. علاوه‌براین، وب‌سایت‌ها به‌طور منظم به‌روز نشده‌اند و گاهی مردم با استفاده از اطلاعات قدیمی گمراه می‌شوند.

در حوزه دولت الکترونیک، تمام سازمان‌های دولتی باید عضوی از شبکه سراسری و مرتبط با آن باشند. این ارتباط همگانی در شبکه، تبادل اطلاعات بین ارگان‌های مختلف دولتی بدون مداخله افراد را آسان و سریع می‌کند.

متأسفانه تا به امروز، تمام سامانه‌های نرم‌افزاری که در بنگلادش گسترش و توسعه یافته‌اند با یکدیگر مرتبط نیستند، سازمان‌های دولتی از هم گسسته هستند و از تکنیک‌های به‌اشتراک‌گذاری داده‌های بین بخشی و بین سازمانی به‌صورت الکترونیکی استفاده نمی‌کنند.

رایانه‌ای کردن و دولت الکترونیک در معنی، مترادف نیستند. در واقع، بیشتر از پنج سال است که فرآیند رایانه‌ای شدن، در برخی از وزارتخانه‌ها یا بخش‌های دولتی بنگلادش آغاز شده؛ اما واقعاً حرف اصلی این است که تاکنون دولت الکترونیک اجرا نشده و ما باید برای اجرای دولت الکترونیک در کشورمان، راه طولانی را طی کنیم.

۴. منبع داده‌ها و روش تحقیق

در جهان پیشرفته و مدرن امروز دولت الکترونیک پدیده جدیدی نیست. مردم به‌طور جدی در مورد قبل و بعد از پیاده‌سازی و اجرای این موضوع، تحقیق می‌کنند. همچنین اطلاعات تکمیلی در مجلات، کتاب‌ها و اینترنت به‌اندازه کافی وجود دارد. داده‌های اولیه و تکمیلی برای مطالعه و تحقیق گردآوری می‌شوند. داده‌های اولیه مرتبط با این مقاله، به‌وسیله ایمیل، بحث باز و تکمیل پرسشنامه‌های از پیش طراحی شده، جمع‌آوری شده‌اند. در فرایند تحلیل تکمیلی داده‌ها و اطلاعات، ما دریافتیم که مدل تولید شده برای این موضوع، بیشتر ماهیت کیفی دارد و هیچ تلاش قابل توجهی برای تحلیل موضوع با روش‌های کمی به دلیل ماهیت آن، یافت نشده است. هدف اصلی این است که دریابیم، آیا دولت الکترونیک می‌تواند به‌عنوان یک ابزار ضدفساد عمل کند؟ درواقع، چالش اساسی این است که نیروهای پنهان تأثیرگذار بر فساد را شناسایی کنیم. براین اساس با کمک ادبیات موضوع و هم‌زمان با پاسخ‌دهندگان، متغیرها مورد شناسایی و تحلیل قرار گرفته‌اند. ساختار پرسشنامه، به زبان انگلیسی و با استفاده از مقیاس پنج نقطه‌ای لیکرت (LIKERT) تهیه شده است. همراه با پرسش‌های ساختاریافته، در برخی از سؤالات باز، پرسشنامه به شناسایی برخی از نیروهای اضافی که در گسترش فساد مؤثر هستند پرداخته شده است. حدود ۱۳۰ پرسشنامه توزیع شده و از میان آن‌ها تعداد ۱۰۰ نفر پرسشنامه‌ها را تکمیل کرده‌اند (نرخ پاسخ برابر ۷۶/۹۲ درصد است) پاسخ‌دهندگان از سن، تحصیلات، جنس و گروه‌های کاری مختلف، تشکیل شده‌اند. یک نظرسنجی با نمونه‌گیری ساده، بین فارغ‌التحصیلان دانشگاه که اکثر آن‌ها سطح تحصیلات تکمیلی را به پایان رسانده‌اند انجام شده و تعداد زیادی از ایشان از دوره کارشناسی ارشد مدیریت بازرگانی (MBA) انتخاب شده بودند. به این ترتیب پاسخ‌های گروه‌های مختلف مردم به‌دست آمد. محققان، دانشجویان کارشناسی ارشد مدیریت بازرگانی را به دلیل ماهیت ناهمگون و پیشینه تجربی آن‌ها برای پاسخگویی به مقوله‌های مختلف حرفه‌ای، انتخاب کرده‌اند. ترکیب جمعیت‌شناختی پاسخ‌دهندگان در جدول ۱ به تفصیل ارائه شده است. در مجموع دولت الکترونیک در بنگلادش پدیده‌ای نوظهور با دانش کم می‌باشد، بنابراین پاسخ‌دهندگان محتاطانه شناسایی شده‌اند.

این پرسشنامه به دو بخش تقسیم شده، قسمت مقدمه برای جمع‌آوری ایده‌های کلی درمورد موضوع، طراحی شده و سپس یک ایده و تعریف مختصر از دولت الکترونیک و فساد، برای پاسخ‌دهندگان ارائه گردید. پس از ارائه مفاهیم، پاسخ‌دهندگان دوباره درخواست کردند درمورد فساد و دولت الکترونیک، با روشی منظم و ساختارمند، هدف اصلی آن توضیح داده شود.

این مطالعه از ترکیب رویکرد تجربی و اکتشافی استفاده کرده است. علاوه بر آمار توصیفی و آنالیز عوامل، ارائه‌های گرافیکی به‌عنوان سنجش آمار کمی مورد استفاده قرار گرفته است. داده‌ها با کمک بسته‌های نرم‌افزاری SPSS، MINITAB و S-Plus پردازش شده‌اند.

۵. تحلیل و یافته‌ها

هدف ما در این مقاله، بررسی سطح آگاهی مردم نیست؛ اما داده‌های جمع‌آوری شده، یک تجربه تلخ، درخصوص سطح پایین دانش پاسخ‌دهندگان درمورد دولت الکترونیک، را به ما نشان می‌دهد و پاسخ‌های به‌دست آمده، واقعاً شگفت‌انگیز است. با اینکه ما می‌دانیم «دولت الکترونیک» در واقعیت فقط یک واژه است اما پاسخ‌های ارائه شده، ما را شوکه کرده است. جدول شماره ۱ به‌عنوان نتیجه این پاسخ‌ها، به‌شرح زیر می‌آید.

جدول ۱- سطح آگاهی درخصوص دولت الکترونیک (به درصد)

بی اطلاع	مطلع			جمع کل	مشخصات پاسخ دهندگان
	میزان دانش				
	اندک	تاحدودی	کم		
۱۰	۸	۴۰	۴۲	۱۰۰	سن
۴	۶	۱۸	۱۸	۴۶	۲۵ تا ۳۵
۴	۲	۱۲	۱۶	۳۴	۳۵ تا ۴۵
۲	۰	۶	۲	۱۰	۴۵ تا ۵۵
۰	۰	۴	۶	۱۰	۵۵ تا ۶۵
۱۰	۸	۴۰	۴۲	۱۰۰	تحصیلات
۲	۰	۱۶	۲۰	۳۸	فارغ‌التحصیل
				۶۲	تحصیلات تکمیلی
۱۰	۸	۳۸	۴۴	۱۰۰	شغل
۰	۰	۲	۶	۸	دانشجو
۰	۴	۱۰	۶	۲۰	استاد
۲	۰	۲	۱۰	۱۴	کارکنان بخش عموم
۲	۰	۶	۶	۱۴	کارکنان سازمان‌های مردمی
۰	۰	۰	۴	۴	اهالی کسب‌وکار
۶	۴	۱۸	۱۲	۴۰	دیگران
۱۰	۸	۴۰	۴۲	۱۰۰	جنس
۸	۸	۳۶	۴۰	۹۲	مرد
۲	۰	۴	۲	۸	زن
۱۰	۸	۳۸	۴۴	۱۰۰	دین
۸	۸	۳۴	۴۰	۹۰	مسلمان
۲	۰	۴	۴	۱۰	بقیه

نتایج به‌دست آمده از جدول ۱ بسیار تأثیرگذار است. ۱۰ درصد از پاسخ‌دهندگان که بالاتر از سطح

تحصیلات دانشگاهی هستند هرگز چیزی در مورد «دولت الکترونیک» شنیده‌اند.

۴۲ درصد پاسخ‌دهندگان اطلاعات کمی در مورد آن داشتند که ۸/۱ درصد ایشان بین ۲۵ تا ۳۵ سالگی قرار داشتند و فقط ۸ درصد پاسخ‌دهندگان جزئیات بیشتری در مورد واژه «دولت الکترونیک» می‌دانستند، همه آن‌ها در سطح تحصیلات تکمیلی هستند که نیمی از آن‌ها عضو آکادمی فرهنگستان‌ها و چند صدم ایشان نیز از گروه مردان هستند. این یافته‌ها نشان می‌دهد که آنها (۴۲ درصد) به مسائل اساسی محیط اطراف خود آگاهی دارند. ۱۲ درصد از پاسخ‌دهندگان در مورد این واژه چیزهایی شنیده‌اند اما سطح دانش ایشان بسیار ناچیز است.

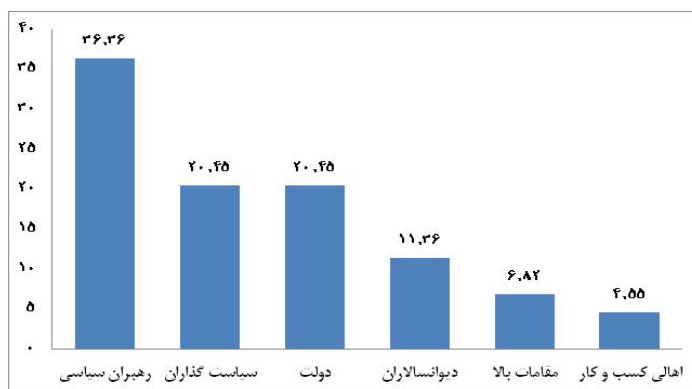
در پاسخ به دلایل فساد، پاسخ‌دهندگان به شیوه‌های مختلف پاسخ داده‌اند، برخی به متغیرها یا عوامل فساد اشاره کرده‌اند و گروهی نیز تأکید زیادی بر ذی‌نفعان (کنشگران) فساد داشتند. جدول ۲ نشان می‌دهد که ۵۲ درصد مردم فکر می‌کنند فساد ناشی از کمبود و نبود پاسخگویی و شفافیت در جامعه است و ۳۶ درصد مردم، فساد را ناشی از فقدان حاکمیت قانون در کشور می‌دانند. ۳۲ درصد، بی‌سوادی یا عدم آموزش مناسب را علت فساد می‌دانند. همچنین ما می‌بینیم که فقر، سهم زیادی در گسترش فساد در بنگلادش داشته است. تعدادی از پاسخ‌دهندگان ادعا می‌کنند که برخی از ارزش‌های اجتماعی مانند نادرستی، فقدان وطن‌پرستی، نبود حرمت و کرامت انسانی، فقدان ارزش‌های اخلاقی، جاه‌طلبی بیش از حد و جمعیت خیلی زیاد و برخی از متغیرهای اقتصادی-اجتماعی مانند بیکاری، اقتصاد فقیر، نابرابری در توزیع ثروت و فقر در گسترش فساد دخیل هستند. شکل ۱، نتایج نظرات گروهی از پاسخ‌دهندگان که فکر می‌کردند کنشگران (ذی‌نفعان و سهامداران) بیشتر مسئول گسترش فساد هستند را نشان می‌دهد. حدود ۵۷ درصد از پاسخ‌دهندگان افراد مرتبط با سیاست مانند رهبران سیاسی و / یا سیاست‌گذاران را فاسد می‌دانند. دولت و دیوان‌سالاران (بوروکرات‌ها) ادعا می‌کنند که بر اساس شدت فساد آن‌ها، بنگلادش رتبه سوم و چهارم را خواهد داشت.

در پاسخ به سؤال: آیا فرصتی برای وقوع فساد وجود دارد؟ جدول شماره ۳ یک ایده درباره شکل بومی فساد به ما می‌دهد که بین هفت نوع از ذی‌نفعان مشترک است و بر اساس مطالعه بسیار دقیق از منابع تکمیلی به دست آمده است. همان نمودار نشان می‌دهد که فساد بین دیوان‌سالاران و کارفرمایان و تاجران به رتبه اول رسیده و دیوان‌سالاران و نمایندگان دولت محلی، پایین‌ترین سهم را در فساد در مقایسه با دیگران دارند.

جدول ۲- دلایل فساد

رتبه	فراوانی انباشته	فراوانی	متغیرها (عوامل)
۳	۱۰/۴۵	۲۸	عدم پاسخگویی
۴	۸/۹۶	۲۴	عدم شفافیت
۷	۱/۴۹	۴	سوءاستفاده از قدرت یا عملکرد ناعادلانه قدرت

رتبه	فراوانی انباشته	فراوانی	متغیرها (عوامل)
۴	۸/۹۶	۳۴	فقر
۷	۱/۴۹	۴	مصلحت‌گرایی
۶	۲/۹۹	۸	عدم صداقت
۶	۲/۹۹	۸	توزیع ناعادلانه ثروت
۷	۱/۴۹	۴	انتصابات نادرست
۶	۲/۹۹	۸	فقدان ارزش‌های اخلاقی
۵	۴/۴۸	۱۲	جاه‌طلبی خیلی زیاد
۷	۱/۴۹	۴	بیکاری
۷	۱/۴۹	۴	میهن‌دوستی ضعیف
۶	۲/۹۹	۸	خودخواهی
۲	۱۱/۹۴	۳۲	بی‌سوادی
۱	۱۳/۴۳	۳۶	نبود حاکمیت قانون
۷	۱/۴۹	۴	نداشتن عزت‌نفس
۵	۴/۴۸	۱۲	ناآرامی سیاسی
۷	۲/۹۹	۸	پارتی‌بازی
۵	۴/۴۸	۱۲	اقتصاد فقیر
۵	۴/۴۸	۱۲	حرص و طمع
۷	۱/۴۹	۴	نبود امنیت اجتماعی
۶	۲/۹۹	۸	جمعیت خیلی زیاد
	۱۰۰/۰۰		جمع کل



شکل ۱- جایگاه ذی‌نفعان در فساد

در جدول ۳ می‌بینیم که حدود ۵۸/۴ درصد (بیش از نیمی از موارد) از فساد در میان شش زوج بالای فهرست از ذی‌نفعان به اشتراک گذاشته شده است.

جدول ۳- ترکیبات متفاوت فساد

رتبه	فراوانی انباشته	فراوانی	ذی‌نفعان
۱	۱۴/۰۲	۶۰	AB
۶	۶/۵۴	۲۸	AE
۴	۸/۴۱	۳۶	AD
۹	۳/۷۴	۱۶	AC
۷	۵/۱۴	۲۲	AF
۱۴	۰/۹۳	۴	AG
۱۲	۲/۳۴	۱۰	BF
۲	۱۲/۱۵	۵۲	BE
۱۰	۳/۲۷	۱۴	BD
۹	۳/۷۴	۱۶	BC
۱۳	۱/۸۷	۸	CD
۱۲	۲/۳۴	۱۰	CE
۵	۷/۴۸	۳۲	CG
۱۱	۲/۸۰	۱۲	CF
۱۳	۱/۸۷	۸	DG
۱۲	۲/۳۴	۱۰	FG
۱۳	۱/۸۷	۸	DF
۳	۹/۸۱	۴۲	DE
۷	۵/۱۴	۲۲	EF
۸	۴/۲۱	۱۸	EG
	۱۰۰/۰۰		

A= دیوان سالاران / B= اهالی کسب و کار / C= شهروندان / D= سیاستگذاران / E= رهبران سیاسی / F= سازمان‌های خصوصی / G= نمایندگان دولت محلی (رئیس، اعضا)

ما پرسشنامه خود را براساس هفت مورد از مهم‌ترین متغیرهایی که از اطلاعات منابع ثانویه و ادبیات موجود به دست آمده، ساخته‌ایم. تمام متغیرها در موضوع فساد و دولت الکترونیک رایج هستند. در این مطالعه، تحلیل مؤلفه اصلی (PCA) و تحلیل عامل (FA) برای استخراج مهم‌ترین مؤلفه‌ها و پیدا کردن

متغیرهایی که بیشترین درخواست فساد را دارند، انجام شده است. این متغیرها به صورت ترکیبی عمل می کنند و باعث تقویت و افزایش فساد می شوند.

در روش مؤلفه اصلی (PC) از تحلیل عامل، برای بررسی متقابل اعتبار و درستی یافته های فوق از ادبیات موضوع و نیز تلاش های پاسخ دهندگان برای برهم زدن ترکیب متغیرها، استفاده می شود. در جدول ۴ می بینیم که چهار مؤلفه اول، مسئول تغییرات بیش از ۸۱/۶ درصد، در میان متغیرها هستند که نشان می دهد ۳ مؤلفه اول با داشتن ارزش های ذاتی بزرگ تر از یک، مؤلفه های معنی دار و مهمی به حساب می آیند. در همان نمودار، تحلیل عامل نشان می دهد که بیش از ۵۳ درصد تغییرات تنها با سه عامل اول توضیح داده شده است. در حال حاضر ما تلاش می کنیم بر روش مؤلفه اصلی و خود عوامل تأکید کنیم تا بتوانیم عامل مربوط را در جای خاص خود در جدول ۵ قرار دهیم.

جدول ۴- تحلیل مؤلفه اصلی و تحلیل عامل

مؤلفه	مقدار ویژه	تحلیل مؤلفه اصلی		تحلیل عامل		
		درصد تغییرات	تغییرات انباشته	بارگذاری SS	درصد تغییرات	تغییرات انباشته
۱	۱/۸۳۸	۰/۴۰۸	۰/۴۰۸	۱/۴۶۵	۰/۲۰۹	۰/۲۰۹
۲	۱/۱۴۶	۰/۱۵۸	۰/۵۶۷	۱/۱۷۸	۰/۱۶۸	۰/۳۷۷
۳	۱/۰۸۵	۰/۱۴۲	۰/۷۰۹	۱/۰۸۶	۰/۱۵۵	۰/۵۳۳
۴	۰/۹۴۱	۰/۱۰۷	۰/۸۱۶			
۵	۰/۷۵۱	۰/۰۶۸	۰/۸۸۴			
۶	۰/۷۰۴	۰/۰۵۹	۰/۹۴۴			
۷	۰/۶۸۱	۰/۰۵۵	۱/۰۰۰			

جدول ۵ - اهمیت و ارتباط میان عوامل

متغیرها							تحلیل مؤلفه	
زمان	هزینه	خط قرمز	دولت/شهروند	پاسخگویی/شفافیت	انحصار	مصلحت گرایی		
۰/۵۳۰	۰/۶۲۵	۰/۴۰۲	۰/۳۸۴				۱	
۰/۴۱۱		۰/۴۳۳	۰/۱۷۸	۰/۱۴۳	۰/۳۴۲	۰/۶۸۹	۲	
	۰/۴۹۵	۰/۴۳۶	۰/۴۵۵	۰/۲۸۳		۰/۵۱۸	۳	
۰/۲۰۸	۰/۱۱۴	۰/۴۰۹	۰/۱۲۰	۰/۸۵۱	۰/۱۷۶		۴	
تحلیل عامل								
۰/۳۶۰	۰/۳۳۲	۰/۸۹۵	۰/۵۷۵		۰/۳۰۴			۱
۰/۴۰۹	۰/۹۳۱		۰/۲۶۱	۰/۲۴۸				۲
۰/۱۳۴			۰/۱۲۹		۰/۲۳۴	۰/۹۹۵	۳	

در جدول ۵ ما تلاش کرده‌ایم که مشخص کنیم کدام متغیرها بر مؤلفه‌های با قلمرو مشابه، مؤثر هستند. ما در تحلیل مؤلفه (ردیف دوم در جدول ۵) می‌بینیم که زمان، هزینه، خط قرمزها و رابطه دولت-شهروند (GC) مهم‌ترین مؤلفه‌ها را تشکیل داده که موجب ۴۰/۸ درصد تغییرات است (جدول ۴، ستون سوم-ردیف اول) و ما همان نوع علامت (نشانه) از ارتباط، یکپارچگی و درستی را در میان چهار متغیر دریافت می‌کنیم. ما آن‌ها را به عنوان ناکارآمدی در حکمرانی ذکر می‌کنیم. ناکارآمدی در نبود حکمرانی خوب، باعث ایجاد هزینه‌های بزرگ (رقم ۰/۶۲۵ در سطر اول جدول ۵) و تأخیر در عملکرد بهتر در جامعه (رقم ۰/۵۳۰؛ در سطر اول جدول ۵) می‌شود. متغیرها با عامل متناسب به خود، مؤلفه‌های ناکارآمدی را با توجه به اهمیت و سهم آن‌ها در ایجاد فساد فراگیر، به ترتیب درجه‌بندی می‌کنند. متغیرهای زمان، هزینه، خط قرمزها، رابطه دولت و شهروندان و انحصار، یک تلاش مشترک برای فراگیر یا هموار کردن فساد ایجاد می‌کنند. عبور از خط قرمزها (با عدد ۰/۸۹۵ در جدول ۵ نشان داده شده) که خود بیشترین کمک را به گسترش فساد کرده است. متغیرهای زمان، هزینه، رابطه دولت و شهروندان و عدم وجود پاسخگویی یا شفافیت، با ابعاد مشابه به عنوان عامل دوم گسترش فساد در جدول ۵، نشان داده شده است. ما انحصار و مصلحت‌گرایی که یک عامل استبدادی بوده و عامل سوم گسترش فساد محاسبه شده و باعث غیرقابل قبول و مبهم شدن دولت الکترونیک می‌شود را حذف می‌کنیم. در اینجا می‌توان ذکر کرد که عامل سوم به عنوان یک عامل استبدادی، نفوذ بیشتری بر متغیرهای زمان و رابطه دولت و شهروندان، به نفع فساد دارد. مؤلفه سوم نیز متغیرهای هزینه و عدم پاسخگویی یا شفافیت را با خط قرمزها و ارتباط دولت-شهروندان مقایسه می‌کند.

۶. دولت الکترونیک علیه فساد

دیدیم که متغیرهای فوق (زمان، هزینه، خط قرمزها، رابطه دولت-ملت، انحصار، مصلحت‌گرایی، مسئولیت‌پذیری و شفافیت) بر فساد تأثیر فزاینده می‌گذارند و اثر همه آن‌ها باهم فساد را در محیط، بومی می‌کند. دولت الکترونیک اهمیت اساسی دارد زیرا از فناوری ارتباطات و اطلاعات (ICT) که سرعت زیاد، جزء ذاتی و مؤلفه اصلی آن است، استفاده می‌کند. صدها نفر از مردم نمی‌توانند از یک کامپیوتر مجزا به صورت موازی استفاده کنند، به این معنی که دولت الکترونیک باید زمان را کاهش دهد و ما را قادر به ساده کردن قوانین نماید. ترخیص کالا از پنجره واحد گمرک، به شهروندان در بخش‌های مختلف خدمات ارائه می‌کند؛ یعنی کاهش زمان و در نتیجه کاهش هزینه‌ها که با استفاده از ماشین و فناوری ارتباطات و اطلاعات صورت می‌گیرد. انقلاب فناوری اطلاعات و ارتباطات، سرعت و میزان کار قوه قضائیه را در وضعیت مکاتبه با دادگاه‌های عالی و دیوان عالی کشور، افزایش می‌دهد که همه به صورت برخط می‌توانند پرونده‌ها و مکاتبات را مطالعه و بررسی نمایند. این حاکمیت قانون می‌تواند توسط دولت الکترونیک تضمین شود. دولت الکترونیک فرآیندهای سریع را فراهم می‌کند؛ ردیابی

و نظارت بر پرونده‌ها به صورت برخط توسط مقامات بالاتر یا مقامات برتر که مسئولیت پاسخگویی به جوانان را بر عهده دارند، انجام می‌شود، در نهایت شفافیت، پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری به وسیله دولت الکترونیک تضمین می‌شود. این موارد، مسیر وقوع فساد را محدود می‌نمایند.

دولت الکترونیک می‌تواند واسطه‌های متعدد بین افسر مسئول و شهروند معمولی، یعنی بین افسر امنیتی، پلیس و کارکنان را حذف کند، این‌ها (واسطه‌ها) کسانی هستند که نفوذ نامطلوبی به نفع فساد میان مقامات عالی‌رتبه و شهروندان ایجاد می‌کنند. در نتیجه ارتباط بین دولت (مقامات رسمی و/ یا دیوان‌سالاران) و شهروندان بهتر و سالم‌تر خواهد شد.

دولت الکترونیک اهمیت قابل توجهی در ردیابی فساد جهانی دارد. این ساختار هماهنگ در سطح بین‌الملل به وسیله تبادل به موقع اطلاعات و داده‌ها در هر دو سطح ملی و بین‌المللی تقویت می‌شود. این را می‌توان با استفاده از سازمان‌ها و آژانس‌های مختلف مانند پلیس بین‌الملل، صندوق بین‌المللی پول، بانک جهانی و مانند اینها انجام داد. دولت الکترونیک، مانع استبداد، انحصار و مصلحت‌گرایی افراد می‌شود. در نتیجه، تمام قدرت دولت الکترونیک می‌تواند در ریشه کن کردن و از بین بردن فساد استفاده شود.

۷. قدرت، چالش‌ها و پیشنهادها

ما برای اجرای دولت الکترونیک قدرت زیادی داریم، اما با چالش‌های بسیاری نیز روبه‌رو خواهیم شد. در این بخش برخی از پیشنهادها به شرح زیر ارائه می‌شود.

۷-۱. قدرت

در آینده نزدیک، دولت الکترونیک خود را بر امور دولتی و تصمیمات اتخاذ شده در دنیای مدیریت تحمیل خواهد کرد. در صورتی که بنگلادش بتواند تعهدات سیاسی و منابع کافی از ثروت و سرمایه را تأمین کند، ممکن است به عنوان یک رهبر در حاکمیت دولت الکترونیک در میان کشورهای جهان سوم ظاهر شود.

در آینده‌ای نه‌چندان دور مشارکت عمومی - خصوصی ایجاد خواهد شد. دولت بنگلادش در اجرای وظایف دولت الکترونیک، برای روبه‌رو شدن با چالش‌های آینده، ابتکارات و خلاقیت‌هایی را به کار برده که وزارتخانه‌ها و سازمان‌های مختلف دولتی، برخی از خلاقیت‌های دولت الکترونیک را به طور جدی اجرا کرده‌اند. این وزارتخانه‌ها عبارت‌اند از: وزارت دارایی، هیئت ملی درآمد (NBR)؛ وزارت علوم و فناوری اطلاعات و ارتباطات، وزارت ارتباطات، کمیسیون برنامه‌ریزی بنگلادش و دیگر موارد. آن‌ها برخی از فعالیت‌ها مانند سفارش نرم‌افزارها، رایانه‌ای کردن فعالیت‌ها، طراحی درگاه‌های الکترونیکی (وبسایت) تعاملی، ایجاد پایگاه داده‌ها، سیستم نظارت بر پروژه‌ها، راه‌اندازی فرآهمایی‌های ویدئویی، کتابخانه دیجیتال، برنامه توسعه سالانه و مانند اینها را اجرا کرده‌اند. این

می تواند به بهبود سناریو فعالیت های کنونی دولت الکترونیک کمک کند. مقامات دولتی رایانه ای کردن فعالیت ها را در محل کار خود نیز پیاده سازی می کنند. این پیشرفت، در ارتباطات و همبستگی میان بخش ها و ادارات کشور سودمند است. با این حال، اگر پایگاه های مرکزی داده ها، برای آموزش دادن به شهروندان وجود نداشته باشد، دولت الکترونیک به موفقیت کامل نخواهد رسید. پس از تحلیل بحران سناریوی کنونی دولت الکترونیک در بنگلادش، سناریوهای زیر نیز به عنوان سناریوی قدرتمند در محدوده و محیط خارجی یافت می شود که می تواند به عنوان پایه ای برای اجرا و پیاده سازی دولت الکترونیک همراه با آماده سازی فناورانه دولت در بنگلادش محاسبه شود:

- ۱) توجه جدی دولت و شهروندان؛
- ۲) ایجاد زیرساخت BTTB (شورا یا هیئت تلگراف و تلفن بنگلادش) برای راه اندازی شبکه (اینترنت) در سطح محلی و منطقه و در بسیاری از سطوح؛
- ۳) نزدیکی جغرافیایی زیرساخت های فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT)؛
- ۴) پشتیبانی بین المللی فنی و مالی؛
- ۵) مناطق شهری تقریباً دارای زیرساخت های لازم هستند؛
- ۶) دولت پروژه آماده سازی کارت شناسایی رأی دهندگان را آغاز کرده و پیش بینی شده تا سال ۲۰۰۸ به پایان برسد، این کارت ها دارای شناسه ملی نیز هستند. این گام، مرحله مهمی برای ارتقای دولت الکترونیک در بنگلادش است.
- ۷) قوه قضائیه مستقل جدید می تواند قانون اساسی کشور را تدوین کرده و قدمی در راستای پیشبرد دولت الکترونیک بردارد.

۲-۲. چالش ها

با اینکه در اجرای دولت الکترونیک، مشوق های بسیاری وجود دارد؛ اما چالش های بزرگی نیز در پیش خواهد داشت. دولت الکترونیک در بسیاری از کشورهای جهان به ویژه در کشورهای در حال توسعه شکست خورده است.

اجرای پروژه های دولت الکترونیک ممکن است به دلایل متعدد با چالش مواجه شود. این دلایل به شرح زیر می آید:

- ۱- کارشناسان و منابع انسانی برای معرفی و اجرای یک دولت الکترونیک، با تکنیک های اساسی روبه رو هستند؛
- ۲- وجود بی سواد در دولت الکترونیک؛
- ۳- عدم آگاهی از به کارگیری و اهمیت دولت الکترونیک؛
- ۴- وجود سطوح پایین زیرساخت های فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT)؛
- ۵- وجود محدودیت های مهارتی و توانایی در میان مقامات ارشد؛

- ۶- عدم پابندی به قانون؛
- ۷- شکست اراده سیاسی؛
- ۸- ناتوانی مردم در استفاده از فناوری؛
- ۹- تخصیص نامناسب منابع؛
- ۱۰- پذیرش اسناد الکترونیکی به طور رسمی و قانونی.

۳-۷. پیشنهادها

- برای دستیابی به موفقیت در حوزه دولت الکترونیک، باید توصیه‌های زیر را تضمین کنیم:
 - دولت الکترونیک وابسته به فناوری است، اما منابع انسانی یک عامل غیرفناورانه است؛ بنابراین نیاز به آموزش و توانمندسازی نیروی انسانی وجود دارد تا اطمینان حاصل شود که تنگناهای موجود در اجرای دولت الکترونیک حذف خواهد شد.
 - آموزش در مورد دولت الکترونیک، برای چگونگی استفاده و اهمیت آن را می‌توان به‌عنوان مثال از طریق تبلیغات رسانه‌ای، سمینارها، کارگاه‌ها و همچنین اجرای آزمایشی آن، انجام داد.
 - فناوری اطلاعات و ارتباطات تعاملی باید در سراسر کشور گسترش یابد تا بنیاد و اساس برنامه دولت الکترونیک را بسازد.
 - مقامات ارشد همیشه در برابر تغییرات مقاومت می‌کنند. البته می‌توان از طریق توسعه مهارت‌ها و شایستگی‌های ذهنی آن‌ها، این چالش را برطرف کرد.
 - برای ایجاد دولت الکترونیک، نیاز هست نیروی انسانی بنگلادش در کشورهای موفق، آموزش ببیند و برای استفاده مؤثر از آن‌ها در اجرای طرح مذکور، حتماً به کشور خود بازگردد.
 - اگر دولت‌ها واقعاً مشتاق پیشگیری از فساد هستند، بسیار نیاز دارند که ذهنیت و اندیشه‌های سیاسی خود را تغییر دهند.
 - باید با ایجاد دسترسی مردم به فناوری، ناکارآمدی را از جامعه حذف کرد. امروزه برخی از سازمان‌های خصوصی در حال گسترش فناوری هستند. این بخش را می‌توان برای ایجاد مشارکت عمومی - خصوصی بیشتر تشویق کرد. برای قابل‌پذیرش شدن اسناد در همه بخش‌های دولت و بخش خصوصی، به ایجاد پایه حقوقی معتبر و سالم نیاز است.
 - بالاتر از همه، باید یک نظام پایگاه داده مرکزی مطمئن و تضمین شده به مردم معرفی شود.

۸. نتیجه‌گیری

در این مقاله به‌طور قطع به این نظریه می‌رسیم که زمان، هزینه، خطوط قرمز، انحصار، مصلحت‌گرایی، عدم پاسخگویی و عدم شفافیت، همه از عوامل مهم گسترش فساد در بنگلادش هستند. سیاستمداران غیرمتعهد به کشور و غیرمسئول در شرایط نبود ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی، عامل اصلی فساد فراگیر

در بنگلادش به حساب می‌آیند. ذهنیت استبدادی همراه با انحصار و مصلحت‌گرایی در دولت، کمک می‌کند تا فساد بومی و فراگیر گردد. دولت باید اطمینان و تأکید داشته باشد که هر دو، هم عوامل و هم کنشگران برای حکمرانی خوب و در نتیجه برای دولت الکترونیک، می‌توانند یک ستون موفقیت در بنگلادش باشد. این مطالعه همچنین نتیجه می‌گیرد که عوامل مسئول فساد را می‌توان به موارد عوامل اقتصادی، سیاسی، اجتماعی - فرهنگی و عوامل فناوری طبقه‌بندی کرد. این مطالعه با تحلیل کیفی و کمی هم‌زمان، تقویت شده است. اگر تعداد پاسخ‌دهندگان مطلع نسبت به دولت الکترونیک، در این مطالعه بیشتر بود به نتایج و یافته‌های قابل اعتمادتری دست می‌یافتیم. این مطالعه می‌تواند با توجه به عوامل فردی یا ترکیبی در آینده حرکتی روبه‌جلو داشته باشد.

References

- 1- Backus, P. (2001): E-governance and Developing Countries, IICD Research Report, No. 3, pp. 151-.
- 2- Bascaglia E. and Dijk, J. D. (2003): “Controlling Organized Crime and Corruption in the Public Sector”, Forum on Crime Society, Volume 3(1), pp. 334-.
- 3- Biswas, S. Rahman J. and Jewel M.H. (2007): “Challenges of E-governance in Least Developed Countries like Bangladesh”, The Business and Economic Review, Volume. 1(1), pp. 115_136
- 4- Bondoc, J. (2002): “BIR gives tax cheats chance to come clean” the Philippine Star, p. 11.
- 5- CPI (2007): Corruption Perception Index, Press Release, www.tibangladesh.org, Accessed on 5_ - (2007)
- 6- Haque, M. (2002): “E-governance in India: its impacts on relations among citizens, politicians and public servants” in International Review of Administrative Sciences, Volume. 68 (2), pp. 231_250.
- 7- Kanaujia, S. and Behera, K. A. (2005): “How E-governance is Striving in Indian Panorama! A Panacea for Perfect ‘Government to Citizen’ Relationship”, In Promise of E-government, Delhi, India: McGraw Hill, pp. 42_48.
- 8- Keuleers, P. (2005): “Corruption, Poverty and Development”, In Proceedings of the 5th Regional Anticorruption Conference, Beijing, China, pp. 1_10.
- 9- Malik, G. S. and Mina, G. (2005): “E-Government to Identify Corruption Abuses”, In Promise of E-government, Delhi, India: McGraw Hill, pp.101-106.
- 10- Maqbool, K. (2000): “A Strategy for Combating Corruption in Pakistan”, paper presented at conference of Asia Pacific Forum on Combating Corruption, Seoul, Korea, Progress in the Fight Against Corruption in Asia and the Pacific, Manila: ADB, 2001 (Online). http://www.adb.org/Documents/Conference/Fight_Corruption/default.asp accessed on 5_3 (2009)
- 11- Masud, H. S. (2007): “Corruption in Bangladesh: An Evaluation of the Current Scenario”, Journal of Business Studies, Southeast University, Volume. 3(1), pp. 65_75.
- 12- Paek, K. “Combating Corruption: The Role of the Ministry of Justice and the Prosecutor's Office in Korea”, paper presented at conference of Asia

- Pacific Forum on Combating Corruption, Seoul, Korea, http://www.adb.org/Documents/Conference/Fight_Corruption/fac.pdf, accessed on 52009-3-
- 13- Rajon, S. A. A and Zaman, S. A. (2008): "Implementation of E-Governance: Only Way to Build a Corruption-Free Bangladesh." Proceedings of 11th International Conference on Computer and Information Technology (ICCIT), pp. 430_435.
- 14- Sobhan, F., Shafiullah, M., Hosain Z. and Chowdhury, M. (2004): "Study of e-government in Bangladesh" Research Report, Bangladesh Enterprise institute, Bangladesh, <http://www.bei-bd.org/docs/egov1.pdf>.
- 15- Taifur, SASM. and Chowdhury, M. (2003): "Problem of E-governance in Bangladesh and Possible Steps Towards Solutions", Presented at Brainstorming Seminar on Road Map for ICT Development in Bangladesh, <http://www.sict.gov.bd/files/Problems%20of%20e-Gov-Final.doc>, accessed on 10_11 (2007)
- 16- UNDP (1997): "Governance and Sustainable Human Development", policy document from <http://mirror.undp.org/magnet/policy/chapter1.htm> accessed on 5_11 (2007)

دولت الکترونیک به مثابه ابزاری علیه فساد؛ ادراک شهروندان اردنی^۱

نویسندگان: دکتر عماد أبو شنب، دکتر یسری عبده قُبلان حرب، دکتر صُهب الزوبی
مترجم: دکتر رضاعارف^۲

چکیده

در ادبیات تحقیق، مواردی بیش از یک پژوهش، پیوند میان دولت الکترونیک و فساد اداری را تصریح کرده‌اند اما تصریحی که از شواهد تجربی چشم پوشیده است. این مقاله می‌کوشد تا ضمن ارزیابی پیشینه تحقیق، فهم بهتر از شیوه مبارزه دولت الکترونیک با فساد اداری و فراهم آوردن سنجه‌ای به زبان عربی برای اندازه‌گیری ابعاد اصلی فساد و نحوه ارتباط آن‌ها با دولت الکترونیک، ادراک مردم اردن درباره این پدیده را نیز بکاود. نمونه تحقیق شامل ۳۹۰ پرسشنامه قابل بهره‌برداری است که در آن سه بعد مهمی که در مبارزه با فساد اداری سهم هستند مورد کندوکاو قرار گرفته است. نتایج با سطح بالای ادراک، بر اهمیت تمام موارد تأکید دارند و اعتبار ابعاد پیشنهادی را تأیید می‌کنند. بخش جمع‌بندی و نتیجه‌گیری پژوهش، تحلیل‌ها و دستاوردها را بیان می‌کند و پژوهش‌های آتی در پایان مقاله گنجانده شده است.

واژگان کلیدی: دولت الکترونیک، فساد اداری، شفافیت، اردن، مطالعات تجربی

۱- این متن ترجمه مقاله زیر است:

Abu-Shanab, E.A. Harb, Y.A. and Al-Zoubi, S.Y. (2013) 'E government as an anti-corruption tool: citizens perceptions', Int. J. Electronic Governance, Vol. 6, No. 3, pp.232-248

۲- پژوهشگر مرکز مطالعات و پژوهش‌های سلامت اداری و مبارزه با فساد سازمان بازرسی کل کشور

۱. مقدمه

فناوری شیوه عملکرد دولت‌ها را دگرگون کرده است؛ با ظهور اینترنت، بسیاری از سازمان‌ها روش کسب و کار خود را تغییر دادند و این نشان می‌دهد که دولت‌ها ناچارند از فناوری برای خدمات‌رسانی بهتر و ارتقای حکمرانی بهره‌گیرند. عصر جدید، عصر دولت الکترونیک خوانده شده است و این می‌تواند به اثربخش‌تر، کارآمدتر، شفاف‌تر و مسئولیت‌پذیرتر شدن بیش از پیش دولت‌ها بیانجامد (Bertot et al. 2010) با مرور و تلخیص تعاریف ارائه شده توسط یونگ‌جین^۱ و سینگ‌تائه^۲ (۲۰۰۸) به وضوح معلوم می‌شود که این تعاریف دولت الکترونیک از «به‌کارگیری فناوری اطلاعات در گردش انعطاف‌پذیر و آزاد اطلاعات با هدف فائق آمدن بر حجم عظیم سامانه‌های سنتی مبتنی بر کاغذ، آجر و ملات» تا «به‌کارگیری فناوری با هدف افزایش دسترسی به/ و ارائه خدمات دولتی برای فایده‌رساندن به شهروندان، شرکای کاری و کارکنان» متغیر است (Anderson, 2009; Pascual, 2003) دولت الکترونیک را می‌توان چنین تعریف کرد:

«استفاده دولت از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی با هدف ایجاد فرصت برای شهروندان و تجار از راه به‌کارگیری دستگاه‌های الکترونیکی مختلفی همچون صفحه لمسی تلفن، فکس، کارت‌های هوشمند، دکه‌های سلف‌سرویس^۳، پست الکترونیک/ اینترنت و تبادل الکترونیکی داده، با دولت تعامل و دادوستد داشته باشند (Almarabeh and AbuAli, 2010, p.30)»

می‌توان نتیجه گرفت که دولت الکترونیک به خدمت‌رسانی و حکمرانی بهتر و ارتباطات اثربخش و کارآمد با شهروندان و تجار مربوط است.

پاسکال (۲۰۰۳) اهداف دولت الکترونیک را به شرح زیر خلاصه کرده است:

- ایجاد محیط کاری بهتر؛
 - برخط‌سازی مشتریان نه به‌صورت در صف قرار دادن ایشان بلکه به‌معنای ارائه اثربخش خدمات به شهروندان؛
 - همراه‌سازی پاسخگویی سریع از سوی دولت‌ها با کمترین مداخله مستقیم از سوی مقامات دولتی؛
 - تقویت حکمرانی خوب و گسترش مشارکت عمومی؛
 - ارتقای بهره‌وری و کارایی نهادهای دولتی.
- مرور این اهداف کارکرد دولت را از مأموریت «نقش دولت الکترونیک به‌مثابه ابزاری علیه فساد» متمایز می‌کند. دولت الکترونیک دولت‌ها را شفاف‌تر و کارآمدتر می‌کند. فساد در سراسر جهان

1 - Young-Jin

2 - Seang-Tae

3 -Self-Service UNDP Kiosks

برای شرکت‌ها خطر مهمی محسوب می‌شود؛ از توسعه اقتصادی ممانعت می‌کند و سرمایه‌گذاری و مساعدت را از اثربخشی باز می‌دارد (Sepashvili, 2006).

برنامه ملل متحد در زمینه توسعه^۱، راهبردهای زیر را برای مبارزه با فساد پیشنهاد می‌کند:

- پیشگیری؛
- تقویت؛
- دسترسی به اطلاعات - آنجا که دولت الکترونیک می‌تواند درگیر شود؛
- توانمندسازی و ظرفیت‌سازی.

راهبرد پیشگیری در برنامه‌های دولت الکترونیک با ایضاح رویه‌ها و طراحی سامانه‌هایی که ارائه خدمات را آسان‌سازی، استانداردسازی و غیرشخصی می‌کنند، محقق می‌شود (Kim et al. 2009). همچنین به خاطر اینکه شهروندان از راه اینترنت یا پیامک بدون نیاز به ملاقات شخصی، با مقامات مسئول برنامه‌شان، اطلاعات ضروری را تهیه و کنترل می‌کنند، ارائه خدمات نیز غیرشخصی می‌شود. اجرای دولت الکترونیک با تضمین پاسخگویی و شفافیت در ویژگی‌هایی چون پیگیری عمل / تصمیم و سازوکارهایی به منظور دریافت بازخورد یا دریافت شکایات، تحقق می‌یابد. از دیدگاه ظرفیت‌سازی، ظرفیت‌سازی دولت الکترونیک، متضمن زیرساخت‌های مخابراتی مناسب و فراگیری مقررات است (UNDP, 2008; Kim et al. 2009).

این مقاله در پی پاسخ به پرسش‌های زیر است: آیا دولت الکترونیک برای کاهش و مبارزه با فساد ابزار اثربخشی است؟ چگونه دولت الکترونیک می‌تواند به‌عنوان ابزاری علیه فساد به کار رود؟ و کدام عوامل در پیاده‌سازی یک نظام فسادستیز، اثربخش هستند؟ مقاله حاضر اولاً می‌کوشد تا زمینه‌های نظری مرتبط با فساد و دولت الکترونیک را تحلیل کند. ثانیاً از شیوه دولت الکترونیک در مبارزه با فساد و ابزارها و رویکردهای آن بحث می‌کند. ثالثاً جزئیات آزمون تجربی که در محیط کاری اردن انجام شده را گزارش می‌کند و از یک نمونه بومی بهره می‌جوید. درنهایت، پژوهش انجام شده را خلاصه می‌کند و با بررسی، نتیجه‌گیری و بحث از پژوهش‌های آتی به پایان می‌برد.

۲. مروری بر ادبیات تحقیق

بنابر نظر فن^۲ و همکارانش (۲۰۰۹)، تعریف فساد براساس زمان و مکان تغییر می‌کند. فن و همکارانش فساد را در چین -جایی که مدعی هستند فساد تأثیر زیادی بر ثبات سیاسی، توسعه اقتصادی و هماهنگی اجتماعی دارد- مورد مطالعه قرار دادند. به‌علاوه فساد، به استفاده نابجا از اختیارات محوله با هدف منفعت شخصی نیز تعریف شده است (که معمولاً سوءاستفاده از قدرت در بخش دولتی را در قانون

1 - UNDP

2 - Fan

توجه قرار می‌دهد)، (UNDP, 2008). همین گزارش اظهار می‌دارد که فساد به مثابه ابزار مجرمانه‌ای برای نابودی جوامع است؛ ابزاری که بر فقر می‌افزاید، سرمایه‌های در دسترس که برای خدمات ضروری دولت است را کم می‌کند، اعتماد مردم به دولت را از بین می‌برد و رشد اقتصادی را مختل می‌کند (UNDP, 2008). در نهایت سینگلا^۱ و آگاروال^۲ (۲۰۱۱) فساد را به «پدیده‌ای چندوجهی و پیچیده‌ای که تعیین انواع، شیوه‌ها و مواضع آن دشوار است» تعریف می‌کنند.

فساد ریشه در شرایط فرهنگی، سیاسی و اقتصادی دارد که آن را احاطه کرده است. به طور کلی فساد به شکل کنش گرانه یا واکنش گرانه در اشکال گوناگون و متعددی همچون رشوه^۳، اختلاس^۴، دزدی^۵، اخاذی^۶، سوءاستفاده از اختیارات^۷، حامی‌گرایی^۸، بهره‌گیری از تضاد منافع و کمک‌های سیاسی نامناسب^۹ ظهور می‌یابد (Wescott, 2003; UNODC, 2004; Lio et al. 2011).

۱-۲. چگونه دولت الکترونیک می‌تواند دخالت نماید و به کاهش فساد کمک کند؟

ICT در افزایش دسترسی به اطلاعات و حصول اطمینان از اینکه قوانین شفاف هستند نقش مهمی ایفا می‌کند و همچنین به منظور ایجاد توانایی برای پیگیری تصمیم‌ها و اقدامات کارکنان دولت اعمال می‌شود، نقش مهمی ایفا می‌کند (Bertot et al. 2010). بر همین اساس، به کارگیری ICT به معنای آن است که دولت‌ها می‌توانند مدیریت اطلاعات و تراکنش‌ها، خصوصاً ارائه خدمات به عموم را آسان‌سازی و تسریع کنند (Pathak et al. 2009). چگونگی نقش آفرینی نظام‌های دولتی در کاهش اقدامات فاسد، کانون توجه بخش پیشروی است.

دسترسی به اطلاعات به مثابه ابزاری علیه فساد: دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد^{۱۰} (۲۰۰۴) دسترسی به اطلاعات را یکی از ابزارهای مبارزه با فساد (ابزار شماره ۱۹) می‌داند. این گزارش اشاره می‌کند که افزایش دسترسی عمومی به اطلاعات سازو کار نیرومندی در راستای پاسخگویی است؛ توانمندسازی جامعه مدنی به نظارت بر دولت. ابزار شماره ۱۹ از دسترسی به قوانین اطلاعاتی و چهار شیوه‌ای که برای تقویت شفافیت در دولت‌ها مورد استفاده واقع می‌شوند، بحث می‌کند:

- مطالبه انتشار گزارش‌های عملکرد سالانه از دولت؛
- حق قانونی قابل اجرا در خصوص دسترسی به اطلاعات مستند؛

1 - Singla

2 - Aggarwal

3 - Bribery

4 - Embezzlement

5 - Theft

6 - Extortion

7 - Abuse of Discretion

8 - Favouritism

9 - Improper Political Contributions

10 - UNODC

- حق فرد در اصلاح هرگونه اطلاعات شخصی که ناقص یا نادرست است؛
- تأسیس دستگاه‌های مستقل برای استیناف در مواقعی که منع دسترسی صورت می‌گیرد (UNODC, 2004).

UNODC^۱ اظهار می‌دارد که این اقدام در دو دهه اخیر، دولت‌ها را از نیازشان به محرمانگی در موارد خاص و مواقع لازم باز نداشت.

افزون بر این، اینترنت هزینه‌های جمع‌آوری، توزیع و دسترسی به اطلاعات عمومی را بسیار کاهش داده است (Bertot et al. 2010). در نتیجه چنین نقش‌هایی، در سال‌های اخیر، گرایشی به استفاده از دولت الکترونیک با هدف کاهش تعاملات میان صاحب‌منصب‌های فاسد و شهروندان فاسد دیده شده است؛ گرایشی که برای دسترسی بیشتر به اطلاعات به منظور ارتقای شفافیت، پاسخگویی و اهداف ضدفساد صورت می‌گیرد (Anderson, 2009). دولت الکترونیک می‌تواند اختیارات را حذف کند، شکل دیگری از فساد؛ جایی که کاربر با نظامی تعامل می‌کند که قوانین دقیقاً مشخص، آن را هدایت می‌کنند. این خود کارسازی، ایفای نقش برای کارمند دولت در این فرایند را ناممکن می‌کند (Gronlund et al. 2010; Lio et al. 2011)؛ اما در برخی کشورهایی همچون آفریقای جنوبی، بعضی از ادارات خدمات دولتی دسترسی به اطلاعات و روندهای تدارکات را به مسیرهای سنتی محدود می‌کنند و این‌گونه خدمات را برای نظارت عمومی به صورت برخط عرضه نمی‌کنند. چه بسا این وضع، فرهنگ فساد را به بار آورد. به علاوه اینکه فقدان سامانه‌های جدید اطلاعاتی و عدم قابلیت تعامل و هماهنگی، توان دولت الکترونیک را برای مبارزه با فساد در آفریقای جنوبی محدود می‌کند (Habtemichael and Cloete, 2009).

ژانگ و ژانگ^۲ (۲۰۰۹) دو رویکرد کلی را برای سلامت دولت الکترونیک در ابتکارات عرصه مبارزه با فساد به عنوان روشی برای کاهش فساد طرح می‌کنند. نخست اینکه دولت الکترونیک می‌تواند یکی از عناصر کلیدی یک راهبرد گسترده‌تر علیه فساد شود؛ همان‌طور که سامانه «اُپن» در شهرداری سنول در جمهوری کره، نشان می‌دهد؛ این سامانه‌ای است که روندهای دولتی را برای عموم دسترس‌پذیر کرد. این طرح به خاطر تأثیرش بر فساد، به‌نحو وسیعی به‌عنوان نمونه‌ای اثربخش از التزام سیاسی و مدیریتی به شفافیت شناخته می‌شود. دوم اینکه ابتکارات مربوط به بهبود ارائه خدمات می‌تواند در ادارات فاسد و به‌نحو خاص با هدف قرار دادن شفافیت و کاهش فساد، اجرا شوند. پروژه «بهومی»^۳ در هند نمونه‌ای است که چگونگی امکان به‌کارگیری دولتی الکترونیکی به‌منظور کاستن از اختیارات کارمندان دولت را ترسیم می‌کند.

۱ - دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد

2 - Zhang and Zhang

3 - Bhoomi

چارچوب پیشنهادی گرانلوند^۱ و همکارانش (۲۰۱۰) جزئیاتی مختصر درباره اقدامات مبتنی بر ICT با هدف مبارزه با فساد را تهیه می‌کند. اقدامات ICT بنیان، به‌جای تعامل فیزیکی، تعامل انسان با دستگاه‌های رایانه‌ای شده را افزایش می‌دهد؛ این امر رشوه‌های خُرد در فعالیت‌های روزمره را کاهش خواهد داد. افزون بر این، وب‌سایت‌ها - جایی که اطلاعات منتشر می‌شوند - آگاهی عمومی و شفافیت را با ایجاد فرصت برای گذر از اختیارات دولتی، افزایش می‌دهند. به‌علاوه گرانلوند و همکارانش استدلال می‌کنند که تحلیل‌های شبکه و رسانه اجتماعی در نظارت بر افراد و کشف میزان آمادگی برای ارتکاب فساد کمک خواهد کرد. گزارش‌دهی از خطاها و موارد برای انجام اقدامات اصلاحی در خصوص افراد و سازمان‌دهی مجدد نظام‌ها با هدف پرهیز از راه‌های فرار نیز از طریق وب‌سایت‌ها، شبکه‌های اجتماعی رسانه‌ای، روزنامه‌های برخط، تلفن‌های همراه و پیامک آسان‌تر خواهد بود. درنهایت دولت‌ها می‌توانند به اقداماتی همچون نشر اطلاعات مربوط به فساد گزارش شده و شاخص‌های فساد (از قبیل عدم توازن میان درآمد و دارایی)، در رسانه‌های اجتماعی یا وب‌سایت‌ها دست بزنند؛ این اقدامات کارمندان دولت را از آلوده شدن به فساد برحذر خواهد داشت.

دولت الکترونیک با ایجاد مسیرهای خدمت‌رسانی جایگزین در راستای برآوردن نیازهای دولت هنگام اخذ یا تمدید گواهی‌ها، تکمیل یا دریافت درخواست برای پاسپورت یا پرداخت برخط مالیات‌ها، هزینه‌ها و قبوض خدماتی، ابتکارات جدید در زمینه آی سی تی را با هدف ارائه خدمات به شهروندان به کار می‌برد (Johnson and Kolko, 2010)؛ از این رو تعامل مستقیم میان صاحب‌منصب‌ها و شهروندان که یکی از اصلی‌ترین منابع فساد به شمار می‌رود، کم خواهد شد (Hozoori and Kamali, 2011).

افزایش شفافیت: شفافیت به جریان فزاینده، به‌موقع، جامع، مرتبط، با کیفیت و قابل اطمینان اطلاعات مربوط به اقدامات دولت و دسترس‌پذیری آن برای عموم اشاره دارد (Harrison et al., 2011). بنابر گزارش جهانی فساد، بهاتناگار^۲ (2003a) اعلام نمود که برنامه‌های دولت الکترونیک می‌تواند شفافیت را افزایش دهد و مشکل اطلاعات ناهماهنگ را از طریق افزایش دسترسی به اطلاعات کم کند. دولت الکترونیک می‌تواند با کاهش اختیارات، فرصت‌های عامل انسانی برای خودرأیی و اقدامات غیرقانونی را تحت کنترل درآورد؛ و می‌تواند پاسخگویی را با افزایش توان شهروندان برای پیگیری تصمیمات و اقدامات صاحب‌منصب‌ها، تشویق شهروندان و کسبه به پرسش در مورد شیوه‌های نامعقول و درباره خواست‌های خودسرانه آن‌ها، از راه ساده‌تر و شفاف‌ترسازی قوانین ارتقا بخشد (Bhatnagar, 2003a; Gronlund et al. 2010). بهاتناگار توضیح می‌دهد که دولت الکترونیک، چگونه می‌تواند با شفاف‌سازی اطلاعات اعم از اطلاعات مربوط به قوانین و رویه‌های خدمات دولتی،

1 - Gronlund

2 - Bhatnagar

نتایج و تبعات تصمیمات دولتی، داده‌های مربوط به افراد در سوابق دولتی، اقدامات یا تصمیمات مأموران دولتی، اجرای شاخص‌های عملکرد ادارات دولتی، اسامی کارمندان دولتی تحت بازجویی یا محکوم شده و افشای دارایی‌ها و درآمدهای نامزدهای برگزیده، نمایندگان منتخب، وزرا یا کارمندان دولت، به مبارزه علیه فساد و افزایش شفافیت کمک کند (Bhatnagar, 2003b). ماتئوس^۱ و ریبرو^۲ (۲۰۰۹) چند کشور آمریکای لاتین که در به‌کارگیری ابزار ضد فساد وب، برای مبارزه با فساد پیشگام شده‌اند را مورد بررسی قرار دادند. این مطالعات، شفافیت دولت را به‌مثابه یکی از بهترین واکسن‌های مقابله با فساد معرفی کرد. هرچند روش‌های شفاف‌سازی دولت‌ها باید از حد اعلان داده‌ها به شهروندان و برگردان آن به زبان ساده و قابل فهم برای عموم افراد جامعه فراتر رود. هیل^۳ (۲۰۰۴)، هم‌راستای با ماتئوس و ریبرو، براساس تحلیل «شاخص دولت الکترونیک ملل متحد»^۴، ارتباط معنادار و مثبتی میان نمره دولت الکترونیک یک کشور با نمره شفافیت آن یافت. این مقاله اهمیت به‌کارگیری فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در مبارزه با فساد را برجسته می‌نماید؛ بنابراین دولت الکترونیک جریان آزاد اطلاعات مربوط به تصمیمات و اقدامات را، از منابع اطلاعات تا رسیدن به دریافت کنندگان آن تضمین می‌کند (Shahkooch et al. 2008). پژوهش پیشین به این نتیجه رسید که دولت الکترونیک می‌تواند دستورالعملی قوی در راستای شفافیت و پاسخگویی باشد (Johnson and Kolko, 2010).

تسریع در فرایندهای دولتی: براساس پژوهشی که در کره انجام شد، سازمان‌های بخش دولتی به تدریج از تمرکز اداری، به سمت چشم‌انداز خدمت به مشتری - یعنی نقطه‌ای که دولت الکترونیک، ارائه خدمات دسترسی آسان را تسهیل می‌کند - در حرکت اند (Kim et al. 2009). در همین حال، به‌کارگیری ICT برای این حرکت ضرورت یافته است و منافع ICT پیشرفته، انتظاراتی را در مورد سازمان‌های دولتی شفاف، ایجاد کرده است. نویسندگان این پژوهش نشان می‌دهند که به‌کارگیری ICT برای ارتقای خدمات عمومی در کره، قدرتمندتر از سایر کشورها بود و این به خاطر زیرساخت‌های پیشرفته‌تر ICT در این کشور در قیاس با دیگر کشورها است (Kim et al. 2009). از اواخر دهه ۱۹۹۰، افزایش کاربران اینترنت و توسعه زیرساخت‌های ICT، شهروندان کره‌ای را برآن داشت تا از دولت خود توقع خدمات سریع‌تر و اطلاعات بیشتری را، از راه روندهای اداری شفاف‌تر، داشته باشند. در نتیجه فساد کاهش خواهد یافت و فرایندهای دولتی ملموس‌تر و قاعده‌مندتر، توزیع اطلاعات میان عموم و اخذ آن از شهروندان آسان‌تر خواهد شد و از تماس مستقیم و فیزیکی میان کارمندان دولت و شهروندان خواهد کاست.

ابتکار داده‌های باز دولتی: ظهور فناوری اطلاعات و ارتباطات ابتکارات تازه‌ای را در خصوص

1 - Matheus

2 - Ribeiro

3 - Hill

4 - The UN E-Government Index

در دسترس عموم قرار دادن اطلاعات خصوصاً از طریق اینترنت معرفی می‌کند. اصطلاح «داده باز»^۱ به معنای آن است که اطلاعات و داده‌ها باید به‌منظور دسترسی، استفاده مجدد و توزیع، بدون هیچ محدودیتی برای عموم دست‌یافتنی شود (UNPAN, 2013). دستگاه‌های دولتی حجم عظیمی از داده‌ها و اطلاعات را در قالب‌های مختلف تولید می‌کنند. اگر این حجم عظیمی از داده‌ها و اطلاعات برای همگان دسترس‌پذیر شود می‌توان آن را داده‌های باز دولتی (OGD) نامید. OGD به در اختیار قرار دادن اطلاعات دولتی اطلاق می‌شود که برای عرصه عمومی دسترس‌پذیر است؛ عمومی مردمی که باید به این اطلاعات دولتی، به‌طور نامحدود، دسترسی داشته‌باشند (Matheus et al. 2012a).

ماحصل این ابتکار افزایش شفافیت، مشارکت، حکمرانی، تقویت همگانی در راستای تأثیرگذاری بر تصمیماتی که بر زندگی‌شان اثر می‌گذارد و مهم‌ترین مبارزه با فساد است و دوران تازه دولت باز و پاسخگو را به پیش می‌برد (Nam, 2011). از سوی دیگر «داده‌های باز» شهروندان را قادر می‌سازد تا شیوه عملکرد دولت‌هایشان، روش هزینه‌کرد پول‌ها و نحوه قانون‌گذاری‌ها و تصمیم‌سازی‌ها را بهتر بفهمند. فهم بهتر، به شهروندان کمک می‌کند تا هدایت کارهای دولتی را به‌دست گیرند و دولت را پاسخگو سازند که این خود می‌تواند با فساد و سوءمدیریت مبارزه نماید (UNPAN, 2013). بسیاری از کشورهای مردم‌سالار، از طریق تسهیل در دستیابی به داده‌های دولیشان، از اقداماتی که در راستای تحقق «داده‌های باز» صورت می‌گیرد حمایت و پشتیبانی می‌کنند (Hoxha et al. 2011).

یکی از نمونه‌های پیشگام در عرصه گسترش OGD، کشور ایالات متحده است؛ آنجا که رئیس‌جمهور سابق آن، سندی در زمینه شفافیت و دولت باز امضا کرد. این سند خواستار شفافیت، مشارکت و تشریک مساعی به‌منظور ایجاد دولت باز بود (Obama, 2009). شفافیت با در اختیار شهروندان قرار دادن اطلاعات مربوط به اقدامات دولت، دولت را پاسخگو نگه می‌دارد. مشارکت، شهروندان را قادر به نشر ایده‌ها و سهم‌شدن در سیاست‌گذاری می‌کند. تشریک مساعی، شرکا و همکاری میان سطوح دولت و نهادهای خصوصی را ترغیب می‌کند. التزام به چنین عرصه‌های مهمی، دولت باز را به ابزاری حیاتی برای کاهش فساد و سوءمدیریت، بدل می‌کند.

کشور انگلستان نمونه عینی دیگری از برنامه «داده‌های باز دولتی» است. سنگ بنای این پروژه جدید دولتی، شفافیت، پاسخگویی، کاهش کمبود مالی دولت، رشد اقتصادی و توانمندسازی شهروندان است (O'Hara, 2012). حکومت با بازبودن بیشتر، می‌کوشد تا مردم‌سالاری، کارایی و اثربخشی در دولت را تقویت کند. ابتکار «داده‌های باز»، علاوه‌بر اینکه نقش قطعی در افزایش آگاهی عمومی و توانایی آن‌ها در ارائه بازخورد در مورد تصمیمات دولت ایفا می‌کند، راه‌های جدیدی نیز برای مدیریت سیاست‌های دولتی پیشنهاد می‌دهد و به‌عنوان ابزارهای مبارزه با فساد برای جوامع عمل می‌کند (Nam, 2011).

1 - Open Data

2 - Barak Obama

مطالعه موردی کشور اردن نشان می‌دهد که وزارت فناوری اطلاعات و ارتباطات (MOICT)^۱ از راه تهیه اطلاعات تفصیلی درباره جهت استراتژی‌ها، پروژه دولت الکترونیک، دیگر ابتکارات الکترونیکی و سایر سیاست‌ها و روندها، از ابتکارات مربوط به «داده‌های باز» حمایت و پشتیبانی می‌کند. از سوی دیگر، پروژه دولت الکترونیک، ارائه اطلاعات مورد نیاز درباره خدمات، خود پروژه دولت الکترونیک، خدمات مهم، پیوندهایی برای شهروندان (حتی خارجی‌های ساکن اردن) تجار و سرمایه‌گذاران آتی و دیگر بازدیدکنندگان و نهادهای دولتی را شامل می‌شود.^۲

انجمن تحقیقات اقتصادی^۳، طرح خود درخصوص ابتکار دسترسی باز به داده‌های بسیار خرد (OAMDI)^۴ را برای کشورهای عربی، ایران و ترکیه آغاز کرد. این پروژه در مراحل نخستین خود، پیمایش‌هایی را در مورد بازار و درآمد/هزینه مربوط به سه کشور عرب که اردن یکی از آن‌ها بود، تحت پوشش قرارداد^۵. چنین ابتکاری از فکر «داده‌های باز» حمایت می‌کند اما هنوز هم از سوی خود دولت اردن تقویت و پشتیبانی نشده است. نیم‌نگاهی به دو وب‌سایتی که پیش‌تر ذکرشان گذشت نشان می‌دهد که ابعاد ابتکار داده‌های باز به‌طور کامل از پشتیبانی‌های زیر بر خوردار نیست؛ اینکه به شهروندان گزینه‌هایی برای مرور، تجسم، تحلیل و بارگیری اطلاعات در صورت چندگانه داده شود؛ ساده‌سازی گزینه‌های یادشده قبلی در مورد سامانه‌های دولتی یا توسط کارمندان دولتی؛ دسترس‌پذیرسازی زیرساخت‌های کم‌هزینه با به‌کارگیری ناقل داده‌های باز^۶ (خدمات رایانش ابری)^۷؛ تضمین اعتبار و سنجش‌پذیری اطلاعات از طریق رایانش ابری؛ و درنهایت دستورالعمل دسترسی به‌منظور اصلاح و سفارشی‌سازی فهرست‌نامه^۸.

۲-۲. چالش‌ها و فرصت‌ها

گاه دولت الکترونیک در مبارزه با فساد شکست می‌خورد، به‌طوری‌که فعالیت‌هایش در این زمینه هیچ اثری ندارد یا چه‌بسا فرصت‌های جدیدی برای فساد ایجاد کند. این امر می‌تواند علل مختلفی داشته باشد از قبیل اینکه: ممکن است رایانه‌ای‌سازی^۹، منابع تازه‌ای برای درآمد فاسد برای متخصصان ICT مهیا کند و فرصت‌ها را از کسانی که مهارت‌های ICT ندارند بگیرد. علاوه بر این رایانه‌ای‌سازی سوابق، فرصت دسترسی کسانی که سامانه‌های ICT را مدیریت می‌کنند افزایش می‌دهد؛ حال آنکه امکان دسترسی را برای کارکنانی که سامانه‌های ICT را مدیریت نمی‌کنند می‌بندد (Wescott, 2003).

1 - the Ministry of Information and Communication Technology (MoICT)

2 - www.moict.gov.jo; www.jordan.gov.jo

3 - The Economic Research Forum

4 - open access micro data initiative (OAMDI)

۵ - برای اطلاع بیشتر رجوع شود به: www.erfdataportal.com

6 - Open Data Vehicle

7 - Cloud Computing Service

8 - www.microsoft.com

9 - Computerisation

افزون بر این، وسکات^۱ استدلال می‌کند که متخصصان ICT و مدیران دولتی و سازمان‌های جامعه مدنی برای اجرای سامانه‌های دولت الکترونیک به منظور مبارزه با فساد به همکاری با یکدیگر محتاج‌اند. دولت‌ها نیز نیاز دارند که اطلاعات تفصیلی درباره بودجه‌ها، طرح‌ها و هزینه‌ها را با جامعه مدنی و رسانه‌ها به اشتراک بگذارند (Wescott, 2003).

بنابر نظر برتوت^۲ و همکارانش (۲۰۱۰)، فرصت‌هایی چند برای مبارزه با فساد وجود دارد که برخی از آن‌ها به شرح زیر است: ترکیبی از دولت الکترونیک، رسانه‌های اجتماعی، فناوری‌های فعال در وب، فناوری‌های تلفن همراه، ابتکارات مربوط به شفافیت سیاست و مطالبه شهروندان در خصوص دولت باز و شفاف. منبع دیگر فرصت‌ها، برای رسانه‌های اجتماعی، از طریق افزایش فرصت‌های «شهروند خبرنگاری» است. فساد را با رسانه‌های اجتماعی و شهروند خبرنگاری، هنگامی که رسانه‌های سنتی تصور می‌ورزند یا به شدت تحت تأثیر یا کنترل دولت یا تحت کنترل قدرتمندان قرار دارند یا هنگامی که ماجرا را به حد کافی پوشش خبری نمی‌دهند، می‌توان گزارش کرد (Bertot et al. 2010).

۳-۲. نتیجه‌گیری مرور ادبیات تحقیق

به کارگیری دولت الکترونیک، به کاهش‌های مشهود آماری در فساد منجر شده است. مضافاً اینکه این کاهش از نظر بُعد اقتصادی قابل توجه است؛ از این رو می‌توان نتیجه گرفت که حتی پس از کنترل هرگونه تمایل دولت‌های فاسد به مقاومت زیاد یا کم در پذیرش ابتکار دولت الکترونیک، اجرای دولت الکترونیک به‌نحو چشمگیری فساد را کاهش خواهد داد (Anderson, 2009).

اینترنت، توانمندی خود را در کاستن فساد نشان داده است اما ظرفیت‌های آن هنوز باید کاملاً درک شود (Lio et al. 2011). بسیاری از کشورها هنوز هم می‌توانند اثربخشی دولت الکترونیک را در کنترل فساد افزایش دهند. کیم^۳ و همکارانش (۲۰۰۹) پیشنهاد کردند که این کشورها باید در طراحی سامانه ضدفساد دولت الکترونیک، راهبردهای اثربخشی برای مبارزه با فساد اتخاذ کنند و در اجرای نظامی با چنین اوصافی راهبری مقتدرتری مورد نیاز است. ماتئوس و همکارانش (۲۰۱۲b) گونه‌ای جدید از سامانه‌های نظارت برخط ضدفساد را بررسی کردند که به‌منظور کنترل دولت‌های ایالتی در برزیل مورد استفاده قرار گرفته است. این کانال جدیدی است که تمام اطلاعات مرتبط با دولت بر روی یک درگاه شفاف منتشر می‌شود و به‌عنوان ناظری بر عملکرد دولت عمل می‌کند؛ عملکردهایی از قبیل گزارش فعالیت‌های مؤسسات دولتی، پیشرفت کارها و انتشار اظهارنامه‌های مالی. در یک رویکرد مشابه، ژانگ و همکارانش (۲۰۱۱) تأسیس یک مرکز «چهارسیستم‌عاملی» را به‌عنوان ساختار نظام ضدفساد در چین پیشنهاد کردند. این نظام‌ها به‌عنوان یک شبکه متشکل از؛ ایجاد، ارائه، اشتراک‌گذاری، تحلیل و بازخورد اطلاعات برای مبارزه با فساد و حمایت از تصمیم‌سازی‌های ضد

1 - Wescott

2 - Bertot

3 - Kim

فساد عمل می کنند.

چند اقدام کوتاه مدت وجود دارد که می تواند از جنبه دولت شفاف و باز و کاهش فساد، در درازمدت به موفقیت منجر شود (Bertot et al. 2010):

- سنجش های شفافیت را توسعه دهید؛
- معیارهای آمادگی برای شفافیت را توسعه دهید؛
- سامانه های موجودی همچون سامانه «اُپن»^۱ و سامانه «بهومی»^۲ را از حیث قابلیت انتقال و گسترش ارزیابی کنید؛
- احتمال دارد سامانه های موجود شفافیت و ضدفساد، به طرق مختلف قابل استفاده مجدد باشد، به جای باز تولید (Bhatnagar, 2004)، مجدداً از آن ها استفاده کنید؛
- با یادآوری این نکته که سازمان های جامعه مدنی شرکای کلیدی هستند، پروژه های شراکتی آزمایشی را ایجاد و در آن ها سرمایه گذاری کنید (Bertot et al. 2010).

۳. تحلیل داده ها و نتایج

این مطالعه از وسیله ای بهره گرفت که به منظور سنجش کیفیت ادراک دولت الکترونیک به عنوان ابزاری علیه فساد، ساخته شده است. این ابزار شامل ۲۱ مورد^۳ طبقه بندی شده در سه بُعد^۴ عمده بود: کارایی عملکرد دولتی^۵ (۷ مورد)، میزان شفافیت^۶ (۷ مورد) و رضایت شهروندی از خدمات دولتی^۷ (۷ مورد). این ابزار به زبان عربی تهیه شده است تا متناسب با زبان مادری پاسخ دهندگان باشد و از تأثیر [عدم آشنایی با] زبان بر نتایج تحقیق اجتناب شود (Abu-Shanab, 2011). این ابزار برای بررسی روایی زبان و محتوا از ۱۰ دانشجوی کارشناسی ارشد که دوره های دولت الکترونیک را می گذرانند، [به عنوان پژوهشگر] استفاده کرد. این پژوهشگران ۴۰۰ پرسشنامه^۸ را توزیع کردند، تعداد ۳۹۶ مورد را گردآوری و ۳۹۰ مورد قابل استفاده را تحلیل کردند. پرسشنامه ها میان دو گروه از دانشجویان در یک دانشگاه دولتی اردن توزیع شد؛ گروه نخست برای فوق دیپلم ها در جایی به کار رفت که بسیاری از دانشجویان عمدتاً معلم بوده و در وزارت آموزش و پرورش کار می کنند (۱۷۷ پرسشنامه). نمونه دوم گروهی از دانشجویان دوره لیسانس بودند که درس خدمات الکترونیکی را می گذراندند (۲۱۳ پرسشنامه) داده ها پس از آنکه دانشجویان بخش مربوط به واحد درسی دولت الکترونیک را به پایان

1 - OPEN

2 - Bhoomi

3 - item

4 - Dimension

5 - Public Performance Efficiency

6 - Transparency Measure

7 - Citizen Satisfaction with Public Service

8 - Paper Surveys

رسانند گردآوری شد. جدول شماره ۱ نمونه‌های جمعیتی را نشان می‌دهد.

جدول ۱- آمار جمعیتی نمونه (جنسیت، سن، درجه، موقعیت)

جنسیت	تعداد	درصد	تحصیلات	تعداد	درصد
مرد	۱۷۵	۴۴/۹۰	فوق دیپلم	۱۷۷	۰/۴۵
زن	۲۱۴	۵۴/۹۰	لیسانس	۲۱۳	۰/۵۵
نامشخص	۱	۰/۲۰	مجموع	۳۹۰	۱۰۰
مجموع	۳۹۰	۱۰۰			
سن	تعداد	درصد	سمت	تعداد	درصد
۳۰-۱۸	۲۷۷	۷۱	معلم	۷۶	۱۹/۵۰
۴۰-۳۱	۷۹	۲۰/۳۰	معلم	۶۳	۱۶/۲۰
۵۰-۴۱	۲۸	۷/۲۰	مدیر مدرسه	۸	۲/۱۰
> ۵۰	۵	۱/۳۰	کادر اجرایی	۱۸	۴/۶۰
نامشخص	۱	۰/۲۰	دانشجو	۲۲۱	۵۶/۷۰
مجموع	۳۹۰	۱۰۰	نامشخص	۴	۱
			مجموع	۳۹۰	۱۰۰

این پژوهش کوشید تا ادراک شهروندان را درباره دولت الکترونیک به‌عنوان ابزار مبارزه با فساد بررسی کند. موارد، یک مقیاس لیکرت ۵ رتبه‌ای^۱ را مورد استفاده قرار دادند که عدد ۱ نمایانگر «کاملاً مخالف» و عدد ۵ نمایانگر «کاملاً موافق» بود. بر این مبنای میانگین‌های موارد محاسبه و به صورت نزولی رتبه‌بندی شده و در جدول شماره ۲ نمایش داده شده است. بالاترین مواردی که شهروندان اردنی ادراک کردند مربوط بود به گزینه‌های دولت الکترونیک به کاهش زمان خدمات و ساده‌سازی فرایندها منجر می‌شود. (D3-Q15، میانگین = ۴/۴۸۵)، دولت الکترونیک به پایین آمدن هزینه‌ها کمک می‌کند (D1-Q1، میانگین = ۴/۳۰۸)^۲ و نظامی باز ایجاد می‌کند که شهروندان می‌توانند به‌راحتی به اطلاعات مورد نیاز دست یابند (D2-Q9، میانگین = ۴/۲۹۶).

از سوی دیگر پایین‌ترین موارد ادراک شده عبارت بودند از: دولت الکترونیک به نحو عالی از عهده پاسخ به تمام پرسش‌ها با شفافیت و بی‌طرفی برمی‌آید (D2-Q11، میانگین = ۳/۶۱۸)، دولت الکترونیک به جذب و انتخاب نیروی بهتر، کمک می‌کند (D1-Q5، میانگین = ۳/۶۲۱)، دولت الکترونیک سامانه‌ای بی‌طرف برای ارزیابی عملکرد کارمندان ایجاد می‌کند (D1-Q4، میانگین = ۳/۶۲۵). براساس مقیاس‌های علوم اجتماعی تمام موارد درباره مبارزه با فساد در سطح بالایی درک

1 - Five Point Likert Scale

۲ - D1، D2، D3 شماره‌های بُعد هستند و Qها با شماره‌هایشان، شماره‌های پرسش‌ها هستند.

شده‌اند (همگی بالای ۳/۳۳ هستند).

در تلاش برای بررسی این مفروض که ادراک شهروندان حول ابعاد فرض شده می‌چرخد، یک تحلیل عامل نوع R^۱، با دوران واریماکس^۲ اجرا شد. دوران واریماکس یک دوران متعامد^۳ است که واریانس بارهای توان دوم^۴ یک عامل را در ماتریکس یک عامل به حداکثر می‌رساند. این روش در تمایز متغیرهای اصلی از درون عوامل استخراج شده، تأثیر دارد. بررسی‌های اولیه نتایج نشان داد که مناسبت کلی تحلیل عامل بر آزمون کرویّت بارتلت^۵ با یک فرمول $\chi^2_{210} = 2069.36, p < 0.001$ منبتهی است. این امر گویای آن است که همبستگی‌ها برای انجام تحلیل عامل، به حد کافی بوده است. مقیاس کفایت نمونه‌های KMO^۶ برای بررسی همبستگی‌های بیش از اندازه با یک مقدار مساوی با ۰/۸۹۵ (مقدار توصیه شده توسط KMO، بیش از ۰/۵ است) مورد استفاده قرار گرفت. این، وجود همبستگی‌های کوچک، میان متغیرها را به فکر متبادر می‌سازد.

یک از جنبه‌های تحلیل عامل تأییدی، توان محدودسازی تعدادی از عوامل، با هدف استخراج است. بنابر ماهیت اکتشافی این مطالعه، ما تعدادی از عوامل معین را که بر مرور تحقیق و سه بعد اندازه‌گیری شده مبتنی بودند، تحمیل نکردیم. این تحلیل، چهار عامل در ماتریکس مؤلفه دورانی^۷ را به دست داد. نمودار آبخاری^۸ که از چنین تحلیلی حاصل می‌آید با چهار بُعد در شکل شماره ۱ نشان داده شده است. «ویژه مقدار»^۹ روی ۱ که علوم اجتماعی توصیه می‌کند تنظیم شده بود. واریانس تجمعی که بیان شد، ۴۸/۱۳۷ درصد بود. ماتریکس دورانی در شکل ۲ نشان داده شده است.

جدول ۲- داده‌های توصیفی (ترتیب نزولی براساس مورد میانگین)

انحراف معیار ^{۱۰}	میانگین	بیشینه	کمینه	تعداد	توضیح مورد	تعداد ابعاد و موارد ^{۱۱}
۰/۷۰۹	۴/۴۸۵	۵	۱	۳۹۰	دولت الکترونیک به کاهش زمان خدمات و ساده‌سازی فرایندها منجر می‌شود.	D3-Q15
۰/۸۱۳	۴/۳۰۸	۵	۱	۳۹۰	دولت الکترونیک به کاهش هزینه کمک می‌کند.	D1-Q1
۰/۸۸۱	۴/۲۹۶	۵	۱	۳۸۹	دولت الکترونیک یک سامانه باز را ایجاد می‌کند که شهروندان می‌توانند به راحتی به اطلاعات مورد نیاز دست یابند.	D2-Q9

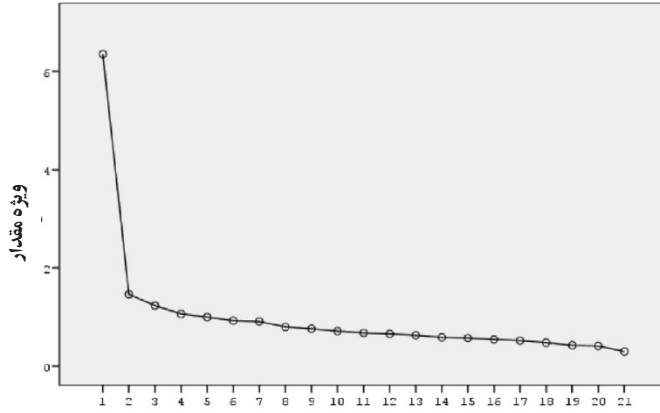
- 1 - an R-type factor analysis
- 2 - varimax rotation
- 3 - Orthogonal Rotation
- 4 - Squared Loadings
- 5 - Bartlett's test of Sphericity
- 6 - Kaiser-Meyer-Olkin measure (KMO)
- 7 - The Rotated Component Matrix
- 8 - Scree Plot
- 9 - Eigenvalue

انحراف معیار [°]	میانگین	بیشینه	کمینه	تعداد	توضیح مورد	تعداد ابعاد و موارد [°]
۰/۹۶۴	۴/۲۲۹	۵	۱	۳۸۹	دولت الکترونیک خدمات ۲۴×۷ (شبانه‌روزی) بدون مداخله کارمندان ارائه می‌کند.	D3-Q21
۰/۸۶۹	۴/۱۸۳	۵	۱	۳۸۸	استاد الکترونیکی به خدمات سریع‌تر و با کیفیت منجر خواهد شد.	D3-Q19
۰/۹۵۶	۴/۱۲۶	۵	۱	۳۸۹	دولت الکترونیک زمان رفت‌وآمد را ذخیره و کاهش خواهد داد.	D3-Q20
۰/۸۸۵	۴/۰۹۰	۵	۱	۳۸۹	دولت الکترونیک سامانه خوبی برای حسابرسی و پاسخگویی ایجاد می‌کند.	D2-Q8
۰/۸۷۴	۴/۰۷۰	۵	۱	۳۸۷	دولت الکترونیک به کاهش خطاها و اشتباهات کارمندان کمک می‌کند.	D1-Q3
۰/۹۰۶	۴/۰۴۴	۵	۱	۳۸۶	دولت الکترونیک فهم نیازهای شهروندان را تسهیل می‌کند.	D2-Q10
۰/۸۵۴	۴/۰۰۵	۵	۱	۳۸۸	دولت الکترونیک به کاهش نقض قوانین و دستورالعمل‌ها کمک می‌کند.	D1-Q2
۱/۰۳۰	۳/۹۸۵	۵	۱	۳۸۹	دولت الکترونیک تأثیر نسبت‌های شخصی را کاهش می‌دهد.	D3-Q16
۱/۰۶۳	۳/۹۶۹	۵	۱	۳۹۰	دولت الکترونیک به کاهش واسطه‌ها و کارگزاران کمک می‌کند.	D1-Q7
۰/۹۸۳	۳/۹۳۱	۵	۱	۳۸۹	دولت الکترونیک تهیه خدمات استاندارد را تأمین می‌کند.	D3-Q18
۱/۰۲۳	۳/۸۱۵	۵	۱	۳۹۰	دولت الکترونیک مسیری برای دریافت بازخورد درمورد خدمات و تصمیمات فراهم می‌کند.	D2-Q14
۱/۰۶۳	۳/۸۱۲	۵	۱	۳۸۸	دولت الکترونیک مسائل اداری که به رشوه و حامی‌گرایی مربوط است را کاهش می‌دهد.	D2-Q13
۰/۸۶۷	۳/۷۵۰	۵	۱	۳۸۸	بازخورد شهروندان، به کاهش نواقص سامانه‌ها منجر خواهد شد.	D3-Q17
۱/۰۴۸	۳/۶۸۸	۵	۱	۳۸۸	دولت الکترونیک سامانه‌ای خوب برای کنترل هزینه‌ها تدارک می‌بیند.	D1-Q6
۱/۰۰۷	۳/۶۷۸	۵	۱	۳۸۸	دولت الکترونیک اطلاعات تفصیلی بودجه را تهیه می‌کند.	D2-Q12
۱/۰۵۷	۳/۶۲۵	۵	۱	۳۸۴	دولت الکترونیک سامانه‌ای طرف برای ارزیابی عملکرد کارمندان ایجاد می‌کند.	D1-Q4
۱/۲۰۲	۳/۶۲۱	۵	۱	۳۹۰	دولت الکترونیک به استخدام و گزینش بهتر کمک می‌کند.	D1-Q5
۱/۰۴۰	۳/۶۱۸	۵	۱	۳۸۷	دولت الکترونیک تمام سؤالات را در کمال شفافیت و بی‌طرفی مدیریت می‌کند.	D2-Q11

*D1، D2 و D3 شماره‌های بُعد هستند و Q ها با شماره‌هایشان، شماره‌های پرسش‌ها هستند.

** Std. Deviation

شکل شماره ۱- نمودار آبشاری حاصل از تحلیل عامل نمودار آبشاری



تعداد مؤلفه

شکل شماره ۲- ماتریکس مؤلفه دورانی (بنگر به نسخه رنگی برخط)

بعداد اصلی و عناوین آنها	کارایی عملکرد دولتی (PPE)		رضایت شهروندان از خدمات دولتی (CSWPS)	میزان شفافیت (TM)	مورد
	۴	۳	۱	۱	
کارایی عملکرد دولتی (PPI)	۰/۴۹۵				مورد ۱
	۰/۷۹۲				مورد ۲
	۰/۴۵۶	۰/۴۰۶			مورد ۳
	۰/۳۴۱			۰/۴۹۴	مورد ۴
		۰/۶۱۱		۰/۴۰۲	مورد ۵
		۰/۵۰۲		۰/۳۱۶	مورد ۶
		۰/۶۵۳			مورد ۷

مورد	میزان شفافیت (TM)	رضایت شهروندان از خدمات دولتی (CSWPS)		کارایی عملکرد دولتی (PPE)		بُعد اصلی و عناوین آنها
		۱	۳	۴	۳	
مورد ۸	۰/۴۵۲	-۰/۳۶۹				میزان شفافیت (TM)
مورد ۹		۰/۵۰۸				
مورد ۱۰	۰/۴۰۳	۰/۶۱۸				
مورد ۱۱	۰/۶۳۷					
مورد ۱۲	۰/۶۳۸					
مورد ۱۳	۰/۴۶۹		۰/۴۶۲			
مورد ۱۴	۰/۶۴۴					
مورد ۱۵		۰/۶۶۵				رضایت شهروندان از خدمات دولتی (CSWPS)
مورد ۱۶		۰/۳۴۲	۰/۶۷۸			
مورد ۱۷	۰/۵۴۴	۰/۴۲۳				
مورد ۱۸			۰/۵۸۳	-۰/۳۳۰		
مورد ۱۹		۰/۶۰۴				
مورد ۲۰		۰/۴۴۵		-۰/۴۴۱		
مورد ۲۱		۰/۶۵۶				

نتایج این دوران، در چهار بُعد حاصل شد؛ اما دو بُعد اخیر موارد ۱ تا ۷ را در بر می‌گرفت. چنین نتیجه‌ای چندان دور از ذهن نیست اما بُعد نخست را دو قسمت می‌کند. مورد های ۱ تا ۴ بُعدی مجزا از مورد های ۵ تا ۷ را ثمر می‌دهد. پس از یک بررسی عمیق درباره این موارد، می‌توان دید که موارد ۱ تا ۴ به کارایی درونی^۲ دولت مربوط می‌شود اما موارد ۵ تا ۷ بیشتر به کارایی از دیدگاه فساد ارتباط دارد. سه مورد آخر بر جنبه‌های فساد متمرکز می‌شود که به کارکنان، هزینه‌ها و نقش کارگزاران و سرایدارها مربوط می‌شود.

از سوی دیگر اساساً موارد ۱۶ و ۱۸ بر این بُعد بار شد^۳ که تعارضی میان مفروضات مفهومی و مسیر داده‌ها را نشان می‌دهند. این موارد به خدمات شهروندی مربوط می‌شد اما مورد ۱۶ به مورد ۷ که چه بسا دلیلی برای چنین انحرافی باشد، نزدیک است. بر همین مبنا برای پژوهش‌های آتی توصیه می‌شود که

1 - Rotation
 2 - Internal Efficiency
 3 - Loaded

چنین موردی مجدداً بیان شود یا اینکه به بُعد نخست منتقل شود. در نهایت این تغییراتی که درباره بُعد اول مورد بحث واقع شد بر دو بُعد پیشنهاد شده اثر خواهد گذاشت. روشن است که موارد باقی مانده در بُعد ۲ بسیار تناسب دارد (موارد ۱۵، ۱۷، ۱۹، ۲۰ و ۲۱) اما دو مورد، بیش از بُعد نخست بر این بُعد بار می‌شوند (موارد ۹ و ۱۰). با نظر مجدد به میانگین این دو مورد، ضعف چنین باری که در آن این دو مورد برای چنین بُعدی مناسب هستند، آشکار می‌شود (بعد ۲، شفافیت). کنترل سایر مجموعه داده‌ها و بازاجرای این تحقیق با هدف اعتبارسنجی ابزار و حمایت از مبنای مفهومی آن اهمیت دارد.

ماتریکسی که در شکل ۲ نمایش داده شده است، برخی بارهای قابل توجهی را نشان می‌دهد که بیش از ۰/۳ است اما همچنان به خوبی بر بُعد اصلی بار می‌شود. چه بسا توجه به چنین نتیجه‌ای مهم باشد، اما تکرار این تحقیق این بار را تأیید یا آن را حل خواهد کرد. شرح موارد پرسشنامه که در این تحقیق مورد استفاده قرار گرفت، در جدول شماره (۲) فهرست شده است.

تحلیل پیشین، برای کنترل اعتبار سه بعدی که در این تحقیق فرض شد، یک مقیاس سازگار درونی را مطالبه می‌کند. آلفای کرونباخ برای سنجش سازگاری درونی به کار برده شد؛ به طوری که هر بُعد با به کارگیری ۷ مورد، سنجیده شد. جدول شماره ۳ نتایج مقیاس به کار رفته را نمایش می‌دهد. با پایین‌ترین سطح بودن بُعد نخست و بالاترین بودن بُعد سوم، تمام مقادیر آلفا در سطح قابل قبول ($>0/6$) هستند.

جدول ۳- نتایج آلفای کرونباخ در مورد مقیاس مورد استفاده

شماره	شرح بُعد	مورد	تعداد	آلفای کرونباخ
۱	کارایی عملکرد دولتی (PPE)	7 (D1-Q7)	۳۷۷	۰/۶۹۵
۲	میزان شفافیت (TM)	7 (D8-Q14)	۳۷۹	۰/۷۴۸
۳	رضایت شهروندان از خدمات دولتی (CSWPS)	7 (D15-Q21)	۳۸۳	۰/۷۸۵

آخرین آزمونی که به عمل آمد، آزمون آنوا^۱ بود که میانگین‌های طبقه‌های مختلف در سه بُعد اصلی کارایی عملکرد دولتی (PPE)^۲، میزان شفافیت (TM)^۳ و رضایت شهروندان از خدمات دولتی (CSWPS)^۴ را مقایسه کرد. نتایج نشان می‌دهد که هیچ تفاوت معناداری میان میانگین‌های این سه بُعد مبتنی بر جنسیت وجود ندارد. جدول شماره ۴ نتایج سه آزمون مربوط به سه بُعد اصلی را به نمایش می‌گذارد.

1 - Analyze of Variance (ANOVA)

2 - Public Performance Efficiency

3 - Transparency Measure

4 - Citizen Satisfaction With Public Services

جدول ۴- آزمون آنوا با هدف مقایسه میانگین‌های مبتنی بر جنسیت

سطح معناداری	ضریب F	انحراف معیار	میانگین	تعداد	طبقه جنسیتی
۰/۰۶۲	۳/۴۹۰	۰/۵۸۹	۳/۹۶۵	۱۷۵	۱
		۰/۵۶۹	۳/۸۵۵	۲۱۴	۲
		۰/۵۷۹	۳/۹۰۴	۳۸۹	مجموع
۰/۲۳۵	۱/۴۱۶	۰/۶۰۱	۳/۹۵۳	۱۷۵	۱
		۰/۶۰۳	۳/۸۸۰	۲۱۴	۲
		۰/۶۰۳	۳/۹۱۳	۳۸۹	مجموع
۰/۷۱۴	۰/۱۳۴	۰/۶۲۰	۴/۰۹۱	۱۷۵	۱
		۰/۵۷۸	۴/۱۱۳	۲۱۴	۲
		۰/۵۹۷	۴/۱۰۳	۳۸۹	مجموع

برای تحلیل سن، چهار طبقه در دو طبقه خلاصه شد تا اندازه طبقات به تعادل برسد زیرا طبقه نخست دو برابر سه طبقه دیگر بود. آزمون سن، تفاوت‌های معناداری را میان پاسخ‌دهندگان مسن‌تر و پاسخ‌دهندگان جوان‌تر به تمام سه بعد نشان می‌داد. میانگین‌های آزمودنی‌های جوان‌تر در مورد کارایی عملکرد دولتی (PPE) و میزان شفافیت (TM) بالاتر بود، حال آنکه نتایج، میانگین‌های پایین‌تری برای آزمودنی‌های جوان‌تر در مورد رضایت شهروندان از خدمات دولتی (CSWPS) را نشان داد. جدول شماره ۵ نتایج مربوط به آزمون سن آنوا را نمایش می‌دهد.

آخرین آزمون آنوا، از مقایسه میان ادراک معلمان و دانشجویان بهره جست. همان‌طور که در بخش نمونه‌گیری خاطر نشان شد، این تحقیق دو نمونه متمایز را به کار گرفت: نمونه نخست از دانشجویانی استفاده کرد که بخش واحد درسی دولت الکترونیک را می‌گذرانند. نمونه دوم دانشجویان فوق‌دیپلمی را شامل می‌شد که اساساً به‌عنوان مدرس در وزارت آموزش عالی^۲ اردن اشتغال دارند. نتایج بنابر وضع کاری، تفاوت‌های معناداری را برای هر سه بعد نشان داد. دانشجویان پیوسته میانگین‌های بالاتر از میانگین‌های مدرسان وزارت آموزش عالی را نشان دادند. جدول شماره ۶ نتایج را نمایش می‌دهد.

جدول ۵- آزمون آنوا با هدف مقایسه میانگین‌های مبتنی بر سن

سطح معناداری	ضریب F	انحراف معیار	میانگین	تعداد	طبقه جنسیتی
۰/۰۱۵	۶/۰۲۵	۰/۵۱۷	۳/۹۵۰	۲۷۷	۱
		۰/۷۰۰	۳/۷۹۲	۱۱۲	۲
		۰/۵۷۹	۳/۹۰۴	۳۸۹	مجموع

1 - Subjects

2 - the Ministry of Higher Education

سطح معناداری	ضریب F	انحراف معیار	میانگین	تعداد	طبقه جنسیتی
۰/۰۰۶	۷/۵۱۸	۰/۵۴۴	۳/۹۶۵	۲۷۷	۱
		۰/۷۱۴	۳/۷۸۲	۱۱۲	۲
		۰/۶۰۳	۳/۹۱۳	۳۸۹	مجموع
۰/۰۰۱	۱۱/۳۳۷	۰/۵۳۴	۴/۱۶۷	۲۷۷	۱
		۰/۷۰۸	۳/۹۴۵	۱۱۲	۲
		۰/۵۹۷	۴/۱۰۳	۳۸۹	مجموع

جدول ۶- آزمون آنوا با هدف مقایسه میانگین‌های مبتنی بر وضع شغلی (مدرساندر مقابل دانشجویان)

سطح معناداری	ضریب F	انحراف معیار	میانگین	تعداد	طبقه شغلی
۰/۰۰۴	۸/۲۸۱	۰/۷۱۳	۳/۸۰۴	۱۷۷	۱
		۰/۴۵۴	۳/۹۷۶	۲۱۳	۲
		۰/۵۹۲	۳/۸۹۸	۳۹۰	مجموع
۰/۰۰۰	۱۴/۷۲۴	۰/۷۲۵	۳/۷۷۸	۱۷۷	۱
		۰/۴۷۹	۴/۰۱۳	۲۱۳	۲
		۰/۶۱۴	۳/۹۰۷	۳۹۰	مجموع
۰/۰۰۰	۲۳/۲۳۶	۰/۷۲۱	۳/۹۴۰	۱۷۷	۱
		۰/۴۵۰	۴/۲۲۹	۲۱۳	۲
		۰/۶۰۶	۴/۰۹۸	۳۹۰	مجموع

۴. نتیجه‌گیری و پژوهش‌های آتی

این اثر کوشید تا ادراک اردنی‌ها درباره نسبت میان ابتکار دولت الکترونیک و مبارزه با فساد را بکاود. تحقیق حاضر از ۳۹۰ پرسشنامه بهره جست که این پرسشنامه‌ها شامل ۲۱ موردی است که بین سه بعد اصلی تقسیم شد: کارایی عملکرد دولتی (PPE)، میزان شفافیت (TM) و رضایت شهروندان از خدمات دولتی (CSWPS). نتایج نشان داد که ادراک اردنی‌ها درباره عوامل زیر بالاتر بود: کاهش زمان و هزینه خدمات (Q15 و Q1)، دسترسی آسان به اطلاعات (Q9)، خدمات آسان (Q21)، خدمات سریع‌تر و کیفیت خدمات (Q19). از سوی دیگر اردنی‌ها پیوندهای ضعیف با عواملی از قبیل عوامل زیر را مدنظر قرار دادند: شفافیت و بی‌طرفی (Q11)، فرایند بهتر استخدام (Q5)، سامانه بی‌طرف ارزیابی عملکرد کارمندان (Q4)، سامانه تدارک اطلاعات مربوط به بودجه و کنترل هزینه (Q12) و (Q6).

اردنی‌ها تمام معانی ابعاد اصلی را که از ادبیات مبتنی بر مرور پیشینه مفهومی استخراج شد به خوبی درک کردند (3/PPE= 904، 3/TM= 913 و 4/CSWPS= 103). نتایج نشان داد بُعد رضایت شهروندان از خدمات دولتی (CSWPS)، بالاترین بود که در پی آن به ترتیب میزان شفافیت (TM) و کارایی عملکرد دولتی (PPE) قرار می‌گرفت. مقیاس‌های مورد استفاده نیز، همگی قابل اتکا و مبتنی بر پژوهش علوم اجتماعی بودند، اینجا تمام مقادیر آلفای کرونباخ بالای (۰/۶) است. در نهایت آزمون‌های آنوا با هدف فهم بیشتر ادراک اردنی‌ها اجرا شد و نتایج، حاکی از آن بود که هیچ تفاوتی میان میانگین‌های ابعاد سه‌گانه مبتنی بر جنسیت نیست. از سوی دیگر تفاوت‌های معناداری مبنی بر سن و سال و وضع شغلی برآورد شد. به نظر می‌رسد که دو آزمون اخیر بسیار مرتبط هستند؛ چراکه انتظار می‌رفت که مدرسان از دانشجویان، مسن‌تر باشند و در هر دو مورد نتایج، نشان‌دهنده میانگین‌های بالاتر آزمون‌های جوان‌تر (و دانشجویان) در رابطه با سه بعد بود.

این پژوهش گام نخست در مسیر شناسایی ابعاد اصلی مبارزه با فساد از راه ابتکار دولت الکترونیک است. پیامدهای این تحقیق برای مدیران دولتی اردن آن است که آن‌ها را به توجه بیشتر و تأکید بر شفافیت و بی‌طرفی (مورد ۱۱)، انتشار اطلاعات بودجه (مورد ۱۲) و گشودن راه ارتباطی دائمی برای دریافت بازخوردهای مربوط به خدمات و تصمیمات، فرا می‌خواند. موارد ۸، ۹ و ۱۰ نشان می‌دهد که دولت اردن به دلیل ادراک اردنی‌ها از پاسخگویی، سیستم‌های باز و آنچه از شهروندان مطالبه می‌شود، باید مفاهیمی را که ما در طرح ابتکار داده‌های باز به دست می‌آوریم، به کار بندد.

اعتبارسنجی ابزار عربی، مستلزم پژوهش‌های دیگری با نمونه‌های وسیع‌تر و زمینه متفاوت است. نتایج تحلیل عوامل، مشکلی را در خصوص بارهای موردی چهارگانه، نشان داد که اعتبارسنجی دوچندان و بررسی مبنای این تحقیق را می‌طلبد. آنجا که برخی اقدام شهروندی در مورد پذیرش دولت الکترونیک می‌تواند متغیری وابسته به این سه بعد - به عنوان پیش‌بینی‌کننده‌های چنین پدیده‌ای - باشد این ابعاد فساد و نسبت‌های آن‌ها با دولت الکترونیک نیز می‌تواند مورد کاوش قرارگیرد. بالاخره این منطقه یعنی جایی که ابعاد و عوامل بیشتری می‌توانند بر فساد و ابتکار دولت الکترونیک تأثیر بگذارند، به‌طور تجربی مورد کاوش واقع نشده است.

References

- 1- Abu-Shanab, E. (2011) 'Quality assurance initiatives: the influence of language', The International Arab Conference on Quality Assurance in Higher Education, 10–12 May, 2011, Zarqa, Jordan, pp.1–6.
- 2- Almarabeh, T. and AbuAli, A. (2010) 'A general framework for e-government: definition maturity challenges, opportunities, and success', European Journal of Scientific Research, Vol. 39, No. 1, pp.29–42.
- 3- Anderson, T.B. (2009) 'E-government as an anti-corruption strategy', Information Economics and Policy, Vol. 21, No. 2009, pp.201–210.
- 4- Bertot, J.C. Jaeger, P.T. and Grimes, J.M. (2010) 'Using ICTs to create a culture of transparency: e-government and social media as openness and anti-corruption tools for societies', Government Information Quarterly, Vol. 27, No. 2010, pp.264–271.
- 5- Bhatnagar, S. (2003a) 'E-government and access to information', in Eigen, P. (Ed.): Global Corruption Report 2003, pp.24–32, Retrieved on 4 November, 2009, from http://www.transparency.org/publications/gcr/gcr_2003
- 6- Bhatnagar, S. (2003b) Administrative Corruption: How Does E-Government Help? Retrieved from the internet on 3 September, 2010, Accessed from: <http://egov.sonasi.com/repository/administrative-corruption-how-does-e-government-help/download>
- 7- Bhatnagar, S. (2004) E-Government: From Vision to Implementation, Sage Publications, London.
- 8- Fan, Y. Zhang, Z. and Yue, Q. (2009) 'E-government, transparency and anti-corruption', Journal of International Conference on Management of e-Commerce and e-Government, 2009, pp.101–104.
- 9- Gronlund, A. Heacock, R. Sasaki, D. Hellstrom, J. and Al-Saqaf, W. (2010) Increasing Transparency and Fighting Corruption Through ICT Empowering People and Communities, SPIDER ICT4D Series No. 3|2010. 2010 SPIDER – The Swedish Program for ICT in Developing Regions, Universitets service US-AB, Stockholm.
- 10- Habtemichael, F. and Cloete, F. (2009) 'The role of ICTs in reducing administrative corruption in the South African public sector'. Administration Publica, Vol. 17, No. 4, pp.75–93.
- 11- Harrison, T. Guerrero, S. and Cook, G. (2011) 'Open government and

- e-government: democratic challenges from public value perspective', The Proceeding of the 12th Annual International Digital Government Research Conference, 2011, pp.1-9.
- 12- Hill, J. (2004) 'Does better e-government increase transparency? An empirical study of e-government and corruption', *The Public Purpose*, Vol. 2, pp.73-81.
- 13- Hoxha, J. Brahaj, A. and Vrandečić, D. (2011) 'open. data. al: increasing the utilization of government data in Albania', *Proceedings of the 7th International Conference on Semantic Systems*, ACM, pp.237-240.
- 14- Hozoori, M. and Kamali, T. (2011) 'The effects of electronic government on reducing the bureaucratic corruption (case study: Hormozgan province customs office)', *Journal of Contemporary Research in Business*, Vol. 3, No. 3, pp.1491-1508.
- 15- Johnson, E. and Kolko, B. (2010) 'e-Government and transparency in authoritarian regimes: comparison of national- and city-level e-government web site in Central Asia', *Journal of Digital Icons: Studies in Russian, Eurasian and Central European New Media*, Vol. 3, No. 2010, pp.15-48.
- 16- Kim, S. Kim, H. and Lee, H. (2009) 'An institutional analysis of an e-government system for anti-corruption: the case of OPEN', *Government Information Quarterly*, Vol. 26, No. 2009, pp.42-50.
- 17- Lio, M. Liu, M. and Ou, Y. (2011) 'Can the internet reduce corruption? A cross-country study based on dynamic panel data models', *Government Information Quarterly*, Vol. 28, No. 2011, pp.47-53.
- 18- Matheus, R. and Ribeiro, M.M. (2009) 'Online anti-corruption tools in Latin America', *Proceedings of the 3rd international Conference on Theory and Practice of Electronic Governance*, ACM, November, pp.381-382.
- 19- Matheus, R. Ribeiro, M.M. and Vaz, J.C. (2012) 'New perspectives for electronic government in Brazil: the adoption of open government data in national and subnational governments of Brazil', *Proceedings of the 6th International Conference on Theory and Practice of Electronic Governance*, ACM, October, pp.22-29.
- 20- Matheus, R. Ribeiro, M.M. Vaz, J.C. and de Souza, C.A. (2012b) 'Anti-corruption online monitoring systems in Brazil', *Proceedings of the 6th International Conference on Theory and Practice of Electronic Governance*, ACM, October, pp.419-425.
- 21- Nam, T. (2011) 'New ends, new means, but old attitudes: citizens' views on

- open government and government 2.0', System Sciences (HICSS), 2011 44th Hawaii International Conference on, IEEE, pp.1–10.
- 22- O'Hara, K. (2012) 'Transparency, open data and trust in government: shaping the infosphere', Proceedings of the 3rd Annual ACM Web Science Conference, ACM, pp.223–232.
- 23- Obama, B. (2009) Memo from President Obama on Transparency and Open Government, Peter R.Orszag. Open Government Directive, <http://www.whitehouse.gov/open/documents/opengovernment-directive>
- 24- Pascual, P.J. (2003) E. Government, E. Asian Task Force Report, UNDP-APDIP Report, Accessed from: <http://www.apdip.net/publications/iespprimers/eprimer-egov.pdf>
- 25- Pathak, R. Naz, R. Rahman, M. Smith, R. and Agarwal, K. (2009) 'E-governance to cut corruption in public services delivery: a case study of Fiji', Journal of Public Administration, Vol. 32, pp.415–437.
- 26- Sepashvili, K. (2006) Corruption and Economic Performance of the World Economy, 22 pages, Accessed from the internet from:

- 32- Young-Jin, S. and Seang-Tae, K. (2008) 'E-government concepts, measures, and best practices', Electronic Government: Concepts, Methodologies, Tools, and Applications, Chapter 1.4, IGI Global, London.
- 33- Zhang, J. and Zhang, Z. (2009) 'Applying e-government information system for anti corruption strategy', International Conference on Management of e-Commerce and e-Government, 2009, pp.112-115.
- 34- Zhang, W. Zhang, Y. and Wang, B. (2011) 'E-government application in combating corruption: China's case', Information Management, Innovation Management and Industrial Engineering (ICIII), 2011 International Conference on, IEEE, Vol. 2, November, pp.246-250.

دولت الکترونیک به عنوان استراتژی ضد فساد در قزاقستان^۱

نویسندگان: گلمیرا شریازدانوا، جیم بوترفیلد
مترجم: آمنه کاشانی موحد^۲

چکیده

قزاقستان در مسئله توسعه اقتصادی و اجتماعی پیشرفت کرده، اما درگیر مبارزه با فساد نظام مند می باشد و رهبری این کشور عمق مشکل را تأیید کرده است. در قزاقستان برنامه بلندپروازانه دولت الکترونیک که برای ساده سازی فرایندها، کاهش اسناد و مدارک، حذف صف ها و محدود کردن تعاملات میان شهروندان و مقامات که فرصتی برای رشوه خواری را فراهم می کند، طراحی شده است. اگرچه هنوز برای اندازه گیری تأثیر کامل این نوآوری، زود است ولی ما همایش های برخط، پوشش اخبار و گزارش های شخص ثالث را برای ارائه قضاوت اولیه به آزمون کشیده ایم. یافته ها نشان می دهد که دولت الکترونیک، فساد خرد را کاهش می دهد، اما ضروری است که این برنامه، بخشی از یک بسته بزرگ تر از اقدامات ضد فساد باشد.

واژگان کلیدی: فساد، دولت الکترونیک، قزاقستان

۱- این متن، ترجمه مقاله گلمیرا شریازدانوا و جیم بوترفیلد است که نشریه فناوری اطلاعات و سیاست در سال ۲۰۱۷ منتشر کرده است. این نشریه مربوط به بخش فناوری اطلاعات و سیاست انجمن علمی سیاست آمریکا است که تحقیقات مربوط به تعامل فناوری اطلاعات با فرایندهای سیاسی و دولتی را پوشش می دهد.

E-government as an anti-corruption strategy in Kazakhstan; Gulmira Sheryazdanova & Jim Butterfield; Published online: 07 Feb 2017.

۲- رئیس گروه بررسی و تحقیقات مرکز مطالعات و پژوهش های سلامت اداری و مبارزه با فساد

مقدمه

قزاقستان از جهات مختلف، یک داستان موفقیت مابعد شوروی است. رهبری آن پایدار بوده است؛ در این کشور، سرمایه‌گذاری گسترده در حوزه آموزش، زیرساخت‌ها و تحول اقتصادی صورت گرفته و کشور از هرگونه اغتشاش قومی در داخل و تنش‌های جغرافیایی-سیاسی بین‌المللی اجتناب کرده است. با این وجود قزاقستان با برخی چالش‌های جدی روبه‌رو می‌باشد که یکی از آن‌ها مسئله فساد است. رئیس‌جمهور قزاقستان، نورسلطان نظربایف، بر اهمیت مبارزه با فساد تأکید نمود و اظهار داشت که در سال ۲۰۰۸ «فساد به شکلی قابل توجه، رقابت‌پذیری کشور را کاهش داده، مانع اجرای ساختارهای دموکراتیک در جامعه شده، باور مردم به قانون و عدالت و در نهایت اعتماد آن‌ها به دولت را تخریب کرده است» (نظربایف، ۲۰۰۸).

قزاقستان عهده‌دار ابتکار عمل یک دولت الکترونیک گسترده برای کاهش فساد از طریق ساده‌سازی خدمات، معرفی شفافیت و حذف تصمیم‌گیری‌های دلبخواهی است. در شاخص توسعه دولت الکترونیک سازمان ملل متحد^۱ که شامل خدمات برخط، زیرساخت ارتباطات راه دور و توسعه سرمایه انسانی در بخش‌های مساوی می‌باشد، قزاقستان از رتبه ۳۸ به جایگاه ۲۸ طی دو سال بین‌گزارش‌های ۲۰۱۲ و ۲۰۱۴ سازمان ملل متحد ارتقا یافت (UN, 2014, p. 27). قزاقستان رتبه دوم را در رده کشورهای با درآمد متوسط در خدمات برخط و رتبه چهارم در جهان نسبت به درآمد را به دست آورد (UN, 2014, pp. 54, 56). هدف ما در این مقاله بررسی چگونگی اقدامات قزاقستان برای توسعه ظرفیت دولت الکترونیک و بررسی شواهد اولیه اثربخشی آن در برابر فساد است.

قزاقستان

قزاقستان یکی از ۱۵ کشوری است که از زمان فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی در اواخر سال ۱۹۹۱ ظهور یافت. از دیدگاه سرزمینی دومین کشور پس از شوروی است، اما با تراکم جمعیت شش نفر در هر کیلومتر مربع (در مجموع ۱۷ میلیون نفر) به عنوان کشوری کم‌جمعیت با جایگاه ۲۱۱ از ۲۲۰ کشور در سراسر جهان رتبه‌بندی شده است و چالش‌های جدی برای ارائه خدمات نشان می‌دهد. اقتصاد قزاقستان در سال ۲۰۱۳، سیزده برابر بیشتر از سال ۱۹۹۹ بوده که پایین‌ترین میزان کاهش اقتصادی پس از کمونیست است. در فاصله زمانی ۱۲ سال بین سال‌های ۲۰۰۴ تا ۲۰۱۵، قزاقستان متوسط رشد اقتصادی ۶/۱ درصد را تجربه کرد (بانک جهانی، ۲۰۱۶). تقریباً دو سوم جمعیت قومی قزاق با تقسیمی متعادل میان روس‌ها و دیگر گروه‌های قومی آسیای مرکزی هستند و زبان‌های غالب آن‌ها قزاقی (از خانواده ترک) و روسی است. تنش‌های قومی کم است و آن را تا حدودی در فضای پس از شوروی متمایز می‌کند.

دستور کار پس از کمونیست در سراسر اتحاد جماهیر شوروی سابق و اروپای شرقی، بادگرگونی‌های گسترده سیاسی و اقتصادی مشخص شده است. الستر، اوفه و پرسوس (۱۹۹۸)، در حالی که در مطالعه خود از چالش‌های چهار کشور اروپای شرقی بحث می‌کنند، به هنگام نبود اختیاری برخاسته از قانون اساسی که ترتیبات غیررسمی انتقال قدرت و جانشینی آن به جای نهادهای رسمی را حفظ کند، سرشت انسانی را برجسته می‌نمایند. در چنین محیطی از جریان نهادی، میزان قدرت تصمیم‌سازی، نوعی اختیار میان مقامات بسیار بالا محسوب می‌شود. بنابراین فرصت فساد فراهم می‌گردد، زیرا دارایی‌های دولتی خصوصی شده‌اند.

دولت الکترونیک و فساد

طرفداران اقدامات دولت الکترونیک از طرح آن به عنوان یک استراتژی ضد فساد برای ادعای خود تردید ندارند. هو (۲۰۰۲، ص ۴۳۵) آن را «انگاره جدید»^۱ می‌نامد که جایگزین مدل سنتی شده است و بر بخش‌بندی، تخصص، استانداردسازی و عادی‌سازی تأکید می‌کند. در عوض، پارادایم دولت الکترونیک بر ساخت شبکه‌های هماهنگ، همکاری بیرونی و خدمات تک‌مرحله‌ای مشتری تأکید می‌کنند. باتناگار و اپیکل (۲۰۰۶) بر این عقیده هستند که مسئله بهره‌گیری دولت الکترونیک از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطات به دولت اجازه می‌دهد تا اثربخش‌تر کار کند، اطلاعات را به اشتراک بگذارند و خدمات بهتری را برای عموم توزیع نمایند. لای و هالیم (۲۰۰۲) به شکل هم‌زمان به عنوان یک پارادایم جدید و یک «انقلاب»^۲ به دولت الکترونیک اشاره می‌کنند. لونسکو (۲۰۱۳) بر توان بالقوه دولت الکترونیک در تأثیرگذاری بر فرایند خرید در یک حوزه مستعد فساد تأکید می‌کند (Andersen, 2009).

باتناگار و اپیکل (۲۰۰۶) چارچوبی مفید درخصوص دولت الکترونیک را در این مقاله ارائه می‌کنند. دولت الکترونیک می‌تواند از طریق شفاف کردن رویه‌ها و حذف تصمیم‌سازی‌های اختیاری از فساد جلوگیری کند. اقدامات انجام‌شده از سوی مقامات می‌تواند ردیابی و شکایات شهروندان، ثبت شود و در نتیجه، احتمال اجرای آن افزایش یابد. فرایندهای تصمیم‌سازی غیرشفاف، وقوع فساد را امکان‌پذیر می‌سازند، بنابراین دسترسی آزاد به اطلاعات باعث افزایش شفافیت و پاسخگویی می‌شود و در نتیجه‌ی آن، شهروندان توانمند می‌شوند. سرانجام، زیرساخت فناوری اطلاعات و ارتباطات^۳ (ICT) و سرمایه‌گذاری منابع انسانی، ظرفیت دولت را برای ارائه خدمات بهتر تقویت می‌کند. لیو و همکاران (۲۰۱۱، ص ۴۸) بر آنند که «فساد» بیشتر زمانی رخ می‌دهد که مقامی دولتی به یک امتیاز دسترسی داشته باشند، دارای اختیار در اداره آن باشند و با عدم پاسخگویی عمل کنند». بنابراین، کاهش اختیارات و

1 - New paradigm

2 - Revolution

3 - Information and Communications Technology

افزایش پاسخگویی باید فرصت‌های فساد را کاهش دهد. اثربخشی افزایش شفافیت و کاهش تصمیم سازی‌های اختیاری، در مطالعات دیگر، از جمله تحقیق آندرسن (۲۰۰۹، ص ۲۰۲)، برتوت و همکاران (۲۰۱۲) و الباناسوی (۲۰۱۳) مورد تأکید قرار گرفته است.

استراتژی ارتقای باز بودن^۱ و دسترسی به اطلاعات به‌عنوان سازو کاری برای مبارزه با فساد، پدیده‌ای نسبتاً جدید است و جای تعجب نیست که استفاده روزافزون از فناوری اطلاعات و ارتباطات (بارتوت، جگر و گریمز، ۲۰۱۰، ص ۲۶۵) باهم مرتبط هستند. تحقیقات موردی از شماری از کشورهای آسیا، آمریکای لاتین و اقیانوسیه، شواهدی از این اثربخشی را ارائه می‌دهد.

ادبیات خاص پروژه دولت الکترونیک قزاقستان و فساد ادبیاتی گسترده نیست. [خانم] جانوآ (۲۰۰۹) شبکه‌ای از مراکز خدمات عمومی و نقش مورد نظر آن‌ها را در کاهش فساد بررسی می‌کند. علاقه اصلی او در این مراکز در واقع به کار او به‌عنوان نماینده این جریان در «مدیریت عمومی جدید»^۲ بازمی‌گردد. یک سال بعد، همین نویسنده، کاربرد دولت الکترونیک برای قزاقستان به‌عنوان یک کشور در حال گذار را مورد بررسی قرار داد و چندین مانع را برای اجرای اثربخش آن مشخص نمود که یکی از آن‌ها مقامات فاسدی بودند که انتظار شکست این طرح را داشتند (Janenova, 2010). این مشاهدات نشان می‌دهد که انجام درست دولت الکترونیک باید بر سطح فساد اثر گذار باشد.

پروژه دولت الکترونیک قزاقستان

یکی از محققان این حوزه، ادعا می‌کند که کشورهای در حال توسعه اغلب در مورد معرفی دولت الکترونیک به شیوه اشتباه عمل می‌کنند. او می‌نویسد:

کشورهای در حال توسعه اغلب با یک پورتال تحت وب شروع می‌کنند که از طریق مجموعه‌ای از وب‌سایت‌های دولتی اطلاعات G2C یک‌طرفه [دولت برای شهروندان] را فراهم می‌آورد و سپس پروژه‌های فردی ملی را، یکی یکی و مستقل از یکدیگر توسعه می‌دهد. این عمل بسیار ناکارآمد است و اغلب منجر به تکرار، هدررفت منابع و «دوباره اختراع کردن چرخ»^۳ می‌شود. یک پورتال دولتی در کوتاه‌مدت خوب است اما در یک استراتژی بلندمدت باید در ابتدا آمادگی الکترونیکی کشور در نظر گرفته شود و تحلیل شکاف نیز صورت پذیرد. سپس شکاف مذکور پر گردد تا اطمینان حاصل شود که زیرساخت‌های مورد نیاز، پشتیبانی مالی، نیازهای محاسبه‌ای شهروندان، توان مالی عمومی فناوری اطلاعات و ارتباطات و سایر موارد در همه‌جا موجود است (محمود، ۲۰۱۳).

استراتژی قزاقستان، سامانمندتر از ارزیابی عمومی «محمود» از کشورهای در حال توسعه بود. این در واقع با تشکیل یک پورتال G2C یک‌طرفه بین سال‌های ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۶ آغاز شد، اما طی مراحل

1 - Openness

2 - New public management

3 - Reinvention of the wheel

پیچیده‌تر توسعه دولت الکترونیک طی هشت سال بعد ادامه یافت. شاخص دوسالانه توسعه دولت الکترونیک سازمان ملل متحد، این پیشرفت را نشان می‌دهد که قزاقستان در سال ۲۰۰۸ در رتبه ۸۱؛ در سال ۲۰۱۰، رتبه ۴۶؛ در سال ۲۰۱۲، رتبه ۳۸؛ و در سال ۲۰۱۴، در رتبه ۲۸ جهان قرار دارد. در سال ۲۰۱۲، در سطح مشارکت الکترونیکی، که شاخصی از سطح بالاتری از تعامل با مصرف‌کننده منفعلی اطلاعات می‌باشد، دومین کشور در دنیا بود (UN، 2014، 2012، 2008).

گزارش سال ۲۰۱۴ از اداره امور اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد، ادعا می‌کند که توسعه خدمات برخط به عنوان بخشی از استراتژی دولت الکترونیک باید به چهار مرحله تقسیم شود: خدمات اطلاعاتی در حال ظهور^۱، خدمات اطلاعاتی پیشرفته^۲، خدمات تراکنشی^۳ و خدمات متصل^۴ (سازمان ملل متحد، ۲۰۱۴). توسعه قزاقستان کم‌وبیش مطابق با این سرفصل بوده است (Buiyan, 2010).

مرحله اول: خدمات اطلاعاتی در حال ظهور. در این مرحله، وبسایت‌ها ایجاد شده یا افزایش یافته‌اند تا اطلاعات دقیق در مورد سیاست‌ها، قوانین، مقررات و خدمات ارائه شده توسط هر آژانس را ارائه دهند.

پروژه دولت الکترونیک قزاقستان توسط رئیس‌جمهور در ۱۹ مارس ۲۰۰۴، در سخنرانی سالانه‌اش اعلام شد. این پروژه ابتدا فقط با مقادیر اندکی از خدمات اطلاعاتی آغاز گردید. دولت قزاقستان در طی این دوره زمانی، پورتال دولت الکترونیک خود را راه‌اندازی کرد (<http://www.egov.kz>). نهادهای دولتی نیز سایت‌های اطلاعاتی خود را ایجاد کردند. این اطلاعات بر روی مسئولیت‌ها و صلاحیت‌های نهادها و خدماتی که آن‌ها به عموم ارائه می‌دهند، متمرکز شده است. علاوه بر این، مقررات حاکم بر ارائه خدمات همراه با اقدامات قانونی رسمی که بر اساس قانون تقویت شدند، منتشر شد. در این مرحله هیچ‌گونه توانایی برای تعامل میان عموم و مقامات وجود نداشت. این جریان اطلاعاتی به شدت یک‌طرفه بود. این مرحله تقریباً از سال ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۶ ادامه داشت.

مرحله دوم: خدمات اطلاعاتی پیشرفته. در این مرحله، خدمات اطلاعاتی بهبود یافت، به شهروندان اجازه داده شد تا با مقامات ارتباط برقرار کنند و فرم‌ها و سایر اسناد را پیاده نمایند. در قزاقستان این کار در وهله اول از طریق ابزارهای تعاملی جمعی، چت تعاملی و ایمیل انجام شد. سیستم‌های اطلاعاتی اداری به تدریج توسعه یافتند، پایگاه داده‌ها ایجاد شد و مجوزهای الکترونیکی صادر گردید. این مرحله دوره زمانی سال‌های ۲۰۰۷ تا ۲۰۰۹ را زیر پوشش قرار داد.

مرحله سوم: خدمات تراکنشی. در این مرحله، ارتباط دوجانبه بین شهروندان و کارمندان دولت گسترش یافته و تقویت شد. ورود به توسعه قانونی و سیاستی امکان‌پذیر گردید. تراکنش‌های غیرمالی

1 - Emerging information services

2 - Enhanced information services

3 - Transactional services

4 - Connected services

و مالی معین، می توانستند پردازش شوند.

معرفی تعاملات تراکنشی در قزاقستان در سال های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۱ رخ داد. شهروندان برای اولین بار توانستند از طریق پورتال دولت الکترونیک، پول پرداخت کنند که شامل پرداخت مالیات، عوارض، جریمه نقض قوانین راهنمایی و رانندگی و هزینه های آب و برق بود. گام اصلی معرفی تمهیدات بود که الکترونیک، برای وارد کردن شفافیت به یک فضای بسیار فاسد عملیات دولتی طراحی می شد.

مرحله چهارم: خدمات متصل. این گزارش این مرحله را یک تحول می داند که شیوه ارتباط دولت ها با شهروندان را تغییر می دهد و نتیجه آن یک رویکرد «شهروند-محور» است که از برنامه های ارتباطی تعاملی (شاید از جمله رسانه های اجتماعی) استفاده می کند تا خدمات شایسته و پیچیده ای را که بین نهادها ایجاد می شود و تصمیم سازی های مشارکتی توسط شهروندان را فراهم آورد.

از سال ۲۰۱۲ قزاقستان با افزایش پیچیدگی و رشد خدمات روبه رو شده و سطح بسیار بالایی از تراکنش ها در سال های اخیر معرفی گردیده است. شهروندان می توانند ادعاهای مالیاتی، اسناد درخواستی، درخواست مجوز، پرونده برای مزایای خدمات اجتماعی و موارد دیگر را از این طریق ارائه دهند.

ابعاد دولت الکترونیک قزاقستان

توانایی یک دولت برای توسعه و بهره برداری از دولت الکترونیک اثربخش و کارآمد، بستگی به تعدادی از عوامل اداری، مالی و انسانی دارد. ما چندین شاخص را بررسی خواهیم کرد:

۱. زیرساخت ارتباطات مخابراتی

شاخص زیرساخت ارتباطات مخابراتی سازمان ملل متحد^۱ (TII) براساس داده های اتحادیه بین المللی ارتباطات مخابراتی شکل گرفته است. این شاخص در سال ۲۰۱۴ از پنج جزء تشکیل شد: درصد جمعیت استفاده کننده از اینترنت و اشتراک های پهنای باند ثابت، پهنای باند بی سیم، تلفن ثابت و خدمات تلفن همراه. ضریب نفوذ اینترنت در قزاقستان در سال ۲۰۱۳ به میزان ۵۴ درصد بوده است که افزایش تقریباً ۷۰ درصدی در سه سال گذشته و نزدیک به ۴۰۰ درصدی در پنج سال گذشته را نشان می دهد (ITU, 2014). قزاقستان دارای نهمین رتبه دارا بودن تلفن همراه در جهان است (۱۰۰ نفر از ۱۸۰ نفر)، اما به طور قابل ملاحظه ای در تلفن های ثابت و اشتراک پهنای باند تلفن ثابت (به ترتیب رتبه ۷۰ و ۸۲ در جهان) پایین است. اکثر کاربران استفاده از اینترنت، از طریق تلفن های همراه یا نقاط دسترسی بی سیم را ترجیح می دهند، که نشان دهنده ضریب بالای نفوذ تلفن همراه است که خود، به استفاده از خدمات دولت الکترونیک منجر می شود. در واقع، قزاق تلکام^۲، توسط دولت به منظور ایجاد

1 - UN's telecommunications infrastructure index

2 - Kazakhtelecom

نقاط عمومی با دسترسی آزاد به پورتال دولتی قزاقستان تأسیس شد.

۲. سواد رایانه‌ای^۱

به‌رغم سطح نسبتاً بالای نفوذ اینترنت، مقامات از رییس‌جمهور گرفته تا بقیه، در مورد پایین بودن سواد رایانه‌ای در کشور ناخشنود هستند. این اصطلاحی است که اغلب به شکلی نامناسب استفاده می‌شود، اما می‌تواند در متن این مقاله به‌عنوان توانایی استفاده از خدمات برخط و سازوکارهای بازخورد شناخته شود. دولت به شکل رسمی سواد رایانه‌ای را با دانش پایه‌ای درباره کامپیوتر، آشنایی با ویندوز و مجموعه برنامه‌های آفیس و توانایی استفاده از اینترنت اندازه‌گیری می‌کند. نظریات در اوایل سال ۲۰۱۲ اهمیت سواد رایانه‌ای را به‌عنوان بخش اصلی نوسازی اجتماعی اقتصادی یادآور شد (نظریات، ۲۰۱۲). چندی پیش، یکی از مقامات ادعا کرد که فقط ۲۰ درصد از مردم مهارت استفاده کارآمد از اینترنت را دارند (Baitenov, 2011). هم‌زمان با بحث درباره برنامه «اطلاعات قزاقستان» که در سال ۲۰۱۴ راه‌اندازی شد، یکی دیگر از مقامات استدلال کرد که سواد رایانه‌ای حق همه شهروندان و یک عامل حیاتی برای رقابت جامعه و کشور است (Tukusheva, 2014). هدف‌گذاری سواد رایانه‌ای در برنامه اطلاعات قزاقستان تا سال ۲۰۲۰، پوشش دهی ۸۰ درصدی مردم است (دولت قزاقستان، ۲۰۱۴). این مهم در دوره‌های آموزشی بیش از ۳۰۰ مرکز خدمات عمومی و هفت مرکز آموزشی که توسط یونسکو تأمین مالی می‌شود، تحقق یافت.

۳. تخصیص بودجه

نخستین پروژه دولت الکترونیک در سال ۲۰۰۵ آغاز شد و هزینه آن در مدت سه سال به ۳۸۰ میلیون دلار رسید (دولت قزاقستان، ۲۰۰۴؛ بانک جهانی، ۲۰۱۶، ص ۲۴). ابتکاری در سال ۲۰۰۷ برای کاهش شکاف‌های دیجیتال با تخصیص بودجه تقریباً ۱۳۰ میلیون دلار در نرخ ارز در آن زمان به‌عمل آمد (دولت قزاقستان، ۲۰۰۶). بزرگ‌ترین تعهد بودجه‌ای برای توسعه زیرساخت‌های دولت الکترونیک، یک برنامه پنج‌ساله بزرگ سرمایه‌گذاری در فناوری اطلاعات و ارتباطات بود که در سال ۲۰۱۰ اعلام شد (دولت قزاقستان، ۲۰۱۰). تعهدی به‌میزان تقریبی نیم میلیارد دلار ایجاد شد. این تعهد شامل سرمایه‌گذاری بر روی پهنای باند، شبکه‌های تلفن همراه و سیستم‌های خط تلفن ثابت بود. جایگزینی سیستم‌های آنالوگ با سیستم‌های دیجیتال؛ و هدایت خودکار (اتوماسیون) ادارات پست و همچنین توسعه نرم‌افزاری برای پورتال‌های محلی و ملی و محتوای این پورتال‌ها، ایجاد مؤسسات آموزش عالی برای فناوری اطلاعات و ارتباطات، و برنامه‌ای برای افزایش سواد رایانه‌ای بود.

۴. حوزه‌های اصلی هدف

دو مطالعه وجود دارد که به یک فهرست همپوشان از فسادخیزترین حوزه‌های دولت قزاقستان می‌رسند. داده‌های رسمی دادستانی کل (دادگستری عمومی) نشان می‌دهد که سه حوزه از فاسدترین

حوزه‌ها شامل خرید، مجوزها و یک دسته‌بندی وسیع از نظارت بر اعمال مجرمانه‌ای است که از سوی پلیس و ارگان‌های تحقیقاتی برای حوزه‌های سلامت، آتش‌سوزی و ایمنی بازرسی‌ها انجام می‌پذیرد (توریسبکوف و همکاران) از «ابزار غیررسمی حل مسئله»^۱ به‌عنوان یک جایگزین برای فساد خُرد^۲ استفاده کردند (۲۰۰۷). بر این اساس، پنج حوزه فساد در قزاقستان، پلیس راهنمایی و رانندگی، گمرک، «خدمات بهداشتی - اپیدمیولوژیک» (یعنی سازمان مسئول از بین بردن هجوم حشرات مانند سوسک‌ها و ساس‌ها)، مراکز مهد کودک و آموزش عالی است.

بسیاری از عناصر پروژه دولت الکترونیک قزاقستان این حوزه‌های خاص را هدف قرار می‌دهند.

• خرید ملزومات: سایت خرید الکترونیکی (<http://gos.zakup.gov.kz>) در سال ۲۰۰۹ افتتاح شد و طی یک سال بیش از چهار میلیون بازدید داشت (BNews.kz, 2010). در سال ۲۰۱۰، صد درصد از خریدها از طریق سایت آگهی شده و قرارداد آن‌ها بسته شده است.

• صدور پروانه: سایت صدور مجوز الکترونیکی (<http://elicense.kz>) دارای ۱۶ مقوله از صدها مجوز و پروانه شامل حوزه‌های مهم مانند حمل‌ونقل، ساخت‌وساز، مراقبت‌های سلامت، خدمات حقوقی و حفاظت از محیط‌زیست است. در سال ۲۰۱۳، این پورتال بیش از سی هزار مجوز از انواع مختلف صادر کرده است (ITU News, 2013).

• ثبت کسب‌وکار: «شروع کسب‌وکار»^۳ اولین مورد در شاخص کسب‌وکار بانک جهانی محسوب می‌شود. این یک حوزه مستعد فساد است، زیرا اسناد متعددی معمولاً مورد نیاز می‌باشد و این روند می‌تواند به راحتی توسط مقامات مسدودکننده و رشوه‌گیر به تعویق بیفتد. قزاقستان در این حوزه متفاوت نبود؛ برای مثال، برای شروع یک کسب‌وکار ساختمانی، ۱۲ سند و مجوز مختلف نیاز بود و ممکن است گرفتن پاسخ، ماه‌ها طول بکشد. ثبت برخط کسب‌وکار، روند برنامه را حداکثر تا چهار ساعت کوتاه کرده (NITES, 2014) و زمان تأیید به حدود ۱۰ روز در مقایسه با میانگین OECD کاهش یافت (بانک جهانی، ۲۰۱۴). تا اواخر سال ۲۰۱۴ بیش از ۳۸ هزار کسب‌وکار از طریق این سایت ثبت شده بود (NITES, 2014).

۵. تلفن همراه دولتی

با توجه به اینکه تلفن‌های همراه تقریباً حضوری همه‌جایی دارند، برنامه‌های «تلفن همراه دولتی»^۴ برای iOS و گوشی‌های اندروید توسعه یافته‌اند. از اواسط سال ۲۰۱۵ تا سال ۲۰۱۶، تعداد ۵۰ سرویس از طریق برنامه‌های موجود با شماره، دو برابر شده بودند (BNews.kz, 2010). برطرف‌دارترین خدمات در آن زمان بررسی وضعیت پس‌انداز بازنشستگی، یافتن آدرس برای ادارات دولتی و عضویت در

1 - Informal means of problem solving

2 - Petty corruption

3 - Starting a business

4 - Mobile government

صف در مراکز خدمات عمومی بود.

۶. میزان کاربرد

گزارش کمیته پارلمانی نشان می‌دهد که تا نوامبر سال ۲۰۱۴ پورتال دولتی چیزی معادل ۲/۶ میلیون کاربر را ثبت کرده است که تقریباً ۲۵ درصد آن‌ها جمعیتی بالای ۲۰ سال را تشکیل می‌دهند.

۷. مراکز خدمات عمومی

این یک بخش بلندپروازانه از پروژه دولت الکترونیک است. مراکز خدمات عمومی در سال ۲۰۰۷ معرفی شدند (دولت قزاقستان، ۲۰۰۷). در اواسط سال ۲۰۱۵، بیش از ۳۰۰ مرکز در سراسر کشور وجود داشت (portal e-kv.kz)؛ تا اواخر سال ۲۰۱۴ نیز ۷۰ مرکز تلفن همراه برای خدمت به روستاهای با جمعیت کمتر از ۱۰۰ نفر فعال بود (Kirgeeva, 2014). این مدل به اصطلاح «پنجره‌ی واحد»^۱ (یعنی یک فروشگاه تک مرحله‌ای) در جایی بود که در آن چندین سرویس قابل دسترسی وجود داشت. در ابتدا ۳۰ مرکز ایجاد شد. اگرچه تا چندین سال، اسناد هنوز به شکل کاغذی بود اما در سال ۲۰۱۱، مراکز خدمات عمومی بخشی از ابتکار دولت الکترونیک را با تأکید بر کاهش استفاده از کاغذ، آغاز نمود.

یک مثال در این زمینه، مربوط به مراکز به اصطلاح تخصصی خدمات عمومی برای رانندگان است. این مراکز، اهدافی چهارگانه را دنبال می‌کنند: اسناد ضروری کمتر، فرایند خودکار، کاهش میزان زمان تعهد و شفافیت. رانندگان می‌توانند امتحان رانندگی داده و مجوز کسب کنند و وسایل نقلیه را ثبت نمایند. اگر وسیله نقلیه‌ای به کشور وارد شود، یک پست گمرکی برای ترخیص کالا از گمرک وجود دارد. مدارک در یک پایگاه داده الکترونیکی برای دسترسی سریع نگهداری می‌شوند.

تعامل با مقامات مالیاتی نیز به میزان قابل توجهی کاهش یافته است. امکان پرداخت‌های مالیاتی به صورت الکترونیکی در سال ۲۰۰۶ ارائه شد. شهروندان و کسب و کارها می‌توانند مالیات درآمد، دارایی و زمین را پرداخت کنند؛ مشاهده حساب‌های مالیاتی؛ درخواست پرونده و دریافت اطلاعیه‌ها از مقامات مالیاتی را انجام دهند. علاوه بر این، زمانی که مالیات دهندگان مدارک مالیاتی را درخواست می‌کنند، ایشان مجاز به ارائه آن‌ها در یک یا دو روز بسته به نوع سند هستند. یکی از مقامات شهرداری ادعا کرد که ۹۰ درصد از مالیات دهندگان از خدمات الکترونیکی استفاده می‌کنند. زمان‌های انتظار در صفاها عملاً حذف شده و مالیات دهندگان انگیزه‌ای برای دنبال کردن راه‌های ناکارآمد دور زدن، یعنی رشوه دادن را ندارند (Zharmukhanbetova, 2014).

دولت الکترونیک و فساد

فساد در قزاقستان در نگاه اولیه به دو بخش قابل تقسیم است. فساد خرد، بیشتر برای عموم در

رویارویی با مقامات و شهروندان قابل مشاهده است. این‌ها شامل خدماتی است که به صورت برجسته در پیمایش‌های مربوط به نظر عموم در خصوص فاسدترین بخش‌ها شکل می‌گیرند. پیمایش مؤسسه تحقیقات غیرانتفاعی در سال ۲۰۰۸، نشان داد بخش‌هایی که در آن افراد اغلب با فساد روبه‌رو هستند، شامل امنیت عمومی (به‌ویژه پلیس راهنمایی و رانندگی)، عدالت کیفری و نظام قضایی، گمرک، آموزش عالی، مهدکودک‌ها، بازرسی خودرو و سایر خدمات بازرسی، و مشاوره املاک می‌باشد. کسب‌وکارهای کوچک و متوسط در زمان بازرسی، ثبت املاک، گمرک، صدور مجوز و ثبت مالیات و اسناد حساسی نیز با فساد مواجه می‌شوند (Strategia, 2008).

اشکال جدی‌تر فساد در ادارات دولتی و کسب‌وکارهای عمومی در سطوح بالاتر اداره و از جمله در میان چهره‌های سیاسی یافت شده است. در واقع، هنگامی که در یک نظرسنجی در سال ۲۰۱۲ پرسیده شد که سریع‌ترین راه برای ثروتمند شدن یک فرد چیست، شایع‌ترین پاسخ رفتن به حوزه خدمات عمومی یا کار برای یک شرکت دولتی بود که از ایجاد کسب‌وکار برای خود و یا ازدواج با پول هم پیش افتاده بود (Kapital, 2012). در کازینا یا ساموراک صندوق ثروت قزاقستان ۳۵۰ هزار نفر کار می‌کند که حدود ۴۵ درصد از اقتصاد قزاقستان به‌ویژه در بخش مواد خام به وسیله آن کنترل می‌شود. اتهام وجود فساد به‌رغم وجود تعهدات بالا برای پاک کردن آن، چیز شایع است (چازان، ۲۰۱۳؛ خامیدوف، ۲۰۱۴). این صندوق از قوانین و مقررات شفافیت در خصوص رویه‌های خرید معاف است (وزارت امور خارجه ایالات متحده، ۲۰۱۴).

در این حال، به‌طور دوره‌ای، شخصیت‌های سطح بالا از جمله وزرا، محکوم به فسادهای بزرگ می‌شوند، اما دیدگاه موجود، این است که این موارد تنها درصد کمی از مقامات قدرتمند و در عین حال فاسد را نشان می‌دهد (Glushkova, 2014).

ارزیابی اثربخشی دولت الکترونیک

ما در ارزیابی اثربخشی ابتکارات گسترده دولت الکترونیک که در سال‌های اخیر دولت قزاقستان انجام شده است با چالش‌های متعددی روبه‌رو هستیم. فساد به‌واسطه‌ی ماهیتش یک پدیده نیمه پنهان است. گروه‌های نظارتی به‌ویژه سازمان شفافیت بین‌الملل در اجرای پیمایش‌ها، بر گزارش‌گیری از شهروندان و کسب‌وکارها و ادراک عموم و جامعه تجاری متکی هستند. هرچند بین اجرای ارزیابی و تغییرات در ادراک، زمان مناسبی (و کمتر در گزارش‌گیری) وجود دارد، برای یک ارزیابی ابتدایی، ما عمدتاً بر مشاهدات و مستندات روایتی که در گزارش‌های خبری و همایش‌های برخط یافت می‌شود، تکیه می‌کنیم.

شایع‌ترین مشاهداتی که ما با آن مواجه هستیم این است که خدمات ارائه شده از طریق پورتال دولت الکترونیک و مراکز خدمات عمومی، تعامل با مقامات را حذف یا به شدت محدود می‌کنند، جایی که

بیشترین بهبودی در آنجا صورت گرفته است. در سال ۲۰۱۴، رئیس نهاد حفاظت از مصرف کننده قزاقستان (Kazpotrebnadzor) اظهار داشت که از بین بردن «عامل انسانی» از طریق خود کارسازی فرایندها، فساد را به شکل قابل توجهی کاهش می دهد (Kuralai, 2014). شواهد قانع کننده ای از سوی رئیس شعبه شفافیت بین المللی قزاقستان گزارش شد که براساس پیمایش های صورت گرفته، فساد خرد در ارائه خدمات از ۸۰ درصد به ۱۴ درصد کاهش یافته است (Kuralai, 2014).

بحث های همایشی، بازتاب دهنده این تغییرات هستند. شرکت کنندگان به طور مرتب خطوط کوتاه تر، زمان انتظار کمتر، کاهش کاغذبازی و رشوه خواری کمتر را ستایش می کنند. اگرچه در ابتدا بسیاری از افراد نسبت به استفاده از اسناد الکترونیکی تردید داشتند، اما از سال ۲۰۱۱ این مسئله به تدریج تغییر یافت زیرا مردم بر آنند که اسناد کاغذی ساده تر از موارد الکترونیکی قابل جعل هستند.

چالش های موجود

۱. مشکلات فنی

در روزهای اولیه ارائه خدمات الکترونیکی، انجمن های برخط آکنده از شکایات در مورد خرابی های فنی، زمان کند پاسخ دهی و بازگشت گردش ها بود. چنین شکایتی در طول زمان کاهش یافته، زیرا برنامه ریزی و ظرفیت فنی بهبود پیدا کرده است. اما وضعیت روستاهای کوچک بسیار متفاوت از مناطق شهری است. در کمتر از ۹۰۰ روستا با جمعیتی بین ۵۰ تا ۲۵۰ نفر، مردم همچنان با دسترسی ۵۶ مگابیت بر ثانیه با اینترنت کار می کنند. در سال ۲۰۱۴ برنامه جدیدی برای تولید فیبر نوری به چنین مناطق دور افتاده اعلام شد (Kaukenova, 2014).

۲. حذف عامل انسانی همیشه امکان پذیر نیست

همه چیز رانمی توان به صورت یک فرایند خود کار در آورد. به عنوان مثال، اگرچه اخذ گواهینامه رانندگی می تواند ساده باشد و به یک موضوع حتی خود کار تبدیل شود، اما آزمون رانندگی نمی تواند به صورت خود کار انجام شود. یک تحقیق در سال ۲۰۱۳ به این نتیجه رسید که صدور گواهینامه رانندگی در آلماتی و مناطق اطراف آن، سه میلیون تنگه (واحد پول آلماتی) در روز منجر به رشوه خواری می شود که اکثراً مرتبط با آزمون رانندگی است.

۳. سواد و دسترسی رایانه ای

با وجود اهداف بلند پروازانه برنامه اطلاعات قزاقستان، هنوز شکاف دیجیتالی قابل توجهی وجود دارد. این شکاف همچنین منجر به عدم اعتماد به اسناد الکترونیکی و به خصوص امضای الکترونیکی می شود. استفاده از تلفن همراه بسیار بیشتر از دسترسی پهنای باند ثابت است؛ استفاده از پهنای باند ثابت در سال ۲۰۱۴ به کمتر از ۱۳ درصد می رسد اما خدمات قابل دستیابی از طریق برنامه های دولت الکترونیک به میزان قابل توجهی کمتر است. سن یک ویژگی متفاوت است. مشخصات کاربران به سمت گروه های

جوانان متمایل شده است؛ ۵۶٪ از کاربران زیر سن ۳۴ سال و کمتر از ۱۰ درصد بالای ۴۴ سال هستند (e-gov.kz, 2014).

مراکز خدمات عمومی به جبران فقدان دسترسی در خانه را جبران می‌کنند و از طریق آموزش سعی می‌نمایند به موضوع سواد رایانه‌ای بپردازند. بخش خصوصی نیز به برخی از محدودیت‌ها پاسخ داده است؛ مثلاً، خدماتی برای کمک به مردم و کسب و کار با پر کردن و ثبت اسناد مالیاتی به صورت الکترونیکی وجود دارد و سیاست جدیدی که درخواست‌های اظهارنامه مالیاتی را از طریق پورتال دولت الکترونیک تأیید می‌کند، افرادی را که در استفاده از کاربری‌های فناوری اطلاعات راحت نیستند، از سوی بستگان یا سرویس‌های خود، کمک می‌نماید.

محدودیت‌های توان دولت الکترونیک

دولت الکترونیک می‌تواند در کاهش انواع فساد خرد ناشی از ناکارآمدی در نظام تأثیرگذار باشد و انگیزه ارائه‌دهندگان خدمات و مصرف‌کنندگان را برای رفع مشکلات از طریق رشوه دادن، کاهش دهد. با این وجود، احتمالاً بروی فساد در سطح بالا تأثیری نخواهد داشت. مرزهای درهم‌تنیده و پرمنفذ میان دولت و بخش کسب و کار، محیط مستعدی را برای رشوه دادن و اختلاس فراهم می‌آورد. در این حال فقدان شفافیت در بسیاری از تصمیمات دولت از دیگر عوامل بروز است.

مشکل سوم، رویه‌های ارائه خدمات کلیدی است. رویه‌های پیچیده باعث افزایش احتمال رشوه دادن می‌شود، زیرا کسب و کارها به دنبال راه‌هایی برای سرعت بخشیدن به انجام خدمات مهم هستند. شاخص کسب و کار بانک جهانی (بانک جهانی، ۲۰۱۴) به چندین حوزه مشکل ساز در قزاقستان که رتبه فساد را بالا می‌برند، اشاره می‌کند:

- گرفتن اتصال الکتریکی. رتبه: ۹۷. زمان: ۸۵ روز. رویه‌ها: ۶؛
- سروکار داشتن با مجوز ساخت و ساز. رتبه: ۱۵۴. زمان: ۱۵۶ روز. رویه‌ها: ۲۵؛
- تجارت برون مرزها. ۱۱ رتبه: ۱۸۵. زمان: ۶۷ روز (واردات)، ۷۹ روز (صادرات). اسناد: ۱۲ (واردات)، ۱۰ (صادرات)؛
- ثبت اموال. رتبه: ۱۴. زمان: ۱۱ روز. رویه‌ها: ۴؛
- پرداخت مالیات. رتبه: ۱۷. زمان: ۱۸۸ ساعت / سال؛
- شروع یک کسب و کار. رتبه: ۵۵. زمان: ۱۰ روز. رویه‌ها: ۶.

علاوه بر توجه به محدودیت‌های دولت الکترونیک به عنوان یک استراتژی ضد فساد، تأکید بر این مسئله مهم است که استراتژی‌های مکمل برای مبارزه با فساد وجود دارد. در این حال، یکی از قابل توجه‌ترین روش‌ها برای رشوه‌گیری است. این مسئله به‌ویژه به‌هنگام بازرسی در حوزه‌های سلامت، ایمنی و مالیات صادق است. یکی از مقامات صنعت، این بازرسان را به «زالوهای» که خون کارآفرینان

را می‌خورند» تشبیه کرد. از آوریل ۲۰۱۴ تا پایان سال، رئیس‌جمهور، توقف بازرسی‌ها را خواستار شد تا طی این مدت، مقامات خود را با استانداردهای بین‌المللی هماهنگ نماید. از سال ۲۰۱۵، بسیاری از کسب و کارها، صرفاً در صورت نقض مقررات باید مورد بازرسی قرار گیرند (Radiotochka, 2014). سیاست کاهش بازرسی‌ها و محدود کردن اختیار بازرسان، نمونه‌ای از یک سازوکار مبارزه با فساد است که مکمل ابتکار دولت الکترونیک در یک استراتژی ضد فساد گسترده‌تر است.

نتیجه‌گیری

شواهد اولیه نشان می‌دهد که ابتکار بلندپروازانه کشور قزاقستان در زمینه مبارزه با فساد اداری می‌تواند به جلو برود. این مسئله به‌ویژه در رابطه با فساد خرد صادق است که افراد و کسب و کارهای کوچک به‌طور منظم با آن روبه‌رو هستند. رویه‌های بیش از حد پیچیده، زمان انتظار طولانی، فرآیندهای غیر قابل پیش‌بینی و حقوق پایین مقامات برای ایجاد شرایط مستعد رشوه‌خواری ترکیب شده است. قبل از برنامه دولت الکترونیک در قزاقستان، مردم با هر دو فرآیند رسمی و غیررسمی دسترسی به یک خدمت آشنا بودند. به کارگیری رویه‌های غیررسمی اغلب تنها راه برای انجام کارها بود.

براین اساس، پیشرفت‌های به‌دست آمده تا به امروز، شامل این موارد است:

- بسیاری از خدمات به خدمات برخط تبدیل شده‌اند؛
- تعداد اسناد و رویه‌های مورد نیاز برای بسیاری از خدمات کاهش یافته است؛
- زمان پاسخگویی الزامی، سرعت فرآیندها را افزایش داده است؛
- در بسیاری از موارد، تعامل با مقامات به شکل کامل از فرایند حذف شده است؛
- در مواردی که خدمات مورد نظر، نیاز به تعامل با مقامات دارند، وجود نظارت، انگیزه دومی را برای رعایت رویه‌های رسمی فراهم می‌کند؛
- برای رسیدگی به شکاف دیجیتالی، بیش از ۳۰۰ مرکز خدمات عمومی افتتاح شده که با ۷۰ مرکز تلفن همراه برای خدمت به مناطق دورافتاده تکمیل می‌شوند؛
- ظرفیت قابل توجهی با اتصالات پهنای باند (از جمله فیبر نوری) و نقاط دسترسی عمومی Wi-Fi معرفی شده است؛
- برنامه‌های کاربردی تلفن‌های هوشمند توسعه یافته که اجازه می‌دهد برخی از رویه‌ها از طریق استفاده از تلفن همراه تقریباً در همه جای قزاقستان امکان پذیر باشد.

سخن گفتن از تلاش‌های قزاقستان در تبدیل شدن به یک بازیگر مهم در عرصه جهانی، صرفاً لفاظی نیست. سرمایه‌گذاری زیادی در حوزه آموزش و پرورش و زیرساخت‌ها، انجام شده است. در واقع، با توجه به تمام این تلاش‌ها، قزاقستان در سال ۲۰۱۳ به عنوان کشوری با ظرفیت توسعه یک «نام تجاری

ملی»^۱ شناخته شد (The Good Country, n.d). اما به گفته یک مشاهده کننده، تمام تلاش هایش برای ارتقای گردشگری و سرمایه گذاری، در صورتی که شهرت کشورش به عنوان یک کشور فاسد بهبود نیابد، نابود می شود (Khegai, 2013). دولت الکترونیک یک قدم در مسیر درست است، اما همین گام، باید بخشی از یک بسته بزرگ تر از اقدامات ضد فساد باشد که اراده سیاسی برای اجرای آن وجود داشته باشد.

References

- 1- Andersen, T. B. (2009). E-Government as an anti-corruption strategy. *Information Economics and Policy*, 21, 201–210.
- 2- Astany, A. (2015, January 1). Osnovnye izmeneniia v nalogovom zakonadatel'stve s 1 yanvaria 2015 goda (Fundamental changes in tax law from January 1, 2015).
- 3- Baitenov, A. (2011, April 29). Svideteli e-government (Witness to e-gov). Retrieved from <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1304058780>
- 4- Bertot, J. C., Jaeger, P. T., & Grimes, J. M. (2010). Using ICTs to create a culture of transparency: E-government and social media as openness and anti-corruption tools for societies. *Government Information Quarterly*, 27, 264–271.
- 5- Bertot, J. C., Jaeger, P. T., & Grimes, J. M. (2012). Promoting transparency and accountability through ICTs, social media and collaborative e-government. *Transforming Government: People, Process and Policy*, 6(1), 78–91.
- 6- Bhatnagar, S., & Apikul, C. (2006). Fighting corruption with e-government applications. APDIP e-Note No. 8. Retrieved from http://www.unapcict.org/ecohub/resources/apdipe-note-8-fighting-corruption-with-e/at_download/attachment1
- 7- Bhuiyan, S. (2010). E-government in Kazakhstan: Challenges and its role to development. *Public Organization Review*, 10, 31–47.
- 8- BNews.kz. (2010, January 21). Za tri nedeli yanvarya vebportal elektronnykh goszakupok posetili poryadka 640 tysiach chelovek (In the first three weeks of January, some 640,000 people visited the e-procurement site).
- 9- BNews.kz. (2015, July 3). Bolee 50 elektronnykh uslug "mobil'nogo pravitel'sva" dostupny v Kazakhstane (Over 50 electronic services through "mobile government" are accessible in Kazakhstan).
- 10- Chuviliaev, P. (2011, October 11). Bez bumazhki uzhe ne bukashka (No paperwork no longer means being a nobody). *Mk.ru*. Retrieved from <http://www.mk.ru/politics/russia/2011632170-/12/10/bez-bumazhki-uzhe-nebukashka.Html>
- 11- e-gov.kz. (2015). Interesnaia statistika elektronnogo pravitel'stva (Interesting statistics about electronic government).
- 12- e-gov.kz Portal. (n.d.). E-government: state services and information online.

- Retrieved March 28, 2015, from <http://www.egov.kz>
- 13- Elbahnasawy, N. (2014). E-government, Internet adoption, and corruption: An empirical investigation. *World Development*, 57, 114–126.
 - 14- Elster, J., Offe, C., & Preuss, U. (1998). *Institutional design in post-communist societies: Rebuilding the ship at sea*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
 - 15- Freedom House. (2014). *Freedom on the Net 2014:Kazakhstan*. Retrieved from <https://freedomhouse.org/sites/default/files/resources/Kazakhstan.pdf>
 - 16- Glushkova, S. (2015, June 2). Govoria o korruptsiii—o masshabakh umalchivaiut (Speaking of corruption—But silent on how much). *Radio Azattyk*. The Good Country. (n.d.) The Good Country Index. Retrieved from <http://www.goodcountry.org>
 - 17- Government of Kazakhstan. (2004). *E-Government Development Programme, 2005–2007*. Retrieved from <http://siteresources.worldbank.org/EXT/EGOVERNMENT/Resources/7025851183566346872/KZeGovProg20052007.doc>
 - 18- Government of Kazakhstan. (2006, October 6). *Programma snizheniia informatsionnogo neravenstva v Respublike Kazakhstan na 2007–2009 gg* (Program for bridging the digital divide in the Republic of Kazakhstan for 2007–2009).
 - 19- Government of Kazakhstan. (2007). *O sozdanii gosudarstvennykh uchrezhdenii—Tsentrov obsluzhivania naseleniia Ministerstva iustitsii Respubliki Kazakhstan* (On the formation of state institutions—Public service centers of the Kazakhstan Ministry of Justice).
 - 20- Government of Kazakhstan. (2010, September 29). *Programma po razvitiuu informatsionnykh i kommunikatsionnykh tekhnologii v Respublike Kazakhstan na 2010–2014 gody* (Program for information and communication technologies in the Republic of Kazakhstan from 2010–2014). *Zakon.kz*.
 - 21- Government of Kazakhstan. (2014). *Gosudarstvennaia programma “Informatsionnyi Kazakhstan—2020”* (State program “Informational Kazakhstan—2020”).
 - 22- Ho, A. T.-K. (2002). Reinventing local governments and the e-government initiative. *Public Administration Review*, 62 (4), 434–444.
 - 23- International Telecommunications Union (ITU). (2014). *World Telecommunication/ICT Indicators Database*. Retrieved from <http://www.itu>.

int/en/ITU-D/Statistics/ Pages/stat

- 24- Ionescu, L. (2013). The impact that e-government can have on reducing corruption and enhancing transparency. *Economics, Management and Financial Markets*, 8(2), 210–215.
- 25- ITU News. (2013). Elektronnoe litsenzirovanie v Kazakhstane (Electronic licensing in Kazakhstan), No. 4. Retrieved from <https://itunews.itu.int/Ru/Note.aspx?Note=3999>
- 26- Janenova, S. (2009). New public management reform in Kazakhstan: The case of one stop shops. *Journal of Public Administration and Civil Service (Kazakhstan)*, 4, 7–14.
- 27- Janenova, S. (2010, May). E-government in Kazakhstan: Challenges for a transitional country. Paper presented to the NISPA Annual Conference, Warsaw, Poland.
- 28- Kapital. (2012, September 19). Bystro razbogatet' v RK pomozhet gossluzhba (Public service helps one become rich quickly in Kazakhstan).
- 29- Kaukenova, S. V. (2014, October 31). Gody v kazakhstanskii auly provedut optovolokno (Kazakh villages will be getting fiber optic cables in 2015). BNews.kz.
- 30- Khamidov, A. (2014, August 4) Kazakhstan grapples with reform of sovereign-wealth fund. Eurasianet. Retrieved from <http://www.eurasianet.org/node/69336>
- 31- Khagai, M. (2013, February 4). Denghi—est', imidzha—net (There is money but no image). Caravan. Retrieved from <http://www.caravan.kz/article/57478>
- 32- Kirgeeva, E. (2014, December 25). Tsentr obsluzhivaniia naseleniia— eto tochka vzaimodeistviia mezhdru narodom i gosudarstvom (The public service center: The point of interaction between the public and the state).
- 33- Kazakhstanskaia Pravda. Retrieved from <http://www.kazpravda.kz/interviews/view/tsentr-obsluzhivaniyanaseleniya-eto-tochka-vzaimodeistviya-mezhdunarodom-i-go>
- 34- Kuralai, A. (2014b, August 13). Prichina korruptsii biurokратиi i chelovecheskii faktor—ekspert (The cause of corruption is bureaucracy and the human factor—Expert). BNews.kz.
- 35- Kuralai, A. (2014a, August 14). Kazakhstanskaia korruptsiia evoliutsionirovala—ekspert (Kazakh corruption has evolved— Expert). BNews.kz. Retrieved from <http://bnews.kz/ru/news/>

- 36- post/222735
- 37- Lai, R., & Haleem, A. (2002). E-governance: An emerging paradigm. *Vision*, 6(2), 99–109.
- 38- Lebedeva, E. (2008, May 5). Nyzhna spravka BTI? Beri otpusk! (Do you need a document from the BTI? Take vacation time!). *Komsomol'skaia Pravda*.
- 39- Lio, M.-C., Liu, M.-C., & Ou, Y.-P. (2011). Can the Internet reduce corruption? A cross-country study based on dynamic panel data models. *Government Information Quarterly*, 28, 47–53.
- 40- Mahmood, Z. (2013). *Developing e-government projects: Frameworks and methodologies*. Hershey, PA: IGI Global.
- 41- Mir24. (2012, June 15). Masimov predlozhil oblegchit' vedenie biznesa v Tamozhennom soiuze (Masimov proposes simplifying the conduct of business in the Customs Union). Retrieved from <http://mir24.tv/news/community/5096007>
- 42- Nazarbaev, N. (2008, January 27). Rech' na kollegii Genprokuratury (Speech at the General Procuracy). Retrieved from <http://www.ia-centr.ru/expert/310>
- 43- Nazarbaev, N. (2012, January 27). Poslanie Prezidenta RK Nazarbaeva Narodu Kazakhstana (Address of President Nazarbaev to the people of Kazakhstan). Retrieved from <http://kaznmu.kz/rus/poslanie-prezidenta-respubliki-kaza-19>
- 44- NITES. (2014, November 4). Predsedatel' pravleniia AO NIT Ruslan Ensebaev rasskazal o rezul'tatakh deiatel'-nosti kompanii chlenam Komiteta po sotsial'no-kul'turnomy razvitiu Mazhlisa Parlamenta RK
- 45- Nur.kz. (2013, August 26). Kak v Kazakhstane "pokupaiut" voditel'skaie prava? (How do people "buy" driver's licenses in Kazakhstan?). Retrieved from <http://www.nur.kz/278420.html>
- 46- Radiotochka. (2014, February 28). Eksperty o novom moratoria na proverki MSB (Experts on the new moratorium on inspections of SMEs). Retrieved from <http://radiotochka.kz/1819-.html>
- 47- Satpaev, D. (2014, August). Corruption in Kazakhstan and the quality of governance (Institute of Developing Economies [Japan] Discussion Paper No. 475).
- 48- Shim, D. C., & Eom, T. H. (2008). E-government and anti-corruption: Empirical analysis of international data. *International Journal of Public Administration*, 31, 298–316.

- 49- Strategiia. (2008). Vospriatie korruptsii i predlozheniia po snizheniiu korruptsii v gosorganakh (Perceptions of corruption and recommendations for reducing corruption in state organs).
- 50- Transparency International. (2015). Corruption Perceptions Index 2015 Retrieved from <http://www.transparency.org/cpi2015>
- 51- Tucusheva, A. (2014, March 18). V Kazakhstane khotiat zakonodatel'no vvesti pravo na komp'iuternuii gramotnist'(In Kazakhstan, they want to legally introduce the right to computer literacy). BNews.kz. Retrieved from <http://bnews.kz/ru/news/post/193394>
- 52- Turisbekov, Z., Jandosova, Zh., D., Tagatova, A., & Shilikbaeva, H. 2007. Administrativnye Bar'ery kak Istochnik Korruptsionnykh Pravonarushenii v Sfere Gossluzhby (Administrative barriers as a source of corruption in state service). The Sandzh Research Center.
- 53- United Nations. (2008). E-Government Survey 2008. Retrieved from <https://publicadministration.un.org/egovkb/portals/egovkb/documents/un/2008-survey/unpan028607.pdf>
- 54- United Nations. (2012). E-Government Survey 2012. Retrieved from <https://publicadministration.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2012-Survey/Complete-Survey.pdf>
- 55- United Nations. (2014). E-Government Survey 2014. Retrieved from <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2014>
- 56- United States Department of State. (2014, June). 2014 Investment Climate Statement—Kazakhstan. Retrieved from <http://www.state.gov/e/eb/rls/othr/ics/2014228884/.htm>
- 57- World Bank. (2006). Kazakhstan e-government program and the road ahead. Retrieved from <http://siteresources.worldbank.org/INTEGOVERNMENT/Resources/MainReport.doc>
- 58- World Bank. (2014). Doing business 2015: Going beyond efficiency. Economy Profile 2015: Kazakhstan.
- 59- World Bank. (2016). World development indicators. Retrieved July 19, 2016, from <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>
- 60- Zakon.kz. (2012, June 27). Sostavlen reiting transparentnosti ministerstv i vedemostv Kazakhstana (Rating of transparency of ministries and departments of Kazakhstan).

- 61- Zharmukhanbetova, G. (n.d.). Kak otpravit' nalogovuiu otchetnost' v electronnom vide. (How to submit tax returns in electronic form). Department of State Revenue (Astana branch).
- 62- Zhenis, E. (2014, October 16). O bor'be s korruptsiei v nalogovykh organakh (On the struggle against corruption in the tax authority). Association of Taxpayers of Kazakhstan. Retrieved from

مروری بر ادبیات استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در مبارزه با فساد^۱

مترجم: محمود مهدوی فر^۲

چکیده

دولت الکترونیک در سال‌های اخیر در بسیاری از کشورها با استفاده از فناوری ارتباطات و اطلاعات (ICT) برای مدرن سازی دولت، افزایش بهره‌وری و بهبود خدمات عمومی محبوبیت فراوانی یافته است. به‌عنوان یک مزیت جانبی، انتظار می‌رود با ترویج شفافیت، باز کردن اطلاعات حکومت برای نظارت عمومی و خود کارسازی فرایندهای دولتی، محدود کردن اختیار مقامات و محدود کردن تعامل شهروندان با مسئولان برای دسترسی به خدمات کلیدی، فساد نیز کاهش یابد. با وجود این انتظارات بالا و سرمایه‌گذاری‌های کلانی که در زمینه دولت الکترونیک شده است، شواهد تأثیر به دلیل عوامل محیطی و نوع مداخلات ICT، متفاوت و محدود است و نرخ‌های بالایی برای پروژه‌های شکست خورده دولت الکترونیک وجود دارد. این نوشتار کمک می‌کند تا یک مرور کلی از ادبیات اخیر در مورد نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات و دولت برای مبارزه با فساد در فرایندهای کلیدی دولتی نظیر تهیه و تدارکات، مالیات، مدیریت منابع انسانی، داده‌های باز و خدمات ارائه شود.

واژگان کلیدی: دولت الکترونیک، فناوری اطلاعات و ارتباطات، فساد، شفافیت، خدمات

عمومی

1 - این متن، ترجمه گزارش «literature Review: the use of ICTs in the fight against corruption» برگرفته از سایت مؤسسه U4 می‌باشد. این مؤسسه یک مرکز پژوهشی چندرشته‌ای با متخصصان علوم اجتماعی و مطالعات توسعه در نروژ است که از سال ۲۰۰۳ با همکاری شبکه‌های تحقیقاتی بین‌المللی در زمینه مبارزه با فساد و سلامت اداری در حال فعالیت‌های علمی از طریق گفتگو، نشریات، آموزش‌های برخط، کارگاه‌های آموزشی، سرویس‌های خدماتی و نوآوری‌های ارتباطی می‌باشد

۲ - پژوهشگر مرکز مطالعات و پژوهش‌های سلامت اداری و مبارزه با فساد سازمان بازرسی کل کشور

مقدمه

توسعه سریع فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) در طول بیست سال گذشته و معرفی اینترنت به طور قابل توجهی زندگی روزمره و نحوه تبادل اطلاعات را تغییر داده است. این تغییرات همچنین در حوزه اشتراک اطلاعات بین دولت و شهروندان قابل توجه است. استفاده دولت از ICT برای ارائه اطلاعات و خدمات به شهروندان خود و فرصتی برای شهروندان در راستای تعامل با دولت به کمک ICT است. نقش و عملکرد فناوری اطلاعات و ارتباطات هنوز در حال تکامل است و گستره وسیعی از عوامل مؤثر بر رابطه بین دولت و شهروندان را در برمی گیرد که به نوبه خود بر توسعه و حمایت از دولت الکترونیک تأثیر می گذارد.

پذیرش دولت الکترونیک راهی مثبت برای پیشرفت در قرن بیست و یکم را نشان می دهد که همراه با ارتقای کیفیت و کم شدن هزینه های خدمات دولتی و فراهم آمدن امکانات جدیدی برای دولت و شهروندان است. با این همه استفاده دولت ها از فناوری اطلاعات و ارتباطات تنها محدود به بهبود خدمات عمومی نیست، بلکه از جمله مهم ترین نتایج استفاده از دولت الکترونیک، منافع بالقوه آن در کاهش فساد اداری است. در زمینه تأثیر دولت الکترونیک بر کاهش فساد اداری در سال های اخیر پژوهش های زیاد و مهمی از سوی محافل دانشگاهی و پژوهشگران انجام شده است که ابعاد مختلف این موضوع را مورد بررسی قرار داده اند.

۱. نقش و تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات برای مبارزه با فساد: یک مرور کلی

تجربه استفاده از فناوری های اطلاعات و ارتباطات به عنوان ابزار ضد فساد

در سال های اخیر، بسیاری از کشورها، با استفاده از فناوری های جدید برای بهبود و نوسازی فرایندهای دولتی و افزایش کارایی آنها، مشتاقانه در پروژه های بزرگ دولت الکترونیک وارد شدند. آنها همچنین با فراهم آوردن جریان های رو به پایین اطلاعات، یعنی از دولت به شهروندان، ایجاد امکان جریان اطلاعات رو به بالا از شهروندان به دولت که برای تصمیم گیری آگاهانه ضروری است و امکان جریان های افقی ارتباطات، در سلسله مراتب هم سطح، به توانمندسازی شهروندان می پردازند (Bailur و Gigler 2014).

در حالی که هدف اولیه و صریح بسیاری از ابتکارات، حل مسائل فساد نیست، مزایای بسیاری از دولت الکترونیک برای مبارزه با فساد مورد انتظار است (Dupuy و Serrat 2014؛ Zinnbauer 2012):

- کاهش ابهام اطلاعات میان ادارات و شهروندان و این باعث می شود که شهروندان بتوانند حقوق خود را بدون مداخله فساد به دست بیاورند؛
- محدود کردن اختیارات مقامات ادارات، کاهش فرصت های آنها برای گرفتن رشوه؛
- ساده سازی و خود کار سازی فرایندهای خاص برای کاهش تعاملات بین مسئولان ادارات و

شهروندانی که از فرصت‌هایی برای توسعه شبکه‌های فاسد استفاده می‌کنند؛

- حذف واسطه‌هایی که اغلب رشوه را تسهیل می‌کنند؛
- کاهش کاغذبازی در بوروکراسی عمومی و در نتیجه حذف نقاط ورودی بالقوه برای فساد؛
- افزایش شفافیت معاملات با مقامات دولتی، ایجاد حسابرسی برای جلوگیری از رفتار فاسد؛
- فراهم آوردن یک مجموعه روبه‌رشد از ابزار و برنامه‌های جمعی برای شهروندان با هدف سازمان‌دهی، گزارش‌دهی و بسیج در برابر فساد؛
- دریافت بازخوردها و گزارش از کاربران خدمات به‌طور منظم از میزان رضایت، رفع مشکلات، گزارش فساد و بهبود کیفیت خدمات.

مداخلات فناوری اطلاعات و ارتباطات از نگاهی کلی می‌تواند به دو نوع مداخله تقسیم شود: ۱- اصلاحات عملیاتی برای کنترل و خودکارسازی پروسه‌های دولت، محدود کردن اختیار مقامات و افزایش فساد و ۲- اصلاحات شفاف‌سازی که بر باز شدن دولت و افزایش جریان اطلاعات از دولت به شهروندان تمرکز می‌کنند و اقدامات دولت و نمایندگان آن را برای شهروندان، جامعه مدنی و بخش خصوصی قابل ملاحظه‌تر می‌سازد (Davies and Fumega 2014). (دسته‌بندی مداخلات ICT که مربوط به شفافیت و اصلاحات در تعاملات می‌باشد، در ضمیمه آمده است).

در چارچوب مفهومی تعامل دیجیتال، پیکسوتو و فاکس (۲۰۱۶) یک بعد اضافی را معرفی می‌کنند، فرصت‌های فعال شده با ICT برای بیان صدای شهروندان (جذب شهروندان) و درجه‌ای که ارائه‌دهندگان خدمات عمومی به صدای شهروند پاسخ می‌دهند.

آن‌ها تمایز بیشتری را میان اشکال مختلف پاسخگویی که می‌توانند از طریق مداخلات ICT، از جمله «پاسخگویی به سمت بالا»، تسهیل شود، قائل هستند. زمانی که کاربران به‌طور مستقیم به تصمیم‌گیرندگان بازخوردها را ارائه می‌کنند، به ایشان اجازه می‌دهند مشکلات مربوط به خدمات را شناسایی و «پاسخگو بودن روبه‌پایین» ارائه‌دهندگان خدمات را توسط صدا و عمل شهروندان خواستار باشند.

در سراسر کشورهای در حال توسعه نمونه‌هایی از چگونگی استفاده از مداخلات ICT به‌عنوان ابزار ضدفساد برای رسیدن به این اهداف قابل مشاهده است. این نمونه‌ها می‌توانند دولت یا جامعه مدنی باشند و به‌طور کلی به‌صورت زیر دسته‌بندی شوند (Dupuy and Serrat 2014):

- ۱- پورتال‌های شفاف - سیستم‌عامل‌هایی که اسناد کلیدی دولتی را به‌صورت زمان‌بندی شده و برخط ارائه می‌دهند؛
- ۲- پورتال‌های اطلاعاتی باز - سامانه‌هایی که دسترسی آزاد به مجموعه داده‌ها را در فرمت‌های قابل خواندن در دستگاہ فراهم می‌کنند؛
- ۳- خودکارسازی خدمات - سامانه‌هایی که تصمیم‌گیری‌های اختیاری توسط مقامات دولتی را با

فرایندهای نرم‌افزاری حسابرسی جایگزین می‌کنند؛
 ۴- خدمات برخط - سامانه‌هایی که به شهروندان اجازه می‌دهند برای دستیابی به خدمات عمومی به صورت خود خدمت (self servise) عمل کنند؛
 ۵- امکان دسترسی برخط به سامانه‌های اطلاعاتی که شهروندان می‌توانند حق درخواست اطلاعات را ثبت کنند؛

۶- سامانه‌هایی که به شهروندان اجازه می‌دهد گزارش فساد و شکایت را به اشتراک بگذارند؛
 ۷- گزارش فساد برخط - سامانه‌هایی که اجازه می‌دهد شهروندان فساد را گزارش و شکایت کنند؛ و

۸- گزارش دادن - سامانه‌هایی که به شهروندان اجازه می‌دهد مشکلات مربوط به خدمات عمومی را گزارش دهند. به‌غیر از خود کارسازی خدمات، بیشتر این مداخلات مربوط به اصلاحات شفافیت است.

دامنه و بلندپروازی ابتکارات عمومی فناوری اطلاعات و ارتباطات بسیار گسترده و متنوع است و در بسیاری از بخش‌هایی که به‌طور سنتی نسبت به فساد آسیب‌پذیر هستند، اجرا شده است. در حالی که مالیات‌ها و قراردادهای دولتی، حوزه‌هایی هستند که دولت الکترونیک به‌عنوان یک‌راه حل واضح و موفق برای مشکلات فساد برای آن‌ها در بسیاری از کشورها دیده می‌شود (Bertot et al 2010) به‌طور کلی، کشورها در تدارکات و خرید الکترونیکی کمتر از نظام‌های خزانه‌داری یا بودجه (Bank of the World 2016) سرمایه‌گذاری می‌کنند. فرصت‌های زیادی برای استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات برای مدرن‌سازی و بهبود کیفیت نظام‌های مدیریت منابع انسانی و ارائه خدمات و همچنین کاهش فرصت‌های سوءاستفاده وجود دارد. بسیاری از کشورها ابتکار داده‌های باز در سال‌های اخیر را توسعه داده‌اند که از جمله می‌توان به شمار فزاینده‌ای از کشورهای در حال توسعه مانند برزیل، هند و کنیا اشاره کرد (Davies and Fumega 2014). رسانه‌های اجتماعی و فناوری اطلاعات و ارتباطات نیز می‌توانند برای بسیج اجتماعی و توانمندسازی شهروندان مورد استفاده قرار گیرند و برخی شواهد از نفوذ اینترنت و فیس‌بوک با تأثیر قابل توجه و منفی بر فساد حکایت دارند (Jha and Sarangi، 2014). در حالی که نمونه‌هایی از ابزارهای ICT و مداخلات در کشورهای آسیب‌دیده و جنگ‌زده نیز وجود دارد، این مداخلات هنوز یک رویکرد جدید و موضوعی است که اخیراً در ادبیات تحلیلی منتشر شده است؛ بنابراین اطلاعات کمی در مورد چالش‌های خاص مرتبط با استفاده از فناوری‌های جدید در ساختارهای شکننده وجود دارد (Schouten 2013).

اثر بخشی و تأثیرات

انتظارات مربوط به پتانسیل فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات برای رسیدگی به فساد، محدود و متفاوت باقی‌مانده است (Zinnbauer 2012). شواهد مثبتی برای تأیید ظرفیت سودمند فن‌آوری‌های

جدید برای کاهش فساد وجود دارد. برخی از مطالعات تجربی تأیید می‌کنند که دولت الکترونیک، توسعه ICT و نفوذ اینترنت با فساد رابطه منفی دارد (Shrivastava and Bhattacharjee 2014)؛ همچنین Elbahnasawi 2014 که اشاره به وجود یک رابطه علی بین دولت الکترونیک و فساد دارد. همچنین نمونه‌هایی از تأثیر مثبتی که بعضی از مداخلات ICT برای درک فساد به وجود آورده‌اند، از قبیل مستندسازی پیشرفت روش‌های برخط دولت سنول در برنامه‌های کاربردی مدنی قابل بیان است (EN Kim & Lee 2009) (Kim).

با این حال، مطالعاتی نیز به خطرات ناشی از شکست یا عدم کارایی پذیرش فناوری در این زمینه اشاره می‌نمایند (Zinnbauer 2012). براساس گزارش توسعه جهانی سال ۲۰۱۶ بانک جهانی، فناوری‌های دیجیتال تأثیرات مختلفی دارند. در حالی که آن‌ها تا به حال تأثیر قابل توجهی در کاهش فقدان اطلاعات و افزایش شفافیت داشته‌اند، در زمینه حل مشکلات دولتی مرتبط با رانت‌جویی و تقویت انگیزه‌های کارمندان دولتی و ارائه‌دهندگان خدمات برای انجام آن کمتر مؤثر بوده‌اند. خودکارسازی فرایندهای دولتی تا حدی موفقیت‌آمیز بوده است و البته با شکست‌های زیادی در این نظام‌های پیچیده و پرهزینه همراه بوده است. حتی در کشورهای دارای سامانه‌های پیشرفته دولت الکترونیک، استفاده از آن‌ها همچنان به طرز شگفت‌انگیزی پایین است، زیرا بسیاری از شهروندان راه‌های سنتی برای برقراری ارتباط با دولت مانند تلفن و یا پست الکترونیکی را ترجیح می‌دهند.

بازخورد شهروندان توانسته مشکلاتی مانند فسادهای کوچک یا خدمات ضعیف را در جمهوری دومینیک، نیجریه و پاکستان کاهش دهد، اما این‌ها تنها زمانی مؤثر هستند که شهروندان انگیزه‌ای برای ارائه بازخورد و نظارت بر خدمات داشته باشند و دولت‌ها بتوانند به این بازخورد پاسخ دهند. در حالی که نمونه‌هایی وجود دارد که در آن فناوری‌های دیجیتال موجب کاهش غیبت در محل کار شده‌اند، اما در مدیریت دولتی به‌طور چشمگیری بهبود نیافته‌اند (بانک جهانی ۲۰۱۶).

بررسی شواهد تجربی نشان می‌دهد که سازوکارهای توانمندسازی اعلام نظر مبتنی بر ICT و پاسخگویی سازمانی در افزایش ظرفیت مدیران سیاست‌گذار و مدیران ارشد برای پاسخگو بودن می‌تواند تفاوت بزرگی را به همراه داشته باشد به شرطی که مدیران ارشد متعهد به استفاده از بازخوردها برای تقویت پاسخگویی باشند.

با این حال، موارد یادشده نشان می‌دهد در حالی که سامانه‌های ICT در افزایش توانایی پاسخگویی سیاست‌گذاران و مدیران ارشد مؤثر بوده‌اند، اکثر سامانه‌ها هنوز به تمایل برای انجام این کار بستگی دارد. در جایی که چنین تمایلی وجود ندارد، سؤال این است که چگونه سامانه‌های ICT می‌توانند اقدام جمعی لازم را برای شهروندان فراهم و فعال کنند (Peixoto and Fox 2016).

معرفی دولت الکترونیک و ICT نیز در همه انواع فساد ممکن است مؤثر نباشد. شواهد بنگلادش نشان می‌دهد که چنین رویکردهایی می‌تواند برای مقابله با فسادهای مالی کوچک که شامل مقامات

دولتی سطح پایین است، مؤثر باشد، اما برای مقابله با فساد بزرگ با مقامات سطح بالاتر (Baniamin 2014) کمتر مؤثر است.

درس‌های آموخته‌شده

شواهد فراوانی وجود دارد که کاربردها و تأثیرات فناوری به‌واسطه عوامل و شرایط محیطی، کمتر از پیش تعیین شده هستند (Zinnbauer 2012). تعدادی از عوامل زمینه‌ای برای ملاحظه تأثیر توجه به فساد از طریق حاکمیت الکترونیکی، عبارت از دسترسی به فناوری و سواد و نیاز به ارائه آموزش برای مشارکت گسترده در خدمات الکترونیکی، نفوذ فناوری، قابلیت‌های فناوری و دسترسی نهادهای دولتی و همچنین آمادگی اجتماعی و فناوری شهروندان موردنظر است. فراتر از خود فناوری، چارچوب‌های قانونی، فرایندهای سازمانی، رهبری و استراتژی‌های مبارزات انتخاباتی می‌توانند مکمل ابزارهای دیجیتال برای تأمین تغییرات مؤثر باشند (Davies and Fumega 2014).

تعیین‌کننده اصلی موفقیت پروژه‌های دولت الکترونیک پذیرش ابتکار مقامات دولتی و همچنین مسائل مربوط به اجرا، آموزش و فرهنگ و همچنین آمادگی شهروندان برای استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در میان دیگر مسائل است (Bertot et al 2010). شفافیت تنها می‌تواند نقطه شروعی برای رسیدگی به فساد باشد. تغییر نیاز به افراد، گروه‌ها و نهادهایی دارد که می‌توانند به اطلاعات دسترسی داشته و پاسخ دهند؛ بنابراین، پتانسیل فناوری‌های اطلاعات برای مقابله با فساد بستگی به دسترسی شهروندان به فناوری و همچنین درگیر شدن شهروندان در حوزه محلی دارد (Davies and Fugemera 2014).

عوامل زیادی بر شیوه‌ای که شهروندان می‌توانند با استفاده از فناوری بازخوردی را ارائه دهند یا فساد را به دولت گزارش دهند و یا براساس اطلاعات ارائه‌شده توسط دولت عمل کنند، تأثیر می‌گذارد. محیط اهمیت دارد و فناوری‌هایی که در یک محیط کار می‌کنند، ممکن است در یک محیط متفاوت نتایج مشابهی به‌دست نیاورند (Davies and Fugemera 2014).

وجود یا عدم وجود برخی عناصر خاص می‌تواند به کاهش موانع برای جذب و تعامل کمک کند. به شکلی خاص، سازمان‌های غیردولتی رسانه‌ای و شفافیت‌محور می‌توانند قابلیت فناوری اطلاعات و ارتباطات را برای اهداف ضدفساد افزایش دهند. کمپین‌های رسانه‌ای، واسطه‌های ماهر و سازمان‌های غیردولتی می‌توانند اطلاعات را به‌منظور حصول اطمینان و تأثیر بیشتر ترویج، ترجمه و درک کنند. در اختیار داشتن یک ثوری واضح برای تغییر و یک استراتژی مبارزه با فساد ضروری است. در کنار آن می‌توان از ابزارهای آفلاین به‌منظور دستیابی به حداکثر تعداد کاربر در راستای تأثیر گذاری واقعی بهره برد (Davies and Fumega 2014).

۲. ابزارهای ICT برای شفافیت و پاسخگویی

دولت الکترونیک

دولت الکترونیک به عنوان ابزاری برای بهبود خدمات عمومی و کاهش فساد در کشورهای در حال توسعه محبوبیت فراوانی به دست آورده است. مطالعات موردی و تحلیل‌های آماری نشان می‌دهد که فناوری اطلاعات و ارتباطات می‌تواند به مبارزه با فساد از طریق خودکارسازی و تسهیل روند فرایندهای دولتی، محدود کردن اختیار مقامات و تعامل شهروندان با مسئولان برای خدمات کلیدی، بهبود نظارت بر مقامات دولتی و افزایش اثربخشی کنترل داخلی و کنترل مدیریتی بر رفتارهای فاسد کمک کند. همچنین می‌توان پاسخگویی و شفافیت را با انتشار بیشتر و کیفیت بالایی از اطلاعات در اقتصاد افزایش داد که باعث می‌شود شهروندان و شرکت‌ها در مورد تصمیم‌گیری‌های خودسرانه و رویه‌های نامعمول مورد سؤال واقع شوند. به این ترتیب، دولت الکترونیک احتمالاً بسیاری از فرصت‌های فساد را از بین می‌برد. این امر از سوی تعدادی از مطالعات موردی و تحقیقات تجربی که نشان‌دهنده ارتباط توسعه ICT، دولت الکترونیک و کاهش فساد (Shrivastava and Bhattacharjee 2014؛ Elbahnasawi 2014) است، تأیید می‌شود.

با این حال، دولت الکترونیک یک عصای جادویی برای رسیدگی به فساد نیست. در واقع، با وجود سرمایه‌گذاری‌های گسترده در فن‌آوری اطلاعات در سال‌های اخیر در بسیاری از کشورها، تخمین‌های مختلف نشان می‌دهد که بسیاری از پروژه‌های دولت الکترونیک شکست‌خورده است: حدود ۳۰ درصد از این پروژه‌ها منجر به شکست‌های کامل شده‌اند، پروژه‌هایی قبل از اتمام رها شده و کمتر از ۲۰ درصد از پروژه‌ها موفقیت‌آمیز در نظر گرفته شده است. در برخی موارد، حتی اگر پروژه‌های دولت الکترونیک با موفقیت پیاده‌سازی شوند، ممکن است نتایج را بدتر کرده و فرصت‌های جدیدی را برای فساد ایجاد کنند؛ زیرا بدون نظارت قانونی مناسب، خودکارسازی می‌تواند عملیات تقلب و فساد را آسان‌تر کند و سوابق را برای اجتناب از افشای آن‌ها حذف کند که نتیجه آن از بین رفتن سازوکارهای شفاف است (بانک جهانی ۲۰۱۶).

سود سهام دیجیتال

بانک جهانی (۲۰۱۶) - گزارش توسعه جهانی

<http://www.worldbank.org/en/publication/wdr2016>

این گزارش به بررسی تأثیرات مهم سرمایه‌گذاری در دولت الکترونیک در سراسر جهان، از جمله تقویت توانایی دولت برای ارائه خدمات و گسترش مشارکت شهروندان می‌پردازد. گزارش با ارائه مثال‌های فراوان از کشورهای جهان، نتیجه می‌گیرد در حالی که فن‌آوری‌های دیجیتال در بسیاری از کشورهای جهان به سرعت در حال گسترش است، مزایای توسعه‌ای آن‌ها به همان نسبت پیشرفت نکرده است. در بسیاری از موارد، فناوری‌های دیجیتال رشد را تقویت کرده، فرصت را گسترش داده و موجب

بهبود ارائه خدمات شده‌اند، اما تأثیر کلی آن‌ها کاهش یافته و توزیع آن نابرابر است. تأثیرات روزافزون نه تنها نیاز به کاهش شکاف‌های دیجیتالی باقی مانده به ویژه در دسترسی به اینترنت دارد، بلکه نیازمند اصلاحات وسیع تری مانند تقویت تنظیم رقابت حرفه‌ای، سازگاری کارگران ماهر با نیازهای اقتصادی جدید و اطمینان از پاسخگویی شرکت‌ها هم می‌باشد.

درک نقش فناوری در کاهش فساد: یک روش معامله - هزینه

پراساد و شیواراجان (۲۰۱۵) - مجله امور عمومی، جلد ۱۵، شماره ۱

Prasad and Shivarajan. 2015.

Journal of Public Affairs Volume 15 Number 1

https://www.researchgate.net/publication/271856148_Understanding_the_role_of_technology_in_reducing_corruption_A_transaction_cost_approach

این مقاله به دنبال درک فرایندی است که از طریق آن تراکنش‌های رایانه‌ای فساد را کاهش می‌دهد و بررسی این موضوع که کدام نوع از ابتکارات رایانه‌ای می‌تواند به کاهش فساد کمک کند. با استفاده از اقتصاد چارچوب هزینه‌های معامله، نویسندگان استدلال می‌کنند که عدم اطمینان - به دلیل کمبود یا ابهام اطلاعات در مورد روش‌ها، قوانین و مقررات مربوط به ویژگی‌های معاملات و دارایی‌ها - موقعیتی را ایجاد می‌نماید که مدیران را مجبور به تعامل با نمایندگان دولتی برای خدماتی می‌کند که ممکن است از طریق آن بوروکرات‌ها فرصت طلبانه عمل کرده و تقاضای رشوه‌خواری کنند. بنابراین ابتکارات رایانه‌ای که عدم اطمینان و ویژگی خاص دارایی‌های دولت را کاهش می‌دهند منجر به کاهش ادراک فساد می‌شود. نظرسنجی از ۱۰۱ مدیر شرکت‌های داخلی و چندملیتی در هند، از این فرضیه‌ها حمایت می‌کند.

بسته شدن حلقه باز خورد: آیا فناوری می‌تواند شکاف پاسخگویی را جبران کند؟

بلور و زیگلر، ۲۰۱۴

Bailur and Gigler. 2014.

http://elibrary.worldbank.org/doi/abs/10.1596/4-0191-4648-1-978/_ch1

در این مقاله چنین استدلال می‌شود در حالی که فناوری اطلاعات و ارتباطات نمی‌تواند توانمندی را تضمین کنند، با توجه به شرایط اجتماعی و فرهنگی، فنی، اقتصادی و سیاسی مرتبط می‌تواند به طور بالقوه آزادی سیاسی، اجتماعی و اقتصادی را گسترش دهند. به جای اینکه تصور کنیم که فناوری بیشتر منجر به مشارکت سیاسی بیشتر می‌شود، دیگر عوامل لازم برای توانمندسازی باید پیش از پیش‌بینی مشارکت شهروندان، از جمله الگوهای تاریخی و بلندمدت مشارکت، پویایی شخصی و گروهی و سیاسی، شرایط اجتماعی، اقتصادی و مالی مدنظر قرار گیرند. این مقاله نتیجه می‌گیرد که فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICTs) توانمندسازی شهروندان را به وسیله: فراهم آوردن جریان اطلاعات به

پایین، از دولت به شهروندان، ایجاد امکان جریان اطلاعات به بالا، از شهروندان به دولت، ضروری برای تصمیم‌گیری آگاهانه و امکان جریان افقی اطلاعات در مراتب هم‌سطح.

توسعه ICT و فساد: یک مطالعه تجربی

شریواستاوا و باتاچرجی - بیستمین کنفرانس آمریکایی در مورد نظام‌های اطلاعاتی، ساوانا
Shrivastava and Bhattacharjee. 2014.

Twentieth Americas Conference on Information Systems, Savannah

این تحقیق ارتباط بین توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات در سطح کشور و فساد اداری را پس از کنترل عوامل سیاسی، اقتصادی و اجتماعی بررسی می‌کند. همچنین رابطه بین فساد، اثربخشی دولت و بهره‌وری اقتصادی را تحلیل می‌کند. با استفاده از شاخص (IDI) به‌عنوان شاخص اندازه‌گیری توسعه ICT و شاخص ادراک فساد (CPI) به‌عنوان شاخص اندازه‌گیری فساد، تجربه ۹۸ کشور در سال ۲۰۱۰ نشان می‌دهد که توسعه ICT دارای رابطه منفی با فساد است که به‌نوبه خود فساد نیز دارای رابطه منفی با اثربخشی دولت و کارایی اقتصادی نیز می‌باشد.

دولت الکترونیکی، پذیرش اینترنت و فساد: تحقیق تجربی

الباناساوی (۲۰۱۴) - توسعه بین‌الملل، جلد ۵۷، صص ۱۲۶-۱۱۴

Elbahnasawi. 2014.

World Development Vol. 57, pp. 114-126

https://www.researchgate.net/publication/260008081_E-Government_Internet_Adoption_and_Corruption_An_Empirical_Investigation

این مطالعه تجربی به بررسی تأثیر دولت الکترونیک و استفاده از اینترنت در جلوگیری از فساد می‌پردازد. نتایج نشان می‌دهد که دولت الکترونیک یک ابزار قدرتمند در کاهش فساد است - از طریق زیرساخت‌های مخابراتی و دامنه و کیفیت خدمات برخط - که با پذیرش بیشتر اینترنت تقویت می‌شود. اثرات متقابل بین دولت الکترونیک و پذیرش اینترنت هر دو به‌عنوان مکمل برنامه‌های مبارزه با فساد اداری مورد بحث قرار گرفته است. علاوه بر این، دولت الکترونیک تأثیرات اجرای قانون را در کاهش فساد تقویت می‌کند. به نظر می‌رسد که مؤلفه ظرفیت انسانی دولت الکترونیک تحت هیچ شرایط خاصی بر فساد تأثیر نمی‌گذارد.

بنابراین، نویسندگان نتیجه می‌گیرند که دولت الکترونیک فساد را با گسترش دسترسی به اطلاعات و افزایش سطح آگاهی کاهش می‌دهد و از سوی دیگر باعث افزایش شفافیت و بهبود پاسخگویی می‌شود. این مقاله همچنین شواهدی در مورد رابطه علی بین دولت الکترونیک و فساد اداری ارائه می‌دهد.

مبارزه با فساد با استفاده از ICT: تقویت نقش جامعه مدنی

دوپوی و سرات (۲۰۱۴)

Dupuy and Serrat. 2014.

[http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/cgi/viewcontent.](http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1413&context=intl)[cgi?article=1413&context=intl](http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1413&context=intl)

با استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات، جامعه مدنی نقش مهمی در حکومت‌داری، ارتقای شفافیت و پاسخگویی برای مبارزه با فساد دارد. نهادهای توسعه‌ای می‌توانند ابتکارات جامعه مدنی تحت رهبری ICT را از طریق تأمین مالی پروژه‌ها و برنامه‌هایی که محیط‌های سازمانی را برای مشارکت در امور عمومی، همکاری و بسیج و همکاری بیشتر و توسعه ظرفیت‌ها حمایت کنند.

دولت الکترونیک به‌عنوان یک ابزار ضدفساد: ادراک شهروندان

ابوشناب، هارب و الزوبی (۲۰۱۳) - مجله بین‌المللی دولت الکترونیک، جلد ۶، شماره ۳

Abu-Shanab, Harb and Al-Zoubi. 2013.

International Journal of Electronic Governance Vol. 6, No. 3.

[https://www.researchgate.net/publication/260870254_Government_as_an_](https://www.researchgate.net/publication/260870254_Government_as_an_Anti-Corruption_Tool_Citizens_Perceptions)[Anti-Corruption_Tool_Citizens_Perceptions](https://www.researchgate.net/publication/260870254_Government_as_an_Anti-Corruption_Tool_Citizens_Perceptions)

این مطالعه تلاش دارد تا ادبیات و درک بهتر اینکه چگونه دولت الکترونیکی می‌تواند با فساد اداری مبارزه کند را ارزیابی کند. این مقاله درک مردم اردن در مورد دولت الکترونیک و مبارزه با فساد را مورد بررسی قرار می‌دهد و ارزیابی می‌کند که چگونه دولت الکترونیکی به‌عنوان یک ابزار ضدفساد درک می‌شود. با استفاده از نظرسنجی از ۳۹۰ شرکت‌کننده، سه عامل اصلی برای مبارزه با فساد اداری، از جمله کارایی عملکرد عمومی، شفافیت و رضایت شهروندان از خدمات عمومی مورد بررسی قرار گرفتند. نتایج بر اهمیت همه موارد تأکید داشتند. به‌طور خاص، دولت الکترونیک به‌شدت از لحاظ ظرفیت آن برای کاهش زمان و هزینه سرویس، تسهیل دسترسی آسان به اطلاعات، سرویس مناسب و خدمات، سریع‌تر و باکیفیت‌تر تلقی می‌شد. از سوی دیگر، اردنی‌ها ارتباط ضعیف‌تری با عواملی مانند شفافیت و عینیت، روند جذب بهتر، سیستم عینی برای ارزیابی عملکرد کارکنان، ارائه اطلاعات بودجه و نظام‌های کنترل هزینه، برقرار کرده‌اند.

استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات برای ایجاد فرهنگ شفافیت: دولت الکترونیک و**رسانه‌های اجتماعی به‌عنوان ابزار باز بودن و مبارزه با فساد برای جوامع**

برتوت، جی‌گر و گریمس (۲۰۱۰) - فصلنامه اطلاعات دولتی، شماره ۲۷، صص ۲۷۱-۲۶۴

Bertot, Jaeger and Grimes. 2010.

Government Information Quarterly 27 (2010) 264-271.

http://www.academia.edu/6082729/Using ICTs_to_create_a_culture_of_transparency_E-government_and_social_media_as_openness_and_anti-corruption_tools_for_societies

این مقاله به بررسی تأثیرات بالقوه اطلاعات و فناوری اطلاعات و ارتباطات (به خصوص دولت الکترونیک و رسانه‌های اجتماعی) بر نگرش‌های فرهنگی درباره شفافیت می‌پردازد و نتیجه‌گیری می‌کند که توسعه فناوری ممکن است نگرانی اصلی برای تأثیرگذاری نباشد، زیرا طیف وسیعی از کشورها با زیرساخت‌های فناوری متنوع، تدارکات، ردیابی و سایر سامانه‌ها تلاش کرده‌اند تا فرهنگ شفافیت ایجاد کنند. در عوض، دسترسی به فناوری و سوادآموزی به‌عنوان ابزاری مهم و ضروری برای ارائه آموزش و تعامل در قابلیت استفاده، قابلیت کارکرد و آزمودن قابلیت دسترسی برای اطمینان از گسترده بودن توانایی شرکت در خدمات دولت الکترونیک دیده می‌شود. عوامل موفقیت بحرانی عبارت‌اند از: ۱- فرهنگ شفاف در سیستم حکومتی؛ و ۲- یک عامل «آمادگی» شفافیت - یعنی عواملی چون نفوذ فناوری، قابلیت‌های فناورانه و دسترسی سازمان‌های دولتی و آمادگی اجتماعی و فناوری شهروندان.

اقدامات علیه فساد و دولت الکترونیکی: مطالعه فراملیتی

کیم (۲۰۱۳) - بررسی سازمان‌های دولتی. ۲۰۱۴. شماره ۱۴. صص ۳۸۵-۳۹۶

Kim. 2013.

Public Organization Review. 2014. 14:385-396.

https://www.researchgate.net/publication/257639896_Anti-Corruption_Initiatives_and_E-Government_A_Cross-National_Study

این مقاله رویکردهای مختلف ابتکارات مبارزه با فساد را مورد بررسی قرار داده و تحلیل‌های آماری را بر روی داده‌های جمع‌آوری شده از بیش از ۲۰۰ کشور مختلف برای یافتن روابط بین دولت الکترونیک و مبارزه با فساد در دولت انجام می‌دهد. یافته‌ها نشان داده که دولت الکترونیک می‌تواند یک ابزار مؤثر برای جلوگیری از فساد در دولت باشد و به‌رغم حاکمیت قانون، قوی‌ترین پیش‌بینی‌کننده مبارزه با فساد و همچنین پیش‌شرط اساسی یک دولت پاک است. دولت الکترونیکی شهروندان را قادر می‌سازد تا به اطلاعات و خدمات دولت دسترسی یابند و مداخلات غیرضروری و رفتارهای خودسرانه مقامات دولتی را کاهش دهد.

دولت الکترونیکی، پذیرش اینترنت و فساد: تحقیق تجربی

الباناساوی، نصر سی (۲۰۱۰) - توسعه بین‌الملل. شماره ۵۷، صص ۱۲۶-۱۱۴

Elbahnasawy, Nasr C. 2010.

World Development Vol. 57, pp. 114-126

https://www.researchgate.net/publication/260008081_E-Government_Internet_Adoption_and_Corruption_An_Empirical_Investigation

این مقاله به صورت تجربی نقش دولت الکترونیک و میزان پذیرش اینترنت در کاهش فساد را در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه بررسی می کند و یک رویکرد کمی برای آزمایش تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر فساد انجام می دهد و متکی بر مجموعه داده هایی است که ۱۶۰ کشور را در طول ۱۵ سال (۱۹۹۵ تا ۲۰۰۹) پوشش می دهد. نتایج نشان می دهد که دولت الکترونیک با کاهش سطح فساد مرتبط است. این نتایج قوی و مستقل از تصریح مدل هستند. برعکس، تأثیر میزان استفاده از اینترنت در کاهش فساد مبهم است و به نظر می رسد که به تصریح مدل حساس است.

فجر کاذب، تزئین ویتزین یا بالا بردن سطح سلامت اداری؟ دولت ها فناوری اطلاعات و ارتباطات را برای سلامت اداری و پاسخگویی به کار می برند.
زین باوئر (۲۰۱۲) - شفافیت بین الملل

Zinnbauer. 2012.

Transparency International

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2166277

این مقاله به بررسی انتظارات و چالش های موجود در استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات برای مقابله با انواع مختلف مسائل مربوط به فساد می پردازد که بر دیوان سالاری عمومی تأثیر می گذارد. چهار حوزه کاربردی واقعی مورد بررسی قرار گرفته اند که در آن دولت ها به ویژه بر روی گسترش راهکارهای ICT باهدف مبارزه با فساد از جمله اصلاحات الکترونیکی در خرید عمومی، مدیریت پرونده های قضایی، اداره مالیات و سیستم کارت شناسایی و برنامه های کاربردی تمرکز کرده اند. یک مرور کلی از شواهد تجربی براساس تأثیر و وضعیت حمایت و نظارت به وسیله جامعه مدنی مورد بحث قرار می گیرد.

دولت الکترونیکی به عنوان یک استراتژی ضد فساد اداری

اندرسون (۲۰۰۹) - اطلاعات سیاسی و اقتصادی، شماره ۲۱، ۲۱۰-۲۰۱

Anderson. 2009.

Information Economics and Policy, 21, 201210-

<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0167624509000110>

با تحلیل تغییرات داده های فساد در سال های ۱۹۹۶ و ۲۰۰۶ از طریق ابتکارات دولت الکترونیک توسط ICT، این مطالعه نتیجه می گیرد که «اجرای دولت الکترونیکی به طور قابل توجهی فساد را کاهش می دهد، حتی پس از کنترل هر گونه تمایل کم یا زیاد دولت های فاسد در اتخاذ ابتکارات دولت الکترونیکی». این مقاله چند نمونه از ابتکارات موفق را ارائه می دهد.

یک تحلیل نهادی از یک سیستم دولت الکترونیکی برای مبارزه با فساد: بررسی سامانه OPEN

کیم. اس و لی. اچ. (۲۰۰۹) - فصلنامه اطلاعات دولتی، شماره ۲۶، ۵۰-۴۲

Kim, S. Kim, H. J. & Lee, H. 2009.

Government Information Quarterly, 26, 4250-

<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0740624X08001172>

سامانه اداره امور کلان‌شهر سئول برای برنامه‌های مدنی (OPEN) اغلب در ادبیات به‌عنوان یک طرح ابتکاری دولت الکترونیک ضد فساد مورد اشاره قرار می‌گیرد. این سیستم که در سال ۱۹۹۹ راه‌اندازی شده از چندین روش مختلف ضد فساد بهره می‌برد. هدف از OPEN، ساده‌سازی فرآیندهای دولتی و کاهش مکان‌های تعامل مستقیم بین مقامات دولتی و شهروندان بود. سامانه OPEN در ابتدا خدمات دولتی را تحت پوشش قرار داد که در آن فساد به احتمال زیاد بیشتر اتفاق می‌افتاد و شهروندان می‌توانستند وضعیت خود و مقامات دولتی مربوطه را در اینترنت دنبال کنند. سامانه OPEN خود را به‌طور مداوم برای تأخیر در پردازش بررسی می‌کند و از مقامات دولتی درخواست می‌نماید تا چنین تأخیری را توجیه کنند. مطالعات کاهش فساد و افزایش شفافیت در رابطه با به‌کارگیری OPEN نشان داده‌اند این سامانه همچنین به‌طور چشمگیری دیدگاه ساکنان سئول در مورد فساد را تغییر داده است؛ و اینکه اکثریت شهروندان معتقد به کاهش فساد دولتی در پنج سال اول عملیات OPEN هستند.

داده‌های باز

داده‌های باز اشاره به انتشار داده‌های عمومی برخط توسط دولت است که به اشخاص ثالث برای تحلیل و استفاده از آن‌ها برای اهداف مختلف اجازه می‌دهد. بسیاری از کشورها از جمله تعداد بیشتری در کشورهای در حال توسعه مانند برزیل، هند و کنیا ابتکار داده‌های باز در سال‌های اخیر را توسعه داده‌اند، داده‌های منتشر شده می‌تواند از اطلاعات مربوط به مکان‌های خدمات عمومی و آمار عملکرد خدمات دولتی، به جدول زمانی حمل‌ونقل عمومی، بودجه دولتی و داده‌های نظارت بر محیط‌زیست (Davies and Fumega 2014) متغیر باشند.

درحالی‌که تمام این داده‌ها برای امور ضد فساد مفید نیستند، داده‌های باز، اشخاص ثالث را قادر می‌سازند طیف گسترده‌ای از مجموعه داده‌های دولتی را تحلیل نمایند که ممکن است به تشخیص حوزه‌های نگران‌کننده کمک کند. اگرچه داده‌های باز در صورتی می‌تواند بر فساد تأثیر بگذارند که واسطه‌های ماهر، دسترسی، تفسیر و کار با مجموعه داده‌ها (Davies and Fumega 2014) را داشته باشند.

داده‌های باز به‌عنوان ابزاری برای مبارزه با فساد

گرانیکاس (۲۰۱۴) - گزارش شماره ۲۰۱۴/۰۴ پلتفرم اطلاعات بخش دولتی اروپا

Granickas. 2014.

European Public Sector Information Platform Topic Report N 201404/

<https://ofti.org/wp-content/uploads/2014221171136-05/Open-Data-as-a-Tool-to-Fight-Corruption.pdf>

این گزارش ارائه‌دهنده یک مرور کلی غیرجامع از چگونگی انتشار و استفاده مجدد از داده‌های باز است که می‌تواند به جلوگیری از فساد در تعدادی از بخش‌ها کمک کند. این کار با ارائه فهرستی از اطلاعات مربوطه که می‌تواند در یک زمینه خاص منتشر شود و بیان الگوهای خوب عملی و توصیه‌هایی به دولت‌ها در راستای تحقق توان بالقوه داده‌های باز دولتی به‌عنوان یک ابزار ضدفساد به پایان می‌رسد. این توصیه‌ها عبارت‌اند از:

۱. پیوند / ادغام اطلاعات باز و سیاست‌های ضد فساد؛
۲. ارائه داده‌ها مطابق با استانداردهای پذیرفته‌شده (قالب‌های باز، رایگان، به‌موقع و غیره)؛
۳. اولویت‌بندی مجموعه داده‌ها با بیشترین تأثیر، از جمله داده‌های حسابرسی عمومی؛
۴. ارائه اطلاعات مربوط به‌صورت فعال.

دولت‌های باز، داده‌های باز: یک سؤال جدید برای شفافیت، تعهد شهروندان و رشد اقتصادی

گورین (۲۰۱۴) - بررسی امور بین‌الملل، جلد ۳۴، شماره ۱

Gurin.2014

SAIS Review of International Affairs, Volume 34, Number 1

https://www.researchgate.net/publication/265983481_Open_Governments_Open_Data_A_New_Lever_for_Transparency_Citizen_Engagement_and_Economic_Growth

این مقاله به بررسی مسیر باز کردن داده‌ها و اینکه این عمل چگونه از راه‌های مختلف در سراسر جهان انجام می‌شود، می‌پردازد. در کشورهای توسعه‌یافته، جایی که ارزش اقتصادی داده‌های باز در حال حاضر شناخته‌شده است، کشورهای دارای سیاست داده‌های باز مانند ایالات متحده و انگلستان، یک مدل را تنظیم کرده‌اند که دیگر کشورها شروع به پیروی از آن نموده‌اند. در کشورهای در حال توسعه، داده‌های باز به دلیل منابع محدود، جمع‌آوری ضعیف داده‌ها و مسائل سیاسی و حقوقی ناشی از دخالت در استفاده مؤثر از داده‌های باز، دارای اولویت کمتری بوده است. با این حال، برخی از کشورهای

در حال توسعه شروع به گسترش برنامه‌هایی برای انتشار داده‌های باز می‌کنند. این مقاله نمونه‌های متعددی از ابتکارات شرکت‌های خصوصی، دولت‌ها یا جامعه مدنی را برای باز کردن داده‌ها در سراسر جهان ارائه می‌دهد.

تدارکات الکترونیکی

مالیات‌ها و قراردادهای دولتی، حوزه‌هایی هستند که در آن‌ها دولت الکترونیک به‌عنوان یک راه‌حل واضح و موفق برای حل مشکلات فساد در بسیاری از کشورها دیده می‌شود. تدارکات الکترونیکی می‌تواند منجر به صرفه‌جویی فراوانی در بودجه و زیربنای کیفیت بهتر شود که باعث افزایش شفافیت، افزایش رقابت و کاهش اختیارات می‌شود. برای مثال، در هند و اندونزی، کیفیت پروژه‌های زیربنایی از طریق تأخیر کوتاه و ساخت‌وساز بهتر (بانک جهانی ۲۰۱۶) افزایش یافته است. با این حال، تدارکات الکترونیکی به اندازه کافی برای شناسایی و توجه به فساد مؤثر نیست و باید با اقداماتی برای ارتقای چارچوب قانونی مناسب، ظرفیت‌های آموزشی و نظارت و همچنین اجرای قانون (Martini and Luijken 2014) همراه شود.

نقش فناوری در کاهش فساد در تدارکات عمومی

مارتینی و لویجکن (۲۰۱۴) - شفافیت بین‌الملل

Martini and Luijken. 2014.

Transparency International

https://www.transparency.org/files/content/corruptionqas/The_role_of_technology_in_reducing_corruption_in_public_procurement_2014.pdf

مزایای تدارکات الکترونیکی بسیار زیاد است و شامل بهبود دسترسی و رقابت در بازار، ارتقای سلامت، کاهش هزینه‌های اطلاعات، دسترسی آسان به اطلاعات و افزایش شفافیت و حساب‌دهی در میان دیگر مزایا می‌باشد. در این زمینه، تدارکات الکترونیکی دارای ظرفیت پیشگیری و هم کاهش فرصت‌های فساد در مراحل مختلف خرید عمومی است. کشورهایی مانند آلبانی، گرجستان و کره جنوبی نظام‌های خرید خود را بهبود داده و فرصت‌های فساد را با انتشار اطلاعات در مورد تهیه برخط، استانداردسازی و بهینه‌سازی فرایندها و تسهیل کنترل و نظارت بر چرخه تأمین تهیه کرده‌اند. با این وجود، ایجاد تدارکات الکترونیکی به‌عنوان یک برنامه‌ریزی الکترونیکی مستقل، بعید است که منجر به تحولات مثبت گردد. کشورها باید در زمینه چارچوب قانونی مناسب، آموزش و توانایی نظارت سرمایه‌گذاری کنند تا اطمینان حاصل شود که مزایای بالقوه تدارکات الکترونیکی از نظر کاهش فساد به حداکثر خود برسد.

ICT برای قراردادهای باز در کشورهای آسیب‌دیده و جنگ‌زده

شوتن (۲۰۱۳) - بانک بین‌المللی برای توسعه و بازسازی / بانک جهانی

Schouten. 2013.

International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank

https://issuu.com/ngarza/docs/ict4open-contracting_fcs

این گزارش تلاش برای استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات (از طریق استفاده از فناوری تلفن همراه برای باز کردن پورتال‌های اطلاعاتی) را برای مدیریت عمومی منابع عادلانه و جامع، شفاف و پاسخگو نشان می‌دهد. با توجه به ادبیات موجود و مصاحبه با پزشکان و کاربران در کشورهای آسیب‌دیده و جنگ‌زده، این تحقیق رویکردهای فناوری اطلاعات و ارتباطات را که می‌تواند منجر به تأثیر واقعی در آن کشورها شود را مشخص می‌کند. این تحقیق ابزارهای نوآورانه و چالش‌ها و پیامدهای استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات برای قراردادی باز در شرایط درگیری و شکنندگی، شامل مطالعات موردی در مورد شفافیت بودجه و پورتال‌های خرید الکترونیکی در تی‌مور شرقی، نظارت تدارکات در ICT در نیجریه، ICT برای توسعه پاسخگویی در افغانستان و پیگیری وعده‌های توسعه در لیبیا را ترسیم می‌کند. مهم است توجه داشته باشیم که این مطالعه یک مرور کلی از ابزارها و درس‌های در حال ظهور را فراهم می‌کند، زیرا پاسخگویی بیشتر به ICT هنوز یک رویکرد جدید در بسیاری از کشورهای آسیب‌پذیر و جنگ‌زده است و موضوعی است که اخیراً در ادبیات تحلیلی منتشر شده است.

مدیریت مالیات

برخی از کشورها به‌طور ضمنی یا آشکار با فساد اداری مالیاتی با استفاده از رایانه و خودکارسازی اداره مالیات باهدف خاص کاهش ارتباط مستقیم بین شهروندان و مقامات مالیاتی، به‌طور مستقیم عمل کرده‌اند. به‌طور خاص، نظام‌های پرداخت الکترونیکی و پرداخت الکترونیکی به کاهش هزینه‌های اداری مالیات و دامنه رشوه‌خواری و فساد کمک می‌کند (Araki and Claus 2014).

تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات در زمینه مالیات: مطالعه موردی اداره مالیات بر درآمد

تانزانیا

چاتاما (۲۰۱۳) - مطالعات کشورهای در حال توسعه، جلد سوم، شماره ۲، ۲۰۱۳

Chatama. 2013.

Developing Country Studies Vol.3, No.2, 2013

<http://www.iiste.org/Journals/index.php/DCS/article/view/4258>

این مقاله به بررسی نحوه استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در نوسازی روش‌های اداره مالیات و بهبود درآمد در اداره مالیات بر درآمد مالی تانزانیا می‌پردازد. فناوری اطلاعات و ارتباطات در سال ۲۰۰۱ در این بخش به‌منظور تسهیل نگهداری و دسترسی به‌موقع سوابق و پردازش سریع برای حذف

تأخیر پستی، کاهش هزینه‌های عملیاتی، جلوگیری از تقلب و اتلاف هزینه افزوده شد. تمام کارمندان مالیاتی و مالیات‌دهندگان عمده موافق‌اند که از سال ۲۰۰۱ زمان برای پردازش بازده و پاسخ به پرسش‌ها به‌طور منطقی کوتاه شده است. گزارش‌های TRA نشان می‌دهد که جمع‌آوری درآمدهای واقعی از ۲۰۴ میلیون در سال ۲۰۰۱ به ۱۶۰۵۷۵۱ میلیون در ۲۰۰۸ افزایش یافته است، در حالی که سهم در آمد در سال ۲۰۰۸ به میزان ۴۱ درصد از میزان ۲۳ درصدی سال ۲۰۰۱ پیشی گرفته است. اگرچه عوامل دیگر در اقتصاد مانند افزایش تجارت داخلی، کاهش واردات و وابستگی بیشتر به محصولات داخلی نیز می‌تواند موجب افزایش شود، اگر اداره مالیات خوب وجود نداشته باشد، در آمد در مجموعه‌ها منعکس نخواهد شد. این واقعیت که در آمد افزایش یافته است ثابت می‌کند که فناوری اطلاعات و ارتباطات موجب بهبود مدیریت مالیاتی می‌شود.

فناوری اطلاعات و ارتباطات در زمینه جمع‌آوری مالیات بر در آمد توسط شهرهای کنیا
یتین جی، موانیکی و کروا (۲۰۱۴) - نشریه بین‌المللی تحقیقات آکادمیک در تجارت و علوم اجتماعی، نوامبر ۲۰۱۴، جلد چهارم، شماره ۱۱

Githinji, Mwaniki and Kirwa. 2014.

International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences

November 2014, Vol. 4, No. 11

[http://hrmars.com/hrmars_papers/Information_and_Communication_](http://hrmars.com/hrmars_papers/Information_and_Communication_Technology_(ICT)_on_Revenue_Collection_by_Kenyan_Counties.pdf)

[Technology_\(ICT\)_on_Revenue_Collection_by_Kenyan_Counties.pdf](http://hrmars.com/hrmars_papers/Information_and_Communication_Technology_(ICT)_on_Revenue_Collection_by_Kenyan_Counties.pdf)

جمع‌آوری مالیات در اکثر مناطق کنیا نسبتاً ناچیز است؛ مالیات اغلب به بهبود در ارائه خدمات عمومی معنا نشده است. هدف این تحقیق شناسایی نحوه تقویت بسیج منابع داخلی با استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات است. این مطالعه به بررسی نظریه‌های نظام‌های اطلاعاتی و بررسی تأثیر سیستم اطلاعات مدیریت بر جمع‌آوری در آمد در مناطق کنیا می‌پردازد.

تحلیل تطبیقی اداره مالیات در آسیا و اقیانوس آرام

اراکي و کلاوس (۲۰۱۴) - بانک توسعه آسیایی

Araki and Claus. 2014.

Asia Development Bank

[https://www.adb.org/sites/default/files/publication/41792/tax-administration-](https://www.adb.org/sites/default/files/publication/41792/tax-administration-asia-pacific.pdf)

[asia-pacific.pdf](https://www.adb.org/sites/default/files/publication/41792/tax-administration-asia-pacific.pdf)

این گزارش اگرچه به‌صراحت بر مبارزه با فساد اداری مالیاتی متمرکز نشده است، چارچوب‌های اداری و عملکرد ادارات مالیاتی در ۲۲ اقتصاد آسیا و اقیانوس آرام را مقایسه می‌کند و اطلاعات مفیدی در مورد استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در این کشورها ارائه می‌دهد. فناوری اطلاعات و

ارتباطات، خدمات مالی و مالیاتی الکترونیکی را ارائه می‌دهد که می‌تواند هزینه‌های اداری و برآورد هزینه‌های مالیات‌دهندگان را به‌طور قابل‌توجهی کاهش دهد. میزان دسترسی و نفوذ نظام‌های ثبت الکترونیکی در بین حوزه‌های قضایی متفاوت است و به‌دلیل دسترسی محدود به اینترنت برای افراد، چالش‌هایی به‌منظور گسترش استفاده از ثبت الکترونیکی در برخی کشورها وجود دارد. پرداخت مالیات به‌شیوه اینترنتی یا پرداخت مستقیم از طریق حساب بانکی در ۱۶ نظام قضایی قابل‌دسترسی است و به کاهش هزینه‌های اداری مالیات و دامنه رشوه‌خواری و فساد کمک می‌کند که در صورت پرداخت‌های شخصی و حضوری در دفاتر مالیاتی بسیار بالاتر است. علاوه‌براین، برخی از سازمان‌های مالیاتی (۱۲ نفر از ۲۲ نفر) از سیستم‌عامل‌های رسانه‌های اجتماعی مانند فیس‌بوک، توئیتر و یوتیوب برای ارائه اطلاعات و ارتباط با مالیات‌دهندگان استفاده می‌کنند.

مدیریت منابع انسانی

نظام‌های مدیریت اطلاعات مؤثر می‌توانند کارایی سازمانی و مدیریت مالی و عملیاتی را بهبود بخشند. اگرچه ادبیات این حوزه معمولاً به‌صراحت تأثیر چنین نظام‌هایی بر فساد را بررسی نمی‌کند، انتظار می‌رود که چنین رویکردهایی بتوانند آسیب‌پذیری‌ها، تقلب، فساد و سایر موارد سوءاستفاده را در فرآیندهای مدیریت منابع انسانی و فراتر از آن شناسایی کنند. نظام‌های مدیریت ریسک مؤثر باید برای از بین بردن کارگران نامرئی و یا نشت جریان‌های مالی مربوط به حقوق و دستمزد باشد. در نیجریه، رایانه‌ای کردن لیست حقوق برای رفع موارد گسترده‌ای از «کارگران نامرئی» و تأثیر آن بر صورت‌حساب‌های دستمزد استفاده شده است. در افغانستان که یک اقتصاد مبتنی بر پول نقد است، پلیس ملی پول پرداخت حقوق خود را از طریق تلفن‌های همراه به‌جای پول نقد در سال ۲۰۰۹ و با استفاده از یک سیستم پاسخ صوتی متن و تعاملی (Chêne 2015)، پرداخت کرد.

فساد و اقدامات ضد فساد در مدیریت منابع انسانی در بخش عمومی

چن (۲۰۱۴) - صفحه راهنمای یوفور

Chêne. 2015.

U4 Helpdesk Answer

http://www.transparency.org/files/content/corruptionqas/Corruption_and_anti-corruption_practices_in_human_resource_management_in_the_public_sector_2015.pdf

اگرچه این مرکز راهنمایی و مشاوره کامپیوتری به‌طور خاص بر مدیریت الکترونیکی متمرکز نشده است لذا چند نمونه از استفاده از ICT را برای مدیریت منابع انسانی در بخش عمومی ارائه می‌دهد.

نظام‌های اطلاعاتی منابع انسانی در مراقبت‌های بهداشتی: پروتکلی برای بازبینی نظام‌مند

انسان

تورسان بیوا، پاگلیاری و فرانکو (۲۰۱۵)

Tursunbayeva, Pagliari, Bunduhi and Franco. 2015.

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4704957/>

در مقایسه با ادبیات سلامت الکترونیک به‌طور کلی، تحقیقاتی در رابطه با استفاده و تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات که به‌منظور حمایت از وظایف کاری در سازمان‌های بهداشتی طراحی شده‌اند، منتشر شده است. نظام‌های اطلاعاتی منابع انسانی (HRIS) با تسهیل برنامه‌ریزی نیروی کار، اداره مالی و عملیاتی، آموزش کارکنان و تحلیل مدیریت، توانایی بهبود کارایی و بهره‌وری سازمانی را دارند. با این حال، اساس شواهد در مورد HRIS در مراقبت‌های بهداشتی به‌طور گسترده در مرزهای اقدامات انضباطی توزیع شده و بررسی‌های قبلی تا حدی محدود بوده است. این بررسی سامانمند دقیق، به شناسایی، ارزیابی و تلفیق تحقیقات بین‌المللی موجود در زمینه پیاده‌سازی و اثرات HRIS بر سازمان‌های بهداشتی می‌پردازد و توصیه‌هایی را برای خریدار، مباشر، اجراکننده، ارزیابی‌کننده و کاربر در مورد چنین سیستم‌هایی ارائه می‌دهد.

دولت الکترونیک به‌عنوان دروازه‌ای برای مدیریت عمومی مؤثر منابع انسانی

راکوتونیرینا و راتولسون (۲۰۱۴) - هشتمین کنفرانس بین‌المللی در زمینه دولت الکترونیک در تئوری و عمل

Rakotonirina and Raelson. 2014.

Proceedings of the 8th International Conference on Theory and Practice of Electronic Governance

<http://dl.acm.org/citation.cfm?id=2691261>

دولت مالاگاسی، به‌ویژه وزارت خدمات عمرانی (DCS) از سال ۲۰۰۵ متعهد به رایانه‌ای کردن نظام مدیریت منابع انسانی از طریق سیستم یکپارچه مدیریت منابع انسانی عمومی (SIGRHE) شده است. این مطالعه باهدف ارائه دیدگاهی واضح‌تر از چشم‌انداز دولت الکترونیک در مدیریت منابع انسانی است. نتایج پیش‌بینی شده پس از اصلاحات عبارت‌اند از: پاک‌سازی پرونده عمومی کارکنان برای تصمیم‌گیری بهتر، حصول اطمینان از کنترل مدیریتی حقوق و بهبود کیفیت خدمات عمومی ارائه‌شده به کاربران. باوجودی که تلاش‌هایی صورت گرفته است، پس از تقریباً ۱۰ سال از شروع شدن این برنامه در ادارات دولتی، سازمان جدید هنوز به‌دلیل عدم وجود پایگاه داده کارکنان و پرونده‌های فردی نتوانسته آن را تکمیل کند.

ارائه خدمات اجتماعی

فناوری اطلاعات و ارتباطات همچنین پتانسیل زیادی در بهبود خدمات عمومی ارائه می‌دهد از جمله افزایش حقوق شهروندی، درخواست شهروندان برای بهبود خدمات عمومی و بهره‌گیری از ایشان برای کمک به ارائه خدمات بهتر با هزینه کمتر؛ افزایش سطح مشارکت شهروندان در فرایندهای حکومتی و افزایش شفافیت و پاسخگویی در سازمان‌های دولتی (Dupuy Serrat 2014). به‌طور خاص، انتظار می‌رود فناوری اطلاعات و ارتباطات نیاز شهروندان برای برقراری ارتباط با خدمات عمومی به‌منظور دسترسی به خدمات عمومی را کاهش دهد (Baniamin 2015)، به توانمندسازی فقرا منجر شود (Zinnbauer 2012) و دارای سازوکاری برای دریافت بازخورد رضایت، شناسایی مشکلات و بهبود کیفیت خدمات باشد (بانک جهانی ۲۰۱۶). با این وجود، چنین رویکردهایی در برخورد با فساد مالی مؤثرتر از فسادهای کلانی است که در مقامات سطح بالا موجود است و اثربخشی آن‌ها بستگی به ماهیت و بلوغ دولت الکترونیک و اثربخشی تلاش‌های مربوط به اجرای قانون در میان سایر عوامل دارد (Baniamin 2015).

چه هنگام فناوری اطلاعات و ارتباطات صدای شهروندان را فعال می‌کند و منجر به پاسخگویی دولت می‌شود؟

پیکسوتو و فاکس (۲۰۱۶) - گزارش توسعه بین‌الملل

Peixoto and Fox. 2016.

World Development Report 2016

<http://pubdocs.worldbank.org/en/835741452530215528/WDR16-BP-When-Does-ICT-Enabled-Citizen-Voice-Peixoto-Fox.pdf>

در این مقاله شواهدی در مورد استفاده از ۲۳ سیستم عامل ICT در ۱۷ کشور مورد بررسی قرار می‌گیرد که از صدای شهروندان برای بهبود خدمات عمومی استفاده می‌کنند. این فراتحلیل بر مطالعات تجربی ابتکارات در کشورهای در حال توسعه، با توجه به درک شهروندان و میزان استفاده ارائه‌دهندگان خدمات عمومی از فرصت‌های مهیا شده توسط ICT برای بیان صدای شهروندان تمرکز کرده است. شواهد تجربی در مورد میزان صدایی که می‌تواند پاسخ سازمانی را به وجود آورند، نشان می‌دهد که بازخورد کاربر برای شناسایی مشکلات ارائه خدمات به‌اندازه کافی برای تحت تأثیر قرار دادن واکنش‌های نهادی کافی نیست. این موضوع تاکنون بیشترین ارتباط را درجایی داشته است که موجب افزایش ظرفیت سیاست‌گذاران و مدیران ارشد برای پاسخ‌گویی شده است، اما بیشترین سهم این نظام‌های عامل ICT همچنان بر تأثیر آن‌ها بر آمادگی و خواست این سیاست‌گذاران و مدیران ارشد بوده است. درجایی که مدیران ارشد قبلاً متعهد به استفاده از بازخوردها برای تقویت ظرفیت خود

به منظور پاسخگویی هستند، نظام‌های ICT می‌توانند تفاوت بزرگی ایجاد کنند و در یک موضوع فنی مربوط به یک خط‌مشی سیاسی کمک‌کننده باشند.

فناوری اطلاعات و ارتباطات به شهروندان در مورد بیان نظرات در موضوع آب کمک می‌کند.

وله، ویلیامز و پیرس - بولتن آی دی اس، جلد ۴۷، شماره ۱

Welle, Williams and Pearce. 2016.

IDS Bulletin volume 47 Issue 1

<http://bulletin.ids.ac.uk/idsbo/article/view/35>

این مقاله به بررسی این موضوع می‌پردازد که آیا شهروندانی که در مناطق روستایی آفریقا، آسیا یا آمریکای لاتین زندگی می‌کنند قادر به گزارش در مورد نارسایی یا شکست خدمات هستند و اینکه آیا ارائه‌دهندگان خدمات یا مقامات دولتی حاضر به گوش دادن و پاسخ به ایشان می‌باشند؟ چنین موضوعی با استفاده از تحلیل طرح‌های اخیر ICT در مورد بهبود پایداری آب‌های روستایی مورد بررسی قرار گرفته است. نویسندگان نتیجه می‌گیرند که جمع‌سپاری ممکن است مناسب‌ترین مسیر پاسخگویی اجتماعی در تأمین آب روستایی نباشد، زیرا سازوکار پاسخگویی اجتماعی بعید است که به نقص در مدل‌های ارائه خدمات موجود توجه کند و ممکن است در نقش فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات به عنوان یک عصای جادویی برای افزایش پاسخگویی و تعهد در ارائه خدمات برآورد غیرمنطقی انجام شود. یافته‌ها نشان می‌دهند مدل‌هایی که ارائه‌دهنده خدمات را متعهد به پاسخگویی می‌کند و یک سیستم گزارش‌دهی مشکلات به کاربران خانگی ارائه می‌دهد نسبت به مدل‌های جمع‌سپاری که کاربران را تشویق به گزارش نواقص می‌کند مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی بیشتری را به وجود می‌آورد.

رسیدگی به شکایات از طریق فناوری اطلاعات و ارتباطات در هند مرکزی: یک تحلیل تطبیقی

ماراته، اونیل، پن و تیس (۲۰۱۶)

Marathe, O'Neill, Pain and Thies. 2016.

<https://www.microsoft.com/en-us/research/wp-content/uploads/201606//>

ictd16_FINAL-1.pdf

کمک به شهروندان برای حل و فصل شکایات بخش مهمی از بسیاری از ابتکارات مدیریت دولتی است. در این مقاله دو طرح معاصر که از فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات برای حل و فصل شکایات در کشور هند استفاده می‌کنند، مورد بررسی قرار می‌گیرد که عبارت‌اند از: ۱- مرکز تماس تلفنی دولتی (خط تلفنی CM) و ۲- برنامه روزنامه‌نگاری مستقل شهروندان (CGNet Swara). با وجود شباهت‌ها در اهداف، رویکرد و تمرکز جغرافیایی، این سامانه‌ها دارای تفاوت‌های کلیدی در استفاده از فناوری،

سطح شفافیت و ارتباط آن‌ها با دولت هستند. تحلیل‌ها نشان می‌دهد که هر دو سامانه نقش مهمی را ایفا می‌کنند، ابتکار عمل دولت به‌عنوان اولین نقطه تماس برای شکایت شهروندان و جستجوی اطلاعات و ابتکار عمل شهروندی به‌عنوان یک نظارت و راهی برای پیگیری شکایت درازمدت، بر تعداد زیادی از مردم تأثیر می‌گذارد. ترکیبی از هر دو رویکرد، به‌صورت بالقوه مشارکت، شفافیت و پاسخگویی در حوزه حکومت را افزایش داده است.

بهبود خدمات عمومی برای شهروندان: استفاده از فناوری برای تقویت پاسخگویی در مراقبت‌های بهداشتی نیجریه
بانک جهانی (۲۰۱۵)

The World Bank. 2015.

http://reboot.org/wordpress/wp-content/uploads/201503//Enabling-Citizen-Driven-Improvement-of-Public-Services_2015.pdf

این گزارش یک مرور کلی از فناوری اطلاعات و ارتباطات برای پاسخگویی اجتماعی (ICT4SA) را که در نیجریه اجرا شده است، به‌دست می‌دهد. این کار با پروژه سرمایه‌گذاری در امور بهداشتی ایالت نیجریه (NSHIP) آزمون می‌شود و تمامی کارهای برنامه‌ریزی شده را ارائه می‌دهد. این پروژه منجر به توسعه سیستم «صدای من» شد که شامل دو جزء یکپارچه و تقویت‌کننده دوطرفه بود: سیستم فناوری منبع باز و یک مدل برنامه‌ای. آن‌ها «صدای من» را برای جمع‌آوری، مدیریت و تحلیل داده‌های شهروندان و حمایت از دولت‌ها در ارائه پاسخ‌های معنی‌دار به نیازهای شهروندان فعال می‌کنند. فناوری «صدای من» بازخورد شهروندان را جمع‌آوری می‌کند و آن را به ارائه‌دهندگان خدمات و سیاست‌گذاران در قالب نیازهای خاص و با توجه به قابلیت‌های فنی و منابع عملیاتی آن‌ها ارائه می‌دهد: داشبورد برخط، گزارش‌های چاپی و یا جلسات شخصی.

انگیزه‌های ترکیبی: پذیرش نوآوری‌های ICT برای شفافیت، حساب‌دهی و مبارزه با فساد
دیویس و فومگا (۲۰۱۴) - انیستیتو میشلسن، یوفور، شماره ۳۸

Davies and Fumega. 2014.

Chr. Michelsen Institute (U4 Issue 2014:4) 38

<https://www.cmi.no/publications/5172-mixed-incentives>

دولت‌ها انگیزه‌های مختلفی برای اتخاذ فناوری اطلاعات و ارتباطات مربوط به مبارزه با فساد دارند، شکل دادن به شیوه‌های جدید فناوری‌ها و تأثیرات ضدفساد آن‌ها می‌تواند در میان این انگیزه‌ها باشد. اینکه آیا یک فناوری اطلاعات و ارتباطات خاص می‌تواند مزایای مبارزه با فساد را به ارمغان بیاورد یا خیر، بستگی به طراحی یک اجرای خاص، انگیزه‌هایی که باعث تصویب آن می‌شود و زمینه گسترده‌ای که این ابتکارات در آن‌ها اعمال می‌شود، دارد. این مقاله طیف گسترده‌ای از ابزارهای ICT را که در

سراسر جهان به کار گرفته شده از جمله خود کار بودن خدمات، خدمات برخط و گزارش فساد برخط، کانال‌های گزارش دهی شهروندان و پورتال‌های داده باز را بررسی می‌کند.

کنترل فساد از طریق مدیریت الکترونیکی: مطالعه موردی از بنگلادش

بنیامین (۲۰۱۵) - خلاصه یوفور

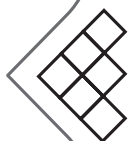
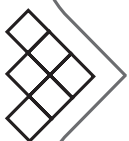
Baniamin. 2015.

U4 Brief

<http://www.u4.no/publications/controlling-corruption-through-e-governance-case-evidence-from-bangladesh/>

این گزارش مختصر از یوفور (U4) بازتاب شواهد اخیر از معرفی دولت الکترونیک در بنگلادش، با نگاهی به دیجیتالی کردن خدمات زمین و معرفی بلیت‌های الکترونیکی و تلفن همراه در راه‌آهن بنگلادش است. در حالی که نظام‌های فروش بلیت الکترونیکی در راه‌آهن بنگلادش اعمال قدرت‌های سلیقه‌ای را در میان مقامات محدود کرده است، به نظر می‌رسد که در بخش اداره زمین سطح فساد حتی پس از معرفی دولت الکترونیک کمابیش باقی مانده است. این به معنی آن است که اثربخشی دولت الکترونیک با توجه به نوع و ماهیت فساد متفاوت است و مقابله با فساد مالی که دربرگیرنده دیوانسالاران سطح پایین است، مؤثرتر از برخورد با فساد کلان با مقامات سطح بالاتر است. نویسنده نتیجه می‌گیرد که صرفاً معرفی دولت الکترونیک برای کنترل فساد کافی نیست. طبیعت و بلوغ مسائل مربوط به حکومت‌داری الکترونیک است که اهمیت دارد. باین‌وجود دولت الکترونیک می‌تواند به‌طور بالقوه نظارت بر خدمات عمومی را بهبود بخشد، اگرچه این کار به عوامل مؤثر بر تلاش‌های مربوط به اجرای قانون بستگی دارد.

چیدہ ہیتیچہ ہستیچہ انگیسیہ



literature Review: the use of ICTs in the fight against corruption

Translated by Mahmoud Mahdavifar

Abstract

E-governance has gained popularity in recent years, with many countries resorting to information communications technology (ICTs) to modernise government, increase efficiency and improve public service delivery. As an additional benefit, ICTs are also expected to reduce corruption by promoting transparency, opening government data to public scrutiny, and by automating government processes, restricting discretion of officials and limiting citizens' interaction with gatekeepers to access key services. Despite these high expectations and massive investments in e-government, evidence of impact is mixed and limited and there is a high rate of failure of e-government projects, due to contextual factors as well as the type of the ICT interventions. This Helpdesk answer provides an overview of recent literature on the role of ICTs and government to combat corruption in key government processes such as procurement, taxation, human resource management, open data and service delivery.

Keywords: E-governance, information communications technology, corruption, transparency, public service delivery

E-government as an anti-corruption strategy in Kazakhstan

Gulmira Sheryazdanova & Jim Butterfield

Translated by Ameneh Kashani Movahhed

Abstract

Kazakhstan has made progress in economic and social development, but it struggles with systemic corruption. Its leadership has acknowledged the depth of the problem. An ambitious e-government program is underway that is designed to simplify processes, reduce documentation, eliminate queues, and limit interactions between citizens and officials that create opportunities for bribery. Although the initiative is still too new to gauge its full impact, we examine online forums, news coverage, and third-party reports to offer a preliminary judgment. Indications are that e-government is reducing petty corruption, but it needs to be part of a larger package of anti corruption measures.

Keywords: Corruption; e-government; Kazakhstan

E-Government as an Anti-Corruption Tool: Citizensperceptions

Emad A. Abu-Shanab, Yousra A. Harb , Suhaib Y. Al-Zoubi
Translated by Dr. Reza Aref

Abstract

In this paper, the theoretical analysis of administrative corruption has been systematically reviewed. It begins with a brief history of administrative corruption in the world and Iran. Subsequently, the conceptual, definitions and types of administrative corruption as well as the classification of administrative corruption are schematically discussed. Finally, according to the researches and available literature, the factors generating administrative corruption including formation and resonance factors are summarized in six main factors. Then, the set of these factors are explained by some theories in three macro-level such as anomie theory, mid-level theories, and their stress on factors affecting the rise of corruption in the three sectors of economy, government and organization, and micro-level theories such as the wickedness of corruption or the culture of corruption. The claim theoretical of this paper is that the aforementioned theories are highly capable of explaining the problem of administrative corruption in Iran.

Keywords: Administrative corruption, theoretical analysis, resonance factors, micro-level theories, culture of corruption.

E-Governance as an Anti-Corruption Tool for Government in Bangladesh

A. A. M. Nurunnabi , Kazi Tareq Ullah
Translated by Marzyeh Taheri

Abstract

Corruption is a threat to the stability and security of societies. It can undermine the values of democracy, ethical values, and justice. It always works against sustainable development and the rule of law of a country, breeds social, economic and political crisis, distorts national and international trade. It traps millions of people in poverty and misery. Many local and international reports support mountain level corruption in Bangladesh. Bangladesh government launched the Support to ICT Task force (SICT) in ২০০৩ aiming to establish egovernance for increasing the dynamism and efficiency. But immense efforts have been in vain. In this paper we want to study and explore the factors and actors that make corruption pervasive in Bangladesh. We also study the problems and prospects of establishing e-governance in Bangladesh and how it can be a success pillar to reduce corruption.

Keywords:Corruption, E-governance, Good governance and ICT

Impact of E-government Development on the Level of Corruption: Measuring the Effects of Related Indices in Time and Dimensions

Renata Machova, Jolana Volejnikova, Martin Lnenicka
Translated by Dr.MohammadJavad Haghshenas

Abstract

E-government is recognized as a tool for improving transparency and openness in the public sector and for combating corruption. Understanding the relationship between e-government development and the level of corruption would allow for a more effective leveraging of related projects in anti-corruption efforts. This paper examines the impact of e-government development on the level of corruption in the context of economic perspective. In contrast to previous studies, this empirical relationship is measured across sub-indices (dimensions) of related indices between 2002 and 2016. The results show that higher levels of e-government development are related to lower levels of corruption. The three most important dimensions found are the environment sub-index, which assesses the extent to which a country's market conditions and regulatory framework support entrepreneurship, innovation, and ICT development; the usage sub-index, which assesses the level of ICT adoption by a society's main stakeholders; and the telecommunication infrastructure sub-index measuring a country's ICT infrastructure capacity. Following these findings, certain ways of influencing of the level of corruption by a stimulation of concrete e-government development dimensions can be drawn. This is important especially in the time of a financial crisis and its consequences, which are also discussed in this paper.

Keywords: correlation analysis, corruption, dimensions, e-government development, indices, regression models

E-Government as an Anti-Corruption Tool in Yemen: Citizens' Perspective

Ikhlas Alhammadi

Translated by Dr. Tayebah Jafari

Abstract

Corruption is one of the main challenges in government in developing countries. , it has been considered as one of the most prevalent and persistent Obstacles in improving economic growth and enhancing the quality of life of citizens across the globe. Not only the corruption hinders economic growth, but it also threatens good governance. E-government is growingly being used to improver transparency, and combating corruption. The objective of this paper is to attain a better understanding about the relationship of e-government and corruption from the point of view of citizens. This paper achieved its objectives by adopting the descriptive analytical approach in addition to using a quantitative method in the form of structured questionnaire. The research samples consisted of ١٢٠ of citizens who are using the government bodies' services. The results of this research suggest that the use of ICT in the form of e-government can make important headway to reduce corruption.

Keywords: Corruption, ICT, E-government, Combating Corruption, economic growth, Yemen.

E-Governance as an Anti Corruption Tool: Korean Cases

sohel iqbal, jin wan seo
Translated by Ayat bagheri

Abstract

Corruption is an impediment for development and good governance. It is more than true especially in the least developed countries(LDC), and emerging and development economies (EDE). Academics have given strong attention on corruption since last couple of decades. In this modern information age Information and Communication Technology (ICT) becomes almost compulsory in daily life. E-governance is the by-product of ICT. Effort of this study is to see e-governance as an anti corruption tool. Cases of Republic of Korea i.e., the OPEN system and the GePS will be analyzed as example. This article will identify the successful actors and factors of Republic of Korea emphasizing on stakeholder mapping through explain how e-governance help to curb corruption.

Keywords: E-governance, Corruption, Korea, OPEN, GePS.

Articles

E-Governance as an Anti Corruption Tool: Korean Cases	7
E-Government as an Anti-Corruption Tool in Yemen: Citizens' Perspective	29
Impact of E-government Development on the Level of Corruption: Measuring the Effects of Related Indices in Time and Dimensions	45
E-Governance as an Anti-Corruption Tool for Government in Bangladesh	67
E-Government as an Anti-Corruption Tool: Citizensperceptions	89
E-government as an anti-corruption strategy in Kazakhstan	113
literature Review: the use of ICTs in the fight against corruption	133

Evaluation Knowledge Quarterly

Volume 10; Number 38; Winter 2019

Propertier: General Inspection Organization (GIO)

Managing Director: Naser Seraj

Editor in Chief: Ibrahim Shahrokhian

Editorial Advisory Board

Dr.Maghsood Amiri, Dr.Mohammad Bagheri Komar Olia, Dr.Alireza Deyhim,
Dr.Mohammad Ghafarifard, Dr.Hossein Gheleji, Dr.Seyedhassan Ghavami,
Dr.HosseinGholami, Dr.NoroozHashemzehi, Dr.HamidrezaMalekmohammadi,
Dr.seyedmohammadreza seyednoorani, Dr.Mehdi Sobhaninejad

Publications: Publication of Social Sciences Tel: +982161362135-61362307

Editor: Mahmood Mahdavifar

bazrasi.research@136.ir

Excutive Manager: Ameneh Kashani movahhed

www.bazresi.ir

Address: 6th Floor, GIO Headquarter, Gharani Crossroad, Taleghani St., Tehran, Iran

Evaluation Knowledge Quarterly

38



Articles

E-Governance as an Anti Corruption Tool; Korean Cases

E-Government as an Anti-Corruption Tool in Yemen; Citizens' Perspective

Impact of E-government Development on the Level of Corruption; Measuring the Effects of Related Indices in Time and Dimensions

E-Governance as an Anti-Corruption Tool for Government in Bangladesh

E-Government as an Anti-Corruption Tool; Citizensperceptions

E-government as an anti-corruption strategy in Kazakhstan

literature Review; the use of ICTs in the fight against corruption